

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

ISSN: 2146-3417 / E-ISSN: 2587-2052

**KIRKLARELİ
UNIVERSITY**
Journal of the Faculty
of Economics and
Administrative Sciences

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ
BİLİMLER FAKÜLTESİ
DERGİSİ

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL of the FACULTY of
ECONOMICS and ADMINISTRATIVE SCIENCES

ISSN: 2146-3417 - E-ISSN: 2587-2052

Yıl / Year: 2020

Cilt / Volume: 9

Sayı / Number: 1

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

Yıl: 2020 Cilt: 9 Sayı: 1
ISSN: 2146-3417 - E-ISSN: 2587-2052
Yılda İki Defa Yayınlanır

SAHİBİ

Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR,
Rektör (İİBF Dekan V.)

BAŞ EDITÖR

Doç. Dr. Muharrem EKŞİ

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Ramazan TİYEK
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ATALAY

EDİTÖR YARDIMCILARI

Arş. Gör. Betül GÜLTEKİN
Arş. Gör. Altuğ KOÇ

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Harun AÇIL (İİBF Fakülte Sekreteri)

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM • (George Mason Üni. ABD)
Prof. Dr. Bauyrzhan OMAROV •
(L.N. Gumiyov Eurasia National Üni. Kazakistan)
Prof. Dr. Desiree PANGERC • (CIELS Üni. İtalya)
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL • (Hacı Bayram Veli Üni. Türkiye)
Prof. Dr. Rengin AK • (Kırklareli Üni. Türkiye)
Prof. Dr. Nezaha MUSAOĞLU • (Kırklareli Üni. Türkiye)
Doç. Dr. Andrei NESTIAN • (Alexandru Ioan Cuza Üni. Romanya)
Doç. Dr. Bülent Sarper AĞIR • (Adnan Menderes Üni. Türkiye)
Doç. Dr. Mujib ALAM • Jamia Millia Islamia Central Üni. Hindistan)
Doç. Dr. Oleg B. ALEKSANDROV • (Moskova Devlet
Diplomasi Enstitüsü-MGIMO Üni. Rusya)
Doç. Dr. Samaghan MYRZABRAIMOV • (Osh State Üni. Kırgızistan)
Doç. Dr. Timur KOZUKULOV • (Osh state Üni. Kırgızistan)
Doç. Dr. Valerij DERMOL • (International School for
Social and Business Studies. Slovenya)
Dr. Öğr. Üyesi Aarbakke Vemund • (Aristotelis Üni. Yunanistan)
Dr. Öğr. Üyesi Ebrar İBRAİMİ • (Tetova Üni. Makedonya)
Dr. Öğr. Üyesi Nassef Manabilang ADIONG •
(Philippines Üni. Filipinler)
Dr. Öğr. Üyesi Senem ÇEVİK • (California Üni. ABD)

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ata ATUN • (Yakın Doğu Üni.)
Prof. Dr. Bahar ŞANLI • (İstanbul Üni.)
Prof. Dr. Cem SAATÇIOĞLU • (İstanbul Üni.)
Prof. Dr. Halil TUNALI • (İstanbul Üni.)
Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI • (Orta Doğu Teknik Üni.)
Prof. Dr. Kamer KASIM • (Abant İzzet Baysal Üni.)
Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN • (İstinye Üni.)
Prof. Dr. Sayım YORGUN • (İstanbul Üni.)
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR • (Bandırma 17 Eylül Üni.)
Prof. Dr. Yerden KAZHYBEK • (Language Science Enst. Kazakistan)
Prof. Dr. Yüksel BAYRAKTAR • (İstanbul Üni.)
Prof. Dr. Zekai ÖZDEMİR • (İstanbul Üni.)

Prof. Dr. Zeki PARLAK • (İstanbul Üni.)
Doç. Dr. Bülent ŞEN • (Kırklareli Üni.)
Doç. Dr. Hasan KORÇUT • (Marmara Üni.)
Doç. Dr. Mahmut DOĞAN • (Marmara Üni.)
Doç. Dr. Muzaffer KOÇ • (Marmara Üni.)
Doç. Dr. Raif CERĞİBOZAN • (Kırklareli Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Ali HUSEYİNOĞLU • (Trakya Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Emre OZAN • (Kırklareli Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ALBAYRAK • (Kırklareli Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi İskender KARAKAYA • (Yozgat Bozok Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi İsmail DÜLGEROĞLU • (Kırklareli Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer Vatansever TOYLAN • (Kırklareli Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Nuri Gökhan TOPRAK • (Kırklareli Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk GÜLEÇ • (Kırklareli Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Özüm Sezin UZUN • (İstanbul Aydın Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Yasin ÇAKIREL • (Kırklareli Üni.)
Dr. İbrahim KARABAYIR • (University of Tennessee
Health Science Center ABD)

YURTDIŞI TEMSİLCİLERİ

Prof. Dr. Ata ATUN • (Yakın Doğu Üni.)
Prof. Dr. Desiree PANGERC • (CIELS Üni.)
Doç. Dr. Mujib ALAM • (Jamia Millia Islamia Central Üni.)
Doç. Dr. Timur KOZUKULOV • (Kırgızistan Osh state Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Sheharyar KHAN • (Iqra Üni.)
Dr. Derya BÜYÜKTANIR • (George Washington Üni.)
Erdi Mekonen FARIS • (Sarajevo Uluslararası Üni.)
Oktay KURTULUŞ • (National Graduate Enst.)

2020 MART SAYISI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Abdullah OKUMUŞ • (İstanbul Üni.)
Prof. Dr. Murat ÖZYÜKSEL • (Em. İstanbul Üni.)
Prof. Dr. Recep ÇİÇEK • (Niğde Ömer Halisdemir Üni.)
Prof. Dr. Yusuf ALPER • (Uludağ Üni.)
Doç. Dr. Gaye Aslı SANCAR DEMREN • (Galatasaray Üni.)
Doç. Dr. Haktan SEVİNÇ • (İğdır Üni.)
Doç. Dr. Kürşad TURAN • (Hacı Bayram Veli Üni.)
Doç. Dr. Merter AKINCI • (Ordu Üni.)
Doç. Dr. Oğuz BAŞOL • (Kırklareli Üni.)
Doç. Dr. Onur ÇAKIR • (Kırklareli Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Ali Samir MERDAN • (Çankırı Karatekin Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Aslı ÇİLLİOĞLU KARADEMİR • (Bartın Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Aşır ÖZBEK • (Kırıkkale Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Aylin AYDIN ÇAKIR • (Yeditepe Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Bahadır Fatih YILDIRIM • (İstanbul Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Yaşar AKÇAY • (Hakkari Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ • (Gelişim Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Faruk Kerem ŞENTÜRK • (Düzce Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Gökçe AKDEMİR ÖMÜR • (İstanbul Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan YOLAÇ • (İstanbul Üni.)
Dr. Hüseyin SEVGİ • (Kırklareli Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi İhsan Ömer ATAGENÇ • (Kırklareli Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi İrfan AKYÜZ • (İstanbul Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi İskender GÜMÜŞ • (Kırklareli Üni.)
Öğr. Gör. Dr. Nilüfer VATANSEVER TOYLAN • (Kırklareli Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Nuri SALIK • (Yıldırım Beyazıt Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Sinan YILDIRMAZ • (İstanbul Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin KOLDERE • (Trakya Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Yeliz MERCAN • (Kırklareli Üni.)

YAZIŞMA-HABERLEŞME

Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Merkezi Derslik 2, B Blok Kat: 3 Kayalı Kampüsü, Kofçaz Yolu Üzeri
KIRKLARELİ, Tel: 0 (288) 246 17 09; Fax: 0 (288) 246 17 71,
E-Posta Adresi: iibfdergi@klu.edu.tr Web Adresi: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/kluifcas>

GRAFİK TASARIM ve BASKI

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Birimi, Kırklareli Üniversitesi Basımevi,
Rektörlük Binası C Blok Kat:3, Kayalı Kampüsü / KIRKLARELİ Santral: 444 40 39, Dahili: (10 35) - (10 36)
Faks: 0 (288) 212 96 79, Mail: halklailiskiler@klu.edu.tr, basimevi@klu.edu.tr
Öğr. Gör. Yılmaz KUS

YAYIN TÜRÜ

Uluslararası Hakemli Süreli Yayın

YAYIN TARİHİ

Mart 2020

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL OF THE FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Year: 2020, Volume: 9, No: 1
ISSN: 2146-3417 - E-ISSN: 2587-2052
Published twice a year

OWNER

Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR,
Rector (Dean of EAS Faculty)

CHIEF EDITOR

Assoc. Prof. Muharrem EKŞİ

EDITORS

Assoc. Prof. Ramazan TİYEK
Asst. Prof. Muhammet ATALAY

VICE-EDITORS

Res. Assist. Altuğ KOÇ
Res. Assist. Betül GÜLTEKİN

DESK EDITOR

Harun AÇIL (EAS Faculty Secretary)

EDITORIAL BOARD

- Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM • (George Mason Üni. USA)
Prof. Dr. Bauyrzhan Omarov •
(L.N. Gumiyov Eurasia National Uni. Kazakhstan)
Prof. Dr. Desiree PANGERC • (CIELS Uni. Italy)
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL • (Hacı Bayram Veli Uni. Türkiye)
Prof. Dr. Rengin AK • (Kırkklareli Uni. Türkiye)
Prof. Dr. Neziha MUSAOĞLU • (Kırkklareli Üni. Türkiye)
Assoc. Prof. Andrei NESTIAN • (Alexandru Ioan Cuza Uni. Romania)
Assoc. Prof. Bülent Sarper AĞIR • (Adnan Menderes Uni. Türkiye)
Assoc. Prof. Mujib ALAM • (Jamia Millia Islamia Central Uni. India)
Assoc. Prof. Oleg B. ALEKSANDROV • (MGIMO Uni. Russia)
Assoc. Prof. Samaghan MYRZAİBRAİMOV •
(Osh State Uni. Kirghizistan)
Assoc. Prof. Timur KOZUKULOV • (Osh State Uni. Kirgizistan)
Assoc. Prof. Valerij DERMOL • (International School
for Social and Business Studies. Slovenia)
Asst. Prof. Aarbakke VEMUND • (Aristotelis Uni. Greece)
Asst. Prof. Ebrar İBRAİMİ • (Tetova Uni. Macedonia)
Asst. Prof. Nassef Manabilang ADIONG •
(Philippines Uni. Philippines)
Asst. Prof. Senem ÇEVİK • (University of California. USA)

ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Ata ATUN • (Near East Uni.)
Prof. Dr. Bahar ŞANLI • (İstanbul Uni.)
Prof. Dr. Cem SAATÇIOĞLU • (İstanbul Uni.)
Prof. Dr. Halil TUNALI • (İstanbul Uni.)
Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI • (METU)
Prof. Dr. Kamer KASIM • (Abant İzzet Baysal Uni.)
Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN • (İstinye Uni.)
Prof. Dr. Sayım YORGUN • (İstanbul Uni.)
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR • (Bandırma 17 Eylül Uni.)
Prof. Dr. Yerden KAZHYBEK • (Language Science Enstitute.)
Prof. Dr. Yüksel BAYRAKTAR • (İstanbul Uni.)
Prof. Dr. Zekai ÖZDEMİR • (İstanbul Uni.)

- Prof. Dr. Zeki PARLAK • (İstanbul Uni.)
Assoc. Prof. Bülent ŞEN • (Kırkklareli Uni.)
Assoc. Prof. Hasan KORKUT • (Marmara Uni.)
Assoc. Prof. Mahmut DOĞAN • (Marmara Uni.)
Assoc. Prof. Muzaffer KOÇ • (Marmara Uni.)
Assoc. Prof. Raif CERĞİBOZAN • (Kırkklareli Uni.)
Asst. Prof. Ali HUSEYİNOĞLU • (Trakya Uni.)
Asst. Prof. Emre OZAN • (Kırkklareli Uni.)
Asst. Prof. Gökhan ALBAYRAK • (Kırkklareli Uni.)
Asst. Prof. İskender KARAKAYA • (Yozgat Bozok Uni.)
Asst. Prof. İsmail DÜLGEROĞLU • (Kırkklareli Uni.)
Asst. Prof. Nilüfer Vatansever TOYLAN • (Kırkklareli Uni.)
Asst. Prof. Nuri Gökhan TOPRAK • (Kırkklareli Uni.)
Asst. Prof. Ömer Faruk GÜLEÇ • (Kırkklareli Uni.)
Asst. Prof. Özüm Sezin UZUN • (İstanbul Aydın Uni.)
Asst. Prof. Yasin ÇAKİREL • (Kırkklareli Uni.)
Dr. İbrahim KARABAYIR • (University of Tennessee
Health Science Center USA)

REPRESENTATIVES ABROAD

- Prof. Dr. Ata ATUN • (Near East Uni.)
Prof. Dr. Desiree PANGERC • (CIELS Uni.)
Assoc. Prof. Mujib ALAM • (Jamia Millia Islamia Central Uni.)
Assoc. Prof. Timur KOZUKULOV • (Osh State Uni.)
Asst. Prof. Sheharyar KHAN • (Iqra Uni.)
Dr. Derya BÜYÜKTANIR • (George Washington Uni.)
Erdis Mekonen FARIS • (International University of Sarajevo)
Oktay KURTULUŞ • (National Graduate Institute)

REFEREES OF THE MARCH 2020 ISSUE

- Prof. Dr. Abdullah OKUMUŞ • (İstanbul Üni.)
Prof. Dr. Murat ÖZYÜKSEL • (Em. İstanbul Üni.)
Prof. Dr. Recep ÇİÇEK • (Niğde Ömer Halisdemir Üni.)
Prof. Dr. Yusuf ALPER • (Uludağ Üni.)
Assoc. Prof. Gaye Aslı SANCAR DEMREN • (Galatasaray Üni.)
Assoc. Prof. Haktan SEVİNÇ • (İğdır Üni.)
Assoc. Prof. Kürşad TURAN • (Hacı Bayram Veli Üni.)
Assoc. Prof. Merter AKINCI • (Ordu Üni.)
Assoc. Prof. Oğuz BAŞOL • (Kırkklareli Üni.)
Assoc. Prof. Onur ÇAKIR • (Kırkklareli Üni.)
Asst. Prof. Ali Samir MERDAN • (Çankırı Karatekin Üni.)
Asst. Prof. Aslı ÇİLLİOĞLU KARADEMİR • (Bartın Üni.)
Asst. Prof. Aşır ÖZBEK • (Kırıkkale Üni.)
Asst. Prof. Aylin AYDIN ÇAKIR • (Yeditepe Üni.)
Asst. Prof. Bahadır Fatih YILDIRIM • (İstanbul Üni.)
Asst. Prof. Ekrem Yaşar AKÇAY • (Hakkari Üni.)
Asst. Prof. Emine AKÇADAĞ ALAĞÖZ • (Gelişim Üni.)
Asst. Prof. Faruk Kerem ŞENTÜRK • (Düzce Üni.)
Asst. Prof. Gökçe AKDEMİR ÖMÜR • (İstanbul Üni.)
Asst. Prof. Gökhan YOLAÇ • (İstanbul Üni.)
Dr. Hüseyin SEVGİ • (Kırkklareli Üni.)
Asst. Prof. İhsan Ömer ATAGENÇ • (Kırkklareli Üni.)
Asst. Prof. İrfan AKYÜZ • (İstanbul Üni.)
Asst. Prof. İskender GÜMÜŞ • (Kırkklareli Üni.)
Asst. Prof. Nilüfer VATANSEVER TOYLAN • (Kırkklareli Üni.)
Asst. Prof. Nuri SALIK • (Yıldırım • Beyazıt Üni.)
Asst. Prof. Sinan YILDIRMAZ • (İstanbul Üni.)
Asst. Prof. Yasemin KOLDERE • (Trakya Üni.)
Asst. Prof. Yeliz MERCAN • (Kırkklareli Üni.)

CORRESPONDANCE-COMMUNICATION

Kırkklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Merkezi Derslik 2, B Blok Kat: 3 Kayalı Kampüsü, Kofçaz Yolu Üzeri
KIRKLARELİ, Tel: 0 (288) 246 17 09; Fax: 0 (288) 246 17 71,
E-Posta Adresi: iibfdergi@klu.edu.tr, Web Adresi: <http://dergipark.org.tr/en/pub/klujfeas>

GRAPHIC DESIGN AND PUBLISHING HOUSE

Kırkklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Birimi - Kırkklareli Üniversitesi Basımevi Rektörlük Binası C Blok
Kat:3 Kayalı Kampüsü / KIRKLARELİ Santral: 444 40 39, Dahili: (10 35) - (10 36)
Faks: 0 (288) 212 96 79, Mail: halklaileskiler@klu.edu.tr, basimevi@klu.edu.tr
Lec. Yılmaz KUS

PERIODICAL TYPE

Biannual, double blind Peer Reviewed and
International, Periodical Academic Journal

PUBLISHING DATE

March 2020

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

ISSN: 2146-3417

E-ISSN: 2587-2052

Yıl: 2020 / Cilt: 9 / Sayı: 1

AMAÇ VE KAPSAM

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi; akademiye, bilime ve literatüre katkı sağlamak amacıyla 2012 yılında yayın hayatına başlamış olup, sosyal bilimler alanında disiplinler arası özgün araştırma makaleleri, derlemeleri, araştırma notları, teknik notları, kitap eleştirileri/ incelemeleri ve bilimsel nitelikli editöre mektupları yayınlayan uluslararası hakemli ücretsiz ve açık erişimli bir dergidir.

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi; İşletme, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İktisat, Ekonometri, İstatistik, Maliye, Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler alanıyla ilgili olan çalışmaları kapsamaktadır. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Derginin yayın periyodu Mart ve Eylül ayları olmak üzere yılda iki defadır.

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL OF THE FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES (KLUJFEAS)

ISSN: 2146-3417

E-ISSN: 2587-2052

Year: 2020 / Volume: 9 / No: 1

AIM AND SCOPE

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences; is an international, peer reviewed, unpaid and open access journal that publishes original interdisciplinary research articles, reviews, research notes, technical notes, book reviews / reviews and letters to the scientific editor in the field of social sciences in order to contribute to academia, science and literature since 2012.

The journal accepts papers from Business, Labor Economics and Industrial Relations, Economics, Public Finance, Public Administration and International Relations disciplines. The language of the journal is Turkish and English. The publication period of the journal is twice a year, in March and September.

YAZIM KURALLARI

(Güncel kurallar için lütfen websitemizi kontrol ediniz.)

1. Gönderilen makalenin ilk sayfasında orijinal dili Türkçe ise Türkçe başlık, yazar bilgileri, Türkçe özet, Türkçe anahtar kelimeler, varsa Türkçe bilgilendirme, Etik Beyanı; İngilizce başlık, İngilizce abstract, İngilizce keywords, varsa İngilizce acknowledgement ve Ethics Statement; makalenin orijinal dili İngilizce ise İngilizce başlık, yazar bilgileri, İngilizce abstract, İngilizce keywords, varsa İngilizce acknowledgement, Türkçe başlık, yazar bilgileri, Türkçe özet, Türkçe anahtar kelimeler, varsa Türkçe bilgilendirme yer almalıdır.
2. Makaleye ait başlık 11 punto, büyük harfli, kalın (bold), Cambria yazı tipinde ve sayfaya ortalı olarak yazılmalıdır.
3. Makale başlığının altına, ortalı, Yazar/ların adlarının ilk harfleri büyük diğer harfler küçük, soyadlarının ise tamamı büyük olacak şekilde, tam adları kalın (bold) olarak yazılmalıdır. Adın altına yine ortalı şekilde ünvan, kurum ve bir alta da, e-posta adresi ile ORCID numarası verilmelidir.
4. Özet/Abstract kısımlarının altında hem Türkçe hem İngilizce ayrı olacak şekilde anahtar kelimeler (keywords) yazılmalıdır. Anahtar kelimelerin ilki ve özel isimlerin dışındaki tüm kelimeler küçük harfle başlamalı ve virgül ile ayrılmalıdır. Özet/Abstract yazımında kısaltma kullanılmamalıdır. Özet/Abstract kısımları 100 kelimeyi aşmamalıdır.
5. Özet/Abstract başlıkları, 11 punto, ilk harfleri büyük, diğer harfleri küçük, kalın (bold) ve sola dayalı olarak yazılmalıdır. Başlık, yazar bilgileri, özet, anahtar kelimeler, İngilizce başlık, abstract, keywords, bilgilendirme ve acknowledgement tek sayfaya sığdırılmalıdır.
6. Çalışma daha önce sunulmuşsa, bir projeden veya tezden üretilmişse Anahtar kelimeler/Keywords başlıklarının altına hem Türkçe hem İngilizce ayrı olacak şekilde "Bilgilendirme/Acknowledgement" başlığında gerekli açıklama yapılmalıdır.
7. "Giriş" bölümü bir sonraki sayfadan başlamalıdır.
8. "Dergipark Makale Başvuru Sistemi"ne başvuru yapılırken telif hakkı formu tüm yazarlarca doldurulmalıdır. Bu form, dergimizin web sayfasında ve başvuru sistemi üzerinde bulunmaktadır.
9. Dergimizde metin içi atıf sistemi (APA 6.0) kullanılmaktadır. Ayırtılı bilgi için: <https://www.apastyle.org/>
10. Gönderilen makaleler önce ve sonra 6nk ve tek satır aralıklı yazılmalıdır. Makaleler; başlık, yazar bilgisi, özet, anahtar kelimeler, title, abstract, keywords, metin, tablo, şekiller ve kaynakça ile birlikte 4.000 ile 7.500 kelime arasında olmalıdır (Genişletilmiş özet hariç). Yazı 11 puntoda Cambria ve Türkçe font kullanılarak hazırlanmalıdır. Sayfa yapısı alt, üst, sağ ve soldan 1,5 cm olmalı, cilt payı bırakılmamalıdır. Kenardan uzaklık alt bilgi 0,5 cm, üst bilgi 0,5 cm olmalıdır. Ayrıca Türkçe kaleme alınmış eserler için kaynakçadan sonra; metnin sonuna "Genişletilmiş İngilizce Özet" yazının İngilizce başlığı ve yazar(lar)ın adıyla eklenmelidir. Bu özet 700 ile 1.000 kelime arasında olmalıdır.
11. Metinde başlık sınıflandırması rakamlarla yapılmalıdır. 1, 1.1., 1.1.1.; 2., 2.1., 2.1.1., 3., 3.1., 3.1.1. gibi.
12. Giriş başlığına numara verilmeyecektir. Makalenin metin içindeki tüm başlıkları; bütün kelimelerin olacak şekilde ilk harfleri büyük, diğer harfleri küçük olacak şekilde, kalın (bold), 11 punto, Cambria yazı tipinde ve sola dayalı olarak yazılmalıdır. Sonuç kısmı da başlık sınıflandırmasına dâhil edilmemelidir.
13. Makalede alt orta kısımda olmak üzere sayfa numarası belirtilmelidir.
14. Yayınlanmak üzere gönderilen makalelerde metnin içinde ve

AUTHOR GUIDELINES

(For updated guidelines please check our website.)

1. If the original language of the submitted article is Turkish, Turkish title, Turkish abstract, keywords, English title, English abstract and keywords; If the original language of the article is English, English title, English abstract and keywords Turkish title, Turkish abstract and keywords should be included. Exceptionally, foreign authors do not have to write Turkish abstracts and titles.
2. The title of the manuscript should be written in 11 font size, capital, bold, Cambria font and centered on the page.
3. Under the title of the manuscript, the first letters of the author's names should be capitalized, the other letters should be small, and the last names should be in capital and full name should be bold and centered. Title, institution and contact information (e-mail address and ORCID) should be given under the name and centered.
4. Keywords should be written under abstract. All words except the first and special names in the keywords should start with lowercase letters and separated by commas. Abbreviations should not be used in abstract writing. Abstract should not exceed 100 words.
5. Abstract headings should be written in 11 pt, with the first letters capitalized of each words, the other letters small, bold and left aligned. Title, author information, abstract, keywords, English title, abstract, keywords, information and acknowledgement should be placed on one page.
6. If the study has been presented before, if it is produced from a project or thesis, an explanation should be given under the title Keywords as "Acknowledgment".
7. The "Introduction" section should start from the next page.
8. The copyright form must be filled by all authors when applying to the Dergipark Article Application System. This form is available on our web site and on the application system.
9. In-text citation system (APA 6.0) is used in our journal. For more information: <https://www.apastyle.org/>
10. Submitted articles should be written before and after 6nk and single line spaced. Articles; title, author information, abstract, keywords, title, text, tables, figures and references, should be between 4,000 and 7,500 words. Manuscript should be written in 11 font size using Cambria. Page structure should be 1.5 cm from the top, bottom, right and left and no binding should be left. The distance from the edge should be 0.5 cm in the footer and 0.5 cm in the top. In addition, after the bibliography for works written in Turkish; "Extended English Summary" should be added at the end of the text. This abstract should be between 700 and 1,000 words.
11. The title classification in the text should be made with numbers. Such as; 1, 1.1., 1.1.1. ; 2., 2.1., 2.1.1., 3., 3.1., 3.1.1.
12. The entry/intro title will not be assigned a number. All titles of the article in the text; the first letters should be in capital letters and the other letters small, all in bold, in 11 font size, in Cambria font and left aligned. The result also should not be included in the title classification.
13. The page number should be specified in the article at the bottom center.
14. Articles submitted for publication should not contain any paragraph indent in the text and titles. Only with the quotations in quotation marks or in the lists, 1 cm substance should be written from the inside.
15. Graphs and tables should appear as much as possible on the cited page or immediately after. The references and notes under

başlıklarda paragraf girintisi olmamalıdır. Sadece çalışma içerisinde kullanılan maddelendirmelerde ve tırnak içerisindeki alıntılarda 1 cm madde, 1,5 cm yazı olacak şekilde içeriden yazılmalıdır.

15. Grafikler ve tablolar olabildiğince atfı yapılan sayfada veya hemen devamında yer almalıdır. Grafik ve tabloların altındaki kaynaklar ve notlar bu materyalleri ana metne bakmaksızın anlaşılabilir hale getirme amacını taşımalıdır.

16. Tablo ve şekil başlığı, ortalı, kalın (bold) olmalı ve rakam ile sıralanmalıdır ("Tablo 1" veya "Şekil 5:" gibi...).

17. Tablo ve şekil başlıkları, tablo ya da şeklin üstünde olmalıdır (Örnek: Tablo 1: 1989-2016 Kamu Yatırım Harcamaları). Tablo ve şekiller ortalı ve metin kaydırma özelliği kapalı olmalıdır. Tablonun altına düşülen notlar ve kaynaklar Cambria yazı tipinde 11 punto ve ortalı olarak yazılmalıdır.

18. Tablo ve şekillerden önce ve sonra (not ya da kaynak varsa, not ya da kaynaktan sonra olacak şekilde) bir satır boşluk bırakılmalıdır.

19. Makalede yer verilen her bir ek, ayrı sayfalarda ve kaynakçadan sonra verilmelidir. Eklerin başlığında yer alan kelimelerin her birinin ilk harfi büyük ve sola dayalı sadece Ek kelimesi kalın (bold) şeklinde yazılmalıdır ("Ek 1: Anket Formu" gibi).

20. Metinde kaynaklara atıfta bulunurken yazarların soyadı ve yayın tarihi (ve gerekliyse sayfa bilgisi) kullanılmalıdır. Örneğin: Özçelik (2015)...; Özçelik (2015, s. 150)...; Özçelik (2015, s. 182-186)...; Özçelik'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer (2014)...; Özçelik vd., (2016) (üç ve daha fazla yazarlı ise)... gibi. Cümle sonunda birden fazla esere atıfta bulunuluyorsa bu kaynaklar parantez içinde yıl sırası ile verilmelidir. Örneğin: (Tuncer, 2004; Tuncer ve Özçelik, 2007; Tuncer vd., 2009; Özçelik, 2014).

21. Kaynaktan aynen alıntı yapıldıysa, alıntı tırnak içinde gösterilmelidir.

22. Kaynaklar, "Kaynakça" başlığı altında sonuç kısmından hemen sonra yazılmalıdır. Kaynaklar yazılırken yazarların tümünün adları verilmelidir. Araştırmacı çalışmada kullandığı kaynakları yazar soyadlarının alfabetik sırasına göre yazmalıdır. Her kaynağın yazımında birinci satır hariç diğer tüm satırları 1 cm içeriden yazılır. Aynı yazarın birden fazla eserine gönderme yapıldığında kaynaklar basım yılına göre eskiden yeniye doğru verilir. Yazarın aynı tarihli birden fazla yayını varsa, yayın tarihi yanına a, b gibi harfler konarak kaynaklar birbirinden ayrılır. Makalelerde makalenin yayınlandığı kaynağı başlangıç ve bitiş sayfa numaraları (numaraları) verilmelidir.

Kaynakça bilgileri APA 6.0 ışığında aşağıdaki örneklerde olduğu gibi düzenlenmelidir:

Ön not: Tüm eserlerin başlıklarının ilk kelimesinin ilk harfi büyük, diğerleri küçük harf olmalıdır.

a) Kitap;

a1) Tek yazarlı kitap:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

a2) Çok yazarlı kitap:

Yazar 1 Soyadı, A., Yazar 2 Soyadı, A., Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

a3) Kitapta bölüm:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Eser Adı. Editör Soyadı, A. (Haz./Ed.), Kitap adı (ss. sayfa numaraları). Yayın yeri: Yayınevi.

a4) Çeviri kitaplar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap adı (Çev. Soyadı, A.). Yayın yeri: Yayınevi, Kaynak Yapıtın Yayın Yılı.

a5) Elektronik kitaplar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. doi:

veya

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. Kitap bağlantısı Erişim tarihi:

b) Kurum Yayınları:

Kurum Adı. (Yayın Yılı). Yayın adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

c) Tezler:

the charts and tables should aim to make these materials understandable regardless of the main text.

16. The table and figure title should be bold, centered and numbered ("Table 1:" or "Figure 5:").

17. Table and figure titles should be above the table or figure (Example: Table 1: 1989-2016 Public Investment Expenditures). Tables and figures should be centered and the text scrolling feature should be turned off. Notes and references below the table should be written in Cambria font, 11 points and centered.

18. After and before the tables and figures (if there is a note or source, after the note or source), one line space should be left.

19. Each appendix to the article should be given on separate pages and after the bibliography. The first letter of each of the words in the title of the Appendix should be capitalized and left aligned only the word Appendix with number should be bold (such as "Appendix 1: Questionnaire").

20. Authors' surnames and publication dates (and page information, if necessary) should be used when referring to references. For example: Özçelik (2015) ...; Özçelik (2015, p. 150) ...; Özçelik (2015, p. 182-186) ...; According to Özçelik (2014) ...; According to Özçelik and Tuncer (2014) ...; Özçelik and Tuncer (2014) ...; Özçelik et al., (2016) (if there are three or more authors)... If more than one work is referred to at the end of the sentence, these references should be given in parentheses in the order of the year. For example: (Tuncer, 2004; Tuncer and Ozcelik, 2007; Tuncer et al., 2009; Ozcelik, 2014).

21. If the source is quoted exactly, it should be shown in quotation marks.

22. The reference should be written under the title Bibliography immediately after the conclusion. Names of all authors should be given when writing references. The researcher should write the sources used in his / her work in alphabetical order of surnames. In the writing of each resource, all the lines except the first line are written 1 cm inside. When referring to more than one work of the same author, references are given from old to new according to the year of publication. If the author has more than one publication with the same date, the sources are separated by placing letters such as a, b next to the publication date. Articles should include the starting and ending page number(s) in the source where the article is published.

Bibliography information should be organized in the guidance of APA 6.0 as in the following examples:

Preliminary note: Only the first words of the titles should be capital, the other of all words of title should be lower case.

a) Book;

a1) Single author book:

Author Surname, N. (Year of Publication). Book Title. Place of Publication: Publisher.

a2) Multi-author book:

Author 1 Surname, N., Author 2 Surname, N., Author 3 Surname, N. (Year of Publication). Book Title. Place of Publication: Publisher.

a3) Chapter in the book:

Author Surname, N. (Year of Publication). Title of Work. Editor (Prep./Ed.). Book name (page numbers). Publication place: Publisher.

a4) Translation books:

Author Surname, N. (Year of Publication). Name of the book (Translator Surname, N.). Place of publication: Publisher, Year of the source publication.

a5) Elektronik books:

Author Surname, N. (Year of Publication). Name of the book. doi:

or

Author Surname, N. (Year of Publication). Name of the book. URL

Date of access:

b) Corporate Publications:

Name of the Institution (Year of Publication). Title of publication. Place of Publication: Publisher.

c) Thesis:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Tez Adı (Yüksek Lisans / Doktora Tezi). Enstitü Adı, Yer.

d) Yazarı Olmayan Eser:

Eser Adı. (Yayın Yılı). Yayın Yeri: Yayınevi.

e) Bilimsel Dergi Makalesi:

Yazar 1 Soyadı, A., Yazar 2 Soyadı, A., Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. Dergi Adı, cilt(sayı), sayfa aralığı. doi:

veya,

Yazar 1 Soyadı, A., Yazar 2 Soyadı, A., Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. Dergi Adı, cilt(sayı), sayfa aralığı. Makale bağlantısı Erişim tarihi:

DOI veya URL, çevrimiçi erişilen makaleler içindir.

f) Gazete Makalesi:

f1) Yazarı olan:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Makale Adı. Gazete Adı, sayfa aralığı.

f2) Yazarı olmayan:

Makale adı. (Yıl, Ay Gün). Gazete adı, sayfa aralığı.

f3) Çevrimiçi:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Makale Adı. Gazete Adı. Makale bağlantısı Erişim tarihi:

g) Bildiri:

g1) (Yayımlanmış ise):

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Bildiri Adı. Editör (Ed.). Kitap Adı (sayfa numarası). Yayın Yeri: Yayınevi.

g2) (Yayımlanmamış ise):

Konuşmacı Soyadı, A. (Yıl, Ay). Bildiri Adı. Toplantı Adı. Kuruluş Adı, Toplantı Yeri.

h) Poster:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay). Posterin Adı. Toplantı Adı. Kuruluş Adı, Toplantı Yeri.

i) Ansiklopedi Maddesi:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Madde Adı. Yapıt Adı, (cilt no: sayfa no). Yayın Yeri: Yayınevi.

j) Rapor:

Kurum Adı. (Yayın Yılı). Rapor Adı (Rapor No). Yayın Yeri: Hazırlatan Kuruluş.

veya

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Rapor Adı (Rapor No). Yayın Yeri: Hazırlatan Kuruluş.

k) Yasa ve Yönetmelikler:

Yasa Adı. (Kabul Edildiği Yıl, Ay Gün). Yayın Adı, Sayı.

23. Makalelerde Türk Dil Kurumu'nun yazım kılavuzu ve yazım kuralları örnek alınmalıdır. Detaylı bilgi için Türk Dil Kurumu'nun web sayfasına bakınız: www.tdk.gov.tr. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözlükler kullanılmalıdır. Türkçe alışılmamış sözcükler kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilebilir.

24. İngilizce gönderilen makalelerin ve Türkçe gönderilen makalelerin İngilizce yazılmış bölümlerinin, gönderim öncesinde yetkin bir dil kontrolünden geçirilmiş olması gerekmektedir. İçerikten bağımsız olarak, dil yönüyle yetersiz olan makaleler iade/ret edilmektedir. Yazarların bu hususa azami dikkat göstermeleri önemlidir.

25. Gönderilen çalışmaların Dergi Etik Beyanı ve Yayın İlkeleri'ne uygun olması gerekmektedir. Makale ilk sayfasında Etik Beyanı'na yer verilmeli ve yapılan araştırmalarda alınan etik kurul raporu belgelendirilmelidir.

26. Gönderilen makaleler yukarıda belirtilen şartlara uygun olmadığı takdirde değerlendirme sürecine dahil edilmeden editörler kurulu tarafından reddedilir.

Author Surname, N. (Year of Publication). Thesis Title (Master / PhD Thesis). Name of the Institute, Location.

d) Titles without Author:

Title (Year of Publication). Place of Publication: Publisher.

e) Scientific Journal Article:

Author 1 Surname, N., Author 2 Surname, N., Author 3 Surname, N. (Year of publication). Article Title. Journal Name, volume(number), page range. doi:

or

Author 1 Surname, N., Author 2 Surname, N., Author 3 Surname, N. (Year of publication). Article Title. Journal Name, volume(number), page range. URL Date of access:

The DOI or URL are for articles accessed online.

f) Newspaper Article:

f1) With author:

Author Surname, N. (Year, Month Day). Article Name. Newspaper Name, page range.

f2) Without author:

Article Name. (Year, Month Day). Newspaper Name, page range.

f3) Online:

Author Surname, N. (Year, Month Day). Article Name. Newspaper Name. URL Date of access:

g) Proceedings:

g1) Published:

Author Surname, N. (Year of Publication). Name of the paper. Editor (Ed.). Book Title (page number). Place of Publication: Publisher.

g2) Unpublished:

Speaker Surname, N. (Year, Month). Proceedings Name. Meeting Name. Institution Name, Meeting Place.

h) Poster:

Author Surname, N. (Year, Month). Poster Name. Meeting Name. Institution Name, Meeting Place.

i) Encyclopedia Article:

Author Surname, N. (Year of Publication). Article Name. Name of Encyclopedia, (volume no: page no) Place of Publication: Publisher.

j) Report:

Institution Name. (Year of Publication). Report Name (Report No). Place of Publication: Issuer.

or

Author Surname, N. (Year of Publication). Report Name (Report No). Place of Publication: Issuer.

k) Laws and Regulations:

Name of the Law. (Year Month Day of Acceptance). Publication Name, Issue.

23. [For Turkish authors or articles in Turkish.] The articles should be taken as examples of the spelling guide and spelling rules of the Turkish Language Association. For detailed information, please refer to the website of the Turkish Language Association: www.tdk.gov.tr. Turkish dictionaries should be used instead of foreign words. When using unusual words in Turkish, the equivalent in foreign language can be given in parentheses.

24. The articles written in English and the English sections of the articles submitted in Turkish should be subjected to a proficient language check prior to submission. Regardless of the content, articles that are insufficient in terms of language are returned / rejected. It is important that authors pay maximum attention to this issue.

25. The submitted manuscripts must comply with the Journal Ethics Statement and Publication Principles. The Ethics Statement should be included on the first page of the article and the ethics committee report should be documented.

26. If the submitted articles do not meet the above mentioned requirements, they will be rejected by the editorial board without being included in the evaluation process.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
DERGİSİ

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052
Yıl: 2020 / Cilt: 9 /
Sayı: 1

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ
BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİ YAYIN ETİĞİ VE AYKIRI
EYLEM BEYANI

(Güncel beyan için lütfen websitemizi kontrol ediniz.)

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (Artık, "KLÜ İİBF Dergi" denilecektir.), bilimsel araştırma ile ilgili olarak yayımlanan bağımsız bir yayındır ve yayının politikasını Editör Kurulu belirlemektedir. Bu bildirge dergi imtiyaz sahibi, editörler, hakemler ve yazarların etik davranışlarını içermektedir. Derginin etik beyanı, Committee on Publication Ethics (COPE) beyan ve esaslarına dayanmaktadır ve bu kaynaklar www.publicationethics.org web adresinde ücretsiz olarak paylaşılmaktadır.

A. DERGİ İMTİYAZ SAHİBİNİN SORUMLULUKLARI

1. Editoryal Bağımsızlık

KLÜ İİBF Dergi, herhangi bir kimse veya ticari ortaklarının etkisi olmadan editoryal kararların bağımsızlığının sağlanmasını taahhüt etmektedir.

2. Fikri Mülkiyet ve Telif Hakkı

KLÜ İİBF Dergi, dergide yayımlanan makalelerin yazar(lar)daki mülkiyet ve telif haklarını korur ve her makalenin yayımlanmış versiyonunun kaydını sağlamaktadır. KLÜ İİBF Dergi yayımlanmış her makalenin bütünlüğünü ve şeffaflığını sağlamaktadır.

3. Bilimsel Suistimal

KLÜ İİBF Dergi, hileli yayın veya yayıncı intihali ile ilgili olarak daima uygun tedbirleri almaktadır.

B. EDITÖRLERİN SORUMLULUKLARI

1. Yayın ve Sorumluluk Kararı

KLÜ İİBF Dergi editörü, dergideki her şeyi kontrol altında tutmaktadır ve okuyucular ile yazarların ihtiyaçlarına cevap vermek için çaba göstermektedir. Editör ayrıca, dergiye gönderilen makalelerden hangilerinin dergide yayınlanacağını ve hangilerinin onur kırıcı yayın, telif hakkı ihlali ve intihal ile ilgili yasal gerekliliklere tabi politikalarla karar verilmesinden sorumludur. Editör, yayın kararı verilirken hakemler ile müzakere edebilir. Editör, içerik ve genel olarak yayın kalitesinden sorumludur. Editör adil ve uygun bir hakem süreci sağlamalıdır.

2. Tarafsızlık

Dergiye gönderilen makaleler daima, herhangi bir ön yargı olmaksızın değerlendirilmektedir.

3. Gizlilik

Dergiye gönderilen bir makale ile ilgili herhangi bir bilgi, editör tarafından yayın kurulu, hakemler ve dergi sahibi dışında herhangi bir kimseye ifşa edilmemelidir.

4. Çıkar Çatışmaları ve İfşa Etme

KLÜ İİBF Dergi editörü; yazarlar, hakemler ve editörler gibi taraflar arasındaki herhangi çıkar çatışmalarına izin vermez. Dergiye gönderilen bir makaledeki yayınlanmamış materyaller, yazarın sarıh bir yazılı onayı olmadan herhangi biri tarafından kullanılmamaktadır.

KIRKLARELİ UNIVERSITY JOURNAL OF
THE FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES (KLUJFEAS)

ISSN: 2146-3417
E-ISSN: 2587-2052
Year: 2020 / Volume: 9 /
No: 1

KIRKLARELİ UNIVERSITY JOURNAL OF THE FACULTY
OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES PUB-
LICATION ETHICS AND MALPRACTICE STATEMENT

(For updated statement please check our website.)

Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences (KLUJFEAS) is an independent publication with regards to scientific research and the editor decide its publication policy. The statement signifies the ethical behavior of the publisher, the editor, the reviewers and the authors. The ethics statement for KLU JFEAS is based on COPE Code of Conduct and Best Practice Guidelines for Journal Editors and COPE Best Practice Guidelines for Journal Editors available at www.publicationethics.org.

A. DUTIES OF PUBLISHER

1. Editorial Autonomy

KLU JFEAS is committed to ensure the autonomy of editorial decisions without influence from anyone or commercial partners.

2. Intellectual Property and Copyright

KLU JFEAS protects author(s)' property and copyright of the articles published in the Journal and maintains each article's published version of record. KLU JFEAS provides the integrity and transparency of each published articles.

3. Scientific Misconduct

KLU JFEAS always takes all appropriate measures in respect to fraudulent publication or plagiarism the publisher.

B. DUTIES OF EDITORS

1. Decision on Publication and Responsibility

The editor of KLU JFEAS keeps under control everything in the journal and strives to meet the needs of readers and authors. The editor also is responsible for deciding which articles submitted to journal ought to be published in the journal, and may be guided by the policies subjected to legal requirements regarding libel, copyright infringement and plagiarism. The editor might discuss with reviewers while making publication decision. Editor is responsible for the contents and overall quality of the publication. Editor ought to provide a fair and appropriate two-side blinded peer-review process.

2. Objectivity

Articles that submitted to journal are always evaluated without any prejudice.

3. Confidentiality

Any information about a submitted article must not be disclosed by editor to anyone other than editorial stuff, reviewers, and publisher.

4. Conflicts of Interest and Disclosure

The Editor of KLU JFEAS does not allow any conflicts of interest between the parties such as authors, reviewers and editors. Unpublished materials in a submitted article must not be used by anyone without the express written assent of the author.

C. HAKEMLERİN SORUMLULUKLARI

1. Değerlendirme

Hakemler yazarların kökeni, cinsiyeti, cinsel eğilimi veya siyasal felsefesine bakılmaksızın eserleri değerlendirmektedirler. Hakemler ayrıca, dergiye gönderilen metinlerin değerlendirilmesi için adil bir kör hakemlik süreci sağlamaktadırlar.

2. Gizlilik

Dergiye gönderilen makalelere ilişkin tüm bilgiler gizli tutulmaktadır. Hakemler ve editör tarafından yetkilendirilmiş olanlar dışındaki başkaları müzakere etmemelidir.

3. İfşa Etme ve Çıkar Çatışması

Hakemlerin; yazarlar, fon sağlayıcılar, editörler vb. gibi taraflar ile menfaat çatışması bulunmamaktadır.

4. Editöre Destek

Hakemler, karar verme aşamasında editörlere yardım ederler ve ayrıca metinlerin iyileştirilmesinde yazarlara yardımcı olabilmektedirler.

5. Tarafsızlık

Objektif bir karar değerlendirmesi, daima hakemler tarafından yapılmaktadır. Hakemler, uygun destekleyici iddialarla, açık bir şekilde görüşlerini ifade etmektedirler.

6. Kaynakların Referansı

Hakemler ayrıca, kendi bilgileri dahilindeki yayınlanmış diğer herhangi bir makale ile dergiye gönderilen metin arasında herhangi önemli bir benzerlik veya örtüşme ile ilgili olarak editörü bilgilendirmelidir.

D. YAZARLARIN SORUMLULUKLARI

1. Bildirme Standartları

Dergiye gönderilen bir metin özgün olmalıdır ve yazarlar, metnin daha önce herhangi bir dergide yayınlanmamış ve/veya telif hakkı konu izinlerin alınmış olmasını sağlamalıdır. Araştırmanın verileri, makalede tam olarak belirtilmelidir. Dergiye gönderilen bir metin, başkalarının çalışmayı türetmesine izin vermek üzere yeterli detay ve referansları içermelidir. Çalışma eğer yazarın önceden yaptığı bir çalışmadan türetiliyorsa (tez, bildiri, vb.) bu durum bilgilendirme olarak verilmelidir. Tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için ve etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar ile izine tabii anket, mülakat, röportaj gibi araştırmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı ve katılımcılardan izinler alınmış olmalı, bu onay ve izinler makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.

2. Özgünlük

Çalışmalarını dergiye göndermek isteyen yazarlar, çalışmalarının tamamen özgün olmasını sağlamalıdır ve literatürden elde edilen kelimeler ile cümleler uygun bir şekilde alıntılanmalıdır. Tüm çalışma Dergi Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırlanmalıdır.

3. Birden Fazla Yerde Yayın

Yazarlar, aynı çalışmayı herhangi bir başka dergide yayınlanmak üzere göndermemelidirler. Aynı çalışmanın birden fazla dergiye eş zamanlı gönderilmesi etik olmayan bir davranış teşkil etmektedir ve kabul edilemez.

4. Kaynakların Referansı

Başkalarının çalışmalarını ilgili olarak uygun referanslar verilmelidir. Yazarlar, çalışmalarının belirlenmesinde etkili olmuş yayınlara referans vermelidirler. Çalışma sürecinde kullanılan kaynakların tümü belirtilmeli ve kullanılmamış herhangi bir kaynak, kaynakçada yer almamalıdır.

5. Makale Yazarlığı

Makale yazarlığı, çalışmaya kayda değer katkıda bulunan kişilerle sınırlı olmalıdır. Araştırma sürecine katılan başkaları var ise, bu kişiler katkıda bulunanlar olarak listelenmelidir. Yazarlık ayrıca, derginin editörü ile iletişim halinde olan yazışmadan sorumlu olan bir yazar içermelidir. Yazışmadan sorumlu yazar, tüm yardımcı yazarların makaleye dahil olmasını sağlamalıdır.

C. DUTIES OF REVIEWERS

1. Evaluation

Reviewers evaluate manuscripts without origin, gender, sexual orientation or political philosophy of the authors. Reviewers also ensure a fair blind peer review of the submitted manuscripts for evaluation.

2. Confidentiality

All the information relative to submitted articles is kept confidential. The reviewers must not be discussed with others except if authorized by the editor.

3. Disclosure and Conflict of Interest

The reviewers have no conflict of interest with regard to parties such as authors, funders, editors and etc..

4. Contribution to editor

Reviewers give help the editor in making decisions and may also assist the author in improving the manuscript.

5. Objectivity

The objective judgment evaluation is always done by them. The reviewers express their views clearly with appropriate supporting arguments.

6. Acknowledgement of Sources

Reviewers ought to identify relevant published study that has not been cited by the authors. Reviewers also call to the editor's attention any substantial similarity or overlap between the manuscript and any other published paper of which they have personal knowledge.

D. DUTIES OF AUTHORS

1. Reporting Standards

A submitted manuscript should be original and the authors ensure that the manuscript has never been published previously in any journal or all copyrighted permissions on the subject matter should be obtained. Data of the research ought to be represented literally in the article. A manuscript ought to include adequate detail and references to allow others to replicate the study. If the study is derived from a previous work of the author (thesis, paper, etc.), this should be given as acknowledgement. Ethics committee approval must be obtained for research conducted in all disciplines and for studies on clinical and experimental humans and animals requiring ethical committee decision, approval and permission must be obtained from the participants for researches such as surveys, interviews. This approval should be stated and documented in this article.

2. Originality

The authors who want to submit their study to the journal must ensure that their study entirely original and the words and sentences getting from literature should be appropriately cited. Articles should be prepared in accordance with the Journal Writing Guidelines.

3. Multiple Publications

Authors should not submit the same study for publishing any other journals. Simultaneous submission of the same study to more than one journal is unacceptable and constitutes unethical behavior.

4. Acknowledgment of Sources

Convenient acknowledgment of the study of others has to be given. Authors ought to cite publications that have been efficient in determining the study. All of the sources that used process of the study should be remarked. An unused resource should not be included in the bibliography.

5. Authorship of a Paper

Authorship of a paper ought to be limited to those who have made

6. İfşa Etme ve Çıkar Çatışmaları

Finansal destek ile ilgili tüm kaynaklar açıklanmalıdır. Tüm yazarlar, çalışmalarının oluşturulması sürecinde yer alan çıkar çatışmasını ortaya koymalıdır.

7. Yayınlanmış Çalışmalardaki Temel Hatalar

Yazarlar göndermiş oldukları çalışmalarında dikkat çekici bir hata bulduklarında, bu hata ile ilgili olarak derhal dergiyi bilgilendirmek zorundadırlar. Yazarların, hataların düzeltilmesini sağlamak üzere editör ile birlikte çalışma yükümlülükleri vardır.

8. Sorumluluk

Dergide yayınlanacak eserlerin her türlü sorumluluğu tamamıyla yazara/yazarlarına aittir.

9. Rıza

Dergiyi makale gönderen yazar(lar) derginin etik beyanlarını ve yazım kurallarını kabul etmiş sayılmaktadır.

E. DERGİ İŞLEYİŞİ (Yönetmelik)

1. Eser Gönderimi

Tüm eserler, Dergipark sistemi (<https://dergipark.org.tr/pub/klujfeas>) üzerinden gönderilmeli ve tüm işlemler Dergipark sisteminden yürütülmelidir. Değerlendirme süreçlerine ilişkin tüm iletişim Dergipark sistemi ile gerçekleştirilir. (Ayrıntılı bilgi için: Dergi açık erişim politikası, telif hakları ve CC lisansları)

2. İnceleme ve Değerlendirme

Dergiyi gönderilen makaleler, öncelikle Editörler Kurulu tarafından bilimsel içerik ve şekil bakımından ön incelemeye tabi tutulur. Editörler Kurulu, yayınlanabilecek nitelikte bulmadığı veya yazım kurallarına uygun hazırlanmayan makaleleri hakemlere göndermeden ret kararı verme hakkına sahiptir. Değerlendirmeye alınabilecek olan makaleler, incelenmek üzere iki ayrı hakeme (kör hakem) gönderilir. İki hakemin görüşleri bir ret bir kabul şeklinde gerçekleşirse, çalışma üçüncü bir hakeme gönderilir. Editörler Kurulu, hakem raporlarını dikkate alarak makalelerin yayınlanmak üzere kabul edilip edilmemesine karar verir.

3. Genel Esaslar

a) Yazarlardan ve okurlardan herhangi bir ücret talep edilmediği gibi, herhangi bir muhabata ödeme yapılmamaktadır.

b) Çift yönlü kör hakem uygulaması kullanılmaktadır. Yazarlar, hakemleri; hakemler, yazarları bilmemektedir.

c) Benzerlik oranı yazarlardan gelen Ithenticate ve Turnitin raporlarıyla denetlenmekte olup çalışmanın özelliklerine göre değerlendirilerek, Editör Kurulu tarafından incelenmekte ve karar verilmektedir.

a noteworthy contribution to study. If there are others who have participated process of the research, they should be listed as contributors. Authorship also includes a corresponding author who is in communication with editor of a journal. The corresponding author should ensure that all appropriate co-authors are included on a paper.

6. Disclosure and Conflicts of Interest

All sources of financial support should be disclosed. All authors ought to disclose a meaningful conflict of interest in the process of forming their study.

7. Fundamental Errors in Published Works

If authors find out a remarkable error in their submitted study, they have to instantly inform it. Authors have a liability to cooperate with editor to provide corrections of errors.

8. Responsibility

All kinds of responsibility for the works to be published in the journal belongs enterly to the author(s).

9. Consent

The author(s) who submit an article to the journal are deemed to have accepted the journal's ethical statements and rules of writing.

E. JOURNAL PROCESSES (Regulations)

1. Sending Article

Studies must be sent via Dergipark website (<https://dergipark.org.tr/en/pub/klujfeas>). All communication related to article submission and evaluation processes is carried out with Dergipark system. (For more information: Open access policy, copyrights and CC license)

2. Review

Papers are firstly checked for their eligibility for technical and journal's style. The manuscripts that do not suit journal's standards or not suitably correspond to the scope journal are refused with unexplained reason. Manuscripts that are found suitable for peer review will be assigned to two expert reviewers (blind review). If one of the reviewer's decision is rejection and the other one's is acceptance, then the article is sent to third reviewer. The final decision to accept or reject a manuscript will be made by the Editorial Boards. After the review process, the Editorial Boards will inform the authors of acceptance, rejection or necessity of revision of the manuscript.

3. Principles

a) The journal is not charging any submission or processing fee from authors or readers. Also no payment is made to anyone.

b) The journal is using double-blind review policy. Authors and referees doesn't know each other.

c) The similarity rate is controlled by Ithenticate and Turnitin reports which sent by authors and evaluated according to the characteristics of the study, examined and decided by the Editorial Board.

Açık Erişim Politikası, Telif Hakları ve CC Lisansı

(Güncel politikalarımız için lütfen websitemizi kontrol ediniz.)

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, açık erişimli bir dergi olup, **Budapeşte Açık Erişim Girişimi**'nden yana yayın politikası izlemektedir. Bu anlamda derginin hiçbir aşamasında ücret talep edilmemektedir. Derginin **tüm arşivi** çevrimiçi olarak ücretsiz bir şekilde herkese açıktır.

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, **Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı** ile lisanslanmıştır.

Dergi telif politikası yazar tarafından imzalanacak olan **telif formu** doğrultusunda aşağıdaki şekildedir:

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (Artık "dergi" olarak geçecektir.), dergide yayınlanan makaleye uygun atıfta bulunulması şartıyla makalenin yazar(lar)daki haklarına herhangi bir kısıtlama getirmemektedir.

Dergide yayınlanmak üzere gönderilen makale/çalışma ile beraber tüm yazar(lar) dergi **Yayın Etiği, Yayın İlkeleri ve Ayrıntı Eylem Beyanı**'ni, **Açık Erişim Politikası, Telif Hakları ve CC Lisansı**'ni, **Yazım Kurallarını** ve;

1. Çalışmanın akademik etik ve ahlak çerçevesinde bilimsel özveriyle hazırlandığını;
2. Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu;
3. Tüm yazarların bu çalışmaya bireysel olarak katılmış olduğunu (çalışmanın içeriğine/tasarımına; ya da çalışma için verilerin toplanmasına, analiz edilmesine ve yorumlanmasına önemli katkı sağlamış olmak) ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu almayı;
4. Yazı taslağını hazırlamış ya da önemli fikrinsel içeriğin eleştirel incelemelerini yapmış olduğunu;
5. Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve gözden geçirerek onayladığını;
6. Çalışmanın herhangi bir bölümünün geçerliliği ve doğruluğuna ilişkin soruların uygun şekilde soruşturulduğunun ve çözümlendiğinin garantisini vermek amacıyla çalışmanın her yönünden sorumlu olmayı;
7. Makalenin başka bir yerde yayınlanmadığını veya yayınlanmak için gönderilmediğini veya telifte konu tüm izinlerin alındığını (Herhangi bir bilimsel toplantıda sunulmuş ve yayımlanmamış olan yazılarda, toplantının adı, yeri ve tarihi bilgisi verilmelidir.);
8. Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara/çalışmalara ait olan "Telif Haklarını" ihlal etmediğini, makalede kullanılan tüm diğer çalışmalara dair doğru atıfların verilerek, kaynakçada yer verildiğini;
9. Tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için ve etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki araştırmalar ile izine tabii anket, mülakat, röportaj gibi araştırmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı ve katılımcılardan izinler alınmış olduğunu ve bunu çalışmada gösterdiğini;
10. Basım, yayım, dağıtım ve İnternet yoluyla iletim de dahil olmak üzere açık yayın politikasıyla her türlü kamuya iletim haklarını Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi yetkili makamlarınca ve derginin dahil olduğu dizinler ve indekslerce sınırsız ve ücretsiz olarak kullanılmak üzere izin verildiğini;
11. Yazar(lar)ın yayınlanan makalenin tamamından tek sorumlu taraf olduğunu kabul etmiş olur.

Open Access Policy, Copyrights and CC License

(For updated policies please check our website.)

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences (KLUJFEAS) is an open-access journal and follows the publication policy of the **Budapest Open Access Initiative**. In this sense, no fee is charged at any process of the journal. The entire **archive of the journal** is available online to everyone without any fee.

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License**.

The journal's copyright policy is in accordance with the **copyright form** to be signed by the author:

Kırklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences (referred as "journal" from now on) does not impose any restrictions on the rights of the article in the author(s), only with the condition provided that the published article is cited appropriately .

It is deemed to have accepted that all author(s) of articles/works submitted for publication in the journal all of these: **Publishing Ethics, Publishing Principles and Malpractice Statement, Open Access Policy, Copyrights and CC License**, and **Author Guidelines**, with also;

1. Article is prepared with scientific devotion within the framework of academic ethic;
2. The submitted article is the original work of the author(s);
3. Participation of all authors individually (contributing significantly to the content / design of the study, or to collecting, analyzing and interpreting data for the study) and taking all responsibility for this study;
4. That author(s) has prepared the manuscript or made critical reviews of important intellectual content;
5. All authors have seen the final version of the manuscript submitted and reviewed and approved it;
6. Be responsible for all aspects of the study in order to ensure that the questions concerning the validity and accuracy of any part of the study are properly investigated and resolved;
7. The article has not been published elsewhere or sent for publication, or all copyrighted permissions have been obtained (In case of papers submitted and not published in any scientific meeting, the name, location and date of the meeting should be provided in acknowledgment);
8. The text, figures and documents in the article do not violate other persons' / works' copyrighted material, and that the correct references to all other works used in the article are given in the bibliography;
9. Approval of the ethics committee and permission from the participants have been obtained and shown in the article for the researches conducted in all disciplines and for the studies on clinical and experimental human and animals that require the decision of the ethics committee, and for the researches such as surveys, interviews and interviews that are subject to permission;
10. Kırklareli University Faculty of Economics and Administrative Sciences and its accepted indexes are authorized to use all kinds of public broadcasting rights, including printing hardcopies, publishing, distribution and transmission via the Internet, without any limit or restriction and free of charge.
11. The author(s) is the sole responsible party for the entire published article.

ÖNSÖZ

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde hazırladığımız dergimizin 2020 Mart sayısı ile karşınızda olmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. 2012 yılında yayın hayatına başlayan dergimiz, Sosyal Bilimler alanındaki güncel tartışmaları takip eden eserleri yayınlamayı hedeflemektedir. Dergimiz Directory of Open Access Journals (DOAJ), Ideal Online, International Institute of Organized Research (I2OR), Asos Index, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Journal Factor, Google Scholar, ResearchBib, Arastirmax, Social Sciences Citation Index (Sobiad), Scientific Indexing Services (SIS), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), i-Focus ve RootIndexing gibi önde gelen indeksler tarafından taranmaktadır. 2020 Mart sayısı için 12 eser başvuruda bulunmuş, 9 eser editörler kurulu ve hakemler tarafından yeterli bulunarak yayına kabul edilmiştir.

Bu sayımızda 1951 Cenevre Sözleşmesi ve Demokrasiye Geçiş, Mavi Marmara Saldırısı Sonrası Süreçte Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri, Kargo Firmalarının Hizmet Kalitesinin Müşteri Memnuniyeti Üzerine Etkisinin Servqual Ölçeği İle İncelenmesi, Endüstri 4.0: Çalışmanın Geleceği, Üniversite İtibarı Ve İmajının Öğrenci Memnuniyetine Etkisi: Bitlis Eren Üniversitesi Örneği, CO2 Emisyonu ve Beşeri Sermaye İlişkisi Üzerine Literatür Araştırması, Küresel Terörizmle Mücadele: Yerel, Bölgesel ve Küresel Güçlerin İŞİD ile Mücadele Politikaları, Kırklareli Ekonomisinde İstihdama Dayalı Bölgesel Uzmanlaşmanın Gelişimi (2007-2017) ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, İş Tatmini Ve İş Performansı Arasındaki İlişki başlıklı makaleler yer almaktadır. Makalelere ek olarak Avrupa Ve Tarihsiz Halklar (Çev.) ve O Chyom Mechtayut Rossiyane: Ideal I Real'nost' (Rusyalılar Neyin Haya-lini Kurmaktadır: İdeal Ve Gerçeklik) başlıklı eserlerin incelemeleri yer almaktadır.

Ayrıca dergimize desteklerini esirgemeyen Rektörümüz Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR'e teşekkürlerimizi ve saygılarımızı sunarız. Son olarak dergimize katkı sağlayan yayın kurumumuza, hakemlerimize ve yazarlarımıza teşekkürlerimizi ve saygılarımızı sunarız.

Kırklareli Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi iibfdergi@klu.edu.tr

Baş Editör

Doç. Dr. Muharrem EKŞİ (Kırklareli Üniversitesi) muharremeksi@klu.edu.tr

Editör

Doç. Dr. Ramazan TİYEK (Kırklareli Üniversitesi) ramazan.tiyek@klu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ATALAY (Kırklareli Üniversitesi) atalay@klu.edu.tr

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Betül GÜLTEKİN (Kırklareli Üniversitesi) betul.gultekin@klu.edu.tr

Arş. Gör. Altuğ KOÇ (Kırklareli Üniversitesi) altugkoc@klu.edu.tr

PREFACE

We are very glad to present the March 2020 issue of Kirklareli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences (KLUJFEAS). Our Journal, which started broadcasting in 2012, aimed to publish researches following the current debates in the field of Social Sciences. Our journal is indexed by leading indexes such as Directory of Open Access Journals (DOAJ), Ideal Online, International Institute of Organized Research (I2OR), Asos Index, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Journal Factor, Google Scholar, ResearchBib, Arastirmax, Social Sciences Citation Index (Sobiad), Scientific Indexing Services (SIS), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), i-Focus and RootIndexing. For the March 2020 issue of our Journal, 12 out of 9 articles were found acceptable by the editorial board and referees. KLUJFEAS aims to continue to broadcast without sacrificing its scientific quality with an awareness of the difficulties such as being accepted as a reputational journal by authors and audience.

The included articles in this issue are The 1951 Geneva Convention And Democratic Transition, After Mavi Marmara Attack, Turkey's Public Diplomacy In The Process Of Operation, Investigation Of The Effect Of Cargo Companies On Customer Satisfaction With Servqual Scale, Industry 4.0: Future Of The Work, The Effect Of University Reputation And Image On Student Satisfaction: Example Of Bitlis Eren University, Literature Review On CO2 Emission And Human Capital Relation, The Fight Against Global Terrorism: Policies Of Local, Regional And Global Powers To Fight Against ISIS, Development Of Regional Specialization Based On Employment In The Kirklareli Economy (2007-2017) and The Relationship Between Organizational Citizenship Behavior, Job Satisfaction And Job Performance . In addition to the articles, the book reviews of Avrupa Ve Tarihsiz Halklar (Çev.) ve O Chyom Mechtayut Rossiyane: Ideal I Real'nost' (Rusyalılar Neyin Hayalini Kurmaktadır: Ideal Ve Gerçeklik) are covered in our March issue.

We would also wish to express our sincere gratitude to our Rector Prof. Dr. Bülent Şengörür for his unflagging support. Lastly, we would like to thank our editorial board, writers and referees for their contribution.

Kirklareli University

Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences *iibfdergi@klu.edu.tr*

Chief Editor

Assoc. Prof. Dr. Muharrem EKŞİ (Kirklareli University) *muharremeksi@klu.edu.tr*

Editor

Assoc. Prof. Dr. Ramazan TİYEK (Kirklareli University) *ramazan.tiyek@klu.edu.tr*

Asst. Prof. Dr. Muhammet ATALAY (Kirklareli University) *atalay@klu.edu.tr*

Assistant Editors

Res. Asst. Betül GÜLTEKİN (Kirklareli University) *betul.gultekin@klu.edu.tr*

Res. Asst. Altuğ KOÇ (Kirklareli University) *altugkoc@klu.edu.tr*

TARANAN İNDEKSLER ve VERİ TABANLARI INDEXES and DATABASES

Güncel dizin bilgilerimiz için websitemizi ziyaret edebilirsiniz. | You can check our website for updated indexes.

DOAJ DIRECTORY OF
OPEN ACCESS
JOURNALS

INTERNATIONAL
Scientific Indexing

DergiPark
AKADEMİK

CiteFactor
Academic Scientific Journals

ROOTINDEXING
JOURNAL ABSTRACTING AND INDEXING SERVICE

İÇİNDEKİLER

Makaleler

- 1951 Cenevre Sözleşmesi ve Demokrasiye Geçiş*
Saadet İMAMOĞLU ULAŞOĞLU.....1-14
- Mavi Marmara Saldırısı Sonrası Süreçte Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri*
Ahmet AYDIN, Emel POYRAZ.....15-29
- Kargo Firmalarının Hizmet Kalitesinin Müşteri Memnuniyeti Üzerine Etkisinin Servqual Ölçeği İle İncelenmesi*
Ebru ONURLUBAŞ, Niyazi GÜMÜŞ.....30-46
- Endüstri 4.0: Çalışmanın Geleceği*
Yavuz Kağan YASIM.....47-64
- Üniversite İtibarı Ve İmajının Öğrenci Memnuniyetine Etkisi: Bitlis Eren Üniversitesi Örneği*
Metin İŞİK.....65-80
- CO₂ Emisyonu ve Beşeri Sermaye İlişkisi Üzerine Literatür Araştırması*
Berna AK BİNGÜL.....81-91
- Küresel Terörizmle Mücadele: Yerel, Bölgesel ve Küresel Güçlerin IŞİD ile Mücadele Politikaları*
İskender KARAKAYA.....92-108
- Kırklareli Ekonomisinde İstihdama Dayalı Bölgesel Uzmanlaşmanın Gelişimi (2007-2017)*
Murat ÇİFTÇİ.....109-124
- Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, İş Tatmini ve İş Performansı Arasındaki İlişki*
Aysun BOZER, Aygül YANIK.....125-143

Kitap İncelemeleri

- Eric R. Wolf. (2019). Avrupa Ve Tarihsiz Halklar. (Çev.) Hamit Çalışkan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*
Samet ZENGİNOĞLU.....144-146
- Gorshkov, M. K., Krumm, R., Tihonova, N.E. (Ed.). (2013). O Chyom Mechtayut Rossi-yane: Ideal I Real'nost' (Rusyalılar Neyin Hayalini Kurmaktadır: İdeal Ve Gerçeklik). Moskva: Izdatel'stvo "Ves' Mir".*
Sevim HACIOĞLU.....147-150

CONTENT

Articles

- The 1951 Geneva Convention And Democratic Transition*
Saadet İMAMOĞLU ULAŞOĞLU.....1-14
- After Mavi Marmara Attack, Turkey's Public Diplomacy In The Process Of Operation*
Ahmet AYDIN, Emel POYRAZ.....15-29
- Investigation Of The Effect Of Cargo Companies On Customer Satisfaction With Servqual Scale*
Ebru ONURLUBAŞ, Niyazi GÜMÜŞ.....30-46
- Industry 4.0: Future Of The Work*
Yavuz Kağan YASIM.....47-64
- The Effect Of University Reputation And Image On Student Satisfaction: Example Of Bitlis Eren University*
Metin IŞIK.....65-80
- Literature Review On CO₂ Emission And Human Capital Relation*
Berna AK BİNGÜL.....81-91
- The Fight Against Global Terrorism: Policies Of Local, Regional And Global Powers To Fight Against ISIS*
İskender KARAKAYA.....92-108
- Development Of Regional Specialization Based On Employment In The Kırklareli Economy (2007-2017)*
Murat ÇİFTÇİ.....109-124
- The Relationship Between Organizational Citizenship Behavior, Job Satisfaction And Job Performance*
Aysun BOZER, Aygül YANIK.....125-143

Book Reviews

- Eric R. Wolf. (2019). Avrupa ve Tarihsiz Halklar. (Çev.) Hamit Çalışkan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*
Samet ZENGİNOĞLU.....144-146
- Gorshkov, M. K., Krumm, R., Tihonova, N.E. (Ed.). (2013). O Chyom Mechtayut Rossi-yane: Ideal I Real'nost' (Rusyalılar Neyin Hayalini Kurmaktadır: İdeal Ve Gerçeklik). Moskva: Izdatel'stvo "Ves' Mir".*
Sevim HACIOĞLU.....147-150

MAKALELER
ARTICLES

THE 1951 GENEVA CONVENTION AND DEMOCRATIC TRANSITION

Saadet ULAŞOĞLU İMAMOĞLU

Öğr. Gör. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Departmanı

u.saadet@klu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1495-6877

Abstract

The number of states committed to the international human rights institutions -whether an international organization or treaty- has increased in recent years. This upsurge has led scholars to examine what motivates states to join these institutions designed to constraint them on how to treat their own citizens. Existing studies have argued that states engaged in democratic transition are more likely to commit to the international human rights institutions because they want to credibly signal their resolution to follow democratic rules and international norms. Yet, much less attention has been paid to factors that motivate states to the commit to the 1951 Geneva Convention that imposes restrictions on how to approach refugees. In this study, I discuss that democratizing states are more likely to participate in the 1951 Geneva Convention that is a costly decision to show their commitment to democratic reforms.

Keywords: Forced migration, human rights, international law, treaty commitment, democratic transition.

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics".

1951 CENEVRE SÖZLEŞMESİ VE DEMOKRASIYE GEÇİŞ

Özet

Uluslararası insan hakları kurumlarına – bir uluslararası örgüt veya antlaşma- katılan devletlerin sayısı geçtiğimiz yıllarda artmıştır. Bu artış, akademisyenleri, devletleri kendi vatandaşlarına nasıl davranacakları konusunda sınırlamak üzere tasarlanan bu kurumlara katılmaya neyin teşvik ettiğini incelemeye yönlendirmiştir. Mevcut çalışmalar, demokrasiye geçiş yaşayan devletlerin uluslararası insan hakları kurumlarına katılma olasılıklarının daha yüksek olduğunu çünkü demokratik kurallar ile uluslararası normlara uyma kararlarını ciddi bir biçimde göstermeyi istediklerini öne sürmüştür. Ancak, devletleri, mültecilere nasıl yaklaşılacağı konusunda kısıtlamalar getiren 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne katılmaya teşvik eden faktörlere çok daha az ilgi gösterilmiştir. Bu çalışmada, demokratikleşen devletlerin, demokratik reformlara bağlılıklarını göstermek için maliyetli bir karar olan 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne katılma olasılıklarının daha yüksek olduğunu tartışıyorum.

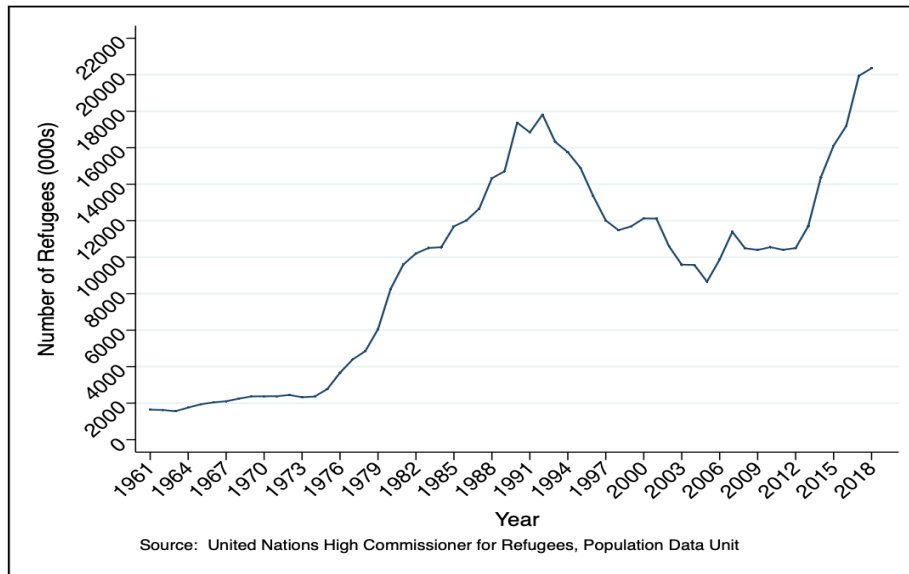
Anahtar Kelimeler: Zorunlu göç, insan hakları, uluslararası hukuk, antlaşmaya katılım, demokrasiye geçiş.

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

Introduction

The total number of refugees around the world has increased over time and reached an estimated 20.4 million (see Figure 1) in 2018 (UNHCR, 2018). People decide to leave their homes when they are exposed to political discrimination, regime transition or armed conflicts in their countries (Davenport, Moore and Poe, 2003; Moore and Shellman, 2004; Melander, Öberg and Hall, 2006). Once they cross the internationally recognized borders, they lose protection from their national governments. In order to ascertain the appropriate treatment towards refugees and protect their human rights, international community attempted to create a set of guidelines, laws and conventions. In this regard, the United Nations Convention relating to the Status of Refugees (hereinafter the 1951 Geneva Convention or 1951 Convention) was adopted in Geneva in 1951, which was later supported by the 1967 Protocol. These documents define who a refugee is and set out the international standards for legal protection of refugees and the obligations of countries towards them. While a growing body of literature examines why states enter into specific human rights treaties (Hathaway, 2002; Neumayer, 2005; Vreeland, 2008; Hafner-Burton, 2012) and become members of international organizations (IOs) (Moravcsik, 2000; Pevehouse, 2005; Mansfield and Pevehouse, 2006, 2008), we still know less about why states choose to participate in the international refugee regime. With this paper, my goal is to contribute to a growing body of research on treaty commitment by explaining the effect of regime transition on participation in the 1951 Geneva Convention.

Figure 1: Number of Refugees Worldwide

Signing the 1951 Convention is puzzling since it has a potential to create high costs for signatory states. First, states constrain their sovereignty by agreeing to provisions of the 1951 Convention. Building on the Universal Declaration of Human Rights adopted on 10 December 1948, the 1951 Convention approves the principle that refugees will benefit basic rights and liberties that the receiving states provide to their own nationals. The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), primary organization working under the 1951 Convention, creates pressure on signatory states to assist refugees and treat them equally regardless of their race, belief or country of origin (UN, 1951, art. 3). Additionally, the 1951 Convention confirms that states are bound by the principle of *non-refoulement* (UN, 1951, art. 33). According to this principle, refugees cannot be returned to “any country where his life or freedom would be threatened on account of his race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion” (UN, 1951, art. 33). Second, by being a party to the 1951 Geneva Convention, states agree to grant refugees living within their own territory a range of legal rights including housing, traveling, employment, and public education (UN, 1951, art. 2-32). Those measures are costly since offering those services to refugees generate pressure on the political, economic, and social life in receiving states (UNHCR, 1997). Thinking that participating in the international refugee regime might create costs for states, why do they want to commit to the 1951 Convention?

Previous work has two main explanations for commitments to the human rights institutions. One of them suggests that the benefits of participating in those institutions outweigh the possible costs. Moravcsik (2000) argues that newly democratic states are more likely to join international human rights institutions due to concerns on democratic consolidation. Membership in international institutions signal current leaders' determination to "lock in" ideal policies and also restrain the behavior of future governments (Moravcsik, 2000, p. 226). Another set of theories represented by Finnemore and Sikkink (1998), on the other hand, argues that states are likely to adopt human rights norms on which sufficient number of states have previously agreed and expectation about assurance is created. In doing so, states would send a strong signal to the international community about their willingness to follow international norms and law.

Based on the literature, I argue that newly democratized states are more likely to participate in the international refugee regime than stable democracies or autocracies. New democracies use this move as a costly signal to their citizens about their commitment to strengthen democratic institutions and constrain later governments. It is also a credible signal to international community about their commitment to integrate into the international rules and norms. Therefore, newly democratic states would receive material rewards associated with this recognition. In this paper, I present evidence for my argument by employing a time-series cross-sectional analysis of the 1951 Geneva Convention on 177 countries over the period from 1950 to 2001.

This paper proceeds as follows: In the first section, I provide a brief information about the 1951 Geneva Convention, holding states responsible to provide protection to refugees. Next, I outline my argument about how democratic transitions affect the governments' decisions to enter into the international refugee regime. Then, I describe the data used in the empirical analysis. In the fourth and fifth sections, I summarize the findings for the effect of democratization on the probability of signing the 1951 Convention. In the sixth section, I conclude with a discussion of the implications of this study.

1. The 1951 Geneva Convention

The 1951 United Nations (UN) Convention Relating to the Status of Refugees was originally designed for people who fled their homes due to the incidents that happened before 1 January 1951 and within Europe. With the 1967 Protocol, it was turned into a universal instrument.¹ The 1951 Convention combined earlier international agreements regarding refugees and developed an internationally coordinated approach towards refugee rights. While previous international refugee instruments were applied to particular groups of refugees, the 1951 Convention standardized the definition of "refugee" in Article 1.²

By signing the 1951 Geneva Convention, the receiving states accept to protect refugees on the receiving state's territory and to act them in compliance with internationally recognized standards. The most basic right for refugees is the right not to be subject to "refoulement", which is set out in Article 33 of the 1951 Convention. Additionally, states parties to the 1951 Convention accept that the rights protected by the Convention are enjoyed by all refugees regardless of their nationality, ethnic or racial origin (UN, 1951, art. 3). States must ensure the equality of treatments with citizens regarding certain rights such as freedom of religion (UN, 1951, art. 4), intellectual property rights (UN, 1951, art. 14), the right of access to courts (UN, 1951, art. 16), the right to elementary education (UN, 1951, art. 22), the right to public relief (UN, 1951, art. 23), or rights associated with employment, labor legislation, and social security (UN, 1951, art. 24), and those rights must apply to all refugees. However, with respect to some certain rights, the 1951 Convention provides only equality of treatment with other non-citizens. Those rights include the right of association (UN, 1951, art. 15), movable and immovable property rights (UN, 1951, art. 13), the right to work (UN, 1951, art. 17), the right to housing (UN, 1951, art. 21), the right to post-elementary education (UN, 1951, art. 22), and freedom of movement (UN, 1951, art. 26). Finally, Article 34 of the 1951 Geneva Convention strongly encourages the receiving states to

¹ As of 2015, 148 countries have acceded to the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol (UN, 2015).

² According to the Article 1 of the 1951 Geneva Convention, a refugee is a person who:

"owing to a well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, is outside the country of his nationality and is unable or, owing to such fear, is unwilling to avail himself of the protection of that country; or who, not having a nationality and being outside the country of his former habitual residence as a result of such events, is unable or, owing to such fear, is unwilling to return to it" (UN, 1951, art. 1).

grant refugees citizenship; thus, refugees are allowed to stay as long as they want and integrate into the society in the receiving states.³

The international community takes the measures to assure the protection of refugees' rights and physical safety because refugees lose protection from their home governments. The UNHCR supports the 1951 Geneva Convention, controls government compliance with international law, and provides emergency aid and material support to civilians who flee by providing them with food, water, shelter and medical care (UNHCR, 2018). However, refugee influx creates high costs for receiving states because refugee populations increase the demand for goods and services, strain countries' scarce resources, and thus create discontent among local population (UNHCR, 1997). So, why do states sign the 1951 Geneva Convention and accept this responsibility? In the next section, I present my argument explaining the reason of state willingness to bind themselves with the 1951 Geneva Convention.

2. Commitment to the 1951 Geneva Convention

Why do states participate in the international refugee regime? Recent research presents that refugee populations lead to negative political, economic, and social outcomes in the host states. In addition, states suffer sovereignty costs because parties to the 1951 Convention accept that they are bound to the principle of "non-refoulement" (UN, 1951, art. 33), and UNHCR is allowed to monitor how they treat refugees (UN, 1951, art. 35). Despite these potential costs, I argue that newly democratic states participate in the 1951 Convention for two reasons. First, new democracies want to send a credible signal to domestic audiences that the government is committed to strengthen the democratic institutions by adopting internationally recognized legal and humanitarian standards (Moravcsik, 2000). Second, they want to send a credible signal to international audiences for their willingness of the integration into the international rules and norms (Finnemore and Sikkink, 1998).

I argue that being a party to the 1951 Convention is a costly signal to domestic and international audiences due to possible unfavorable outcomes associated with refugee migration. What are these costs? First of all, refugees create political costs because of their potential for spreading internal and international conflict. There is a risk that warrior groups will disguise in the refugee populations and benefit refugee protection provided by the international community (Lischer, 2005; Salehyan, 2007; Zolberg, Suhrke and Aguayo). Refugee influx threatens the security and stability of the receiving states by motivating a civil conflict especially when refugees have ethnic and political affiliations with contending groups residing in the receiving states (Salehyan and Gleditsch, 2006; Ruegger, 2019). Moreover, refugee migration enhances the probability that the receiving and sending states are involved in a conflict (Salehyan, 2008).

Second, refugee migration imposes an economic burden on the receiving countries. The UNHCR's Global Trends 2018 report shows that 84% of the world's refugees live in developing countries, and that 33% of the refugees are hosted in the Least Developed Countries (LDCs) (UNHCR, 2018). The fact that the UNHCR is funded voluntary contributions by individual governments and private donors makes the receiving country responsible for most of the expenses for refugees (UNHCR, 1997). The existence of large number of refugees and in return growing demand for nutrition, shelter and medical services cause significant costs for receiving countries, leading to economic disturbances such as increasing rents and commodity prices, and contributing to dissatisfaction against the receiving countries' governments (UNHCR, 1997).

Third, social costs arise due to the effects of refugee movements on public health and ethnic balance in societies. Refugee movements raise public health costs in receiving states by increasing the risk of contagious diseases (Collier and Hoeffler, 2004; Rowland and Nosten, 2001; Toole and Waldman, 1997). Additionally, refugees are not always welcome by people living in the receiving countries. Dominant groups in the receiving states would be intimidated when refugees are ethnically related to rival groups because they would create a potential to change ethnic balance in those countries (Brown, 1996; Salehyan, 2008).

Despite the aforementioned costs associated with the refugee influx, I argue that states that experience a democratic transition are more likely to sign the 1951 Geneva Convention since their gains exceed supposed

³ Article 34 of the 1951 Geneva Convention describes integration:

"The Contracting States shall as far as possible facilitate the assimilation and naturalization of refugees. They shall in particular make every effort to expedite naturalization proceedings and to reduce as far as possible the charges and costs of such proceedings" (UN, 1951, art. 34).

costs. First of all, states that experience a democratic transition want to send signal to domestic and international audiences that the democratic institutions will be consolidated. Since the mid-1970s, the world has undergone a period of democratization during which many countries have experienced transitions to democracy (Huntington, 1991). While transition from authoritarian regimes to democratic ones has surged, many states have failed to sustain democracy and revert to a form of authoritarianism (Kaufman and Haggard, 2016). One reason for that is the lack of credible commitment to new policies and institutions (Przeworski, 1991; Keefer 2007; Svobik, 2008). More than often, unexpected situations lead to repeated modifications or ignorance of the new constitutions in transitional countries (Kaufman and Haggard, 2016). In order to prevent authoritarian reversals, governments in democratizing states need to take costly actions that credibly commit them to maintain democratic reforms (Przeworski, 1991; Keefer 2007; Svobik, 2008).

Recent research has argued that democratizing states are more likely to join international institutions, which is seen as a costly action (Moravcsik, 2000; Pevehouse 2005; Mansfield and Pevehouse, 2006, 2008; Hafner-Burton, Mansfield and Pevehouse, 2015). In newly democratic states, the level of political uncertainty becomes high because it has been unknown whether incumbent democratic leaders would renege on their promises and centralize their power at the expense of their political rivals (Moravcsik, 2000; Mansfield and Pevehouse, 2006, 2008). Joining international institutions that impose constraints on state sovereignty, current leaders in newly democratic states signal that they are credibly committed to democratic reforms (Moravcsik, 2000; Mansfield and Pevehouse, 2006, 2008). Similarly, in democratizing states, dissatisfied groups might come to power through elections and then undermine democratic principles. Membership in international institutions limit the power of future governments that would want to overturn the policy reforms (Moravcsik, 2000; Mansfield and Pevehouse, 2006, 2008).

Additionally, membership in an international institution could be seen as a type of global recognition (Finnemore and Sikkink, 1998; Pevehouse, 2005). Participation in international institutions that are mostly consisted of democratic countries is a credible signal for willingness to sustain democracy (Pevehouse, 2005; Mansfield and Pevehouse, 2006, 2008; Hafner-Burton et al., 2015). Recognition of a consolidated democracy in the international community would bring material benefits to newly democratized states. A strong link between democratic institutions and foreign direct investments (Jensen 2008), foreign trade flows (Morrow, Siverson and Tabares, 1998), and Preferential Trade Agreements (PTAs) (Mansfield and Milner, 2012) have been recently shown in the literature. On the other hand, violations of the norms spread by these institutions would prevent states from receiving the benefits.

Following the argument on the link between democratic transitions and membership in international institutions, I contend that new democracies are more inclined to sign the 1951 Convention because the benefits will outweigh the aforementioned costs imposed through their commitment. Since democratic reforms could be easily reversed by dissatisfied groups in newly democratic countries, leaders commit to the 1951 Convention in order to constrain future governments that may be less prone to protect refugee rights. International institutions require future governments to comply with their rules and thus prevent future authoritarian reversals (Moravcsik, 2000). Committing to the 1951 Convention, democratic leaders also demonstrate their commitment to respect not only their own citizens' rights but also other states' citizens' rights. By doing so, they show their willingness to take costly actions to sustain democratic policies. Besides, joining international refugee regime to solidify democratic institutions is important for leaders who rule the country during the transition period because they would be punished harshly if the transition is reversed.

Furthermore, democratizing states will be more likely to commit to the 1951 Convention since international recognition of a consolidated democracy is rewarding. Participation in the 1951 Convention that imposes constraints on how states treat refugees will send a strong signal to international audiences about newly democratic states' determination on following democratic policies. Equally important, international institutions assist democratizing states to consolidate democratic rule by creating a record on their reputation (Mansfield and Pevehouse, 2006, 2008). Signing the 1951 Convention will show that newly democratic states are willing to respect democratic reforms since any violation will harm their reputation, and eventually, prevent them receiving benefits associated with their commitment. Therefore, new democracies are more likely to commit to the 1951 Convention because they want to increase the credibility of current democratic policies, limit future governments' actions and have benefits stemming from membership in international norms and standards.

Compared to newly democratized countries, stable autocracies and democracies are less likely to join in the 1951 Convention because the costs of signing it might exceed the benefits. Leaders in stable democracies

would be less likely to sign the 1951 Convention because they already respect to human rights and do not need to lose their freedom of action when their constituents experience problems associated with refugees. Leaders in stable democracies are more likely to be concerned about whether the problems led by refugee migration affect their constituents' content. Since in democracies people have elections to punish leaders whose decisions affect constituents' lives in a negative way, leaders should be careful about the possible outcomes of their decisions. One example is India, which is a stable democracy and has received large number of refugees over time. India is not a State party to the 1951 Convention; thus, refugees in India are subject to the provisions of domestic law. India has been unwilling to sign the 1951 Convention to ensure the protection of refugee rights in order not to lose its freedom of action due to political, economic and social consequences of refugee movements (Weiner, 1993).

Similarly, stable autocracies are less likely to be part to the 1951 Convention because, first, they would not want to accept to provide certain legal rights to refugees without discrimination. They use clientelist spending to sustain support of their constituents (Siverson, Morrow, de Mesquita, and Smith, 2003). In order to remain longer in the office, autocrats politicize public resources (Greene, 2010). Therefore, autocratic leaders enjoying clientelist practices in their countries would like to keep their rights to choose the ones that they are willing to grant rights. Second, autocratic leaders are more likely to use repression as an instrument to govern than their democratic counterparts (Davenport and Armstrong, 2004; Poe and Tate, 1994). Economic, political or cultural problems associated with refugees would increase the possibility of dissent in the society, repression in return, and costs of autocratic leader survival because repression is costly. Therefore, stable autocrats would not prefer to take that risk. Moreover, under Article 35 of the 1951 Refugee Convention, states agree to cooperate with UNHCR in the exercise of its functions and to help UNHCR supervise the implementation of the provisions in the 1951 Convention. Article 35 also opens a door for naming and shaming by UNHCR in case that the countries do not treat refugees in congruence with the 1951 Convention. This provision would make most autocracies unwilling to commit to the 1951 Convention because it increases the sovereignty costs that states bear.

Ultimately, the theory proposed here presents that states that experience a democratic transition are more likely to demonstrate their willingness to share responsibility for refugee protection. In order to signal their incentive for consolidating democratic institutions and integrating into international rules and norms, new democracies are more likely to sign the 1951 Convention. Since this is a high-cost signal due to the political and socio-economic costs related to refugee migration, it is more likely to be understood as a credible commitment by domestic and international audiences. The preceding discussion leads to the following hypothesis:

- H1: States that experience a democratic transition are more likely to sign the 1951 Convention.

3. Research Design

I examine the support for my hypothesis using a time series cross-sectional research design. The dataset covers 177 countries, where available, for a period from 1950 to 2001. Although the temporal domain begins in 1950, it changes slightly across the measure of the total number of refugees and the number of refugees from neighbors. The unit of analysis is the country-year. The dependent variable is coded 1 if a state, i , joins the 1951 Geneva Convention in time t , or 0 otherwise. Since I attempt to explain the probability whether or not a state commits to the 1951 Geneva Convention, I code the dependent variable 1 only for years in which states join in the refugee protection regime. Ongoing treaty years are coded 0.

The main independent variable is *Democratic Transition*. Following Hafner-Burton et al. (2015), I measure regime change and durability over five-year period using Polity IV dataset (Jagers and Marshall, 2007). First, I measure the regime type using a twenty-one-point index from the Polity IV dataset, which ranges from -10 (strongly autocratic) to +10 (strongly democratic) with higher values indicating higher levels of democracy (Jagers and Marshall, 2007). Former literature defines states as democratic, where democracy is indicated by a polity score higher than 6 on the -10 to +10 Polity IV scale. States are characterized as autocracies when they have a polity score of lower than -6 on the 21-point index. States are defined as anocracies when they have a polity score between -6 and +6. Next, the independent variable, *Democratic Transition*, is coded 1 when a state experiences a transition to democracy from either an autocracy or anocracy or to anocracy from an autocracy in between time $t-5$ and time t , or 0 otherwise. I expect the coefficient of *Democratic Transition* to be positive.

In order to accurately establish the relationship between democratization and signing the 1951 Geneva Convention, I include control variables that may affect this relationship. First, I add a variable indicating the annual number of refugees in signatory states because refugee flows may motivate receiving states to seek international assistance from UNHCR and increase the possibility of states to commit to the international refugee regime. The data for the number of refugees come from the UNHCR, which publishes annual data on the number of refugees and information about the refugee-receiving and -sending countries from 1960 to today. The data are given as annual dyads reporting the stock of refugees from the country of origin in the country of asylum in a given year. I transform the dyadic refugee data into a monadic one by summing all numbers of refugees in the country of asylum in year t regardless of the country of origin and logged that number. In addition to the total number of refugees in receiving states, I also add another variable indicating the log number of refugees from neighbors in a state in year t . Data for the log number of refugees from neighbors come from Salehyan and Gleditsch (2006).

Following Mansfield and Pevehouse (2006), I add two variables in order to control for the effect of economic wealth on the probability of participating in the international refugee regime: one is for a state i 's per capita GDP in year t , and the other one is for the population of a state i in time t . The data for those variables come from World Bank's World Development Indicators (WB, 2012).

4. Results

I use probit estimation to test whether or not transition to democracy within five years leads to a higher probability of signing the 1951 Geneva Convention since the dependent variable, commitment to the 1951 Convention, is a binary variable. To deal with the issue of correlation of errors within panels, I cluster the standard errors according to the units, which are country-years. The results are reported in Table 1. Model 1 in Table 1 provides strong support for my hypothesis. As suggested, the main independent variable in this study, *Democratic Transition*, is positively signed and statistically significant, showing that countries experiencing democratic transition within 5 years are more likely to sign the 1951 Convention.

Several other results stand out in Model 1 in Table 1. As expected, an increase in Polity IV score has a significant positive effect on commitment to the 1951 Convention. This result shows that states are more likely to join the international refugee regime as they become more democratic. Interestingly, the estimated coefficient of economic development measured by the level of GDP per capita is negative. Although this suggests that wealthier states are less likely to sign the 1951 Convention, it actually has no effect on membership in international refugee regime since it is insignificant. Population, on the other hand, has a significant negative effect on the commitment to the 1951 Convention as presented in Model 1 in Table 1, indicating that more populous states are less likely to join the international refugee regime. On the other hand, I find no impact for total number of refugees and the number of refugees from neighbors, which means that hosting large number of refugees has no significant effect on the probability of signing the 1951 Convention.

Table 1: 1951 Geneva Convention and Democratic Transition

	(1)	(2)
	1951 GC	1951 GC
Democratic Transition _(t-5)	0.294* (0.015)	0.320* (0.018)
GDP Per Capita _(t-1) (Logged)	-0.0668 (0.195)	-0.251** (0.004)
Population _(t-1)	-0.0524*	-0.0255

(Logged)	(0.017)	(0.266)
Regime Type _(t-1)	0.0326** (0.002)	0.0428*** (0.000)
Refugees _(t-1) (Logged)	0.00912 (0.657)	0.0377 (0.101)
Refugees from Neighbors _(t-1) (Logged)	-0.0132 (0.556)	-0.0370 (0.120)
Communist		0.585** (0.005)
Cold War		0.428** (0.002)
Civil War in Neighbors _(t-1)		0.107 (0.260)
MID Onset _(t-1)		0.248 (0.267)
Latin America		-0.249* (0.025)
Eastern Europe		0.317 (0.083)
North Africa & Middle East		-0.760** (0.006)
Sub-Saharan Africa		-0.220 (0.220)
Asia		-0.776* (0.010)
Constant	-1.307**	-0.298

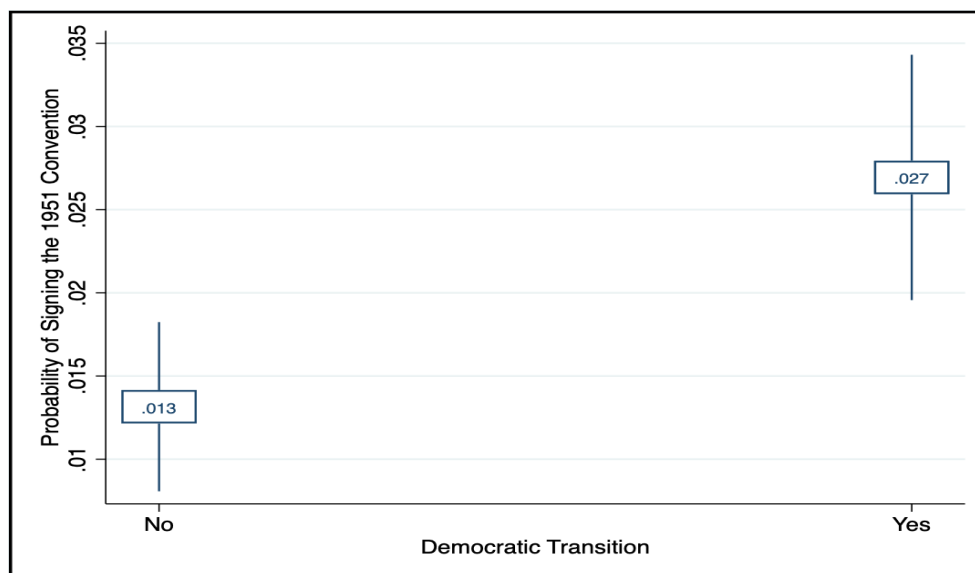
	(0.008)	(0.699)
Observations	4255	3599

p-values in parentheses. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

Standard errors are clustered by country.

Since it is not straightforward to interpret the coefficients from the probit model, Figure 2 presents the predicted probability of signing the 1951 Convention. Holding other variables at their means, the predicted probability of commitment to the Convention raises from 1.3% to 2.7% when the value of the key independent variable in this study, *Democratic Transition*, changes from zero to one, and this effect is significant. Even though this seems like a low probability, it displays more than a 100% increase in probabilities over the baseline case. The result confirms that democratization leads to higher probability of entering the international refugee regime.

Figure 2: Predicted Probability of Signing the 1951 Convention with 95% Cis

5. Robustness Checks

The initial results demonstrate that democratizing states are more likely to join the international refugee regime. In order to ensure that the results are not sensitive to the model specification, it is important to control for other variables that may affect the relationship between democratization and commitment to the 1951 Convention. For this reason, I add several variables that are accounted by the literature on international law (Vreeland 2008; Mansfield and Pevehouse, 2006, 2008; Hafner-Burton et al., 2015). Despite the inclusion of these variables, the main result that democratizing states are more likely to commit to the 1951 Convention remains unchanged.

For further robustness checks, I first control the likelihood that states with increasing number of past disputes are less likely to be a part of the international refugee convention. States with higher number of disputes might not want to become a part of international institutions in order not to be restricted when they take security related measures, or they might not be welcomed by other members of international institutions (Hafner-Burton et al., 2015). To control this effect, I include a variable measuring the number of militarized interstate disputes (MIDs) that a state i has in year t . Data on the number of MIDs is taken from the MID 4 data (Palmer, dOrazio, Kenwick and Lane, 2015). The data identify MIDs as incidents of historical disputes between countries, including but not limited to threats to use of force, alerts, and military mobilizations. Second, I add a variable for civil wars in neighbors considering that internal conflicts lead to refugee flows towards neighboring states. Data for this variable come from Salehyan and Gleditsch (2006).

Next, following the collapse of the Soviet Union, many of the former communist countries attempted to participate in Western organizations, specifically human rights organizations (Vreeland, 2008; Mansfield and Pevehouse, 2008; Hafner-Burton et al., 2015). In order to control the possibility that the increased demand from the former Communist countries creates the correlation between democratic transition and signing the 1951 Convention, I code the variable *Communist* 1 for states that were communist during the Cold War era until the communist governments are removed from power. Similarly, it is possible that the increase in democratic transitions in the post-Cold War era affects the relationship between the commitment to the 1951 Convention and regime changes. In order to control that possibility, I operationalize a dummy variable for the Cold War era which is coded 1 for 1991 and before. In addition, following the argument that patterns of membership in international institutions may be similar within geographic regions (Mansfield and Pevehouse, 2006, 2008; Hafner-Burton et al., 2015), I create six dummy variables indicating all regions -Western Europe, Latin America, Eastern Europe, North Africa and Middle East, Sub-Saharan Africa, and Asia. I exclude the dummy variable for Western Europe from all models as the reference category.

Model 2 in Table 1 reports the results for robustness checks. As expected, the coefficient estimate of my explanatory variable, *Democratic Transition*, is still positive and significant, presenting evidence that democratizing states are more likely to commit to the 1951 Convention. Similarly, being a formerly communist country has a significant positive effect on the probability of signing the 1951 Convention, indicating that the fall of communist governments leads to a higher probability to sign the 1951 Convention. Additionally, the significant positive effect of Cold War variable suggests that states are more likely to join in the international refugee regime in that era. Although both civil wars in neighbors and MID onset have positive relationship with the likelihood of commitment to the 1951 Convention, these effects are insignificant. The estimated coefficients of regional dummy variables *Latin America*, *North Africa and Middle East*, and *Asia* are negative and statistically significant, presenting that states in these regions are less likely to commit to the 1951 Convention compared to the *Western European* states (reference category).

After including additional variables that might affect the relationship between democratization and the probability of signing the 1951 Convention, democratic improvement measured still increases the likelihood of participation in international refugee regime. Interestingly, negative sign of the economic development becomes significant, showing that wealthier states are less likely to sign the 1951 Convention. While the population still has a negative effect on the joining the international refugee regime, this effect becomes insignificant in Model 2 in Table 1. Both of the variables for the number of refugees in the receiving states and the number of refugees from neighbors keep their signs and significance in Model 2 in Table 1, indicating that the number of refugees has no significant effect on the likelihood to sign the 1951 Convention.

Conclusion

The increased number of forcibly displaced people before and after the World War II raised a concern among international community about protection of their rights. With this concern, the international refugee regime was created based on the 1951 Convention, the universal international instrument for the protection of refugees. Yet, international refugee regime brings significant responsibilities for the receiving states. Under the 1951 Convention, states accept to grant to refugees, who reside on their territory, a range of legal rights including housing, traveling, employment, and public education (UN, 1951, art. 2-32). In addition, states accept to ensure respect for the basic rights of refugees and guaranteeing that no-one will be returned against their will to a country in which they fear persecution (UN, 1951, art. 33). Due to their responsibilities emerging from the 1951 Convention, states suffer political, economic, and social costs additional to the costs related to the reduced sovereignty.

Looking at the costs associated with the commitment to the refugee regime, in this paper, I address the puzzle: Why do states commit to the 1951 Geneva Convention despite its costs? Drawing on the international human rights treaty commitment literature, I argue that new democracies are more likely to sign the 1951 Geneva Convention because they need to send costly signals to domestic and international audiences. First, leaders in new democracies want to constrain future leaders' behaviors by committing to the international refugee protection. Therefore, future leaders will be urged to treat refugees living on their land in congruence with the international law. Second, leaders in new democracies want to display their determination to integrate into the international norms and standards by signing the 1951 Convention. Leaders in stable autocracies and democracies, on the other hand, are less likely to sign the 1951 Convention because the costs of negative externalities created by refugees might be higher than the benefits the treaty would bring.

The evidence presented in this study shows that democratic transitions increase the likelihood of signing the 1951 Geneva Convention. Therefore, democratic transitions make states more willing to commit to protect not only their citizens' rights but also refugees' rights. One implication from this study is that promoting democratic values around the world leads to a better international refugee protection. Another implication is that better refugee protection through democratization would reduce crimes that mostly victimizes vulnerable refugees.

References

- Brown, M. E. (1996). The causes of internal conflict: an overview. In M. E. Brown, O.R. Cote, Jr., S. M. Lynn-Jones and S. E. Miller (Eds.), *Nationalism and ethnic conflict* (3–25), Cambridge, MA: MIT Press.
- Collier, P. and Hoeffler, A. (2004). Greed and grievance in civil war. *Oxford Economic Papers*, 56(4), 563–595.
- Davenport, C. and Armstrong, D. A. (2004). Democracy and the violation of human rights: a statistical analysis from 1976 to 1996. *American Journal of Political Science*, 48(3), 538–554.
- Davenport, C., Moore, W. and Poe, S. (2003). Sometimes you just have to leave: domestic threats and forced migration, 1964-1989. *International Interactions*, 29(1), 27–55.
- Finnemore, M. and Sikink, K. (1998). International norm dynamics and political change. *International Organization*, 52(04), 887–917.
- Greene, K. F. (2010). The political economy of authoritarian single-party dominance. *Comparative Political Studies*, 43(7), 807–834.
- Hafner-Burton, E. M. (2012). International regimes for human rights. *Annual Review of Political Science*, 15, 265–286.
- Hafner-Burton, E. M., Mansfield, E. D. and Pevehouse, J. C. (2015). Human rights institutions, sovereignty costs and democratization. *British Journal of Political Science*, 45(01), 1–27.
- Haggard, S. and Kaufman, R. R. (2016). Democratization during the third wave. *Annual Review of Political Science*, 19, 125-144.
- Hathaway, O. A. (2002). Do human rights treaties make a difference? *The Yale Law Journal*, 111(8), 1935–2042.
- Huntington, S. (1991). *The third wave: democratization on the late twentieth century*. Norman: University Oklahoma Press.
- Jagers, K. and Marshall, M. (2007). Polity iv project: Political regime characteristics and transitions, 1800-2007. Database Codebook.
- Jensen, N. (2008). Political risk, democratic institutions, and foreign direct investment. *The Journal of Politics*, 70(04), 1040–1052.
- Keefer, P. (2007). Clientelism, credibility and the policy choices of young democracies. *American Journal of Political Science*, 51(4), 804-821.
- Lischer, S. K. (2005). *Dangerous Sanctuaries: refugees, civil war, and the dilemmas of humanitarian aid*. Ithaca: Cornell University Press.
- Mansfield, E. D. and Milner, H. V. (2012). *Votes, vetoes, and the political economy of international trade agreements*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Mansfield, E. D. and Pevehouse, J. C. (2006). Democratization and international organizations. *International Organization*, 60(01), 137–167.
- Mansfield, E. D. and Pevehouse, J. C. (2008). Democratization and varieties of international organizations. *Journal of Conflict Resolution*, 52(02), 269–294.
- Melander, E., Öberg, M. and Hall, J. (2006). The “new wars” debate revisited: an empirical evaluation of the atrociousness of” new wars”. Uppsala University, Department of Peace and Conflict Research.
- Moore, W. H. and Shellman, S. M. (2004). Fear of persecution forced migration, 1952-1995. *Journal of Conflict Resolution*, 48(5), 723–745.

- Moravcsik, A. (2000). The origins of human rights regimes: democratic delegation in postwar europe. *International Organization*, 54(02), 217–252.
- Morrow, J. D., Siverson, R. M. and Tabares, T. E. (1998). The political determinants of international trade: the major powers, 1907–1990. *American Political Science Review*, 92(03), 649–661.
- Neumayer, E. (2005). Do international human rights treaties improve respect for human rights? *Journal of Conflict Resolution*, 49(6), 925–953.
- Palmer, G., dOrazio, V., Kenwick, M. and Lane, M. (2015). The mid4 dataset, 2002–2010: procedures, coding rules and description. *Conflict Management and Peace Science*, 32(2), 222–242.
- Pevehouse, J. C. (2005). *Democracy from above: regional organizations and democratization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Poe, S. C. and Tate, C. N. (1994). Repression of human rights to personal integrity in the 1980s: a global analysis. *American Political Science Review*, 88(04), 853–872.
- Przeworski, A. (1991). *Democracy and the market: political and economic reform in eastern Europe and Latin America*. New York: Cambridge University Press.
- Rowland, M. and Nosten, F. (2001). Malaria epidemiology and control in refugee camps and complex emergencies. *Annals of Tropical Medicine and Parasitology*, 95(8), 741–754.
- Rueggers, S. (2019). Refugees, ethnic power relations, and civil conflict in the country of asylum. *Journal of Peace Research*, 56(1), 42–57.
- Salehyan, I. (2007). Transnational rebels: neighboring states as sanctuary for rebel groups. *World Politics*, 59(2), 217–242.
- Salehyan, I. (2008). The externalities of civil strife: refugees as a source of international conflict. *American Journal of Political Science*, 52(4), 787–801.
- Salehyan, I. and Gleditsch, K. S. (2006). Refugees and the spread of civil war. *International Organization*, 60(02), 335–366.
- Siverson, R. M., Morrow, J. D., de Mesquita, B. B. and Smith, A. (2003). *The logic of political survival*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Svolik, M. (2008). Authoritarian reversals and democratic consolidation. *American Political Science Review*, 102(2), 153–168.
- Toole, M. J. and Waldman, R. J. (1997). The public health aspects of complex emergencies and refugee situations. *Annual Review of Public Health*, 18(1), 283–312.
- United Nations [UN]. (1951). UN convention relating to the status of refugees. Retrieved from <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/StatusOfRefugees.aspx>.
- United Nations [UN]. (2015). States parties to the 1951 convention relating to the status of refugees and the 1967 protocol. Retrieved from <https://www.unhcr.org/protection/basic/3b73b0d63/states-parties-1951-convention-its-1967-protocol.html>.
- United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR]. (1997). Social and economic impact of large refugee populations on host developing countries. Retrieved from <https://www.unhcr.org/excom/standcom/3ae68d0e10/social-economic-impact-large-refugee-populations-host-developing-countries.html>.
- United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR]. (2018). Global trends. Retrieved from <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5d08d7ee7/unhcr-global-trends-2018.html>.
- Vreeland, J. R. (2008). Political institutions and human rights: why dictatorships enter into the united nations convention against torture? *International Organization*, 62(01), 65–101.
- World Bank [WB]. (2012). *World development indicators 2012*. World Bank Publications.
- Weiner, M. (1993). Rejected people and unwanted migrants in south asia. *Economic and Political Weekly*, 28(34), 1737–1746.

Zolbeg, A, Suhrke, A. and Aguayo, S. (1989). *Escape from violence: conflict and the refugee crisis in the developing world*. New York: Oxford University Press.

Appendix

Table A1: Summary Statistics

Variable	N	Mean	Std.Dev.	Min	Max
The 1951 Convention	7154	0.02	0.13	0	1
Democratic Transition	4763	0.56	0.50	0	1
GDP per capita	6480	8.16	1.01	5.62	10.74
Population	6911	8.84	1.65	4.64	14.05
Regime Type	6578	-0.22	7.58	-10	10
Total Number of Refugees	6990	2.69	4.57	0	15.30
Refugees from Neighbors	6990	2.19	4.29	0	15.30
Communist	7154	0.03	0.17	0	1
Cold War	7154	0.73	0.44	0	1
CW in Neighbors	6990	0.53	0.50	0	1
MID Onset	6187	0.03	0.17	0	1

MAVİ MARMARA SALDIRISI SONRASI SÜREÇTE TÜRKİYE'NİN KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

Ahmet AYDIN

Öğr. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Halkla İlişkiler ve Tanıtım

ahmetaydin@ksu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-2215-9226

Emel POYRAZ

Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım

emelpo@yahoo.com | ORCID: 0000-0002-1420-7673

Özet

Post modern çağını yaşadığımız dönemde uluslararası kamuoyu dengeleri devletlerin dış politikalarıyla şekillenmektedir. Kamu diplomasisi, devletler için kriz öncesi ve sonrası kurtuluş reçetesidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin İsrail Devletiyle arasındaki Mavi Marmara krizi bu sebeple önemlidir. Çalışmada Mavi Marmara saldırısı sonrası süreçte Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkisinin ölçülmesi amacıyla kamu diplomasisi ile ilgili benzer sosyoekonomik statüye sahip ve sosyal hassasiyetleri belirlenen 1200 kişiden örneklem olarak 100 kişiye anket uygulanmıştır. Çalışma araştırma ile desteklenmiştir. Çalışma alanı Twitter olarak belirlenmiş ve anket 100 kişi katılımcı üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçlarında Mavi Marmara saldırısından sonra Türk dış ilişkilerinin kamu diplomasisi faaliyetlerinin iletişim açısından etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu diplomasisi, dış politika, kriz iletişimi, Mavi Marmara

Bilgilendirme: Bu makale Ahmet AYDIN tarafından kaleme alınan "İletişim Stratejileri Bağlamında Türk Dış İlişkilerinin Kamu Diplomasisi Açısından Değerlendirilmesi: İsrail Ve Rusya Krizi Örnekleri" başlıklı Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

AFTER MAVİ MARMARA ATTACK, TURKEY'S PUBLIC DIPLOMACY IN THE PROCESS OF OPERATION

Abstract

In the postmodern era, international public balances are shaped by the foreign policies of states. Public diplomacy is a prescription for states before and after the crisis. Mavi Marmara crisis between the State of Israel Republic of Turkey is important for this reason.

Turkey's public diplomacy in the aftermath of the Mavi Marmara attack in this study to measure the effects of activities For the purpose of public diplomacy, a questionnaire was applied to 100 people out of 1200 people with similar socioeconomic status and similar social sensitivities. The study was supported by research. The study area was determined as Twitter and the survey was conducted on 100 participants. According to the results of the research, it was determined that the public diplomacy activities of the Turkish foreign affairs after the Mavi Marmara attack were not effective in terms of communication.

Keywords: Public diplomacy, foreign policy, crisis communication, Mavi Marmara

Acknowledgement: This article is derived from the Master's thesis entitled "Evaluation of Turkish Foreign Relations in terms of Public Diplomacy in the Context of Communication Strategies: Examples of Israel and Russia Crisis" written by Ahmet AYDIN.

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics".

Giriş

Geleneksel diplomasisinin ağır toplarını oluşturan sadece diplomatların yürüttüğü devletlerarası ilişkilerin esas olduğu dönemin çok ötesine geçilerek, algı yönetimi ve kamuoyu algısı daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Bilgiye ulaşma ve iletişimin hızlandığı, gündemi yapılandığı ve kamuoyunu etkilediği için kamu diplomasisinin oldukça önem kazandığı bir döneme girmiş bulunmaktayız Kamu diplomasisi devletten devlete yapılan bir kavram değildir. Devletten kamuoyuna, kamuoyundan sivil toplum örgütlerine aynı zamanda kamuoyundan da devlete yapılan açık şeffaf ve aynı zamanda toplumdaki her kesimin katılabildiği bir kavramdır.(Gökırmak, 2012, s. 1).

Geleneksel diplomasi kapalı kapılar ardında üst düzey hükümet yetkililerin yaptığı görüşmeleri kamuoyuna sunulmasıdır(Tiedeman, 2004, s. 4). Geleneksel diplomasinin üst düzey hükümet yetkililerce yapılması ve kamuoyunun yetkililerce bilgilendirilmesi yirminci yüzyıla kadar devam etmiştir. Yirminci yüzyılda yaşanan her iki dünya savaşından sonra devletlerarası ortaya çıkan yeni uzlaşma kültürü bütün dünyayı etkisi altına almıştır. Bu kültürün bir yansıması olarak devletler arası diplomasiyi daha sofistike bir hale getiren uluslararası koşullar, kamu diplomasisi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu süre içerisinde kamu diplomasisi uluslararası arenada devletlerarasında ortaya çıkan uyumsuzluk ve çatışma problemlerinin barışçıl bir yolla çözme girişimi olmasıyla ülkelerin dış politikalarını belirleyen önemli bir etken olmuştur. Bu sebeple dış politikaya önem veren devletler kamu diplomasisini etkin bir şekilde kullanmak için bir amaç doğrultusunda o amaca yönelik iletişim stratejilerini kullanmışlardır. Ayrıca devletlerin dış politikalarında kamu diplomasisini kullanmalarıyla birlikte yabancı kamuoylarına kendisini en etkili şekilde anlatabilme imkânı sunulmaktadır. Kamu diplomasisi diğer ulus, aydın ve halk kesimleri üzerindeki etkilerinin yanı sıra ülkelerin imajına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Ekşi, 2014, s. 54).

XX. yüzyılda diplomatik bir terim olarak karşımıza çıkan kamu diplomasisi, II. Dünya Savaşı (1939-1945) sonrada diplomatik terim olarak kavramlaşmıştır. Bu dönem ile birlikte ortaya çıkan iki süper güç (Amerika Birleşik Devletleri-Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) arasındaki rekabet diplomasisinin elinde bulunan gücü kamu diplomasisine vermiştir.

Türkiye tarafından uygulanan kamu diplomasisi çalışmaları tarihsel olarak yeni bir olgudur. 1920 yılında kurulan Anadolu Ajansı ve şuan ki adıyla Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü öncelikli olarak dış politikada yapılan faaliyetleri destekleyerek örgütlü bir yapıya dönüştürülmesine katkı sağlamıştır. Türk Radyo Televizyon (TRT) kurumunun 1964 yılında kurulması kamu diplomasisi kavramıyla geç tanışan ülkelere birisi olan Türkiye'ye destek olmuştur. Kamu diplomasisi kavramı Türk literatürüne 1990'lı yıllarda girmesine rağmen, kavramın içeriği ve kapsamı konusunda da tam bir uzlaşma sağlanamamıştır. Türkiye'nin içine düştüğü bu durum ve kamu diplomasisinin öneminin geç anlaşılmasından dolayı karşı karşıya kaldığı sorunlarda kendisini iyi ifade edebilmesini ve güçlü bir imaj oluşturmasını olumsuz yönde etkilemiştir (Yılmaz, 2012, s. 405). Yabancı ülkelerin kamu diplomasisini erken geliştirmesinden dolayı dünyada ortaya koydukları diplomasi gücü Türkiye de ne yazık ki oldukça geç fark edilmiştir.

Türkiye'de geç de olsa uygulanmakta olan kamu diplomasisi özellikle Turgut Özal ile birlikte bir ivme kazanmış ve liberal politika uygulamalarıyla beraber kamu diplomasisine ağırlık verilmiştir. Daha sonra 2002 yılında seçimde iktidara tek başına gelen Ak Parti ile birlikte kamu diplomasisi uygulamaları geliştirilmiş ve güncellenmiştir. Ak Parti'nin iktidara gelmesinden sonra kamu diplomasisine verilen önem ve desteğin artmasıyla ülke imajının güçlenmesi adına olumlu adımlar atılmaya başlanmıştır. Türkiye'de 2010 yılında kurulan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Türkiye'nin dış politikası adına yapılmış ve yapılacak olan faaliyetleri diğer sivil toplum örgütleri ve düşünce kuruluşlarıyla birlikte organize ederek bir sistem ortaya koymuştur. Daha sonrasında 24/7/2018 tarihli 14 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi(<https://www.mevzuat.gov.tr/>) ile Cumhurbaşkanlığına bağlı İletişim Başkanlığının kurulması ile Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü yeni adıyla Basın Yayın Dairesi Başkanlığı, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü yeni adıyla Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı'na(<https://www.iletisim.gov.tr/>) dönüştürmüştür. Kurum ülke adına bilimsel araştırma yapan düşünce kuruluşlarıyla birlikte nitelikli çalışmalar yapılmasını sağlamaktadır.

1948 yılında Ortadoğu'da kurulan İsrail Devleti'ni ilk tanıyan Müslüman devleti Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin İsrail'i tanımmasının sebebi ise dönemin Türk dış işleri politikasının yanı sıra ABD'nin iki devlet arasında ilişkilerin gelişmesi için rol oynaması olmuştur. 1948 yılından 2007 yılına kadar inişli çıkışlı bir şekilde ilerlemiştir. Ekim 2008-ve Ocak 2009 yılında İsrail'in Filistin Devleti'ne abluka

uygulaması ve Dökme Kurşun Operasyonu ile birlikte ortaya çıkan sıkıntılar insani kriz durumuna gelmiştir. Özgür Gazze Hareketi adı altında sivil toplum örgütü önceliğinde uluslararası platform oluşturulmuştur. Bu platformda Türkiye'den İHH (İnsani Yardım Vakfı) yardımlarını Gazze'ye ulaştırmak adına çoğunluğu Türk olan filolar bulunmaktaydı. İsrail'in olayın başından beri karşı olduğu bu duruma engel olmak için yardım gemilerine saldırıda bulunmuştur. Bu saldırı sonrasında ortaya çıkan filolar çoğunluğu Türk olan Mavi Marmara gemisinde İsrail'in saldırısı sonucunda 9 kişinin hayatını kaybetmesi ve 30 kişinin yaralanmasıyla İsrail ile Türkiye arasında kriz ortaya çıkmıştır. Türkiye Dış İşleri Bakanlığı İsrail ile yaşanan Mavi Marmara saldırısını iletişim stratejileri bağlamında kamu diplomasisi aracılığıyla hem iç hem de dış kamuoyuna aktarmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin yakın zamanda İsrail ile yaşamış olduğu Mavi Marmara krizlerinin nasıl çözüleceği konusunda, amaç ve yöntemin belirlenmesinde Dış İşleri Bakanlığının uluslararası ve ulusal alanda uyguladığı faaliyetler dikkat çekmiştir.

Kamu diplomasisi üzerine yapılan bu çalışmada kamu diplomasisinin neliği, uygulama alanları ve Türkiye'deki gelişimiyle ne olduğu sorularına cevap aranmaktadır. Ayrıca Türk Dış İşlerinin uyguladığı politikanın kamu diplomasisi bağlamında uluslararası kamuoyunda nasıl bir politika yürüttüğü, bu faaliyetlerin Türkiye'deki iç kamuoyuna nasıl yansıtıldığı; Türkiye'nin dış ilişkilerinin İsrail ile yaşadığı krizi iletişim stratejileri bağlamında nasıl yürüttüğü irdelenecektir. İletişim stratejileri bağlamında kamu diplomasisinin Türk dış politikasında ne denli etkin kullanıldığı ve bu stratejilerin iç kamuoyu üzerinde nasıl sonuçlar doğurduğu değerlendirilecektir.

1. Kamu Diplomasisi Tarihi Ve Türkiye'de Gelişimi

İnsanların diplomasisi olarak adlandırılan kamu diplomasisi, yabancı halklarla doğrudan iletişim amaçlayan çeşitli hükümet destekli çabaların tümü olarak adlandırılmaktadır. (www.britannica.com, 2020).

Kamu diplomasisinin izleri XVII.' yüzyıla dek uzanmaktadır. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda baskın olan kültür Fransız kültürü olduğundan, Fransızca diplomasi dili haline gelmiştir. Fransa'nın imajına olumlu katkıda bulunan Fransız Devrimi, Avrupa'daki birçok ülkeye öncülük etmiştir. Bu nedendir ki İtalya, Almanya ve diğer bazı ülkeler denizaşırı ülkelere kültürlerini tanıtmak için çeşitli kuruluşlar kurmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle devletlerin birçoğu propaganda amaçlı çalışmalar yapmışlar ve ofisler açmışlardır. Diplomatik çalışmalarda geç kalan ülke ABD Başkan Wilson 1917 yılında Kamu Bilgilendirme Komitesi'ni (Public Information Committee) kurmuştur. (www.kamudiplomasisi.org).

Başkan George Creel için Creel Komitesi olarak adlandırılan bu örgütün görevi, ABD'nin savaş hedeflerini dünya çapında yaygınlaştırmaktı. Wilson, hükümetlerinin politikalarını etkileyebilecekleri için diğer ülkelerdeki kamuoyu görüşlerini dikkate almanın önemli olduğunu fark eden ilk Cumhurbaşkanı olmuştur (Tiedeman, 2004, s. 8).

XX. yüzyılın ortalarına kadar geleneksel diplomasi yürüten hükümetler, II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkım ve dünyanın iki kutba (ABD-SSCB) ayrılmasının verdiği rekabet ortamında kamu diplomasisine ağırlık vermişlerdir.

Tablo 1: Kamu Diplomasisinde Geleneksel ve XXI. yüzyıl karşılaştırılması

	Geleneksel Kamu Diplomasisi	XXI.Yüzyıl Kamu Diplomasisi
Koşullar	Çatışma, Devletlerarası gerilimler	Barış
Hedefler	Hedef kitlelerdeki davranışları değiştirerek, hedef ülkelerde siyasi değişim gerçekleştirmek	Ülkenin ekonomik ve politik çıkarlarını yükseltmek için uygun çevre ve ortam yaratmak.
Stratejiler	İkna, Kamu Yönetimi	Halkla kaynaşarak ilişkilerin korunması ve inşa edilmesi

İletişimin Yönü	Tek Yönlü İletişim(monolog)	Karşılıklı İletişim (Diyalog)
Araştırma	Eğer varsa, çok az	Kamu Diplomasisine dayalı bilimsel araştırma, feedback önemli
Mesajın İçeriği	İdeolojiler, çıkarlar	Düşünceler ve Değerler
Hedef Kitle(Kamular)	Hedef ulusun"genel" halkın gönderen ve mesaj alıcıları	Sınıflandırılmış, iyi tanımlanmış halk, yerli halk; katılımcılar
Kanallar	Geleneksel KİA'lar(Kitle iletişim araçları)	Eski ve yeni medya; genellikle internet yoluyla kişiselleştirilmiş
Bütçe	Kamu Desteği	Özel ve kamu Ortaklıklar

Kaynak: (Szondi, 2009, s. 305)

Uluslararası arenada ortaya çıkan çatışma ve uyuşmazlıkların çözümü için kullanılan iki yöntem bulunmaktadır. Bunların biri diplomasi, diğeri ise savaştır. Uyuşmazlıkların savaş olmadan barışçıl yöntemlerle çözülmesinde diplomasiye gerek vardır. Fakat problemin güç yoluyla çözmeye çalışılması durumunda ise savaş yöntemi ortaya çıkmaktadır. Dış politikaya yön veren diplomasi önemle kullanılan bir yöntemdir (Karagöz, 2016, s. 6).

II. Dünya Savaşı sonrası başta ABD'nin Soğuk Savaş tarafı olan ülkeler arasında ortaya çıkan güç gösterisinin sonucunda propaganda ve algı yönetimi çalışmaları diğer ulusların etkilenmesinde ve dış politika amaçlarının yerine getirilmesinde kamu diplomasisi faaliyetleri etkin rol oynamıştır. Bu dönemde devletlerin yaptığı kamu diplomasisi faaliyetlerinin hedefinde halklar vardır. Ancak buradaki amaç askeri değil siyasi-dir. Soğuk Savaş döneminde iki süper gücün ortaya koyduğu nükleer silahlanma yarışı dünya halklarını taraf olmaya zorlamaktaydı. Bu dönemde devletler, halkların gönüllerini kazanmanın yolu olarak kamu diplomasisini kampanyaları gerçekleştirmişler (Gilboa, 2008, s. 55).

Kamu diplomasisi hükümetlerin, kendilerinden ziyade başka ülkelerdeki halklarla iletişim kurmak ve onların güvenini ve desteğini kazanmak üzere yumuşak gücün kaynaklarını seferber ettikleridir (Nye, 2008, s. 95). Signitzer ve Coombs'e göre halkla ilişkiler ve kamu diplomasisi doğal bir yakınlaşma sürecindedir (1992, s. 146). Bu tanımlara göre kamu diplomasisi kavramının doğduğu ülke olan Amerika'da ise USIA (United States Information Agency-Amerikan Enformasyon Ajansı) tarafından şu şekilde ifade edilmektedir; kamu diplomasisi, ABD'nin dış politikası denizaşırı bilgi programlarıyla ABD'nin ulusal çıkarlarını desteklemektir. Ajans, eğitim ve kültürel faaliyetleri yürüterek ABD ve diğer uluslararasıdaki karşılıklı anlayışı sağlamaktadır (USIA, 2020).

Kamuoyu algısının önem kazandığı bu dönemde devletlerarası ilişkiler yavaşlamaktadır. Kamuoyunu ve gündemi yapılandıran bilginin ve ona erişimin kolay olması kamu diplomasisine önemi arttırmıştır. Kamu diplomasisi kavramı devletten devlete yapılmamaktadır. Sivil toplum örgütlerinin kamuoyuna, kamuoyunun devlete ve devletten kamuoyuna herkesin içerisinde olduğu bir diplomasi-dir (www.kamudiplomasisi.org).

Kamu diplomasisi II. Dünya Savaşı'ndan sonra hükümetlerin diğer uluslara ülkelerini tanıtmaya, kamuoyu yaratmaya ve uluslararası arenada söz sahibi olmaları için yaptıkları çabaların tümüdür. Bu çabalar her ülke gibi Türkiye'de de bir algı yaratmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti dış politikasının geçmişten gelen politikasıyla ülkenin güvenliğini, ülke refah ve kalkınmanın artması için dış kaynakların teminini, ulusal çapta var olan çıkarların korunmasını, diğer ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesini ve uluslararası refahın ve barışın geliştirilmesini amaçlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla TBMM dünya çapında dış ilişkiler kurmaya başlamıştır (Köksoy, 2013, s. 147).

II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde 1945-1960 yılları arasında dış politikasında uyguladığı politika ittifaklar kurmak ve güvenliğini sağlamak üzerine kurulmuştur. Avrupa'nın savaştan sonra yeniden yapılanmaya gitmesi, Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde Amerika'nın politikaları ekseninde bir yöntem belirleyip çalışmalarını buna göre yürütmüştür. Bu dönemlerdeki ekonomik refah ve siyasi ortam Türkiye'nin iç politikasını etkilemiştir. Bu etki ülkenin dış politikasına tesir etmiş ve bu dönemde kamu diplomasisi adına herhangi bir yapılanma olmayacağı ortaya çıkmıştır. 1960 yılında ise Türkiye, ABD politikası ekseninden sıyrılıp kendi ayakları üzerinde durma adına atılımlar yapmıştır. Bu dönemde Avrupa da ortaya çıkan Avrupa Ekonomik Topluluğu sonraki adı Avrupa Birliği olan topluluktan ekonomik çıkar adına yaptığı çalışmalar sonuçsuz kalmıştır. Bu sırada yapması gereken siyasi yapılanmaya ise ülkede gerek görülmemiştir (Ceylan, 2016,s.126). Türkiye dış kamuoyunu yanına çekmenin yanı sıra adada yalnız başına karar veren bir devlet olmadığı için bu kamu diplomasisini bir adada söz hakkı bulunan İngiltere'ye karşı yapmıştır.

Adada söz hakkı olan İngiltere'yi de ikna etmeye çalışan Türk Hükümeti kullandığı bu strateji ve politikayla başlangıçta başarılı olmuştur. Harekât esnasında ve sonrasındaki siyasi ortam yurtdışında Türkiye'nin lehine olmuştur. Uluslararası kamuoyu Türkiye'yi desteklemişlerdir. İtalya'dan Japonya'ya, Japonya'dan Hollanda'ya kadar birçok devlet Türkiye'nin yaptığı harekâtı desteleyen açıklamalarda bulunmuşlardır. Fakat daha sonra Türk Hükümetinin harekât sonrasında kamu diplomasisini yeterince uygulamayarak Yunanistan'ın son virajda yaptığı hamlelerle esen rüzgârı tersine çevirmiştir. ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı ambargo ise bu diplomasisinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Karadağ, 2016, ss. 203-204, 206).

Türk dış politikasını geleneksel olarak ortaya koyan kurumları Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetleri oluşturmaktadır. Dış politikadaki karar alma merciine dördüncü güç olarak 1980'lerin başında Cumhurbaşkanlığı da eklenmiştir. Bir krizin ortaya çıkması durumunda hangi gücün liderlik yapacağı krizin niteliğine, siyasi koşullara ve kişilik özelliklerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Kamu diplomasisi Türkiye'nin literatürüne 1990'lu yıllarda girmesine karşın karşılığı ve kapsamı konusunda tamamen bir uzlaşma sağlanamamıştır. Bu kavramın Türkiye'ye geç gelmesinden dolayı Türkiye'nin boğuşmakta olduğu sorunlar aynı zamanda ülkemizin yurt dışında kendisini iyi ifade edebilmesini ve güçlü bir imaj oluşturmamasını olumsuz yönde etkilemiştir (Yılmaz, 2012, ss. 405-407).

Türkiye Cumhuriyeti kamu diplomasisi kavramıyla geç tanışmış olmasına rağmen 1990'lı yıllarda geleneksel diplomasiden kamu diplomasisine geçiş dönemini yaşamıştır. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikayı düzeltme çabaları Turgut Özal dönemiyle yeni bir hal almıştır. Soğuk Savaş sonrası Türkiye kamu diplomasisi faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Özellikle Turgut Özal döneminde Türk dış politikası değişim göstererek yeni bir kimlik kazanmıştır. Bu doğrultuda 1992 yılında TİKA(Türk İşbirliği ve Kalkınma İdare Başkanlığı)'nın kurulması kamu diplomasisi adına ilk kuruluşlardan birisi olmuştur (Doster, 2016, s.204).

Turgut Özal dönemiyle birlikte Türkiye yeni bir dış politikaya girmiş ve diğer dönemlere göre daha etkin bir politika uygulanmıştır. Bu dış politikadaki yoğunluk 1990 yıllarında Demirel-İnönü koalisyonuyla devam etmiştir. Turgut Özal'ın vefatıyla Demirel'in Cumhurbaşkanı sıfatıyla birlikte iktidara gelen Tansu Çiller sonrasında ise Necmettin Erbakan Başbakanlığa devam edip dış politikayı etkin şekilde kullanmışlardır. Fakat ülke içerisindeki siyasi durum dış politikayı etkilemiş, bu etki ise dış politikamızdaki ilişkilerdeki etkinliğin azalmasına yol açmıştır. 2000'li yıllara geldiğimizde ise Türkiye'de yeni bir koalisyon dönemi başlamıştır. Türkiye, DSP-MHP koalisyonu ile politika üretip buna göre uygulamalara geçmiştir. Bu siyasi havadan Dışişleri de etkilenmiştir. Dışişleri politikasında birçok çelişkili faaliyetlerle uğraşmak zorunda kalmıştır (Erzen, 2014, ss. 18 -21).

2000'li yıllarda dış politikasını yeniden gözden geçiren Türkiye Cumhuriyeti bölgesinde etkinliğini arttırmak ve uluslararası platformda tanınırlığını arttırmak amacıyla faaliyetler ortaya koymuştur. Bu dönem Ak parti hükümetiyle farklı bir boyuta geçmiştir. Ak parti bu dönemde kamu diplomasisine diğer hükümetlere oranla daha çok önem vermiştir. Bu döneme Ak Parti kamu diplomasisi ile ilgili birçok kurum kurmuş ve var olan kurumları yeniden yapılandırmıştır.

Bu kurumların başında Dışişleri Bakanlığı'nın Enformasyon ve Genel Müdürlüğü, Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Kültürel Diplomasi Genel Müdür Yardımcılığı gelmektedir. Bunun yanı sıra 2009 yılında başbakanlığa bağlı olan Yunus Emre Enstitüsü (YEE), 2010 yılında Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK), yine 2010 yılında Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB), ayrıca kamu diplomasisi için önemli bir faktör olarak TRT kurumunun önemi artmıştır (Ekşi, 2014,s.141). TRT World kanalının kurulması ve 24/7/2018 tarihli 14'nolu Cumhurbaşkanlığı kararnamesi(<https://www.iletisim.gov.tr/>) ile Cumhurbaşkanlığına bağlı İletişim Başkanlığı'nın kurulup Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün daire başkanlığına dönüştürülüp tek elden yönetilmesi kamu diplomasisinin etkinliğini arttırmıştır.

2. Kamu Diplomasisi Uygulama Alanları

Kamu diplomasisi uygulanabilirlik açısından farklılıklar gösterebilmektedir. Bazı uzmanların uygulama alanı olarak incelediği alanlar (dijital oyun, sosyal medya, internet vb.) bazı uzmanlar için kamu diplomasisinin kaynağı olarak da incelenmektedir. Özellikle popüler kültürün teknoloji ile birlikte gelişmesiyle birlikte uluslararası kültür alanında ortaya çıkarttığı gelişmeler ve kültürel etkiler, teknolojinin kamu diplomasi açısından hem araç hem de kaynak olarak kullanılmasının zorunluluğunu ortaya koymuştur (Erzen, 2014,s.37).

Ülkeler geçmişten günümüze kadar birçok diplomatik ilişkilerin yanı sıra kültür, eğitim, sanat, spor ve teknoloji alanında ilişkiler kurmuştur.

Tarihi savaşlarla dolu olan ülkelerin kalıcı dostluk sağlaması amacıyla II. Dünya Savaşı bittikten sonra Fransa ve Almanya arasında başlatılan lise öğrencilerinin değişim programlarıyla karşılıklı olarak gönderilmesi kamu diplomasisinin eğitimdeki etkisine örnek olarak göstermektedir. Değişim programları sayesinde ülkelerdeki bireyler aracılığıyla gerçekleşen ilişkiler iki ülke arasında iyi ilişkilerin geliştirilmesini sağlamaktadır (Ekşi, 2014,s.122). ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ve Çin özellikle eğitim alanında gelişmekte olan ülkeleri hedef almakta, bu ülkelerin akademik anlamda ihtiyaçlarını karşılayıp onlarla bir nevi ortaklık kurma düşüncesiyle hareket etmektedir (Erzen, 2014, s. 129-131). Nye'ye göre (akt. Sancar, 2012, s. 186-187) bir ülkenin kültürü ve aynı zamanda ideolojisinin çekiciliğinin olması diğer unsurlarının da onu takip edeceği anlamına gelmektedir.

Kültür bir toplumun değerler ve uygulamalarının bütünüdür. Bir ülkenin kültür seviyesi yüksek ve evrensel ise uyguladığı politikalar diğer kültürlerin yararını teşvik ediyorsa bu kamu diplomasisinde istenilen çıktılara sahip olma olasılığı arttırmaktadır. Uluslar, kendi aralarında diplomatik sıkıntılar yaşadığında bile kültür programları sıklıkla devam etmektedir. Bu programlar kamu diplomasisi alanında etkili olmaktadır.

Sanatsal alanda yapılan çalışmalar içinde sinemanın özel bir önemi vardır. Başka ülkedeki bireyleri etkilemek ve onlara ulaşma noktasında, etki alanı oldukça geniş olan sinema; teknolojinin ilerlemesiyle dünyada din, dil ve ırk fark etmeksizin izleyici ve izleyici gruplara ulaşabilmekte, istenilen mesajı hedef kitlelere çeşitli sembollerle iletebilmektedir. Sinemanın uluslararası alanda ülkelerin kendi kültürlerinin yayılımında sağladığı katkı çok büyüktür. Fakat yüksek bütçe sebebiyle çok etkin bir biçimde kullanılmadığı görülmektedir. Sinema sektöründe Hollywood, Bollywood, Avrupa sinemasının ardından Çin sineması son yıllarda büyük bir büyüme göstermiştir. Çinli aktör ve aktrisler gibi Çin filmleri dünya kültüründe rağbet görmeye başlamıştır. Örneğin Çin sinemalarında kullanılan Çin kültürüne ait semboller, Çin kültürünün yayılmasına yardımcı olmaktadır (Erzen, 2014, s. 135-136). Bununla birlikte SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği), Bolşoy Balesi, Sovyet Senfoni Orkestrası gibi kültürel etkinler kamu diplomasisine etki sağlarken; ABD ise bu rekabet ortamında SSCB' ye Hollywood endüstri ile cevap vermiştir. Bu süreçte iki ülke arasında yapılan anlaşmalar önemlidir.

Bu durumda her iki ülke tarafında önemli kültür-sanat unsurlarının karşılıklı olarak diğer ülkelerde performans sergilemesi ya da turnelere çıkması mümkün olmuştur (Kurtuluş, 2014, s. 116-117). Sanatın etkin olduğu bu dönemlerde devletler kültür, eğitim, sanat gibi kamu diplomasisine yardımcı olan unsurları internet ve teknoloji ile birleştirerek uluslararası kamuoyunda imajını daha hızlı ve etkin bir biçimde kullanmışlardır.

Klasik kitle araçları kamu diplomasisinin en önemli araçları olarak görülürken, 21. yüzyıldan sonra artık bu durum tersi yönde hareket etmeye başlamıştır. Bunun önünde gelen uydu ve internet teknolojileri kitle iletişim araçlarını güncellemiş ve kitle iletişim araçlarının eski gücüne ulaşmasını sağlamıştır. Bugün dünyanın neresine gidilirse gidilsin bir Türk televizyonunda izlediğiniz filmi internet aracılığıyla her yerde

izleyebilirsiniz. Geleneksel kitle araçları iletişimde tek yönlülüğe önem verirken internet teknolojileri sosyal medya araçları (facebook, twitter, blog, web sayfaları vb.) ile karşılıklı etkileşime olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla Türkiye gibi devletler dış politikada çok boyutluluğu benimsediği için yabancı halklara seslenmek, fikirlerini, politikalarını ve ideallerini göstermek adına tv kanalları kurmakta, radyo yayınlarını çeşitlendirmekte ve uydu teknolojilerine gereken önemi vermektedir. Bu sayede devletler tüm dünyaya kurum ve kültürlerini daha hızlı bir şekilde tanıtabilmektedirler (Köksoy, 2013, s. 236).

Devletler diğer uluslara karşı uyguladığı kamu diplomasisinin önemi iç kamuoyu içinde önem arz etmektedir. Devletlerin uyguladığı kamu diplomasisi uygulamaları iç kamuoyunu ikna etmekten geçmektedir. Devletler dış politikalarını uygulayabilmek için iç kamuoyunun gücünü almak zorundadır. Kamu diplomasisi organizasyonları hükümet ve toplumla iç içe gitmektedir. Devleti yöneten hükümetler iç kamuoyunun desteğini almadan kamu diplomasisi faaliyetlerini sürdürmeleri mümkün değildir.

3. Türkiye'deki Mavi Marmara Krizi Ve Sonrasındaki Kamu Diplomasisi Uygulamaları

Mavi Marmara baskınına giden süreçte asıl sorun olarak Gazze'nin Batı Şeria'dan ayrılıp, yönetiminin yeniden parçalanmasıyla başlamaktadır. Hamas örgütünün kazandığı siyasi başarı sonrası İsrail'in Hamas'ı meşru bir temsilci olarak görmemesidir. Bu yüzden Gazze Şeridi'ne İsrail'in uyguladığı ambargo uygulamıştır. Bu sebepten dolayı bölgede ciddi şekilde sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Devrik lider Hüsnü Mübarek döneminde Mısır'ın sınır kapısını kapatması Gazze'yi iyice sıkıntıya sokmuş ve yalnızlığa terk edilmiştir (Sirt, 2013,s.83). Hamas tarafından kontrol edilen Gazze Şeridine İsrail Devleti tarafından uygulanan ambargo sonucunda bu ablukayı delmek isteyen ve dünyanın dikkatini bu bölgeye çekmek amacıyla Özgürlük Filosu oluşturulmuştur. Bu filo altı gemiden oluşmaktadır. Altı gemiden birisi olan Mavi Marmara gemisi İsrail Silahlı Kuvvetleri tarafından 31 Mayıs 2010 yılında saldırıya uğramıştır. Bu saldırı sonucunda ise dokuz Türk vatandaşı öldürülmüştür. Bu gemilerde çeşitli aktivistler bulunmaktaydı. Olayın ardından Türk Dışişleri Bakanlığı bu yaşanan durumun telafisi olmayacağını dünyaya duyurmuştur. Aynı zamanda Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu İsrail'in yaptığı saldırıyı BM Güvenlik Konseyi'nde aynı gün katliam, zorbalık, haydutluk ve korsanlık olarak nitelmiş ve İsrail'in uluslararası toplumdan özür dilemesi gerektiğini dile getirmiştir (Uzer, 2011, s. 156-157).

Yaşanan bu saldırı sonrasında Türk iç siyasetinde önemli gelişmeler olmuş ve kamuoyu İsrail'in yaptığı saldırı karşısında ceza alması için Ak Parti'ye destek verilmiştir. Türkiye bu saldırının ardından dünyaya kendisini daha iyi anlatabilmek ve İsrail'in yaptığı saldırının bir terör olayı olduğunu dünyaya anlatabilmek adına birçok faaliyetlerde bulunmuştur. Kriz sonrasında Türkiye, İsrail ile yaşanan ilişkileri en düşük seviyeye kadar indirmiştir. Türkiye'nin baskıları sonucunda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi tarafından rapor hazırlanmıştır. Bu rapor sonucunda İsrail'in yaptığı saldırı sonrasında birçok nedene dayalı olaylara değinilmiş ve dava açılmasına neden olacak sebepler bulunmuştur.

Saldırı sonrası Türkiye, İsrail'de gündemde olan üç askeri tatbikatın iptal edildiğini ve İsrail Büyükelçisi ile görüşmelerde bulunmak için çağırıldığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye, İsrail'den saldırı sonrasında yaralanan, vefat eden vatandaşlara tazminat ödemesini, yardım malzemelerinin Gazze'ye ulaştırılmasını ve özür dilemesini istemiştir. Mavi Marmara sonrasında taraflar durumu konuşmak için ilk defa Brüksel'de toplanmış, Türkiye tarafından Dış işleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile İsrail tarafından Sanayi Bakanı Binyamin Bin Eliazer gizli görüşmeler yapmışlardır. İsrail gazetelerinin bu görüşmeyi sızdırması sonucunda görüşme sonuçsuz bir şekilde kalmıştır. 2 Ağustos 2010 yılında Mavi Marmara saldırısını uluslararası hukuk açısından incelenip BM'yi bilgilendirmek amacıyla BM Genel Sekreteri Ban-Ki Moon tarafından bir komisyon kurulmuştur (<http://www.sde.org.tr>, 2017).

Komisyon Başkanı Geoffrey Palmer, Baş. Yar. Alvaro Uribe, Türkiye temsilcisi Süleyman Özdem Sanberk ve İsrail adına Joseph Ciechanover Ithzar'dan oluşmuştur. Toplantıda iki taraftan da kendilerine ait belgeleri BM Genel Sekreterliği tarafına verilmesi istenmiştir. Yapılacak çalışmaların altı ayda bitirilip ara ve final raporları olmak şartıyla BM Genel Sekreterliğine sunulması istenmiştir. Türkiye ara raporunu 1 Eylül 2010 tarihinde bu raporun tamamını ise 11 Şubat 2011 de BM Genel Sekreterliğine sunmuştur. İsrail ise ara raporu BM Genel Sekreterliğine vermemiş sadece raporun tamamını 23 Ocak 2011 tarihinde vermiştir. BM Mavi Marmara Raporuyla İsrail'in öne sürdüğü raporla paralellik göstermektedir. Komisyonun Türk temsilcisi raporun sanki İsrail ile beraber hazırlandığını ve Türkiye'nin öne sürdüğü tezlerin saf dışı bırakıldığını belirtmiştir.

Raporda BM Mavi Marmara raporunda 1982 tarihli BMDH sözleşmesini hiçe sayarak taraflı bir tavır sergilemiştir. Raporda belirtilen Gazze'ye deniz yoluyla silah gönderimini engellemek amacıyla meşru bir güvenlik tedbiri alındığı belirtilmiştir (Usanmaz, 2012, ss. 51-54). Daha sonra ki dönemlerde Türkiye'nin uluslararası platformda İsrail'den 3 ana talebi olmuştur. Bunlar: İsrail'in Türkiye'den yaşanan olaylardan ötürü özür dilemesi, saldırıda öldürülen Türk ailelerine tazminat verilmesi ve Gazze'ye yapılmakta olan ambargonun kaldırılması. İsrail'in Türkiye'nin taleplerini yerine getirmek adına yaptığı ilk adım 22 Mart 2013 yılında İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu'nun Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ı arayarak normalleşme adına özür dilemesidir. Daha sonra öldürülen Türk ailelerine tazminat ödenmesi şeklinde olan Türkiye'nin talep ettiği diğer şart için 2013 Mart 2013 Mart ayında görüşmeler başlamış, 2014 Şubat ayının ilk günlerinde Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu'nun İsrail ziyaretiyle net bilgiler ortaya çıkmıştır. İsrail'in Türk ailelerine tazminat ödemesi konusunda anlaşmaya varılmıştır. Gazze'ye ambargonun kaldırılması konusunda ise Başbakan Erdoğan'ın ablukanın kaldırılmadığı sürece ilişkilerin düzelmeyeceğini belirtmesine karşı İsrail tarafı ise ablukanın BM'lerin Palmer komisyonu tarafından kabul edildiğini belirttiği için iki ülke arasında normalleşme şartları arasına alınmamıştır (Hasanov, 2014, s. 1-2).

Bu dönemde İsrail ile yaşanan krizin dünyaya anlatılmasına ve İsrail'in yaptığı saldırının terör suçu olduğunu belirtmesine yardımcı olan birçok kurum olmuştur. Bunların başında Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı olmaktadır. Bakanlığın yaptığı çalışmalar krizin yönetilmesi açısından çok büyük önem taşımaktadır. Diğer kurumlar ise yaşanan saldırının dünya açısından ne derece kötü bir olay olduğu konusunda dış işleriyle koordineli bir şekilde hareket etmişlerdir.

Türkiye yakın zamanda uluslararası platformda yaşadığı krizi yukarıda verilen kurum/kuruluş, iş adamları ve sivil toplum örgütleriyle çalışmalar yaparak lehine sonuçlandırmayı ve ülke imajını güçlendirmeyi amaçlamıştır. Yakın zamanda Türkiye İsrail ile Mavi Marmara krizi konusunda karşı karşıya gelmiştir. Bu kriz Türkiye'nin yabancı kamuoyuna karşı uyguladığı kamu diplomasisinin iç kamuoyundaki etkisini göstermiştir. İsrail'le yaşanan Mavi Marmara olayı ile ilgili yapılan bu çalışmada Türkiye'nin kriz sonrasında uyguladığı kamu diplomasisi çalışmalarının kamuoyunda ne kadar etkili olduğu ölçümlenmiş ve değerlendirilmiştir.

4. Yöntem

Çalışmada Türk dış işlerinin İsrail'le yaşadığı kriz sonrasında uluslararası kamuoyunda uyguladığı iletişim stratejilerinin Türkiye'de iç kamuoyundaki algısının analiz edilip bu analiz sonucundaki etkinin nasıl olduğu amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın sorunsalı 'iletişim stratejileri araçlarından olan kamu diplomasisi uygulamaları sosyal medya ortamında iç kamuoyunu etkilemekte midir?' sorusu olarak belirlenmiştir. Araştırmanın ilgili bölümü olan araştırmanın konusu, araştırmanın amacı, hipotezi, evreni ve araştırmanın örnekleme, veri toplama araçları, verilerin istatistiksel analizi açıklanmış olup son aşamada araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular yorumlanmıştır.

Araştırmanın evreni, Pollyfy mobil anket uygulamasına sahip kamu diplomasisi alanı ile ilişkili 18-50 yaş Aralığındaki 1200 üyeden oluşmaktadır. Örnekleme ise uygulamayı kullanan 100 üye oluşturmaktadır. Araştırmanın hipotezleri aşağıda sıralanmaktadır:

H.1.a.Cinsiyetlere göre "Türkiye ile İsrail Devleti'nin dış politikası hakkında bilgi sahibiyim." sorusuna verilen yanıtlar farklılaşmaktadır.

H.1.b.Cinsiyetlere Göre "Türkiye uluslararası kamuoyunu Mavi Marmara saldırısı hakkında yeterince bilgilendirmiştir." Sorusuna verilen yanıtlar farklılaşmaktadır.

H.1.c.Cinsiyetlere Göre "Türkiye saldırı sonrasında kullandığı diplomatik araçlarla uluslararası kamuoyunu tatmin etmiştir." Sorusuna verilen yanıtlar farklılaşmaktadır.

H.1.d.Yaşlara Göre "Türkiye ile İsrail Devleti'nin dış politikası hakkında bilgi sahibiyim." Sorusunun verilen yanıtlar farklılaşmaktadır." Sorusuna verilen yanıtlar farklılaşmaktadır.

H.1.e.Yaşlara Göre "Türkiye uluslararası kamuoyunu Mavi Marmara saldırısı hakkında yeterince bilgilendirmiştir." Sorusunun verilen yanıtlar farklılaşmaktadır.

H.1.f.Yaşlara Göre "Türkiye İsrail'le yaşanan Mavi Marmara saldırısından sonra uluslararası çapta iletişim stratejilerini etkin kullanmıştır." Sorusunun verilen yanıtlar farklılaşmaktadır.

Anket, katılımcıların, cinsiyet, medeni durumları, yaşları, eğitim durumları, meslek durumları aylık gelir durumlarına ait verilerin toplanmasına yönelik bilgi sorularından oluşmaktadır. Türkiye ve İsrail arasında yaşanan Mavi Marmara krizine dair hedef kitleye sorulan anket soruları altı maddeden oluşmaktadır. Söz konusu maddeler Ek-1'de verilmiştir.

Araştırmada ortaya çıkan verilerin analiz edilmesinde istatistiksel analiz aracı olan Statistical Package for Social Sciences (SPSS) for Windows Version 20.0 programı kullanılmıştır. Niteliksel verilerin karşılaştırılmasında Pearson Ki-Kare testi kullanılmıştır. Ortaya çıkan veriler analiz edilirken, ortalama, frekans ve yüzde alma gibi yöntemler kullanılmıştır. Anlamlılık $p < 0.01$ ve $p < 0.05$ düzeylerinde değerlendirilmiştir.

5. Veriler Ve Bulgular

5.1. Araştırma Kapsamındaki Hedef Kitleye Ait Temel Karakteristik ve Demografik Bulgular

5.1.1. Anket Genel Değerlendirmesi

- Katılımcıların, %60,0'ı (n=60) erkek, %40,0'ı (n=40) kadındır.
- Katılımcıların, %29,0'u (n=29) 18-22 yaş iken, %36,0'sı (n=36) 23-27 yaş, %16,0'sı (n=16) 28-32 yaş, %6,0'sı (n=6) 33-37 yaş, %13,0'ü (n=13) ise 38 yaş ve üzeridir.
- Katılımcıları, %79,0'u (n=79) bekâr iken, %21,0'i (n=21) evlidir.
- Katılımcıların, %28,0'i (n=28) lise mezunu iken, %61,0'i (n=61) lisans, %11,0'i (n=11) ise lisansüstü mezunudur.
- Katılımcıların, %11,0'i (n=11) emekli iken, %7,0'si (n=7) işçi, %8,0'i (n=8) memur, %59,0'u (n=59) öğrenci, %15,0'i (n=15) ise özel sektör çalışanıdır.
- Katılımcıların, %54,0'ünün (n=54) 0-1000 TL geliri var iken, %21,0'inin (n=21) 1001-2000 TL, %13,0'ünün (n=13) 2001-3000 TL, %12,0'sinin (n=12) ise 3001 TL ve üzeridir.
- Katılımcıların, "Türkiye uluslararası kamuoyunu Mavi Marmara saldırısı hakkında yeterince bilgilendirmiştir." sorusuna %55,0'i katılmıyorum diyor iken, "Türkiye saldırı sonrasında kullandığı diplomatik araçlarla uluslararası kamuoyunu tatmin etmiştir." sorusuna ise %41,0'i fikir belirtmek istememiştir.

Tablo 2: İsrail ile yaşanan Mavi Marmara İle İlgili Soruların Değerlendirilmesi

	Tamamen katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Türkiye ile İsrail Devleti'nin dış politikası hakkında bilgi sahibiyim.	4	4,0	12	12,0	37	37,0	28	28,0	19	19,0
İsrail'in Mavi Marmara gemisine yaptığı saldırıdan haberdarım.	8	8,0	14	14,0	17	17,0	21	21,0	40	40,0
Türkiye'nin Mavi Marmara gemisine saldırı sonrasında uyguladığı dış politikadan memnunum.	14	14,0	26	26,0	28	28,0	21	21,0	11	11,0
Türkiye uluslararası kamuoyunu Mavi Marmara saldırısı hakkında yeterince bilgilendirmiştir.	14	14,0	55	55,0	0	0,0	17	17,0	14	14,0

Türkiye saldırı sonrasında kullandığı diplomatik araçlarla uluslararası kamuoyunu tatmin etmiştir.	11	11,0	23	23,0	41	41,0	18	18,0	7	7,0
Türkiye İsrail'le yaşanan Mavi Marmara saldırısından sonra uluslararası çapta iletişim stratejilerini etkin kullanmıştır.	10	10,0	28	28,0	32	32,0	25	25,0	5	5,0

Katılımcıların, “Türkiye uluslararası kamuoyunu Mavi Marmara saldırısı hakkında yeterince bilgilendirmiştir.” sorusuna %55,0’i katılmıyorum diyor iken, “Türkiye saldırı sonrasında kullandığı diplomatik araçlarla uluslararası kamuoyunu tatmin etmiştir.” sorusuna ise %41,0’i fikir belirtmek istememiştir.

Sonuç

Kamu diplomasisi ülkelerin kendi kültür, tarih ve hedeflerini yabancı uluslara iletişim araçları ve diplomasiyle benimsetme çabalarıdır. Kamu diplomasisi kavramı dünya genelinde yeni ortaya çıkmış bir kavramdır. Soğuk Savaş’tan ABD’de ortaya çıkan kavram birçok ülke tarafından benimsenmiştir. Bu ülkeler savaşarak barışı getirememesi üzerine diplomasiyi ön plana çıkarmıştır. Devletlerarası diplomasi ülkeler için daha etkin bir yöntem olmuştur. Bunun sebebi ise devletler kendi tarihini, kültürlerini ve amaçlarını anlatabilmek, imajını geliştirmek ve aleyhine oluşabilecek kara propagandanın engellemek istemesidir. Bunun amacı temsil edilmekte olan ülkenin farklı coğrafyalarda olumlu bir şekilde bilinmesi ve diğer ülkelerin kamuoyunda olumlu bir görüntü oluşturmaktır. Bu sebeptendir ki kullanılan iletişim araçlarıyla birlikte ülkeler kendilerini dünyaya daha aktif bir şekilde anlatabilmektedirler. Etkin kullanılan kamu diplomasisi devletlerin spor, sanat, eğitim ve teknolojilerini kullanarak kültürlerini kolay yoldan diğer uluslara anlatmaktadırlar. Bunun yanı sıra kamu diplomasisinin iletişim sürecinde halkla ilişkiler, propaganda, ekonomi, lobcilik ve pazarlama gibi kavramlarla bağlantılı olması sürecin daha hızla işlenmesini sağlamaktadır. Bu kavramlar yabancı ulusların gönüllerini kazanmak, kanaat önderlerini kazanmak ve ülkenin imajını olumlu yönde oluşturup bir markalaşmasını sağlamaktadır. Ancak Türkiye dünyada, Amerika, İngiltere ve Fransa gibi güçlü bir imaj oluşturamamıştır.

Türkiye geçmişten günümüze kadar birçok uluslararası krizle karşı karşıya kalmıştır. Kriz dönemlerinin iyi yönetilememesinden dolayı birçok sorun ortaya çıkmıştır. Bu sorunların çözülebilmesi adına birçok yönetici çalışmalar yapmaya çabalasa da bu konuda en ciddi çalışmaları Turgut Özal yapmıştır. Orta Asya Türkî devletlerle ilişki kurmaya çalışmıştır. Orta Asya Türkî devletlerin ilerlemesini sağlayan kurumlara ihtiyaç olmuştur. TİKA gibi devlet kurumları kurulmuştur. Özal sonrası dönemde kamu diplomasisi çabaları gözükse de istenilen düzeyde etki alınamamıştır. 2002 yılından sonra Ak Partinin kamu diplomasi çalışmaları dış politikada yeni bir anlayış getirmiştir. Devlet sahip olduğu kurumları güncellemiş ve yeni kamu diplomasisi kurumları kurmuştur. Bunun yanı sıra dünyanın önem verdiği düşünce kuruluşları gibi yapılanmalara Türkiye’de de Ak Parti hükümeti destek olmuştur. Dönemin Başbakan’ı Recep Tayyip Erdoğan’ın kişisel olarak yaptığı çalışmalar ülke adına olumlu bir imaj ortaya koymuştur. Ak Parti’nin kamu diplomasisi ile ilgili kurumlar için yaptıkları çalışmalar hem iç kamuoyunda hem de dış kamuoyunda farkındalık yaratmıştır. Örneğin İsrail’in Mavi Marmara gemisine yaptığı saldırı ile birlikte Türk Dış İşlerinin uyguladığı iletişim stratejileri kamu diplomasisi uygulaması için önemli bir adım olmuştur. Kriz durumunda Ak partinin aldığı kararlar iç kamuoyunda siyaseten destek bulsa da iç kamuoyu olaya yeterince olumlu bakmamaktadır. İç siyasetin desteğinin olması iç kamuoyunun desteği olacağı anlamına gelmemektedir. Bu sebeple kriz durumunda dış işleri bakanlığının bir iletişim stratejisi olan kamu diplomasisini iç kamuoyuna yeterince uygulayamamıştır.

Türkiye uluslararası arenada yaşadığı krizlere uyguladığı iletişim stratejileri ülke adına bir imaj oluşturmaktadır. Türkiye’nin İsrail ile yaşadığı Mavi Marmara krizinde Türkiye’nin olaya yaklaşımının uluslararası düzeyde etkisi bu çalışma kapsamında gösterilmektedir.

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış İşleri Bakanlığı'nın kamu diplomasisinde iletişim stratejilerini nasıl kullandığı gösterilmektedir. Bu stratejilerin Türkiye'deki kamuoyuna nasıl yansıdığı anket çalışmasıyla ortaya konulmuştur. Araştırmada iletişim stratejilerinin kamu diplomasisiyle birlikte kullanılmasının önemi vurgulanmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası kamuoyunda yaşadığı krizlere karşı kullandığı iletişim stratejilerinin ülkesinde nasıl bir kamuoyu algısı yarattığı ortaya konulmaktadır.

Çalışmada gerçekleştirilen anketin amacı Türk dış ilişkilerinin İsrail ile yaşadığı kriz sonrasında kamuoyunda uyguladığı iletişim stratejileri Türkiye'de nasıl bir etki yaptığını analiz etmektedir. Araştırmanın amacına yönelik olarak elde edilmek istenen verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Katılımcıların cinsiyet, medeni durumları, yaşları, eğitim durumları, meslek durumları ve aylık gelir durumlarına ait verilerin toplanmasına yönelik bilgi soruları sorulmuştur. Anket de katılımcıların demografik özellikleri farklı algılanmamıştır. 100 kişinin katıldığı ankette İsrail ile yaşanan Mavi Marmara kriziyle ilgili kullanıcı görüşleri sorulmuştur. Araştırma sonucunda ortaya çıkan verilerin analiz edilmesinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows Version 20.0 programı kullanılmıştır. Ortaya çıkan veriler analiz edilirken frekans, yüzde alma, ortalama gibi yöntemler kullanılmıştır. Ankette Ki-Kare testi uygulanmıştır. Anket araştırması sonucunda katılımcıların İsrail ile yaşanan olaylardan katılımcıların %61'i haberdardır. Mavi Marmara krizinde Türkiye'nin İsrail ile yaşanan krizde kullandığı iletişim stratejilerinin iyi kullandığını düşünenler %30 olarak saptanmıştır. Genel olarak katılımcılar kamuoyunun yeterince bilgilendirilmediğini düşünüyor iken; olaylara yorum yapmaktan kaçınmışlardır.

Bu durumda Türkiye'nin uluslararası arenada yaşadığı krizlerde etkili bir şekilde iletişim stratejilerinin kamu diplomasisi adına kullanıldığı halde kamuoyunda etkili olmadığı ve iletişimi eksik kullandığına kanaat getirilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye kamu diplomasisinde kullandığı stratejileri dış işleri bakanlığı aracılığıyla kamu-özel işbirliği içerisinde kurumlarla, sivil toplum örgütleriyle ve düşünce kuruluşlarıyla geliştirmesi gerekmektedir.

Anket çalışmasında hedef kitleye sorulan sorularda cinsiyete ve yaşa göre ortaya çıkan farklılaşmaların olması iletişim araçlarının ne kadar kullanıldığıyla doğru orantılı bir durum ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamında belirlenen soru ifadelerinin değişmesi, ana kütle ve örneklemin değişmesi durumunda söz konusu araştırma sonuçları değişiklik gösterebilir. Çalışmanın ilgili alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Kaynakça

- Ceylan, A.İ.(2016), *"Siyasal iletişimde kamu diplomasisi"*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 98.
- Cumhurbaşkanlığı 14 Nolu Kararname Mevzuatı. (2018). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.14.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2020.
- Doster, B. (2016). Turgut Özal ve dış politika. H. Çakmak (Der.), *Mustafa Kemal Atatürk'ten Günümüze Cumhurbaşkanları ve Dış Politika*, Ankara: Kripto Kitaplar, 197-216.
- Ekşi, M.(2014).*Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. İstanbul: Siyasal Kitapevi.
- Erzen, M. Ü.(2014). *Kamu diplomasisi*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Hasanov, E.(2014). Mavi Marmara sonrası Türkiye-İsrail ilişkileri, *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*. No:6, 1-8.
- Gilboa, E. (2008). "Searching for a Theory of Public Diplomacy" *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 616. March. pp.55-77.
- Gökırmak, M.(2012). Kamu Diplomasisi Enstitüsü, *Küreselleşen Dünyada Diplomasi: Kamu Diplomasisi* :1-18. http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/Kamu_Diplomasisi-Mert_Gokirmak.pdf
- Karadağ, H.(2016). *Uluslararası ilişkilerde yeni bir boyut kamu diplomasisi*. 1.Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karagöz, S.(2016). *Stratejik iletişim yöntemi olarak kamu diplomasisi ve medyanın rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,
- Köksoy, E. (2013).*Halkla ilişkiler bağlamında kamu diplomasisi yönetimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 56.

- Kurtuluş, B.(2014). *21. Yüzyılda değişen kamu diplomasisi anlayışının Türk Dış Politikasına Yansımaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 37.
- Nye, J. (2008). Public diplomacy and soft power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), pp.94-109.
- Public Diplomacy, (2020). <https://www.britannica.com/topic/public-diplomacy#accordion-article-history>
Erişim Tarihi: 12.02.2020.
- Sancar, A. G.(2012). “*Uluslararası halkla ilişkiler yöntemi olarak kamu diplomasisi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi*”,Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,186-187.
- Sırt, E.(2013). *İsrail'in Mavi Marmara baskınını kamu diplomasisi aracılığıyla meşrulaştırma çabaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 86.
- Signitzer, B. ve Coombs, T. (1992). Public relations and Public diplomacy: Conceptual Convergences, *Public Relations*, 18(2), pp.137-147.
- Szondi, G.(2009). “Central and Eastern European Public Diplomacy.” *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. (der.) Nancy Snow ve Philip Taylor. NY: Routledge.
- Tiedeman, A.(2004). “U.S Public Diplomacy in Middle East”, Seminar on Geography, Foreign Policy and the World Order, pp.1-37.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2020), <https://www.iletisim.gov.tr/turkce>
Erişim tarihi: 13.02.2020
- Usanmaz, Ş.(2012) *Açık Denizlerde Müdahale Yetkileri: Mavi Marmara Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- USIA, (2020). ‘Public Diplomacy’, <https://govinfo.library.unt.edu/npr/library/status/mission/musia.htm>
Erişim tarihi: 13.02.2020.
- Uzer, U.(2012) Türkiye-İsrail ilişkilerinde bunalım, *Ortadoğu Etütleri Dergisi*. 2(2), 156-157.
- Yılmaz S.(2012) *Akıllı Güç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
<http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/turkiye-israil-iliskileri/2794>, Erişim Tarihi: 04.04.2017

EK-1: Türkiye Ve İsrail Arasında Yaşanan Mavi Marmara Krizine Dair Hedef Kitleye Sorulan Anket Soruları

<p>Türkiye ile İsrail Devleti'nin dış politikası hakkında bilgi sahibiyim. Tamamen katılıyorum, Katılıyorum, Kısmen katılıyorum, Katılmıyorum, Tamamen katılmıyorum</p>
<p>İsrail'in Mavi Marmara gemisine yaptığı saldırıdan haberdarım. Tamamen katılıyorum, Katılıyorum, Kısmen katılıyorum, Katılmıyorum, Tamamen katılmıyorum</p>
<p>Türkiye'nin Mavi Marmara gemisine saldırı sonrasında uyguladığı dış politikadan memnunum. Tamamen katılıyorum, Katılıyorum, Kısmen katılıyorum, Katılmıyorum, Tamamen katılmıyorum</p>
<p>Türkiye uluslararası kamuoyunu Mavi Marmara saldırısı hakkında yeterince bilgilendirmiştir. Tamamen katılıyorum, Katılıyorum, Kısmen katılıyorum, Katılmıyorum, Tamamen katılmıyorum</p>
<p>Türkiye saldırı sonrasında kullandığı diplomatik araçlarla uluslararası kamuoyunu tatmin etmiştir. Tamamen katılıyorum, Katılıyorum, Kısmen katılıyorum, Katılmıyorum, Tamamen katılmıyorum</p>
<p>Türkiye İsrail'le yaşanan Mavi Marmara saldırısından sonra uluslararası çapta iletişim stratejilerini etkin kullanmıştır. Tamamen katılıyorum, Katılıyorum, Kısmen katılıyorum, Katılmıyorum, Tamamen katılmıyorum</p>

AFTER MAVI MARMARA ATTACK, TURKEY'S PUBLIC DIPLOMACY IN THE PROCESS OF OPERATION ABSTRACT

Ahmet AYDIN, Emel POYRAZ

Extended Abstract

Public diplomacy is the efforts of countries to adopt their own culture, history and objectives to foreign nations through means of communication and diplomacy. The concept of public diplomacy is a newly emerging concept worldwide. The concept that emerged from the Cold War in the USA has been adopted by many countries. Because these countries did not bring peace by fighting, they brought diplomacy to the forefront. Public diplomacy has become a more effective method for countries. The reason for this is that states want to be able to tell their own history, culture and aims, to improve their image and to prevent the black propaganda against it. The purpose of this is to have a positive knowledge of the country represented in different geographies and to create a positive image for the public opinion of other countries. This is why countries can communicate themselves more actively to the world with the communication tools used. Efficient public diplomacy is an easy way to explain the culture of states to other nations by using sports, arts, education and technologies. In addition, the fact that public diplomacy is linked to concepts such as public relations, propaganda, economy, lobbying and marketing in the communication process enables the process to run more rapidly. These concepts win the hearts of foreign nations, win opinion leaders, and create a brand in the country's image positively provides. But Turkey in the world, America, like Britain and France failed to create a strong image. Public diplomacy is a set of values and practices of a society. If a country's cultural level is high and universal, if its policies encourage the benefit of other cultures, this increases the likelihood of having the desired outcomes in public diplomacy. Even when nations experience diplomatic problems among themselves, cultural programs often continue. These programs are effective in the field of public diplomacy. In addition, cinema has a special importance in public diplomacy studies in the artistic field. Cinema, which has a wide range of influence to influence and reach individuals in other countries; With the advancement of technology, it can reach the audience and audience groups regardless of religion, language and race in the world and convey the desired message to the target audiences with various symbols. The contribution of cinema to the spread of countries' own cultures in the international arena is enormous. However, it cannot be used very effectively due to the high budget. Following the Hollywood, Bollywood and European cinema in the cinema industry, Chinese cinema has grown greatly in recent years.

Turkey began late from other countries to practice public diplomacy. This has given the recent successful exam for the country's public diplomacy. In 2005, Israel withdrew from the Gaza border, but did not give up control of the Gaza border. Hamas emerged as a dominant force in these lands. In January 2006, Hamas won elections in Palestine and became a major actor in domestic politics. many countries where the Palestinian people elected Hamas as the legitimate and democratically elected with the votes in Turkey's Found saw as the representative of the Palestinian people. But the United States Department of State described Hamas as a Foreign Terrorist Organization, while Israel saw Hamas as a terrorist organization. From October 2008 to January 2009, Israeli forces launched the Operation Cast Lead against Hamas. The aim was to stop the rocket attacks on Southern Israel and to weaken or topple Hamas. More than 1,000 Palestinians lost their lives in this war and the infrastructure and buildings in the Gaza Strip were destroyed. Later, Israel hardened the blockade against Palestine. The main problem in the process leading to the Mavi Marmara raid begins with the separation of Gaza from the West Bank and the reintegration of its administration. The political success of the Hamas organization is that Israel does not consider Hamas as a legitimate representative. Therefore, Israel imposed an embargo on the Gaza Strip. For this reason, serious problems have started in the region.

Egypt's closure of the border crossing during the ousted leader Hosni Mubarak put Gaza in a state of trouble and was left alone. As a result of the embargo imposed by the State of Israel on the Gaza Strip controlled by Hamas, the Freedom Flotilla was established in order to draw the attention of the world to this region. This fleet consists of 6 ships. Mavi Marmara, one of the 6 ships, was attacked by the Israeli Armed Forces on May 31, 2010. As a result of this attack, 9 Turkish citizens were killed. There were various activists on these ships. Following the incident, the Turkish Ministry of Foreign Affairs announced to the world that this situation will not be compensated. At the same time, Foreign Minister Ahmet Davutoglu described the Israeli attack on the

UN Security Council on the same day as massacre, bullying, bandit and piracy, and said Israel should apologize to the international community.

Working in Turkish foreign relations and communication strategies implemented by the public after the crisis in Israel and was analyzed what impact the Turkey. For the purpose of the study, the questionnaire technique was used to collect the data. Participants were asked information questions about gender, marital status, age, educational status, occupational status and monthly income. Demographic characteristics of the participants were not perceived differently. The survey of effective communication strategy is not effective in public even though it used the name of public diplomacy and communication in crises in Turkey in the international arena as a result of use was judged incomplete. In addition to this, Turkey mediated by institutions in the public-private partnership with the ministry of foreign affairs in the public diplomacy strategy used, it is necessary to develop the civil society organizations and think tanks.

KARGO FİRMALARININ HİZMET KALİTESİNİN MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ ÜZERİNE ETKİSİNİN SERVQUAL ÖLÇEĞİ İLE İNCELENMESİ

Ebru ONURLUBAŞ

Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Keşan Yusuf Çapraz UBYO, Uluslararası Ticaret Bölümü
ebruonurlubas@trakya.edu.tr | ORCID: 0000-0002-2341-0788

Niyazi GÜMÜŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü
niyazigumus@ibu.edu.tr | ORCID:0000-0001-8737-3114

Özet

Bu çalışmada, kargo firmalarının hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda İstanbul İlinde ikamet eden 384 kişiden anket aracılığı ile veriler toplanmıştır. Hizmet kalitesini ölçmek amacı ile Servqual ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde, Cronbach Alpha yöntemi, Normallik testi, Korelasyon, Çoklu Regresyon Analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, hizmet kalitesi boyutlarından; yanıt verilebilirlik, güvenilirlik, güvence ve fiziksel özelliklerin müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda hizmet kalitesi boyutlarından güvenilirlik boyutunun müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisi ise en yüksek olmakla birlikte yanıt verilebilirlik, güvence ve fiziksel özellikler boyutlarının etkisi ise anlamlı ancak düşük seviyeli olarak bulunmuştur.

Anahtar Kelime: Servqual Hizmet Kalitesi ölçeği, müşteri memnuniyeti, kargo sektörü

Bilgilendirme: Bu çalışma “XIII. Internaonal Balkan and Near Eastern Congress Series on Economics, Business and Management” kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Etik Beyanı: Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF CARGO COMPANIES ON CUSTOMER SATISFACTION WITH SERVQUAL SCALE

Abstract

In this study, it is aimed to examine the effect of service quality of cargo companies on customer satisfaction. For this purpose, data was collected from 384 people residing in Istanbul Province by means of a questionnaire. Servqual scale was used to measure service quality. In the analysis of the data, Cronbach Alpha method, Normality test, Correlation, Multiple Regression Analysis were used. As a result of the research, service quality dimensions; responsiveness, reliability, assurance and physical properties have been found to have a significant impact on customer satisfaction. As a result of the research, the effect of reliability dimension on customer satisfaction was the highest, but the effect of responsiveness, assurance and physical properties dimensions were found to be significant but low level.

Keywords: Servqual Quality of Service scale, customer satisfaction, cargo sector

Acknowledgement: This study is an expanded version of the paper presented at the “XIII. International Balkan and Near Eastern Congress Series on Economics is Business and Management Congress”.

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of “Research and Publication Ethics”.

Giriş

İçinde bulunduğumuz küresel dünyada rekabetin etkilemediği sektör neredeyse bulunmamaktadır. Küreselleşmenin etkisi ile rekabet yerelden küresele yayılmış durumdadır. Uluslararası firmalar cazip gördükleri yerel sektörlerle giriş yapabilmektedirler. Dolayısı ile marka ve firmaların pazarlama çalışmalarına her zamankinden daha fazla önem vermeleri ve özen göstermeleri gerekmektedir. Şüphesiz müşterilerini memnun eden marka ve firmalar geleceklere daha güvenle bakabilirken müşterilerini memnun edemeyen firmaların ise gelecek endişeleri devam edecektir.

Firmaların yoğun rekabet koşullarında faaliyet gösterdiği günümüzde rekabette ayakta kalmalarını sağlayacak yegâne unsur şüphesiz sadık müşterilere sahip olmalarıdır. Bu bağlamda müşteri sadakatini devamlı hale getirmenin önemli faktörlerinden biri de müşterinin memnun edilmesidir (Aydınlı ve Arslan, 2016; Sanyal ve Hisam, 2016). Çünkü sadık müşteriler daha fazla miktarda ürün ya da hizmet satın alabilmekte ve işletmeye yeni müşterileri hızla çekebilmektedir. Ancak birçok firma uzun vadeli müşteri ilişkilerini geliştirmektense, daha fazla satış yapmayı tercih edebilmektedir. Oysa yeni bir müşteriyi kazanmanın maliyeti, eski müşteriyi elde tutmanın maliyetinden daha fazladır (Öztürk, 2016). Hizmet kalitesinin fiziksel özellikleri, hizmet uygunluğu, ağ kalitesi, güvence, empati ve ulaşılabilirlik boyutlarında ki herhangi bir iyileştirmenin tüketici sadakati üzerinde doğrudan ama değişken bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Sonuç olarak, hizmet kalitesi müşteri memnuniyeti ile sonuçlanacak ve müşteri memnuniyeti müşteri sadakatine yol açacaktır (Osarenkhoe vd., 2017). Şüphesiz müşteri memnuniyetini etkileyen çok sayıda faktörün olduğu bilinmekle birlikte, algılanan hizmet kalitesinin en etkili faktörler arasında olduğu düşünülmektedir (Aşık, 2016). Yine benzer şekilde başka bir araştırmada da bir işletmenin hizmet kalitesinin artmasının müşteri bağlılığını da arttıracığı ve işletme değiştirme eğiliminin, fiyat hassasiyetinin ve şikâyet etme davranışlarının azalacağı ifade edilmiştir (Zeithaml, Berry ve Parasuraman, 1996). Hizmet kalitesini arttırmaya yönelik çalışmalar işletmeleri diğer işletmeler karşısında öne geçirecek farklılaşma ve rekabet avantajı sağlayacaktır (Malik vd., 2011; Moghaddam, 2014). Ayrıca, hizmet kalitesini geliştirmeye yönelik yapılacak yatırımların müşterilerin hizmet kalitesine yönelik algılarını geliştireceği ve marka ya da firma ile ilgili olumlu deneyimlerini arttıracığı düşünülmektedir (He ve Li, 2010). Bu nedenle firmaların tüketicileri memnun etmek için daha fazla çalışması ve memnuniyetsizliğe neden olacak faktörlerin belirlenmesi ve ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalara yoğunlaşmaları büyük önem taşımaktadır.

Marka ve firmaların müşterilerini memnun etmeleri hizmet sektöründe daha zor olmaktadır. Hizmetlerin, somut olmama, heterojen olma ve ayrılmazlık özelliklerinin yanı sıra (Parasuraman vd., 1985) hizmetlerin çoğunun kaliteyi sağlamak için satış öncesi sayılamaması, ölçülememesi, envanter edilememesi, test edilememesi ve doğrulanamaması bu zorluğa neden olmaktadır. Hizmetlerin somut olmamaları nedeniyle, firmalar tüketicilerin hizmetlerini nasıl algıladıklarını ve hizmet kalitesini nasıl değerlendirdiklerini anlamakta zorlanmaktadırlar (Zeithaml 1981). Bu nedenle firmaların sahip oldukları fiziksel özellikler, çalışanları ile ilgili konular ve sunmuş oldukları hizmetin kendisi ile ilgili her türlü konuda son derece hassas davranmaları ve tüm hizmet sürecini müşteri memnuniyeti üzerine kurgulamaları gerekmektedir. Şüphesiz bu durum hizmet ağırlıklı sektörlerden biri olan Kargo sektöründe de aynı şekilde geçerlidir. Bu nedenle kargo firmalarının sunulan hizmetin boyutlarının müşteri memnuniyetine etkisinin araştırılması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı kargo sektöründe faaliyet gösteren firmaların sunmuş oldukları hizmet kalitesi boyutlarını müşteri memnuniyetine etkisini incelemek olarak belirlenmiştir.

1. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

1.1. Hizmet Kalitesi Boyutları

Hizmet kalitesi boyutlarına geçmeden önce hizmet kalitesi kavramına değinmek yerinde olacaktır. Lehtinen ve Lehtinen (1982) hizmet kalitesinin bir müşteri ile hizmet organizasyonundaki unsurlar arasındaki etkileşim sonunda ortaya çıktığını ifade etmektedir. Araştırmacılar hizmet kalitesini, hizmetin fiziksel yönlerini içeren fiziksel kalite (örneğin ekipman veya bina); şirketin imajını veya profilini içeren kurumsal kalite ve hizmet personeli ile müşteriler arasındaki etkileşimin yanı sıra bazı müşteriler ile diğer müşteriler arasındaki etkileşimin sonucu ortaya çıkan etkileşim kalitesi olmak üzere üç boyutta ele almaktadırlar (Akt, Parasuraman, vd. 1985). Hizmet kalitesi kavramı kalitenin tüketici ihtiyaçlarını temel alan bir bakış açısının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Daha açık bir ifade ile kalite algısının hizmet sağlayıcısına dayanmadığı, ancak müşterinin bakış açısı veya algısına dayandığını ifade etmektedir. Bu doğrultuda hizmet kalitesi sunulan hizmet avantajlarının müşteriler tarafından kapsamlı bir değerlendirilmesi olarak görülmektedir (Sanyal ve Hisam, 2016).

Hizmet kalitesi ölçümünde en yaygın kullanılan yöntemlerden olan Servqual ölçeği Parasuraman vd., tarafından 1985 yılında ilk olarak Amerika'da geliştirilmiştir. Servqual, ölçeği temelde müşterinin hizmet algıları ile beklentileri arasındaki farka ve kaliteli bir hizmetin sunulabilmesi için müşterilerin hizmet beklentilerinin tam anlamıyla karşılanması veya bu beklentilerin ötesinde bir hizmetin sunulması gerektiği düşüncesini esas almaktadır. Servqual ölçeğini geliştiren araştırmacılar ölçeğin çok sayıda sektörde hizmet kalitesinin boyutları ile uygulanabilir olduğunu yaptıkları çalışmalar ile ortaya koymuşlardır (Parasuraman, Zeithaml ve Berry, 1988). Araştırmacılar keşfedici araştırmalar kapsamında tespit ettikleri on hizmet kalitesi boyutunun sayısını beşe (Fiziksel Görünüm, Güvenilirlik, Yanıt verilebilirlik, Güven, Empati), ifade sayısını ise 22'ye indirgemişlerdir. Ölçeği geliştiren araştırmacılar; her bir hizmet sektörünün kendine özgü olması nedeniyle, genel olarak hizmet sunan tüm işletmelerde geçerli olan aşağıdaki beş hizmet kalitesi boyutundan söz etmenin mümkün olduğunu ifade etmişlerdir. Bu boyutlar aşağıda özetlenmiştir (Parasuraman vd., 1988):

Fiziksel Görünüm: Firmanın hizmet sunma sırasında sahip olduğu fiziksel tesisler, ekipmanlar, araç gereçler ve hizmet sunumu yapan personelin görünümü.

Güvenilirlik: Söz verilen hizmeti güvenilir ve doğru bir şekilde yerine getirebilme yeteneği.

Yanıt verilebilirlik: Müşterilere yardım etme ve müşterilerin soru ve beklentilerine hızlı yanıt verme istekliliği.

Güven: Çalışanların vermiş oldukları hizmet ile ilgili sahip oldukları bilgi düzeyi ve sunum sırasında takındıkları nazik tavır ile müşterilerde güven uyandırma yetenekleri.

Empati: Firmanın müşterilerine sunduğu özenli ve bireysel dikkat

Hizmet kalitesinin ölçümünde sıkça kullanılan bir diğer ölçek ise Cronin ve Taylor (1994) tarafından geliştirilen Servperf ölçeğidir. 1992 yılında Cronin ve Taylor, Servqual ve hizmet kalitesinin performansının ölçümü ile ilgili Servperf ölçeği hakkında araştırma yapmışlar ve sadece müşterilerin algılarını esas alan Servperf ölçeğinin, hizmet kalitesi ölçümünde yeterli olacağını öne sürmüşlerdir. Bu model, Servqual ölçeğindeki beş temel boyuttan oluşan 22 ifadeyi içermekte, ancak sadece performansa yoğunlaşmakta ve müşteri beklentilerini kapsam dışında tutmaktadır (Aydın ve Arslan, 2016).

1.2. Hizmet Kalitesi Müşteri Memnuniyeti İlişkisi

Müşteri memnuniyeti, müşterileri ile uzun süreli ilişkiler geliştirmek isteyen herhangi bir firmanın birinci öncelik olarak belirlediği en temel hedeflerden biridir (Belas ve Gabcova, 2014). Bu açıdan bakıldığında müşterilerle temasların en temel iş süreçlerinden biri olduğu kargo sektöründe müşteri memnuniyeti konusunda başarılı olmanın temel anahtarı haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Hizmet sektöründe son derece önemli olan müşteri memnuniyeti kavramını, müşterilerin satın alma öncesi hizmetten beklentileri ile hizmet deneyimi sonucunda yaşadıkları tatmin arasındaki olumlu fark olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Kotler ve Keller (2006) ise müşteri memnuniyeti kavramını, müşterinin satın alma öncesindeki beklentileri ile satın alma sonrasında algıladığı performans arasındaki farka gösterdiği tepki olarak tanımlamışlardır. Nitekim hizmet kalitesi, tüketicinin hizmet almadan önce ve hizmet sırasındaki beklentileri ve hizmet sonrasında algıladığı hizmet kalitesi ile ilgilidir (Zun vd., 2018). Ayrıca müşteri memnuniyeti kavramını, yani işleme özgü müşteri memnuniyeti ve genel müşteri memnuniyeti olmak üzere iki biçimde ele alındığını ifade etmek gerekmektedir. İşleme özgü müşteri memnuniyetinde belirli bir satın alma işlemi üzerinden değerlendirme yapılırken, genel müşteri memnuniyetinde ise, malların veya hizmetlerin zaman içindeki toplam alım ve kullanımına dayanan değerlendirme sonucu ortaya çıkan memnuniyeti ifade etmektedir (Anderson vd., 1994). Bundan dolayı gerek tek bir işleme dayalı gerekse genel müşteri memnuniyetinin gerçekleşebilmesi için müşterinin hizmetten ne istediğinin ve beklediğinin bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Müşteri beklentilerinin üstüne çıkan veya beklentileri tam olarak karşılayan marka ve firmalar müşteri memnuniyetini sağlamış ve müşterileri tarafından kaliteli hizmet sunan firma olarak algılanmaktadır (Mutlubaş ve Soybalı, 2017).

Memnun müşteriler oluşturmak; müşteri ilişkilerinde daha samimi davranarak, müşteriye karşı gülümsemeyi öğrenerek, müşteri odaklı çalışarak, müşterinin güvenini kazanarak, müşteriye işletmenin gerek içinde gerekse dışında en iyi şekilde karşılayarak, müşterilerin tamamına eşit davranarak, maaşların müşteriler tarafından ödendiğini ve satış, hizmet, üretim ve hizmetten kaynaklanan müşteri şikâyetlerini ortadan kaldırarak sonuç olarak işletmedeki en önemli unsurun müşteri olduğunu bilerek ve bu doğrultuda çalışarak mümkün olacaktır (Yıldırım, 2010). Çünkü hizmet kalitesinin ve müşteri memnuniyetinin, müşteri

sadakatının önemli öncelikleri olduğu ve müşteri memnuniyetinin, hizmet kalitesinin müşteri sadakati üzerindeki etkisine aracılık ettiği ortaya konulmuştur (Minh ve Hu, 2016). Benzer şekilde sunulan hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerinde olumlu etkisinin bulunduğu, müşteri memnuniyetinin de müşteri sadakati üzerinde etkili olduğu sonuçta hizmet kalitesi ile müşteri sadakati arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkilerin bulunduğu bilinmektedir (Wahjudi vd., 2018).

Mevcut müşterilerin marka ya da firmadan memnuniyetlerini sağlamanın farklı yolları söz konusudur. İlk olarak hizmete yönelik bir kurum kültürü oluşturmak önemlidir. Bu noktada tüm çalışanlara, en önemli işlerinin ön şartı olarak müşteri memnuniyetini sağlamak olduğu anlayışının yerleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra işletmenin mükemmel hizmet ve müşteri memnuniyetine dayalı ve tüm çalışanlarca benimsenen bir hizmet vizyonuna sahip olması işletmenin başarısını olumlu etkileyecektir. Ayrıca belirlenen hizmet politikasının yazılı olması da son derece önemlidir. Bu sayede yanlış anlamaların ortaya çıkması da önlenmiş olunacaktır. Bunlara ek olarak çalışanlara verilecek eğitimlerle müşterilere nasıl davranılması gerektiği, çalışanların müşteri memnuniyetinin nasıl sağlayabileceğinin öğretilmesi müşteri memnuniyetinin sağlanmasında önemli bir katkı olacaktır (Şahin ve Şen, 2017). Çünkü somutluk, güvenilirlik, duyarlılık, empati ve güvenceye ilişkin hizmet kalitesi boyutlarının her birinin, tüketicilerin gözündeki marka değeri ile önemli ölçüde ilişkili olduğu bilinmektedir (Shriedeh ve Ghani, 2017).

Müşteri memnuniyetinin sağlanması konusunda sunulan hizmet kalitesi de büyük önem taşımaktadır. Nitekim satış sonrası hizmet kalitesi, müşteri memnuniyeti ve müşteri bağlılığı arasındaki ilişki, telekomünikasyon endüstrisi, havacılık hizmetleri, otomobil üretimi, konaklama hizmetleri ve sağlık hizmetleri gibi birçok alanda yapılan çalışmalarla yaygın olarak doğrulanmıştır (Wahjudi vd., 2018).

Araştırmaya konu olan Kargo taşımacılığında gönderinin teslimi birçok açıdan önemli olduğundan, kargo taşımacılığı yapan şirketlerin verdikleri hizmetin kalitesi müşteriler tarafından aranan en önemli unsurlardan biri olmaktadır. Sıklıkla kullanılan kargo şirketlerinin çalışma prensipleri birbirine çok yakın olmakla beraber, verilen hizmetlerin kalitesi zaman zaman firmalar arasında farklılık göstermektedir. Hatta aynı kargo şirketinin, farklı il, ilçe şubeleri arasında bile zaman zaman sunulan hizmet kalitesinde farklılıklar söz konusu olabilmektedir (Çakmak ve Özkan, 2017). Bu nedenle kargo firmalarının hizmet kaliteleri ile ilgili farklı zamanlarda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Öne çıkanlara değinilecek olursa örneğin Büyükkeklik vd. (2014) tarafından yapılan araştırmada kargo firmalarının hizmet kalitesinin fiziksel görünüm, güvenilirlik, yanıt verebilirlik, güvence ve empati şeklinde beş boyutlu bir yapıda ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, hizmet kalitesi boyutlarından güvenilirlik ve yanıt verebilirlik boyutlarının aldığı değerler, müşterilerin genel hizmet kalitesi algılarını etkilemede fiziksel görünüm, empati ve güvence boyutlarına göre daha yüksek düzeyde çıkmış ve bu nedenle sektörde faaliyet gösteren firmalara daha iyi hizmet sunumu için hizmetlerinin planlama ve sunumu aşamalarında güvenilirlik ve yanıt verebilirlik boyutlarını öncelikli olarak göz önünde bulundurmaları önerilmiştir (Büyükkeklik vd., 2014). Karadeniz ve Balcı (2014) tarafından tek bir kargo firması üzerinde yapılan bir diğer araştırmada ise ilgili kargo firmasının müşterilerce kendisine marka sadakati oluşturmasında en önemli etkenin modern ekipmanlara sahip olması, şubesinin fiziksel görünüşünün düzgün olması gibi somut özelliklerin olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada katılımcıların ilgili kargo firmasına yönelik sadakatlerini açıklamada en önemli katkıyı sağlayan faktör somut özellikler olmuş, ikinci olarak duyarlılık değişkeni üçüncü olarak heveslilik değişkeni ve en az katkıyı ise güvenilirlik değişkeninin yaptığı belirlenmiştir (Karadeniz ve Balcı, 2014). Songur ve Büyükkeklik (2016) tarafından kargo firmalarının hizmet kalitesi boyutlarının kurumsal müşteri memnuniyetine etkisi ile ilgili araştırmada da "güvenilirlik" boyutunun yüksek öneme sahip olduğu tespit edilmiştir. 2017 yılında kargo müşterilerinin önem verdikleri faktörler üzerine yapılan bir diğer araştırmada ise kullanıcıların en çok önem verdiği unsurlar; gönderinin eksiksiz teslimi, açılıp kurcalanmaması ve belirtilen adrese teslimi olarak belirlenmiştir. Müşterilerin en az önem verdiği unsurlar ise; kargo taşınırken müşteriden yardım istenmesi, firmanın fiziksel koşulları ve mevcut kampanyaların uygulanması olarak tespit edilmiştir (Çakmak ve Özkan, 2017). Gümüş ve Sönmez (2018) tarafından yapılan araştırmada ise müşterilerin kargo firmalarına güven duymak istedikleri, firmalarla problem yaşadıklarında rahatlıkla ulaşabilmek istedikleri, şikâyetlerinin en kısa sürede çözüme kavuşturulmasını bekledikleri ve son olarak sunulan hizmetlerde teknolojiye yararlanılmasını istedikleri tespit edilmiştir. Gaziantep'te 701 kargo müşterisi ile yapılan araştırma sonucunda ise hizmet kalitesi boyutlarından empati, yanıt verebilirlik, güvenilirlik ve güvence boyutlarının müşteri memnuniyetini pozitif yönde anlamlı olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Analiz sonucunda kargo firmalarında algılanan hizmet kalitesinin beklentinin altında olduğu tespit edilmiştir. Beklenen hizmet kalitesi ile algılanan hizmet kalitesi arasındaki en büyük farkın güvenilirlik boyutunda olduğu, bunu sırasıyla

yanıt verebilirlik, güvence, fiziksel görünüm ve empati boyutlarının takip ettiği tespit edilmiştir (Yıldız vd., 2018).

3. Araştırmanın Yöntemi

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmaya konu olan kargo sektörü hizmet sektörünün ağırlıkta olduğu sektörlerin başında gelmektedir. Dolayısı ile kargo sektöründe faaliyet gösteren firmalar için tüketicilere sunulan hizmet süreçlerinde ortaya çıkabilecek olumlu ya da olumsuz gelişmeler müşterilerin firmaya yönelik memnuniyetini doğrudan etkileyebilmektedir. Firmalar tarafından sunulan hizmetin tüm süreçlerinde yüksek bir kalite olması beklense de bu durum günlük hayatta pek gerçekleşmemektedir. Bu nedenle kargo sektöründe faaliyet gösteren firmalar açısından hangi hizmet unsurlarının müşteri memnuniyetine daha fazla etkisinin olduğunun tespit edilmesi firmaların önceliklerini belirlemesine katkı sağlayacaktır. Tüketicilerin zevk ve tercihlerinde ortaya çıkan değişimler, firmalar arasında yaşanan rekabetin neden olduğu gelişmeler ve firmaların sunmuş oldukları hizmetlerde yapmış oldukları olumlu ya da olumsuz gelişmeler kargo sektöründe müşteri memnuniyetini etkileyen hizmet kalitesi boyutları ile ilgili araştırmaların belli aralıklarla yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durumda araştırmanın temel problemi kargo sektöründe faaliyet gösteren firmaların (A, B, C, D) sunmuş oldukları hizmet kalitesi boyutlarının müşteri memnuniyetine etkisi var mıdır? Şeklinde oluşturulmuştur. Bu araştırma problemi çerçevesinde müşteri memnuniyetine etki eden hizmet kalitesi boyutlarının ve etki düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

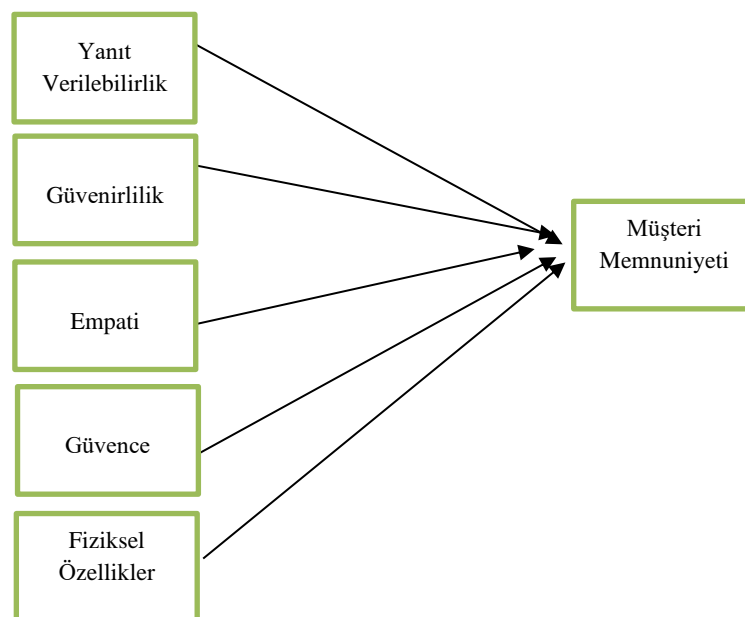
3.2. Araştırmanın Kapsamı, Örneklemi ve Kısıtları

Araştırma kapsamında öncelikle 30 katılımcı ile görüşülerek en çok hizmet aldığı kargo firmaları sorulmuş ve sonuçta A, B, C, D firmaları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle araştırmaya tüketiciler tarafından en fazla tercih edilen bu 4 kargo firması ile devam edilmesine karar verilmiştir. Araştırmanın evrenini, İstanbul ilinde yaşayan ve daha önce en az bir kez kargo gönderen ya da alan kişiler oluşturmaktadır. Veriler 384 tüketiciden tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi ile elde edilmiştir. Kolayda örnekleme yönteminde ana kütlede en kolay, ekonomik ve hızlı şekilde veriler toplanmaktadır (Aaker vd., 2007). TÜİK verilerine göre İstanbul ilinin nüfusunun 2018 yılında 15 067 724'dir (TÜİK, 2019). İstatistikçiler 100 000 ve üzeri evren büyüklükleri olduğunda, 384 örnek büyüklüğünü kabul etmektedirler (Çiçek, 2006). Araştırmanın en önemli kısıtını, zaman ve maddi kaynak yetersizliğinden ötürü uygulamanın sadece İstanbul ilinde ve kolayda örnekleme yöntemi ile yapılması oluşturmaktadır.

3.3. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Yapılan araştırmada, hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyetinden oluşan iki değişken bulunmaktadır. Araştırma modeli ve hipotezler aşağıda yer almaktadır.

Şekil 1: Araştırma Modeli

Hipotezler:

H1: Kargo şirketlerinde, hizmet kalitesinin alt boyutlarından yanıt verilebilirliğin müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H2: Kargo şirketlerinde, hizmet kalitesinin alt boyutlarından güvenilirliğin müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H3: Kargo şirketlerinde, hizmet kalitesinin alt boyutlarından empatinin müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H4: Kargo şirketlerinde, hizmet kalitesinin alt boyutlarından güvencenin müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H5: Kargo şirketlerinde, hizmet kalitesinin alt boyutlarından fiziksel özelliklerin müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada anket aracılığı ile birincil veriler elde edilmiştir. Anket formu İstanbul ilinde yaşayan ve daha önce en az bir kez kargo gönderen ya da alan yani kargo firmalarından hizmet almış kişilerle yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Hazırlanan anket formu iki kısım halinde oluşturulmuştur. Anketin ilk bölümünde katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin 6 soru bulunurken, ikinci kısmında Parasuraman vd., (1988) tarafından geliştirilen hizmet kalitesi SERVQUAL ölçeği ile ilgili 22 ifadeye, Donovan ve Hocutt (2001) tarafından geliştirilen müşteri memnuniyeti ölçeği ile ilgili olarak ise 4 ifadeye yer verilmiştir. Anket formundaki ölçeklerle ilgili sorular için 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır. 5'li Likert ölçeğinde değerlendirme; (1) Kesinlikle katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle katılıyorum şeklinde kodlanmıştır. Ölçeklerin iç geçerliliklerinin sağlanabilmesi için uzman görüşü alınarak, orijinal ölçekler çeviri-tersine çeviri protokolü uygulanarak Türkçeye çevrilmiş ve son şekli verilmiştir (Onurlubaş ve Altunışık, 2019). Bir sonraki adımda, uygulamada karşılaşılabilecek hatalara engel olmak ve soruların daha net olmasını sağlamak amacı ile 30 katılımcıya pilot uygulama yapılmıştır. Yapılan pilot uygulamada tüm ifadelerin anlaşılabilir olduğu belirlenmiş ve anketin son hali oluşturulmuştur. Çalışmadaki ölçeklerin güvenilirlikleri Cronbach Alpha katsayı ile ölçülmüştür. Cronbach Alpha değeri 0,70 ve üstü olduğu durumlarda ölçek güvenilir kabul edilmektedir (Sipahi vd., 2008). Bu bağlamda, çalışmadaki tüm ölçekler güvenilir kabul edilmektedir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi SPSS programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ölçüm aracının güvenilirliği Cronbach Alpha ile belirlenmiştir. Güvenirlik analizi yapıldıktan sonra, verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını belirlemek için normallik testi yapılmıştır. Yapılan normallik testinde veri gruplarının basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerleri tespit edilmiştir. Çarpıklık ve basıklık ölçüsü +2 ile -2 aralığında değerler almış olan grupların normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir (George & Mallery, 2003). Boyutların basıklık çarpıklık değerleri; yanıt verilebilirlik; çarpıklık: -1,152, basıklık: 0,490, güvenilirlik; çarpıklık: -1,308, basıklık: 1,364, empati; çarpıklık: 0,269, basıklık: -1,168, güvence; çarpıklık: -0,754, basıklık: 0,222, fiziksel görünüm; çarpıklık: -0,391, basıklık: -1,009, müşteri memnuniyeti; çarpıklık: -1,292, basıklık: 1,285 olarak belirlenmiştir. Sonuçlara bakıldığında araştırmadaki boyutların tamamının normal dağılım gösterdiği kabul edilebilir. Son olarak korelasyon analizi aracılığı ile bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki anlamlı ilişkiler belirlenmiş daha sonra, bu ilişkilerinin etki gücünü ve yönünü tespit etmek amacı ile çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

5. Araştırma Ve Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında katılımcılardan elde veriler ile yapılan analizlerin bulguları yer almaktadır.

Tablo 1: Tüketicilerin Demografik Özellikleri

Cinsiyet	(f)	(%)	Yaş	(f)	(%)
Kadın	206	53,6	18-23	10	2,6

Erkek	178	46,4	24-29	23	6,0
Toplam	384	100,0	30-35	64	16,7
Eğitim Durumu	(f)	(%)	36-41	94	24,5
İlköğretim Mezunu	25	6,5	42-47	50	13,0
Ortaöğretim Mezunu	102	26,6	48-53	59	15,4
Yüksekokul Mezunu	59	15,4	54-59	63	16,3
Lisans Mezunu	142	37,0	60 ve üzeri	21	5,5
Yüksek Lisans	38	9,8	Toplam	384	100,0
Doktora	18	4,7	Medeni Durum	(f)	(%)
Toplam	384	100,0	Evli	195	50,8
Meslek	(f)	(%)	Bekâr	164	42,7
Emekli	32	8,3	Boşanmış	25	6,5
Memur	113	29,4	Toplam	384	100,0
Özel Sektör Çalışanı	73	19,0	Gelir (Aylık TL)	(f)	(%)
Ev Hanımı	36	9,4	1000 ve altı	14	3,6
İşçi	58	15,1	1001-2500	28	7,3
Serbest Meslek	52	13,5	2501-3000	16	4,2
Öğrenci	20	5,3	3001-3500	72	18,8
Toplam	384	100,0	3501-4000	48	12,5
			4001-4500	63	16,4
			4501-5000	57	14,8
			5001 ve üzeri	86	22,4
			Toplam	384	100,0

Tablo 1’de araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine yönelik bilgiler yer almaktadır. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan kişilerin %53,6’sının kadın, %46,4’ünün erkek, %50,8’inin evli ve %42,7’sinin bekâr olduğu görülmektedir. Yine katılımcıların %24,5’inin 30-35 yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların eğitim düzeylerine bakıldığında ise, %37,0’sinin lisans mezunu olduğu

görülmektedir. Son olarak araştırmaya katılan kişilerin aylık ortalama gelirlerine bakıldığında ise %22,4'ünün 5001TL ve üzeri gelire sahip olduğu ve %29,4'ünün memur olduğu tablodan anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Hizmet Kalitesi Ölçeğinin Faktör Analizi ve Güvenirliği Değerleri

Faktör	İfadeler	Faktör Yükleri (varimax rotasyonu)	Faktörün Açımlayıcılığı (%)	Cronbach's Alpha
Faktör 1 Yanıt verilebilirlik	YNVB1	0,770	30,442	0,852
	YNVB2	0,910		
	YNVB3	0,854		
	YNVB4	0,801		
Faktör 2 Güvenirlik	GVNRLK1	0,706	15,832	0,732
	GVNRLK2	0,682		
	GVNRLK3	0,593		
	GVNRLK4	0,750		
	GVNRLK5	0,743		
Faktör 3 Empati	EMPT1	0,837	12,682	0,895
	EMPT2	0,792		
	EMPT3	0,811		
	EMPT4	0,883		
	EMPT5	0,902		
Faktör 4 Güvence	GVNC1	0,776	8,222	0,885
	GVNC2	0,893		
	GVNC3	0,871		
	GVNC4	0,933		
Faktör 5 Fiziksel görünüm	FZKSLG1	0,923	4,262	0,918
	FZKSLG2	0,940		
	FZKSLG3	0,900		
	FZKSLG4	0,820		
Toplam açıklanan varyans			67,178	

KMO örneklem yeterliliği	,	0,801
Bartlett's Küresellik Testi Chi-Square değeri		6549,927
Sd (Serbestlik Derecesi)		231
p değeri		0,000

Tablo 2'de Hizmet Kalitesi ölçeğine ait açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik değerleri yer almaktadır. KMO değeri 1,00 e yakın olduğunda faktör analizi mükemmel; 0,50'den küçük olduğunda faktör analizi kötü olarak ifade edilmektedir (Kaya, 2013). Tabloda 2'de görüldüğü gibi KMO değeri 0,801 olarak tespit edilmiştir. Bu durumda, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra, Bartlett küresellik testi sonuçlarına bakıldığında ki-kare ($\chi^2 = 6549,927$); $p < 0,05$ olması değişkenler arasında faktör analizi yapmaya yeterli düzeyde ilişki olduğunu ifade etmektedir.

Araştırma modelinde, Parasuraman vd., (1988) tarafından hizmet kalitesi SERVQUAL ölçeğindeki 5 değişken kullanılmıştır. Bu değişkenlerden Faktör 1 Yanıt verilebilirlik, Faktör 2 Güvenirlik, Faktör 3 Empati, Faktör 4 Güvence, Faktör 5 Fiziksel görünüm olarak adlandırılmıştır. Bu beş faktör toplam varyansın %67,178'ini açıklamaktadır. İlk faktör toplam varyansın %30,442'sini, ikinci faktör % 15,832'sini, üçüncü faktör %12,682'sini, dördüncü faktör %8,222'sini, beşinci faktör %4,262'sini açıklamaktadır. Hizmet Kalitesi Ölçeğinin tümü için Cronbach's Alpha değeri 0,838 olarak tespit edilmiştir.

Faktör 1'in 4 maddeden oluştuğu ve bu boyut altında yer alan maddelerin faktör yük değerlerinin 0,770 ile 0,910 arasında değiştiği, Faktör 2'nin 5 maddeden oluştuğu faktör yük değerlerinin 0,593 ve 0,750, Faktör 3'ün 5 maddeden oluştuğu faktör yük değerlerinin 0,792 ve 0,902, Faktör 4'ün 4 maddeden oluştuğu faktör yük değerlerinin 0,776 ve 0,933'den, Faktör 5'in 4 maddeden oluştuğu faktör yük değerlerinin 0,820 ve 0,940'dan oluştuğu tespit edilmiştir.

Tablo 3: Müşteri Memnuniyeti Ölçeği Faktör Analizi ve Güvenirlik Değerleri

Faktör	İfadeler	Faktör Yükleri	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Cronbach's Alpha
Faktör 1	MMEM1	,751	51,000	0,700
	MMEM2	,698		
	MMEM3	,618		
	MMEM4	,760		

Tablo 3'te Müşteri Memnuniyeti ölçeğine ait açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik değerleri yer almaktadır. Müşteri memnuniyeti ölçeği Faktör 1'in 4 maddeden oluştuğu ve faktör yük değerlerinin 0,618 ile 0,760 arasında değiştiği tablodan anlaşılmaktadır. Müşteri memnuniyeti ölçeği için Cronbach's Alpha değeri 0,700 olarak bulunmuştur.

Korelasyon ve Regresyon Analizi

Tablo 4: Ölçekler Arası İlişkiler

HZMKAL Boyutları	MMEM
------------------	------

HZMKAL Kalitesi)	(Hizmet	$r = 1$	$r = 0,739^{**}$
		$p < ,01$	$p < ,01$
MMEM Memnuniyeti)	(Müşteri	$r = 0,739^{**}$	$r = 1$
		$p < ,01$	$p < ,01$

****** $p < ,01$; (çift yönlü)

Araştırma hipotezleri test edilmeden önce, HZMKAL (Hizmet Kalitesi) Boyutları ile MEMM (Müşteri Memnuniyeti) arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile belirlenmiştir. Sonuçlar tablo 4'te görülmektedir. Tablo incelendiğinde, tüm alt boyutların birlikte değerlendirildiği HZMKAL boyutları ile MEMM arasında $r=0,739$, $p<0,01$ anlamlı, pozitif ve yüksek düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5: Betimleyici İstatistikler ve Korelasyon Değerleri

Değişken	Çar.	Bas.	1	2	3	4	5	6
1. Yanıt verilebilirlik	-1,152	0,490	1	0,718**	-0,136**	0,465**	0,247**	0,700**
2. Güvenirlik	-1,308	1,364		1	-0,147**	0,614**	0,248**	0,906**
3. Empati	0,269	-1,168			1	-0,103*	-0,026	-0,150**
4. Güvence	-0,754	0,222				1	0,213**	0,634**
5. Fiziksel görünüm	-0,391	-1,009					1	0,282**
6. Müşteri Memnuniyeti								1

****** $p < ,01$; (çift yönlü) (N=384)

1= Yanıtverilebilirlik, 2= Güvenirlik, 3= Empati, 4= Güvence, 5= Fiziksel görünüm, 6= Müşteri Memnuniyeti

Tablo 5'de, HZMKAL alt boyutları ile MEMM arasında farklı düzeylerde ilişkilerin söz konusu olduğu görülmektedir. Burada MEMM ile en yüksek ilişki Güvenirlik alt boyutu arasında (0,906; $p < 0,05$) bulunmuştur. Korelasyon analizi aracılığı ile bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki anlamlı ilişkiler belirlenmiş daha sonra, bu ilişkilerinin etki gücünü ve yönünü tespit etmek amacı ile regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon Analizi yapılmadan önce verilerin normal dağılım varsayımını incelemek için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmaktadır (Hair vd. 2014). Yazında, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin +1,5 veya -1,5 aralığında olması verilerin normal veya normale yakın dağılım gösterdiğini ifade etmektedir (Tabachnick ve Fidel, 2013). Yapılan araştırmada, çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde verilerin normal veya normale yakın dağılım gösterdiği belirlenmiştir (Tablo 5) Regresyon analizinden önce modele giren değişkenlerin korelasyon değerleri incelenmiş ve bu korelasyon değerlerinden bazılarının 0,80 den büyük olduğu tespit edilmiştir. Çoklu bağlantı olmaması için her bir korelasyon değerinin 0,80'den küçük olması gerekmektedir. Bu nedenle çoklu bağlantı sorununun olup olmadığını ortaya koymak için VIF ve tolerans değerleri incelenmiştir (Büyüköztürk, 2011). Tablo 6'ya bakıldığında varyans etki faktörü (VIF) değerinin 5'ten küçük, tolerans değerinin de 0,20'den büyük olması çoklu bağlantı probleminin yaşanmadığını göstermektedir.

Tablo 6: Müşteri Memnuniyeti İle İlgili Çok Değişkenli Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	S. Edilmemiş Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	P	Collinearity	
	B	S.Hata	β			Tolerans	VIF
Sabit (Constant)	0,512	0,098		5,236	0,000		
1. Yanıtverilebilirlik	0,057	0,024	0,071*	2,373	0,018*	,478	2,094
2. Güvenirlik	0,734	0,032	0,770*	22,877	0,000*	,382	2,620
3. Empati	-0,010	0,014	-0,014*	-,674	0,500	,976	1,025
4. Güvence	0,078	0,018	0,117*	4,412	0,000*	,619	1,616
5. Fiziksel görünüm	0,029	0,013	0,048*	2,226	0,027*	,923	1,083
R²	0,837						
Düzeltilmiş R²	0,835						
F	387,301				0,000*		

Bağımsız değişken sayısının birden fazla olduğu modellerde, R² değerinin yeterli bulunmadığı ve düzeltilmiş R² değerine göre yorum yapılmasının daha doğru olacağı ifade edilmektedir (Akgül ve Çevik, 2005, 333). Yapılan çalışmada, modelin etkinliğini gösteren R² değerinin 0,837 olduğu bulunmuştur. Düzeltilmiş R²'nin ise, 0,835 olduğu ve toplam varyansının %83,5'ini açıkladığı belirlenmiştir.

HZMKAL boyutlarından; güvenirlik ($\beta=0,770$), yanıt verilebilirlik ($\beta=0,071$), güvence ($\beta=0,117$) ve fiziksel görünümün ($\beta=0,048$) müşteri memnuniyeti üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu dört boyutun katsayılarına ait sig. değerleri * $p < 005$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Empati boyutu ise $p > 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Ayrıca F istatistiğine ait olan sig. anlamlılık değerinin $0,000 < 0,05$ olması model parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu belirtmektedir. Katsayıların pozitif olması hizmet kalitesi boyutlarına ait değişkenlerin müşteri memnuniyetini artırıcı yönde etki yaptığını ifade etmektedir.

Tablo 7: Hipotezlerin Kabul/Red Durumları Özet Tablosu

Hipotez	Kabul/Red
H1: Kargo şirketlerinde, hizmet kalitesinin alt boyutlarından yanıt verilebilirliğin müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H2: Kargo şirketlerinde, hizmet kalitesinin alt boyutlarından güvenilrliğin müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H3: Kargo şirketlerinde, hizmet kalitesinin alt boyutlarından empatinin müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Red
H4: Kargo şirketlerinde, hizmet kalitesinin alt boyutlarından güvencenin	Kabul

müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H5: Kargo şirketlerinde, hizmet kalitesinin alt boyutlarından fiziksel özelliklerin müşteri memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır

Kabul

Tablo 7’de araştırma kapsamında oluşturulan hipotezlerin kabul-red durumları yer almaktadır. Tabloya bakıldığında sadece H3 hipotezinin reddedildiği diğer hipotezlerin kabul edildiği görülmektedir.

Sonuç

Hizmet sektörü genel ekonomi içindeki etkisini giderek arttırmaktadır. İçinde bulunduğumuz ekonomik koşullarda hizmet faktörünün yer almadığı neredeyse hiçbir ekonomik faaliyet söz konusu olmamaktadır. Bu nedenle marka ve firmaların yapmış oldukları ekonomik faaliyetlerde hizmet kalitesine daha fazla önem vermeleri gerekmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi artan rekabet ve ekonomik hayatta meydana gelen zorluklar firmaların müşteri bulma ve mevcut müşterilerini de sadık müşterilere dönüştürmesini zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı müşteri memnuniyeti ve müşteri sadakati konularında sunulan hizmet kalitesinin önemi giderek artmaktadır. Bu kapsamda kargo sektöründe sunulan hizmet kalitesinin müşteri memnuniyetine etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma kapsamında birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar aşağıda sıralanmıştır;

Araştırmada katılımcıların hizmet kalitesi algıları literatüre paralel biçimde Yanıt verilebilirlik, Güvenirlik, Empati, Güvence ve Fiziksel görünüm olmak üzere 5 boyut olarak ortaya çıkmıştır. Tespit edilen bu boyutlar katılımcıların hizmet kalitesine yönelik algılarının yaklaşık %67’sini açıklamaktadır.

Araştırma sonucunda kargo sektöründe faaliyet gösteren firmalar için son derece önemli olan müşteri memnuniyeti üzerinde hizmet kalitesi boyutlarından; güvenirlik ($\beta=0,770$), yanıt verilebilirlik ($\beta=0,071$), güvence ($\beta=0,117$) ve fiziksel görünümün ($\beta=0,048$) müşteri memnuniyeti üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir ($P<0,001$). Araştırmada güvenirlik boyutu müşteri memnuniyeti üzerinde en fazla etkili olan boyut olarak ortaya çıkmıştır. Diğer boyutların etkisinin ise pozitif olmakla birlikte sınırlı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Araştırmada hizmet kalitesi boyutlarından empatinin ise müşteri memnuniyeti üzerinde etkisi tespit edilememiştir. Bu sonuçlar aynı sektörde Büyükkeklik vd. (2014), Songur ve Büyükkeklik (2016) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile büyük benzerlik göstermektedir. Büyükkeklik vd (2014)’nin çalışmasından farklı olarak hizmet kalitesi boyutlarından empati boyutunun müşteri memnuniyeti üzerinde etkisi bulunamamıştır. Konuyla ilgili Yıldız vd. (2018) tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise yine kargo sektöründe hizmet kalitesi boyutlarından empati, yanıt verebilirlik, güvenilirlik ve güvence boyutlarının müşteri memnuniyetini pozitif yönde anlamlı olarak etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu nedenle yapılan araştırmanın sonuçlarının empati boyutu ve fiziksel özellikler dışında Yıldız vd. (2018)’nin sonuçları ile büyük benzerlik gösterdiği söylenebilecektir.

Yapılan araştırmada müşteri memnuniyeti üzerinde etkisi anlamlı ancak düşük düzeyde tespit edilen fiziksel görünüm boyutu, Karadeniz ve Balcı (2014) tarafından tek bir kargo firması ile yapılan araştırmada fiziksel kanıtlar olarak elen alınmış ve müşteri memnuniyetinin sonucunda ortaya çıkan marka sadakatının en önemli belirleyicisi olarak bulunmuştur. Kargo taşımacılık sektöründe hizmet kalitesinin AHP yöntemiyle değerlendirildiği başka bir araştırmada ise en önemli kriter 0,540 önem derecesi ile “firmaya güvenirlilik” olarak tespit edilmiştir. Önem derecesine göre diğer kriterler sırasıyla hizmete ulaşılabilirlik ve müşteriye duyarlılık olarak tespit edilmiştir (Öztürk, 2019). Dolayısı ile araştırma sonuçlarının Öztürk (2019)’ün çalışması ile de benzer sonuçlara sahip olduğu söylenebilecektir.

Araştırma sonucunda müşteri memnuniyeti üzerinde en fazla etkisi olduğu tespit edilen güvenilirlik boyutunu oluşturan ifadeler hizmetin söz verildiği zamanda, doğru ve hatasız bir şekilde verilmesi ve bir sorun ortaya çıktığında samimiyetle çözülmesini ifade etmektedir. Yanıt verebilirlik ise hizmetin zamanının müşterilere bildirilmesi, hizmetin hızlı olarak sunulması ve kargo firması çalışanlarının müşteri isteklerini yanıtlamaya her an istekli olmaları ile ilgilidir. Dolayısı ile kargo firmalarının sektörde varlıklarını devam ettirebilmelerinin yolunun müşterilerde güvenilir bir firma oluşturmadan ve yanıt verilebilir bir firma olmadan geçtiğini bilmeleri gerekmektedir.

Araştırma sonuçları dikkate alındığında kargo firmalarının teslim aldıkları kargoları söz verdikleri zaman aralığında sorunsuz teslim etmeleri, sorun olması durumunda samimiyetle sorunu çözmeye çalışmaları ve

yapmış oldukları işlemlerle ilgili belgeleri hatasız biçimde müşterilerine sunmalarının büyük önem taşıdığı ortaya çıkmıştır. İkinci olarak ise kargo firmalarının hizmetlerini hızlı biçimde yerine getirmelerinin, müşterilerine yardımcı olma konusunda istekli olmalarının ve müşterilerin hizmet sırasında bekletmemelerinin de çok önemli olduğu tespit edilmiştir. Son olarak kargo çalışanlarının müşterilere karşı nazik olmalarının yaptıkları iş konusunda yeterli bilgiye sahip olmalarının müşteri memnuniyeti açısından önemli olduğu söylenebilecektir.

Kaynakça

- Aaker, D.A., Kumar, V., Day, G.S. (2007). Marketing research. 9. Edition, John Wiley & Sons, Danvers
- Akgül, A., ve Çevik, O. (2005). İstatistiksel analiz teknikleri SPSS’te işletme yönetim uygulamaları, Mustafa Kitabevi: Ankara
- Anderson, E. W., Fornell, C. ve Lehmann, D. R. (1994). Customer satisfaction, market share, and profitability: findings from Sweden. *Journal of Marketing*, 58, 53-66
- Aşık, N. (2016). Algılanan hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerine etkisi: Termal otellerde bir araştırma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 1161-1168
- Aydınlı, C. ve Arslan, S. (2016). Hizmet kalite boyutlarının memnuniyete etkisi: İletişim sektöründe multisektörel bir uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 175-197
- Belás, J., ve Gabčová, L. (2014). Reasons for satisfaction and dissatisfaction of bank customers: study from Slovakia and the Czech Republic. *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*, 2(1), 4-13
- Büyükkeklik, A., Özoğlu, B. ve Bülbül, H. (2014). Kargo hizmet sağlayıcılarında kalitenin tüketici davranışına etkisi: Bireysel tüketici araştırması, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Dr. Mehmet Yıldız Özel Sayısı, 33-43.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem Akademi.
- Cronin Jr., J., ve Taylor, S. (1994). SERVPERF versus SERVQUAL: Reconciling performance-based and perceptions-minus-expectations measurement of service quality. *Journal of Marketing*, 58, 125-131
- Çakmak, A., ve Özkan, B. (2017). Kargo kullanıcılarının önem verdikleri faktörlerin, kargo firmaları tarafından başarımlarının incelenmesi. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 1010-1028
- Çiçek, H. (2006). Psikolojik ve sosyal yönden yükümlülerin vergiye karşı tutum ve tepkileri (İstanbul İli Anket Çalışması), İstanbul, İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayını (65), 98
- Donavan, D. T. ve Hocutt, M. A. (2001). Customer evaluation of service employee" s customer orientation: extension and application, *Journal of Quality Management*, 6, 293-306
- George, D. ve Mallery, P. (2003). SPSS for Windows step by step: A Simple guide and reference 11.0 Update. Pearson Education, Inc, United States of America
- Gümüş, N. ve Sönmez, A. (2018). Kargo sektöründe sunulan hizmet kalitesine yönelik tüketici algılarının incelenmesi. Akademisyen Yayınevi Bilimsel Araştırmalar Kitabı (Editör: Azmi YALÇIN). Akademisyen Yayınları: Ankara
- Hair, J. F., Black, W.C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2014) Multivariate data analysis, Pearson Education Limited
- He, H., ve Li, Y. (2010). Key service drivers for high-tech service brand equity: The mediating role of overall service quality and perceived value. *Journal of Marketing Management*, 27(1/2), 77-97
- Karadeniz, M. ve Balcı, M. (2014). Lojistik faaliyetlerde algılanan hizmet kalitesinin marka sadakatine etkisi, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, 36(1), 293-315
- Kaya, M. F. (2013). Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi* 28, 175-193
- Kotler, P. ve Keller, K. L. (2006). Marketing management (12. Baskı). New Jersey: Prentice Hall.
- Lehtinen, U. ve Lehtinen, J.R. (1982) A study of quality dimensions. *Service Management Institute*, 5, 25-32.

- Malik, M. E., Naeem, B., ve Nasir, A. M. (2011). Hotel service quality and brand loyalty. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 3, 621-629
- Minh, N. V. ve Huu, N. H. (2016). The Relationship between Service Quality, Customer Satisfaction and Customer Loyalty: An Investigation in Vietnamese Retail Banking Sector. *Journal of Competitiveness*, 8(2), 103-116
- Moghaddam, A.K. (2014). Evaluation of banks services quality and its impact on creating brand preference and customers purchase intention. *ITMAR*, 1, 765-780
- Mutlubaş C., I. ve Soybalı, H. H. (2017). Müşteri memnuniyetini oluşturan faktörlerin müşteri sadakatine etkisinin lojistik regresyon analizi ile incelenmesi, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 11-15
- Onurlubaş E. ve Altunışık, R. (2019). Tüketici etnosentrizmi ve marka imajının satın alma niyeti üzerindeki etkisi: Gıda tüketicileri üzerine bir uygulama, *OPUS, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 277-307
- Osarenkhoe, A., Komunda, M. B. ve Byarugaba, J. M. (2017). Service quality as a mediator of customer complaint behaviour and customer loyalty. *International Review of Management and Marketing*, 2017, 7(1), 197-208
- Öztürk, D. (2016). Tedarik zinciri yönetimi süreçlerini etkileyen faktörler. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 6(1), 17-24
- Öztürk, D. (2019). Assessment of Service Quality in Logistics Sector Using AHP and TOPSIS Methods, Edited By Özçelik, Ö., *Studies on Interdisciplinary Economics and Business*, Volume II (225-238), Publisher: Peter Lang GmbH, Berlin,
- Parasuraman, A., Zeithaml, V.A. ve Berry L. L. (1985). A Conceptual model of service quality and implications for further research, *Journal of Marketing*, 49(1), 41-50
- Parasuraman, A., Zeithaml, V.A. ve Berry, L.L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing*, 64(1), 12-40
- Sanyal, S. ve Hisam, M. (2016). An analysis of the impact of service quality and passenger satisfaction on passenger preferences for airlines: A Study of the Indian Aviation Sector. *International Review of Management and Marketing*, 2016, 6(2), 354-357
- Shriedeh, F. ve Ghani, N. H. (2017). Service Quality as an antecedent of brand equity: empirical evidence in the medical tourism from Jordan. *International Review of Management and Marketing*, 7(1), 15-19.
- Sipahi B., Yurtkoru, E.S. ve Çinko M. (2008). Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi, İstanbul: Beta Yayınları.
- Songur, G. ve Büyükkeklik, A. (2016). Kargo hizmet sağlayıcılarında hizmet kalitesi ve kurumsal müşteri memnuniyeti: Konya İli Örneği, *Uluslararası İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (1), 103-119
- Şahin, A. ve Şen S. (2017). Hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10(2), 1176-1184
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2013). Using Multivariate Statistics. Pearson, Boston.
- TÜİK. (2019). <https://www.turkiye.gov.tr/turkiye-istatistik-kurumu-baskanligi-tuik> (Erişim tarihi: 10.09.2019)
- Wahjudi, D., Kwanda, T. ve Sulis, R. (2018). The Impact of After-sales Service Quality on Customer Satisfaction and Customer Loyalty of Middle-upper Class Landed Housings. *Jurnal Teknik Industri*, 20(1), 65-72
- Yıldırım, A. (2010). Bankacılıkta Hizmet Kalitesinin Müşteri Memnuniyeti, Sadakati Ve Satın Alma Eğilimine Etkisi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü. İşletme ABD Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Yıldız, B., Çiğdem, Ş. ve Aslan, H. (2018). Kargo Firmaları Hizmet Kalitesinin Müşteri Memnuniyeti Üzerine Etkisi, *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 5 (21), 829-843
- Zeithaml, V. A. (1981). How Consumer Evaluation Processes Differ between Goods and Services," in *Marketing of Services*, J. Donnelly and W. George, eds., Chicago: American Marketing, 186

- Zeithaml, Valarie, A.Leonard Berry ve A. Parasuraman (1996), “The behavioral consequences of service quality”, *Journal of Marketing*, 60
- Zun, A. B., İbrahim, M. I. ve Hamid, A. A.(2018). Level of satisfaction on service quality dimensions based on SERVQUAL model among patients attending 1 Malaysia Clinic in Kota Bharu, Malaysia, *Oman Medical Journal*, 33(5), 416-422

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF CARGO COMPANIES ON CUSTOMER SATISFACTION WITH SERVQUAL SCALE

Ebru ONURLUBAŞ, Niyazi GÜMÜŞ

Extended Abstract

Introduction

Nowadays, the only factor that will ensure that the companies survive the competition is that they have loyal customers. In this context, customer satisfaction is one of the important factors in maintaining customer loyalty (Aydınlı and Arslan, 2016; Sanyal and Hisam, 2016). Any improvement in the physical characteristics of service quality, service suitability, network quality, assurance, empathy and accessibility is known to have a direct but variable impact on consumer loyalty. As a result, service quality will result in customer satisfaction and customer satisfaction will lead to customer loyalty (Osarenkhoe et al., 2017). Undoubtedly, there are many factors that affect customer satisfaction, but perceived service quality is considered to be among the most effective factors (Aşık, 2016). Similarly, in another study, it has been stated that increasing the service quality of an enterprise will increase customer loyalty and decrease the tendency to change the business, price sensitivity and complaining behaviors (Zeithaml, Berry and Parasuraman, 1996: 42). Efforts to improve service quality will provide differentiation and competitive advantage that will lead enterprises to other enterprises (Malik et al., 2011; Moghaddam, 2014). In addition, it is thought that the investments to improve the quality of service will improve the customers' perception of the quality of service and increase their positive experiences about the brand or company (He and Li, 2010). Therefore, it is of utmost importance that companies work harder to satisfy consumers and concentrate on identifying and eliminating the factors that will cause dissatisfaction. Cargo sector is one of the leading sectors in the service sector. Therefore, it is considered that providing service quality among the companies operating in cargo sector is important in terms of customer satisfaction. In this context, it is aimed to investigate the effect of service quality dimensions on customer satisfaction.

Methodology

Target population of the study, which was conducted to examine the impact of cargo companies' service quality on customer satisfaction, consists of people in Istanbul. In the easy sampling method, data is collected from the main mass in the easiest, economical and fast way (Aaker et al., 2007). According to TURKSTAT data, the population of Istanbul is 15 067 724 in 2018 (TURKSTAT, 2019). The questionnaire was applied to the customers living in Istanbul by face to face interview. The questionnaire was created in two parts. In the first part of the questionnaire, 6 questions related to the demographic characteristics of the participants were found, while in the second part, 22 statements on the quality of service SERVQUAL by Parasuraman et al. A 5-point Likert scale was used for the questions about the scales in the questionnaire form. 5-point Likert scale evaluation; (1) Strongly disagree, (2) Disagree, (3) Undecided, (4) Agree, (5) Strongly agree. In order to ensure the internal validity of the scales, expert opinions were obtained and the original scales were translated into Turkish using the translation-reverse translation protocol and finalized (Onurlubaş & Altunışık, 2019). In the next step, 30 participants were piloted in order to prevent errors in the application and to make the questions clearer. In the pilot application, it was determined that all the statements were understandable and the final version of the questionnaire was established. In the study, data analysis was performed using SPSS program. The reliability of the measuring instrument was determined by Cronbach alpha. After reliability analysis, normality test was performed to determine whether the data had normal distribution. When the results are examined, it can be assumed that all the dimensions in the study show normal distribution. Finally, significant correlations between dependent and independent variables were determined by correlation analysis, then multiple regression analysis was performed to determine the effect power and direction of these relationships.

Results

In models where the number of independent variables is more than one, it is stated that R² value is not sufficient and it would be more accurate to comment according to corrected R² value (Akgül & Çevik, 2005, 333). In the study, R² value indicating the effectiveness of the model was found to be 0.837. Corrected R²

was 0.835 and explained 83.5% of the total variance. From the dimensions of HZMKAL; reliability ($\beta = 0.770$), responsiveness ($\beta = 0.071$), assurance ($\beta = 0.117$) and physical appearance ($\beta = 0.013$) were found to have a positive effect on customer satisfaction ($P < 0.001$). The sig of the coefficients of these four dimensions. * $p < 0.05$ was found to be statistically significant. Empathy dimension was found to be statistically insignificant since $p > 0.05$. In addition, sig belonging to the F statistics. The significance value of $0.000 < 0.05$ indicates that the model parameter is statistically significant. The fact that the coefficients are positive indicates that the variables related to the service quality dimensions have an effect on increasing customer satisfaction.

Conclusion and Discussion

As a result of the research, service quality dimensions on customer satisfaction, which is very important for the companies operating in the cargo sector; reliability ($\beta = 0.770$), responsiveness ($\beta = 0.071$), assurance ($\beta = 0.117$) and physical appearance ($\beta = 0.013$) were found to have a positive effect on customer satisfaction ($P < 0.001$). In the research, reliability was the most effective dimension on customer satisfaction. In the research, the impact of empathy, one of the service quality dimensions, on customer satisfaction could not be determined. These results were obtained from Büyükkeklik et al. (2014). Unlike the study of Büyükkeklik et al. (2014), the impact of empathy dimension on customer satisfaction was not found. On the subject Yıldız et al. (2018), it was found that service quality dimensions of empathy, responsiveness, reliability and assurance dimensions had a positive effect on customer satisfaction. In the context of the results of the research, the expressions that constitute the reliability dimension mean that the service should be given in a correct and error-free manner at the time of the promise and that it should be sincerely solved when a problem arises. Responsibility is related to informing the customers about the time of the service, providing the service quickly and being able to respond to customer requests at any time. Therefore, it is necessary for the cargo companies to know that the way to maintain their presence in the sector is to create a reliable company in the customers and without a responsible company.

ENDÜSTRİ 4.0: ÇALIŞMANIN GELECEĞİ

Yavuz Kağan YASIM

Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, İ.İ.B.F.

ykyasim@gmail.com | ORCID: 0000-0002-3542-5493

Özet

Endüstri 4.0 ile ilgili literatür incelendiğinde, konunun öncelikle teknolojik açıdan daha sonra ise insan kaynağı açısından ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmada ise çalışma hayatında ortaya çıkaracağı değişimler özellikle sosyal güvenlik sistemi açısından ele alınacaktır. Bu amaçla öncelikle endüstri 4.0 kavramından bahsedilecektir. Daha sonra ise bu sürecin çalışma hayatında neden olduğu değişimler değerlendirilecektir. Burada emeğin nitelik ve niceliksel değişimi, gig ekonomisinin gelişimi ve nüfusun yaşlanması konuları ele alınacaktır. Son bölümde ise yaşanan gelişmelerin sosyal güvenlik sistemine etkileri tartışılacak ve çözüm yolları önerilecektir.

Anahtar Kelimeler: Endüstri 4.0, Gig ekonomisi, nüfusun yaşlanması, sosyal güvenlik sistemi, çalışma hayatı

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

INDUSTRY 4.0: FUTURE OF THE WORK

Abstract

When the literature related to Industry 4.0 is examined, it is seen that the subject has been handled primarily in terms of technology and then in terms of human resources. In this study, the changes that will arise in working life will be discussed especially in terms of social security system. For this purpose, the concept of industry 4.0 will be mentioned first. Then, the changes caused by this process in working life will be evaluated. Here, the qualitative and quantitative changes of labor, the development of the gig economy and the aging of the population will be discussed. In the last section, the effects of the developments on the social security system will be discussed and solutions will be proposed.

Keywords: Industry 4.0, Gig economy, aging of population, social security system, work life

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics".

Giriş

Dünyada istihdam yaratamayan bir ekonomik büyüme süreci devam etmektedir. Bu duruma yol açan etkenlerden birisi de güncel sosyo-ekonomik gelişmelerdir. Özellikle bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler önemli paradigma değişimlerine yol açmıştır. Büyük veri ve yapay zeka gibi gelişmeler, Endüstri 4.0 dönemini başlatmıştır. Teknolojik değişiklikler, internet kullanımı ve robotik, uygulamaları, hizmetleri, işgücü piyasasındaki işçilerin ve örgütlerin ihtiyaçlarını değiştirmektedir. Bu değişiklikler, birçok kişinin ekonomik gelişimi için hem bir tehdit hem de bir fırsatı temsil etmektedir (Bercovici ve Bercovici, 2019, s. 884).

Son yıllarda gündemi meşgul eden konulardan birisi, Endüstri 4.0 ile ortaya çıkan üretim yöntemlerindeki değişimin çalışma hayatına etkisidir. Bugün en çok korkulan ve dolayısıyla tartışılan konulardan birisi gelecekte insan gücüne ne ölçüde ihtiyaç olacağıdır. Bu korku bugüne has değildir; sanayi devrimiyle beraber başlamış ve her büyük değişimde daha da körüklenmiştir. Buna karşın Endüstri 1.0 olarak ifade edilen ilk sanayi devrimi neticesinde emeğin verimliliğindeki artış, işçilerin pazarlık güçlerini artırmış ve onları vazgeçilmez kılmıştır. Fakat bazı yazarlar Endüstri 4.0'ın aynı sonucu doğurmayacağını, artık emeğin vazgeçilmez üretim faktörü olma özelliğinin giderek zayıfladığını ifade etmektedirler (Biçerli, 2011, s. 471).

Üretimin dijitalleşmesiyle güdülen amaçlardan birisi, insan emeğine olan ihtiyacın mümkün olabildiği ölçüde azaltılmasıdır. Böylece insandan kaynaklanabilecek hataların en aza indirgenmesi mümkün olacaktır (Öcal ve Altıntaş, 2018, s. 2060). Endüstri 4.0'ın sayesinde ortaya çıkan ve insan gücünü minimize eden fabrikalar, sosyal güvenliğin geleceğini konusunda da soru işaretleri yaratmaktadır. Nitekim gelişmiş ülkelerde toplam istihdam içerisinde üretim sektörünün payı 1991'de %21 iken 2018'de %13'e düşmüştür (World Employment Social Outlook, 2019, s. 14). İstihdam, büyük oranda kayıt dışılığın ve esnekliğin yüksek olduğu hizmetler sektörüne kaymaktadır. Bu alanda gig ekonomisinde önemli genişleme yaşanmaktadır. Bu gelişmeler özellikle gelişmiş ülkelerdeki nüfusun yaşlanması ile beraber değerlendirildiğinde, gelecekte önemli sosyal sorunlara yol açacak gibi görünmektedir.

Bu çalışma Endüstri 4.0'ın ne olduğundan ziyade, çalışma hayatıyla ilgili nelere neden olduğu ve olacağına ilişkindir.

1. 1.0' dan 4.0' a Endüstri'de Dönüşüm

Günümüzde yaşanan endüstriyel devrim, bir anda ortaya çıkmamıştır. Aslında birbirini sırasıyla takip eden farklı evrelerin son aşamasıdır. Üretim süreçlerini ve toplumsal yapıyı bu noktaya getiren ilk devrim 1. Sanayi devrimi olarak isimlendirilmektedir. 18 yy'ın sonlarında buhar gücü ile çalışan makinelerin icadı ile daha fazla mekanik kuvvet, daha fazla girdi mali, daha fazla ürün, daha fazla ulaştırma, üretilen malları satın alacak daha fazla tüketici, bu malları satacak daha çok satıcı ve sermayesi büyüyen, daha çok insan çalıştıran daha büyük firmalar ortaya çıkmıştır (Öcal ve Altıntaş, 2019, s. 2071).

İkinci sanayi devriminin temeli ise elektrik enerjisine dayanmaktadır. Elektrik gücünün 1870'lerden itibaren geniş çaplı kullanımı, enerjiyi elektrik motoru biçiminde yaygınlaştırarak, transportasyonu, telgrafı, aydınlatmayı ve fabrika süreçlerini dönüştürmüştür (Castells, 2008, s. 48). Bu dönemdeki en belirgin mihenk noktası H. Ford'un otomobil fabrikasına kurduğu yürüyen bant sistemidir. Böylece çalışma şekli, fordist üretim tarzı denilen bir sisteme dönüşmüştür.

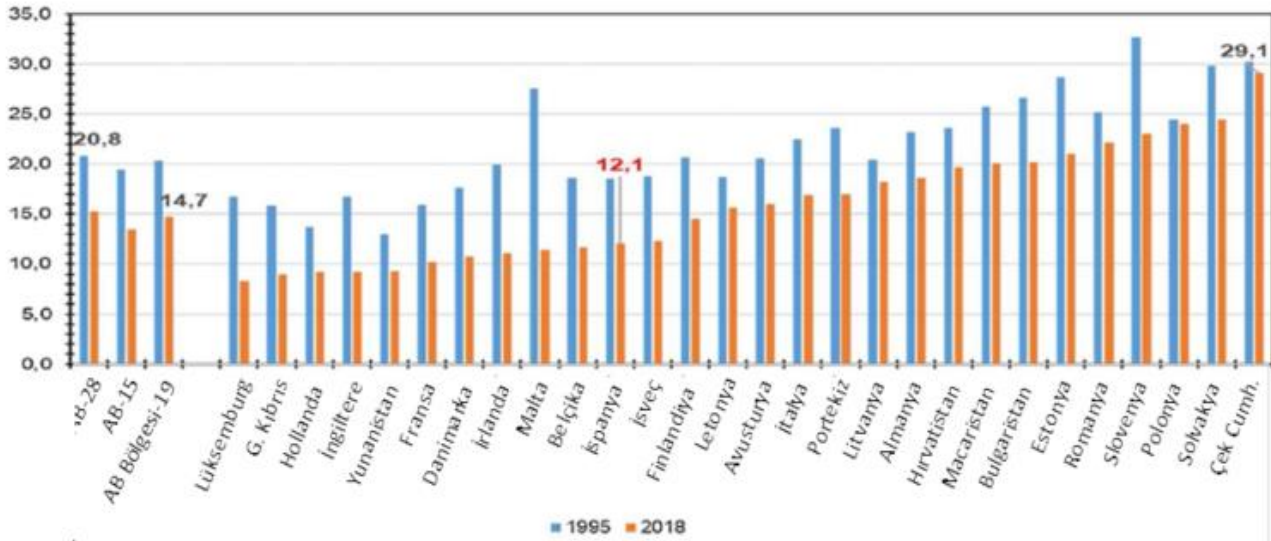
Üçüncü sanayi devrimi ise 1960'lı yıllarda başlamıştır. Yarı iletkenlerin, ana bilgisayarların (1960'lı yıllar), kişisel bilgisayarların (1970 ve 80'li yıllar) ve internetin (1990'lı yıllar) katalizörlüğünde geliştiğinden dolayı genellikle bilgisayar devrimi olarak adlandırılmıştır (Schwab, 2017, s. 16). Bu dönem özellikle nitelikli işgücüne talebin arttığı bir dönem olmuştur.

Bu sanayi devrimlerinin birkaç ortak noktası bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, gelişmelerin öncelikle işgücü talebini azaltmasına karşın daha sonra artırması, ikincisi ise emeğin verimliliğindeki artıştır. Teknolojik gelişme uzun dönemde reel gelirlerde ve istihdam imkanlarındaki artışı sağlayan pozitif bir güçtür. Nitekim OECD tarafından yapılan bir araştırmada teknolojik gelişmenin 1880' de mevcut işlerin 3' de 2' sini ortadan kaldırmasına karşılık, istihdamın 1880'lerdeki düzeyinin 3 katına yükseldiği sonucu elde etmiştir (Biçerli, 2011, s. 473).

Son yaşanan süreç ise Endüstri 4.0 olarak ifade edilmektedir. Kavramın ilk ortaya çıkışı, 2011 yılında düzenlenen Hannover fuarına dayanmaktadır. Endüstri 4.0'ın temel bileşenleri arasında; siber fiziksel sistemler, nesnelere interneti, akıllı fabrikalar, hizmetin interneti, bulut bilgi işlem, büyük veri ve veri madenciliği yer almaktadır (Filizöz ve Orhan, 2019, s. 111). Önceki sanayi devrimleri ile kıyaslandığında,

dördüncü sanayi devriminin gelişimi doğrusal olarak değil, üstel bir biçimde artış göstermektedir. Kapsam ve derinlik olarak bu değişim ile birlikte, baştan aşağı bütün üretim, yönetim ve idare sistemleri dönüşüme uğramaktadır (Schwab, 2015, s.1). Schwab (2016), bu devrimin, fiziksel, dijital ve biyolojik alanlar arasındaki çizgileri bulanıklaştıran teknolojilerin bir birleşimi ile karakterize olduğunu belirtmiştir (Bercovici ve Bercovici, 2019, s. 885).

Grafik 1: Endüstrinin Toplam İstihdamdaki Payı

Kaynak: Braña, 2019, s. 418

Yapay zeka, robotikler, büyük veri ve makine öğrenmesi gibi teknolojilerin üretimde kullanılması ile üretim yöntemleri ve çalışma ilişkilerinde önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Günümüz teknolojisi fabrikaları insansız hale getirmekte, bu fabrikalara karanlık (lights out) fabrikalar denilmektedir. Dünya genelinde faaliyet gösteren işletmelere bakıldığında, 2008 yılında kurulu olan yaklaşık 1 milyon endüstriyel robot miktarının 2016 yılında 1,8 milyona ulaştığı görülmekte, sonraki 4 yıl içerisinde ise dünya çapında yaklaşık 3 milyon endüstriyel robotun kurulmuş olacağı tahmin edilmektedir (Kılıç ve Alkan, 2018, s. 34). 1980'lerden beri endüstriyel üretim, istihdam ve katma değere katılım ve bir bütün olarak ekonomi içinde ağırlık kaybetmekte ve hizmetler sektörünün ağırlığı artmaktadır (Braña, 2019, s. 418). Grafik 1, göstermektedir ki 1995-2018 yılları arasında AB-28 ülkelerinde sanayinin GSYİH içindeki payı %4 düşmüştür. Bu durumun nedenlerinden birisinin de uluslararası şirketlerin üretimlerini düşük vergilemeden dolayı vergi cenneti olan ülkelere transfer etmeleri olduğu da göz ardı edilmemelidir.

2. Emegın Niceliksel Talebinde Değişim

Endüstri devriminin istihdam üzerindeki etkisiyle ilgili iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bir geçiş aşamasında olduğumuzu iddia etmektedir. Diğer endüstriyel devrimlerde olduğu gibi uzun vadede, kaybolan ve yeni oluşan işler arasındaki denge hem sayısal hem de özellikle kalite açısından olumlu olacaktır. Geleneksel olarak, otomasyonun bir sonucu olarak ortaya çıkan verimlilik artışına bağlı iş kaybı, üretim hacimlerindeki artış ile dengelenecektir (Rajnai ve Kocsis, 2017, s. 343). Diğer görüş, bunun yerine, mevcut sanayi devriminin teknolojilerinin ekonomik özelliklerinin öncekilerden çok farklı olduğunu ve istihdam ve sosyal eşitlik üzerindeki etkilerinin genel olarak olumsuz olacağını iddia etmektedir (Marengo, 2019 s. 323). Her iki durumda da dördüncü sanayi devriminin hızlı teknoloji gelişiminin etkileri, toplum ve politika yapıcılar için büyük zorluklar yaratmaktadır (Rajnai ve Kocsis, 2017).

Yapılan çalışmalar, otomasyon nedeniyle özellikle bazı meslek gruplarının risk taşıdığını göstermektedir. Otomasyon, günümüzde mevcut olan çoğu işin, daha düşük maliyetle, daha hızlı ve daha yüksek kalitede yapılmasına imkan sağlayacaktır. Bu durumun, kar güdüsüyle hareket eden iktisadi birimlerin üretim eylemini gerçekleştirebilmeleri için yoğun bir biçimde otomasyona yönelmeleri sonucunu doğal olarak doğurması beklenmektedir (Öcal ve Altıntaş, 2018, s. 2078). Bu değişiklikler tüm işgücü piyasası eko-

sistemini (istihdam kuruluşları, çalışanlar, işverenler, eğitim kurumları, hükümet, hayırseverler) etkileyecektir (Bercovici ve Bercovici, 2019, s. 885).

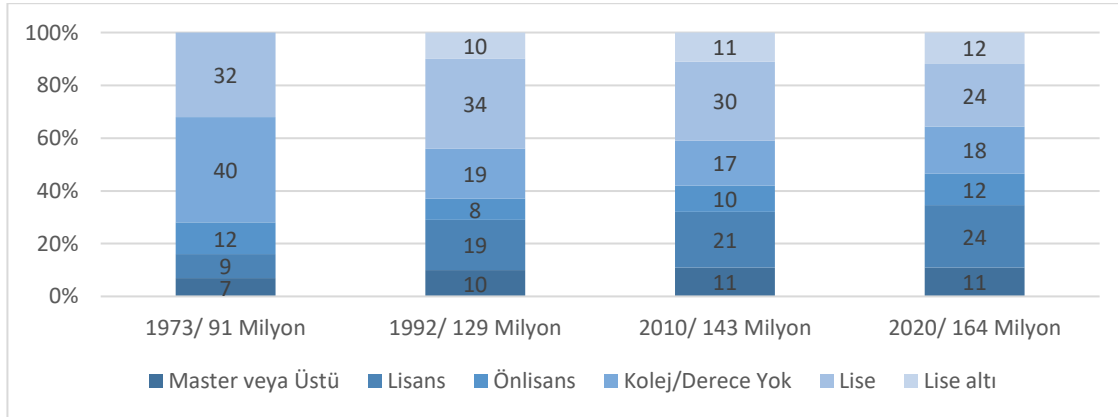
Yapılan model hesaplamalarına göre, Endüstri 4.0 nedeniyle yüzde 0,5 ile 1,5 arasında tahmini ek gelir artışını temel alan senaryolara göre Almanya’ da 2015 ile 2025 arasında sanayi istihdamı 1,8 milyon azalırken, toplamda 6 milyon istihdam artışı meydana gelecektir (Rajnai ve Kocsis, 2017, s. 344). Yapılan projeksiyonlara göre AB’ de 2030 yılına kadar istihdam artışının ortalama seviyelerde olacağı ve bu artışın çoğunun hizmet sektöründe olacağı tahmin edilmektedir (Braña, 2019, s. 421). Dünya Ekonomik Formu (WEF) projeksiyonuna göre teknolojik değişime bağlı olarak AB’ de insanlar ve makineler arasında işbölümünde bir kayma ile 75 milyon iş yer değiştirmiş olacak, buna karşın 133 milyon yeni iş ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla tahmin edilen net etki işte 58 milyonluk bir artıştır (Braña, 2019, s. 423). Dolayısıyla iyimser bir yaklaşımla, Endüstri 4.0’ ın uzun vadede emek talebinde bir artışa neden olacağını söyleyebilmek mümkündür. Eğilmez (2018, s. 232), Endüstri 4.0’a geçiş sonucunda ortaya çıkacak işsizliğin azaltılabilmesi için tarım ve hayvancılık politikalarının, üretim ve verimliliği artıracak biçimde ele alınmasını önermektedir.

3. Emegın Niteliksel Değişimi

Üretimde artan üretkenlik ile Endüstri 4.0, halihazırdaki değer zincirlerini değiştirecek, daha da önemlisi nitelikli iş gücüne olan talebi artıracaktır (TÜSİAD, 2016). Acemoğlu ve Restrepo' ya (2017) göre, teknolojik ilerlemeyle birlikte yeni meslekler ortaya çıkacaktır. Öyle ki, şu an bilinen birçok meslek grubu -radyolog, iş danışmanı, yazılım geliştirici vb.- bundan 50 yıl önce mevcut değillerdi. Yapay zeka teknolojisinin ileri boyutlara ulaşması, birçok mesleğin otomasyona yenik düşmesi sonucunu doğururken bir yandan da yeni iş kolları açması beklenmektedir (Öcal ve Altıntaş, 2018, s. 2077-2078). Ortaya çıkan yeni işlerin daha iyi bir eğitimi gerekli kılması muhtemeldir. Nitekim Grafik 2’ de, çalışan nüfusun son 47 yıldaki eğitim durumlarına ilişkin talepte yaşanan değişim bu gerekliliğin bir göstergesidir.

Grafik 2 göstermektedir ki 1970’ lerin ikinci yarısında ABD’ deki işgücünün büyük bir kısmı orta düzeyde eğitime sahip çalışanlardan oluşurken zamanla bu grup azalmış, bunun yerini düşük ve yüksek eğitimliler doldürmüştür.

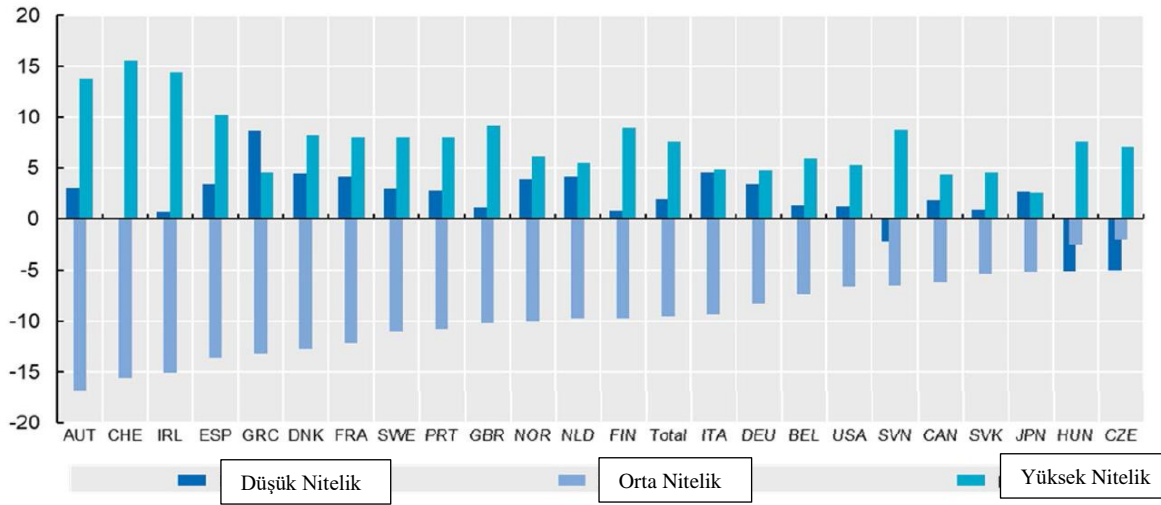
Grafik 2: ABD İşgücü Piyasasındaki Nitelik Talebi Değişimi

Kaynak: Rajnai ve Kocsis, 2017, s 345

Grafik 3’ de toplam istihdam içerisinde düşük, orta ve yüksek nitelik grubundaki işlerin oranında 1995 ile 2015 yılları arasında meydana gelen değişim görülmektedir. Grafiğe göre nerdeyse tüm ülkelerde orta niteliğe gereksinin duyan işlerde azalma görülmektedir. Bunun yerini çoğunlukla yüksek nitelikli işlerin aldığı görülmektedir.

Grafik 3: İşgücü Piyasasının Niteliğine Göre Dağılımı (Toplam İstihdam İçerisindeki Oransal Değişim, 1995-2015)

Kaynak: Braña, 2019, s. 421

Bu durum işgücü piyasalarındaki ikili yapının daha da derinleşmesine neden olacaktır. Orta ücretli işlerin, akıllı makineler ile değiştirilme riski en yüksek olan grup olduğu değerlendirilmektedir (Rajnai ve Kocsis, 2017, s. 346). İşgücü piyasasındaki kutuplaşma, düşük ve yüksek ücretlerdeki istihdamın artması, orta ücret segmentindeki istihdamın ise azalması olarak yansımaktadır. İkamesi zor olan kişiler yüksek gelir elde ederken, düşük gelirli işler birçok kişi tarafından yapılabilmektedir (Rajnai ve Kocsis, 2017, s. 343). Dolayısıyla düşük gelirli işlerde rekabet artmakta, bu da ücretlerin daha da düşmesine neden olmaktadır. Bu durum bir taraftan yüksek gelir ve istihdam garantili bir altın yakalı işçi grubunu büyütürken, diğer tarafta ise düşük gelir ve sosyal güvencenin bulunmadığı enformel sektörü büyütecektir. Dolayısıyla çalışanlar arasındaki ekonomik ve sosyal uçurum daha da genişleyecektir. Brana (2019, s. 424), CEDEFOP (European Centre for the Development of Vocational Training) ve Eurofond tahminlerinden yola çıkarak, gelir dağılımının ücretlerden kâra doğru yer değiştireceğini ve bu durumun gelir dağılımındaki mevcut eşitsizliği artıracığını ifade etmektedir. İşlevsel gelir dağılımındaki emek payı daralırken, verimlilik ve ücret artışı arasındaki fark genişlemektedir (Cetrulo ve Nuvolari, 2019, s. 397).

Bazı insanlar, inovasyon ve ileri teknoloji kaynaklı istihdamın, çoğunlukla üretim faaliyetleriyle ilgili olduğu konusundaki geleneksel görüşün artık dayanağının kalmadığını ifade etmektedirler (Braña, 2019, s. 418). Yüksek teknoloji istihdamının büyümesini anlamak istediğimizde, geleneksel üretim ve üretim dışı ayrımın ötesine geçmemiz gerekir. Artık imalatçı firmalar, katma değer üzerindeki artan önemi nedeniyle hizmet kavramından yararlanmaktadır. Günümüzde farklılaşmanın ve rekabet avantajının temeli değişmekte ve genişlemektedir. Şirketler ürün, yazılım uygulamaları ve ilgili hizmetler dahil olmak üzere, uçtan uca teklif vermeye başlamışlardır. Dolayısıyla STEM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) işlerdeki artış aynı zamanda hizmet talebini de artırmaktadır. Belirli bir bölgedeki STEM işlerdeki artış, aynı bölgede yayılma etkisiyle STEM dışı istihdamda da artışa neden olmaktadır (Braña, 2019, s. 420). Fakat ortaya çıkması muhtemel yeni işlerin "insana yakışır iş" olacağı konusunda endişeler bulunmaktadır. "İnsana Yakışır İş" Kavramı, ILO tarafından küreselleşmenin ve beraberinde getirdiği sıkıntıların bir sonucu olarak ortaya konmuştur (Şahin ve Bayramoğlu, 2015, s. 164). İnsana yakışır iş, üretken ve adil bir ücret getiren, işyerinde güvenli ve ailelere sosyal konuma sağlayan, kişisel gelişim ve toplumla bütünleşme açısından daha iyi fırsatlar sunan, insanların kaygılarını serbestçe dile getirme özgürlüğüne sahip oldukları, örgütlenerek yaşamlarını etkileyen kararların alınmasına katılabildikleri, tüm kadınlar ve erkeklerin eşit fırsatlardan yararlanıp eşit muamele gördükleri işlerdir.

Jagannathan vd. (2019, s. 1), geleceğin işgücü için küresel olarak uygun bir yetenek havuzunun sahip olduğu anahtar özellikler arasında temel dijital beceriler ve okuryazarlık; öğrenilebilirlik becerileri; yeşil ekonomiler için gerekli beceriler; Endüstri 4.0 mesleklerine katılmak için gerekli beceriler; yeni nesil altyapı ve hizmetler için beceriler; teknoloji aşılanmış imalat sektörleri için beceriler; ve ekip çalışması, problem

çözme, yaratıcılık ve tasarım düşünme becerileri gibi işyerinde etkinliğin artırılmasına yardımcı olan geniş tabanlı becerileri saymıştır (Jagannathan, Ra, ve Maclean, 2019). Otomasyonun daha ziyade çok eğitim gerektirmeyen düşük maaşlı işleri tehdit edeceğini ileri sürenler bu sorunun daha fazla eğitimle çözümleneceğini düşünmektedir. Ford (2018, s. 46) ise, makinelerin yalnızca düşük beceri gerektiren işleri değil, yüksek becerili ve yüksek vasıflı işleri de yok edebileceğini iddia etmektedir. Bu nedenle otomasyona tabi olacak işlerle ilgili varsayımların ve çözümün “daha fazla” eğitimde yattığı yönündeki fikirlerin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

4. Nüfusun Yaşlanması

İşgücü açısından ortaya çıkan ve gelecekte daha büyük sorunlara yol açması beklenen konulardan birisi de nüfusun yaşlanmasıdır. Doğum oranlarının düşmesi ve tıptaki ilerlemeler dünyada, özellikle de gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının artmasına neden olmaktadır. Bu durum yaşlıları daha uzun süre işgücü piyasasında tutmayı gerekli kılmaktadır. Fakat endüstri 4.0'ın talep ettiği işgücünün nitelikleri, yaşlılar için önemli bir risk kaynağıdır. Bercovici ve Bercovici (2019), İsrail'de işgücü piyasasının değişimi üzerine yaptıkları çalışmanın sonucunda, bazı işgücü aktörleri için yeni becerilen geliştirilmesi, hayat boyu öğrenme, yeni profesyonel bilgi ve gelecekte işgücü piyasasının daha önemli kısmını oluşturacak olan yaşlı ve ayırmıcılığa uğrayan kişiler için daha fazla eylemin önemine vurgu yapmaktadır.

YÖK Geleceğin Meslekleri Çalışmaları Raporunda (2019, s. 58), “giderek yaşlanan toplumlar” büyümeyi olumsuz yönde etkileyecek eğilimler arasında sayılmıştır. Nüfusun yaşlanmasının büyüme üzerindeki negatif etkileri, üç “Ps” olarak ifade edilen nüfus (population), verimlilik (productivity) ve katılım (participation) faktörlerinin her birinin gidişatını değiştirmeyi amaçlayan politikalarla dengelenme potansiyeline sahiptir (Keese vd., 2006, s. 25).

Nüfus: Yaşlanmanın kişi başına düşen GSYİH büyümesi üzerindeki olumsuz etkisinin temel nedeni, genç ve yaşlı gruplardaki nüfusla bağlantılı olarak başlıca çalışma yaşı popülasyonunun (20-64) büyüklüğündeki azalmadır. Bu nedenle, yaşlanmaya verilen yanıtlardan biri nüfusun yaş yapısını doğurganlık veya göç oranlarındaki artışlarla değiştirmeye çalışmaktır. Bununla birlikte, bu yaklaşımın bazı sınırlamaları vardır. Birincisi, doğurganlık arttırılsa bile - ve bunun en iyi şekilde nasıl elde edilebileceği konusunda ciddi tartışmalar olsa bile - bu, yalnızca çalışan nüfus üzerindeki ekonomik yükün ortadan uzun vadeye azaltılmasında olumlu bir etkiye sahip olacaktır. Kısa vadede, aslında ekonomik bağımlılık oranında bir artışa yol açacaktır. Buna karşılık, eğer önemliyse, göçteki bir artışın, özellikle işgücü göçü ile sınırlı olması durumunda, yani istihdam amacıyla göç etmekle sınırlı olmak üzere, ekonomik bağımlılık oranlarının düşürülmesinde hemen etkisi olacaktır. Nüfusun uzun vadeli yaş yapısını önemli ölçüde değiştirmek için göç oranında sürdürülebilir ve potansiyel olarak büyük bir artış gerekli olacaktır. Bunun hem politik hem de sosyal olarak başarılması zor olabilir ve daha fazla sayıda göçmen, alıcı ülkenin ekonomisine ve topluma başarılı bir şekilde entegre olmalarına yardımcı olmak için büyük maliyetler gerektirebilir.

Üretkenlik: Emek verimliliğinin büyüme oranındaki kalıcı bir artış, nüfus yaşlanmasının ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisinin dengelenmesine yardımcı olacaktır. Temel olarak, toplam nüfusa göre işçi sayısındaki düşüş, her bir işçinin verimliliğindeki daha hızlı büyüme ile dengelenebilir. Sermaye emek verimliliğinin artışının temel argümanıdır. Kullanılacak yüksek teknoloji ile çalışanların verimliliklerini artırabilmek mümkündür. Bu açıdan Endüstri 4.0 önemli bir görev üstlenebilir.

Katılım: Eğer işgücü arzı daha fazla mobilize edilebilirse, bu durum ekonomik bağımlılık oranlarını azaltacaktır ve hem kısa vadede - hem de artış hızına bağlı olarak - ve uzun vadede potansiyel ekonomik büyümeyi artıracak, kamu maliyesini iyileştirecektir. Çekirdek çalışma yaşı (20-49) gruplarındaki nüfusun yaşlı nüfusa oranla düşme olasılığı göz önüne alındığında, yaşlıların işgücüne katılımlarında büyük artışlar olsa bile bunun kişi başına düşen ekonomik büyüme üzerinde sadece küçük bir etkisinin olacak olmasına karşın kamu maliyesi üzerindeki etkisi daha büyük olacaktır. Yaşlıları daha uzun süre çalışma hayatında tutabilmek için iki temel gereksinim bulunmaktadır. Bunlardan birincisi çalışanlar için sağlıktır. Dünya Sağlık Örgütü bu gerekliliği ifade etmek için “aktif yaşlanma” terimini gündeme getirmiştir. Aktif yaşlanma, bireyler yaşlandıkça hayat kalitelerini arttırmak için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarının en uygun hâle getirilmesi süreci olarak tanımlanabilir. İnsanların yaşamları boyunca fiziksel, sosyal ve zihinsel sağlıklarını muhafaza etmelerini ve ihtiyaçları, istekleri ve kapasiteleri doğrultusunda topluma katılmalarına ortam yaratırken ihtiyaç duyduklarında da kendilerine yeterli koruma, güvenlik ve bakımı sağlanmalıdır (Sığın, 2016, s. 93). İkinci temel gereksinim ise yaşlıların yeni üretim yöntemlerinin ihtiyaçları doğrultusunda

geliştirilmesidir. Nüfus yaşlanması ile karşılaşan ülkeler işgücünü daha uzun süre istihdamda tutabilmek için yeni dönemde hayat boyu öğrenme gibi araçları tavsiye etmektedir.

Yaşlı işgücünün Endüstri 4.0' da sürdürülebilir istihdamı için, rollerin uyarlanması, işe alım ve gerekli olacak ilave bilgi teknolojisi niteliklerinin kazandırılması için mesleki eğitim önemli bir rol oynamaktadır (Stojanova, vd., 2019, s. 8). Yaşlanan nüfusunu, nitelikli eğitim ve rekabetçiliği her geçen gün artan işgücü ile dengelemeye çalışan Almanya'nın, geçtiğimiz yıllarda endüstriyel robotların kullanımı hızla arttığı halde ekonomik büyüme ve ihracat artışı bakımından herhangi bir kırılma yaşamadığı görülmüştür. Bu süre boyunca işsizlik oranları azalan Almanya, robotik devriminin çok büyük bir kitlesel işsizlik yaratacağı öngörüsünü yanlışlayan fevkalade önemli bir örnek olarak değerlendirilmektedir (Akın, 2017, s. 67). Yeni teknolojiler kol gücüne olan ihtiyacı minimize etmektedir. Dolayısıyla yaşlılar fiziki olarak zayıflasalar dahi, sahip oldukları iletişim becerileri ve çalışma deneyimleri ile sisteme adapte olabilirler ve hatta bu durum onları çalışma hayatında avantajlı konuma getirebilir.

Yaşlıların istihdam piyasasından kopmalarına etki eden faktörlerden birisi de emeklilik şart ve koşullarıdır. Birleşik Devletler ve Avrupa' da yapılan birçok araştırmanın konusunu yaşlılık aylığının farklı parametrelerinin yasal emeklilik yaşından önce ve sonra işgücü arzını nasıl etkilediğine yöneliktir (Röth vd., 2016, s. 2). Emeklilik için yasal yaşın arttırılması, bireylerin emekliliklerini ertelemelerine neden olmaktadır (Röth vd., 2016, s. 5). Bu doğal bir sonuçtur. Fakat özellikle Türkiye gibi çalışma şartlarının ağır olduğu ülkelerde, yaşlı nüfustan istenilen verimin alınması mümkün görünmemektedir. Yaşlıların daha uzun süre çalışma hayatında tutulabilmesi ancak hayat boyu öğrenme ile desteklenmiş "aktif yaşlanma" imkanlarının genişletilmesi halinde mümkündür. Yaşlı insanlara daha iyi iş fırsatları verilmelidir. Bu durum, ücret belirleme uygulamalarını yaşlanan işgücüne uyarlamak, yaş ayrımcılığıyla mücadele, yaşlı işçilerin iş becerilerini ve çalışma koşullarını iyileştirmek ve yaşlı iş arayanlar için daha iyi istihdam hizmetleri sunmak gibi hükümet, işverenler ve sendikalar tarafından alınacak bir dizi önlemleri gerektirmektedir (Keese vd., 2006, s. 15).

Yaşlıların daha uzun süre çalışma hayatında tutulması sosyal güvenlik sistemlerinin finansmanı açısından önemlidir. Bu durum hem prim gelirlerinde artışa hem de yaşlılık ödemelerinde bir azalışa neden olacaktır. Gelecekte robot kullanımının artması ile prim gelirlerinde ortaya çıkacak olan muhtemel bir azalma, yaşlılık yoksulluğunun geri dönmesine neden olacak, bu durum refah devletinin amaçları ile çelişecektir. Dolayısıyla Endüstri 4.0' ın nimetlerinden yaşlılar lehine faydalanmak önem taşımaktadır.

5. Gig Ekonomisinin Genişlemesi

Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT), dördüncü sanayi devriminin belkemiğini oluşturmaktadır. BİT'nin gelişmesiyle işleme ve depolama kapasiteleri katlanarak artmakta ve bilgi, insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar fazla insan tarafından erişilebilir hale gelmektedir (Baller ve diğ., 2016, s. v).

BİT kullanımının artması ile ekonomide gerçekleşen en büyük değişikliklerden biri, internet temelli iş modellerindeki artıştır (Erdoğan ve Çiğdem, 2018, s. 236). Bununla birlikte, yeni teknolojilerin, yeni iş modellerinin ve yeni toplumsal zorlukların yalnızca mevcut işleri ve mevcut rolleri değiştirmeyeceği, yeni işlerin gereklilikleri de dahil olmak üzere yeni istihdam olanakları yaratacağı beklenmektedir (Rajnai ve Kocsis, 2017, s. 343). Yeni dönemde çevrimiçi dijital çalışma platformları birçok kişi için fırsatlar yaratmaktadır. Geleceğin çalışma şekilleri arasında "freelance" (bağımsız) olarak çalışmanın da artacağı öngörülmektedir. Yeni dönemde kendi kendinin patronu, bağımsız çalışanların oluşturduğu Gig ekonomisi büyüyecektir (Bercovici ve Bercovici, 2019, s. 885). Gig ekonomisi" terimi, geniş bir yelpazedeki farklı tip ve çalışma modellerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bunların birçoğunun ortak bir özelliği, freelance çalışan işçileri müşterilerle ve işlerle buluşturmak için aracı dijital platformlara veya uygulamalara dayanmasıdır. Gig ekonomisi, kısa süreli sözleşmeler veya sürekli çalışma yerine serbest çalışma ile ayırt edilmektedir. Kalıcı işlerdeki düzenli maaşlar yerine, "çalışanlar", gerçekleştirdikleri "görevler" karşılığında ödeme alırlar. Bu nedenle gig ekonomisi, çalışanların tam zamanlı istihdamını öngören geleneksel modeli yıkmaktadır (Erdoğan ve Çiğdem, 2018, s. 237). Paylaşım ekonomisi olarak tanımlanan (yaygın fakat kesin olmayan bir terim) bu büyüyen fenomen, çevrimiçi platformların kullanımına dayanan çok çeşitli ekonomik faaliyetleri kapsamaktadır (Corujo, 2017, s. 294). Dünya ekonomisinin akıllı sistemler ve gig ya da paylaşım ekonomisine dayanan dördüncü bir sanayi devrimi geçirdiği nosyonu yaygın şekilde kabul görmektedir (Çiğdem, 2019, s. 5).

Tam zamanlı çalışma formuna uymayan iş düzenlemeleri geçmişte de var olmuştur. Dijital platformların kullanımından önce de işçilik maliyetlerini düşürmek ve minimum işgücü standartlarından kaçınmak için bağımsız yükleniciler kullanılmıştır (Minter, 2017, s. 441). Tarih, işin istikrarsız ve geçici olduğu, çevresel işgücünün kullanıldığı esnek emek piyasalarından örneklerle doludur (Kalleberg, 2000, s. 342). Fakat bugün, her zamankinden daha fazla insan, sağladığı özgürlük ve esneklik gibi nedenlerle kendi hesabına çalışmaktadır. Tarım dışı kendi hesabına çalışma, son on yılda muazzam bir şekilde büyümüştür. Son zamanlardaki büyümenin büyük bir kısmı, yüksek vasıflı freelance çalışanların genişlemesinden kaynaklanmaktadır (Çiğdem, 2019, s. 18).

Hızla büyüyen ve yüksek oranda erişilebilir yeni bir pazar olan dijital emek platformları, “işin geleceği” olarak nitelenmektedir (Çiğdem, 2019, s. 5). Gig ekonomisinde işçiler bir iş için, geçmiş istihdamlarının bir önemi olmaksızın, gelecekte istihdam veya ertelenmiş bir tazminat için söz verilmeden, o an kiralanırlar. İşverenler işçileri şirketin bir çalışanı yapmaktan ziyade onları “gig” için kiralarak, talep koşullarına göre istihdamı ve ücretleri ayarlayabilirler (Friedman, 2014, s. 172). Mobil teknolojilerin gelişmesine bağlı olarak artık işverenler, herhangi bir yerden belirli kısa süreli projeler için küresel bir dijital havuzda yer alan kendi hesabına çalışanları seçebilirken, bu platformlarda yeralan kendi hesabına çalışanlar ise havuzdaki projeler arasından istedikleri seçimi yaparak dünyanın herhangi bir yerindeki işveren için çalışabilmektedir. Gig ekonomisi, bir yandan, tüketicileri ve üreticileri hızlı ve kolay bir şekilde bir araya getirerek, işverenlerin gerçek zamanlı talebine göre ihtiyaç duyduğu işgücüne erişime olanak sağlarken, öte yandan geleneksel, tam-zamanlı, maaşlı pozisyonlarda iş bulamayanlar veya mevcut gelirlerine ek katkı sağlamak isteyenler için giderek daha fazla cazip hale gelmektedir (Erdoğan ve Çiğdem, 2018, s. 230).

Bu yeni ekosistem geleneksel iş modellerini yok ederek çalışma hayatı ve bağlantılı olarak sosyal güvenlik sistemlerinde de önemli sorunlara yol açmaktadır. Birçok dijital platform işletmesi, istihdam uygulamaları söz konusu olduğunda yasal bir gri alanda faaliyet göstermektedir (Minter, 2017, s. 439). Bu tür çalışanların yasal statüsü tartışmalıdır ve freelancer’ların kesin sayısını tahmin etmek mümkün değildir. Oysa işgücü korumalarına ilişkin yasal düzenlemelerin çoğu tam zamanlı istihdam modeline dayanmaktadır (Cappelli ve Keller, 2013, s. 575). Dijital emek platformların işgücü piyasasındaki dezavantajlı ve cesaretsiz gruplar için iş yaratma vaadi sunarken aynı zamanda çalışanları kötü ve eşit olmayan çalışma koşullarına mahkum etmektedir. Nitekim platform ekonomisi işçileri, kendi hesabına çalışan ya da bağımsız yükleniciler olarak sınıflandırıldığından dolayı tam zamanlı bir iş ilişkisine dayalı çalışanların sahip oldukları haklardan faydalanamamaktadır (Çiğdem, 2019, s. 16).

Çevrimiçi platformlar ve servis sağlayıcılar (ortak çalışanlar) arasındaki ilişkinin yasal olarak sınıflandırılması, istihdam ilişkisinin tanımlayıcı bir özelliği olarak bağlılık ilişkisinin özellikleriyle ilgili eski ve sürekli bir tartışmaya çağrışım yapmaktadır (Corujo, 2017, s. 295). Bu açıdan platform ekonomisindeki “ortak çalışanlar” için yasal sınıflandırma yapmak oldukça zordur. Bu yeni durum, “çalışan” kavramını oluşturmak için kullanılan geleneksel kategorilerin tamamen tatmin edici olmadığı anlamına gelmektedir. Bu yüzden bir güncellemeye acilen ihtiyaç duyulduğu konusunda yaygın bir inanış bulunmaktadır (Corujo, 2017, s. 295). Geleneksel hukuk anlayışındaki “işçi” tanımlamasının yeni çalışma biçimiyle hala geçerli olup olmadığına ilişkin temel bir sorun vardır. Zira iş yasalarında tanımlanan işçi kavramındaki işverene bağımlılık ve sorumluluk kriterleri yeni çalışma biçimlerinde aşınmaktadır (Erdoğan ve Çiğdem, 2018, s. 241).

Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ETUC), Sekreteri Lynch’ a göre “Çevrimiçi platformlar, açık amaç değilse de, iş ilişkisini gizlemek, sosyal güvenlik ve vergi yükümlülüklerinden kaçınmayı kolaylaştırmak gibi etkiye sahiptir” (Eurofound, 2018). ILO özellikle son yıllarda ortaya çıkan dijital çalışma platformlarının sadece mevcut iş modellerini değil aynı zamanda istihdam biçimlerini de değiştirdiğini; fakat bu çalışma biçimlerinin çalışanları, istihdam durumları, yeterli gelir, sosyal koruma ve diğer yardımlar konusunda ciddi risklerle baş başa bıraktığını açıklamaktadır (Çiğdem, 2019, s. 28). Bu sorunların çözümü için sendikaların, iş dünyasının ve hükümetlerin uzun vadede üzerlerine düşen roller bulunmaktadır. Bu sürece yeni firmaların ve işçi hakları savunucularının doğrudan katılımı, yasal boşlukları kullanarak dijital iş modellerinin çalışma standartlarına getirdiği riskleri azaltmaya yardımcı olacaktır (Minter, 2017, s. 438).

Platform çalışanlarının “işçi” olarak sınıflandırılmaması, onların birçok yasal haktan mahrum kalmalarına yol açmaktadır. Bu platform çalışanlarının iş kanunları ile sağlanan asgari haklara dahi sahip olmadığına ilişkin bir tereddüt yoktur. Platformdan iş alabilmek için, çalışanlar arasında ücret rekabetinin artması olasıdır. Böyle bir durumda standart işlerde çalışan işçilerin sahip olduğu asgari ücret düzeyinin altında bir

gelir seviyesinin ortaya çıkması olasılığı da bulunmaktadır. Freelance çalışmada kişinin emek gücü kiralanmaktan ziyade çalışanın ifa ettiği hizmetin sonucuna göre ödeme yapılmaktadır. Freelance çalışmanın doğasında yer alan kendi hesabına çalışma olgusu, onu geleneksel çalışma biçimlerinden ayırmaktadır. Freelance çalışan bir kişi, yer ve zamandan bağımsız olarak, emek sürecinin kontrolünü kendisi sağlayarak özgür biçimde çalışmaktadır. Böylelikle freelance çalışanlar tek bir işveren yerine aynı sektörde birden fazla işverenle aynı anda çalışabilmektedirler (Vosko, 2006, s. 144). Ancak aynı zamanda, bu işçilerin pazarlık gücü sınırlıdır ve gerçekten bağımsız yüklenicilerin geleneksel özelliklerinin çoğuna sahip değildirler. İşçiler, işlerinin tahsisi ve performansı için tamamen dijital platforma bağımlıdır. Dijital işletmeler, işin nasıl gerçekleştirildiği ve telafi edileceği konusunda kontrolü elinde tutmaktadır. Aynı zamanda işçilerin eylemlerini izleme ve denetleme konusunda gücü ellerinde tutarlar ve işçileri yalnızca kendi platformlarında çalışmaya zorlayabilirler (Minter, 2017, s. 439). Dijital platformlar aracılığıyla kurulan işverenlerle çalışanlar arasındaki ilişkiler geleneksel işçi işveren arasında kurulan iş ilişkisinden de farklıdır. Her çalışan için birden fazla işveren, birden fazla çalışan için bir işveren ya da birden fazla çalışan ile birden fazla işveren arasında iş ilişkisi kurulabilmektedir. Bu yüzden bu çalışanların yasal statüsü belirsizdir. Platform ekonomisinde çalışanları birer işçi olarak değerlendirmek veya bağımsız çalışan olarak değerlendirmek mümkündür. Üçüncü alternatif ise “ekonomik olarak bağımlı serbest çalışanlar” olarak ifade edilebilecek “bağımlı yükleniciler” olarak da sınıflandırılabilirler (Corujo, 2017, s. 296). Bu kişiler, ne bir işveren ne de bir hizmet sözleşmesine bağlı olarak çalışan işçilerdir. Hizmetin yerine getirilmesi için gerekli sermaye çalışanların elindedir. Buna karşın platformdan, işin nasıl görüleceği ile ilgili talimat almaktadırlar. Yasalar bu kişileri kendi namına çalışanlar kategorisine de sokmamakta, böylece vergi ve prim gibi yükümlülükler de yüklememektedir. Bu kişiler gelir mükellefi olsalar dahi kamu gücünün bunları takibi zordur.

Literatürde freelance çalışmaya yönelik iki farklı yaklaşım olduğu görülmektedir. Birinci yaklaşım freelance çalışmayı kapitalizmin yeni sömürü biçimi olarak ele alırken diğeri freelance çalışmayı girişimcilikle bağdaştırmaktadır (Erdoğan ve Çiğdem, 2018, s. 245). Bu çalışma şekli bazen işgücü piyasasında kendisi için uygun bir alternatif bulunmaması nedeniyle, zorunlu olarak da ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla gig ekonomisi aynı zamanda bir eksik istihdam kaynağı olabilmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar, dijital platformlar aracılığıyla kendi hesabına çalışanların sosyal güvenliğinin yeniden kurgulanmasını zorunlu kılmaktadır. Platform işçilerinin finansal güvenlik ve sosyal koruma kapsamı, bu işlere bağımlılıklarıyla oldukça ilgilidir. Düzenli bir geliri olmakla birlikte ek gelir temini için platform çalışmasını tercih edenler asıl tam zamanlı işindeki sosyal korumadan faydalanmaktadır. Bu kişiler için sosyal güvenlik riskleri sınırlıdır. Fakat birçok kişi için platform işleri temel geçim kaynağıdır. Dolayısıyla asgari ücret, yıllık izin, kıdem tazminatı, sağlık sigortası ve emeklilik hakkı gibi sosyal haklar onlar için ulaşılmazdır. Ayrıca bu çalışanlar, geleneksel sözleşmelerle çalışan eşit eğitilmiş meslektaşlarından ortalama olarak daha az kazanmaktadır. Genç ve daha az eğitilmiş çalışanlar, alternatif sözleşme düzenlemelerinde çok daha kötüye gitmektedirler (Friedman, 2014, s. 178). Devletlerin neo-liberal politikaların bir sonucu olarak sosyal güvenlik yüklerini azaltma çabaları bu kişileri gelecekte daha riskli konuma getirmektedir.

6. Sosyal Güvenlik Sisteminin Geleceği

Kapitalist üretim anlayışı, robotların üretime ve maliyetlere sağladığı katkıyı görmezden gelemezdir. Bu katkıyı değerlendirirken emek faktörü ile karşılaştırma yapması kaçınılmazdır. Emegin organizasyonundaki güçlüklerin yanısıra, işçinin doğrudan ve dolaylı maliyetlerini etkileyen mevzuat düzenlemeleri, bu karşılaştırmadaki temel argümanlar olacaktır. Endüstri 4.0'ın işgücü piyasası ve istihdam üzerindeki etkilerini analiz eden güncel araştırma sonuçlarına göre araştırmacılar iyimserler ve karamsarlar olarak ikiye ayrılmıştır. Her iki grupta yer alanlar arasındaki ortak görüş teknolojideki gelişmelerin pek çok işi yok edeceği yönündedir. İyimserler yok edilen işlerin yerlerine yenilerinin geçeceğini iddia etmektedir. Kötümserler ise yok edilen işler nedeniyle insanların kitlesel işsizlik, yoksulluk ve eşitsizlik sorunlarıyla yüz yüze kalacağını öne sürmektedir (Özsoy, 2018, s. 249).

Degryse (2016, s. 51), başka ülkelere kaydırılan üretimin tekrardan orjin ülkeye dönmesi”ni endüstri 4.0’ın fırsatları arasında saymıştır. Buna karşın “istihdamın olmadığı bir gelecek” ise zayıf yönler arasındadır. Gelişmiş ülke menşeli şirketler üretim robotlarını kullanarak gelecekte kendi ülkelerinde üretime karar verilerse, ucuz iş gücüne dayalı rekabete odaklanmış Uzakdoğu Asya ülkeleri ile gelişmekte olan piyasalar açısından önemli kayıplar söz konusu olacaktır (Alçın, 2016, s. 22). Nobel ödüllü iktisatçı P. Samuelson teknolojik ilerlemenin tüm gelirleri otomatik olarak yükselten bir etki yaratmadığını, kazananların da

kaybedenlerin de olacağını, hatta nüfusun en az %90'lık kısmının kaybedenlerden oluşacağını ileri sürmektedir. Brynjolfsson ve McAfee (2014)' de teknolojik ilerlemenin üretkenliği ve genel zenginliği artırsa bile, potansiyel olarak bazı insanların inovasyondan önce olduğundan daha kötü hale gelebileceğini, büyüyen bir ekonomide kazananlar için kazançların, zarar görenlerin kaybindan daha büyük olabileceğini belirtmektedir. Yaşanan gelişmeler değerlendirildiğinde refah devleti anlayışının ciddi bir darboğaza girmesi muhtemeldir. İkinci dünya savaşından sonra güçlenen refah devleti anlayışı, sosyal güvenlik sistemlerini önemli bir araç olarak kullanmıştır. Sosyal güvenlik sistemlerinin finansman "yöntemi" olarak da iki yöntem ön plana çıkmaktadır. Bunların ilki, genellikle özel sigortalarda kullanılan kapitalizasyon yöntemidir. Bu yöntemde, katılımcılardan elde edilen katılımlar belirli finansal varlıklarda değerlendirilmektedir ve elde edilen getiri bireylere ödenmektedir. Diğer bir yöntem olan dağıtım yöntemi (PAYGO; pay-as-you go system) ise kamusal sosyal güvenlik sistemlerinde kullanılmaktadır ve katılımcıların ödediği primler ile cari dönemin harcamaları yapılmaktadır (Ulutürk ve Dane, 2009, s. 124). Kapsam dışı işgücünün sayısındaki ve işsizlikteki artış, daha fazla ihtiyaç sahibinin ortaya çıkmasına neden olacak bu da sigorta aktüeryal dengesinin bozulmasını hızlandıracaktır. Aktüeryal dengenin sağlanması ancak sosyal sigorta sisteminin gelirlerini artıran, giderlerini azaltan " çift yönlü" tedbirlerin eş zamanlı olarak hayata geçirilmesi ile mümkündür.

Nüfusun yaşlanması ve işsizlik oranlarındaki artış veya istihdamın kayıtdışı işlere kayması, sosyal güvenlik sistemlerinin gelirlerinde azalmaya neden olmaktadır. Endüstri 4.0' a bağlı bir diğer etken de gig ekonomisidir. Gig istihdamının artması, geleneksel işlerde istihdam yoluyla sosyal sigortanın sağlandığı gelir güvenliği sistemimizi tehdit etmektedir (Friedman, 2014, s, 183). Refah devleti modelinde işsizlik sigortası, işçi tazminatları, malullük sigortası, sağlık sigortası ve emeklilik hakları istihdamla ilişkilendirilmiştir. İstihdama dayalı bir sosyal sigorta sisteminde gig çalışanlarına çok az yer vardır (Friedman, 2014, s. 184). Bu durum prim gelirleri açısından bir risk oluşturmaktadır. AB komisyonu 2012 yılında yayınladığı Beyaz Kitap' ta emeklilik sistemleri ile ilgili yapılması gerekenler arasında çalışma ile emeklilik arasındaki sürenin dengelenmesini saymıştır. Bunun için yapılması gereken başlıkları şu şekilde sıralamıştır: emeklilik yaşını yaşam beklentisi gelişmelerine bağlamak, erken emekliliğe erişimi kısıtlamak, daha uzun çalışma yaşamını desteklemek, kadınlar ve erkekler arasındaki emeklilik farklılıklarını kaldırmak (EU, 2012, s. 10-12). Erken emeklilik, prim gelirlerindeki azalmanın yanısıra emekli maaşları aracılığıyla giderlerde de artışa neden olmaktadır. Bu gelişmeler karşısında Dünya Bankası tarafından reform önerisi yapılmış ve reformun ana gerekçesi olarak nüfusun yaşlanması ve gelir-gider dengesi arasındaki bozulma olarak ileri sürülmüştür. Bu raporda ortaya konulan bir karma yapı, sistemin tamamının özelleştirilmesinin yaratacağı düşünülen sorunları giderme amacını taşımaktadır. Raporda önerilen sistem üçlü bir yapıdan oluşmaktadır. Yapıyı oluşturan parçalardan birinci ayak diyebileceğimiz parçası kamusaldır. Katılım zorunludur ve dağıtım yöntemi ile finanse edilmektedir. Gelirin yeniden dağılımına odaklanmıştır. Bu ayağın temel amacı, yoksulluğun giderilmesidir. Ancak özel kesim tarafından yürütülecek diğer ayakların olumsuz etkilenmemesi için en düşük düzeyde tutulması öngörülmektedir. İkinci ayak özel kesim tarafından yürütülecek ve katılımı zorunlu olacaktır. Bunun temel amacı, tasarrufların artırılması ve yaratılan kaynağın sermaye piyasalarına aktarılmasıdır. Üçüncü ayak ise yine özel kesim tarafından yürütülecek ancak katılım zorunlu olmayacaktır. Bu ayağın temel amacı, yaşlılıkta daha fazla emeklilik geliri elde etmek isteyen yüksek gelir gruplarının isteklerinin karşılanmasıdır (World Bank, 1994, s. 15-16). Ayaklardan her birinin içeriği ve göreceli ağırlığı, ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermekte ve sıklıkla politik çekişmenin hedefi olmaktadır (Anderson, 2019, s. 589). Sosyal güvenlik sistemleri tarafından sunulan yüksek gelir güvencesinin, bireylerin çalışma güdülerini olumsuz etkileyerek, iktisadi büyümeyi yavaşlatacağı savunulmaktadır (ILO, 2006, s. 12). Kwon vd (2019), emekli maaşına ilişkin kademeli reformlara ek olarak tamamlayıcı hedefli refah programları, yaşlı işçilere olan talebi artırma politikaları ve güvenlik düzenlemelerinin güçlendirilmesini tavsiye etmektedir (Kwon, vd., 2019). Yaşlı işçilerin işgücü piyasasında kalmasını sağlayacak finansal teşvikler, bu grubun işgücüne katılımının artırılmasında etkili bir strateji olarak görünmektedir. Sağlıksız, düşük gelirli veya düşük eğitim seviyesine sahip olanlar, mümkün olan en erken yaşta işgücü piyasasından çekilmeye daha meyillidirler (Röth vd., 2016, s. 5). Dolayısıyla bu kişileri daha uzun süre işgücü piyasasında tutabilmek ancak hayat boyu öğrenme ve aktif yaşlanma programlarının birlikte uygulanması ile mümkündür. Çalışanlar yaşlandıkça - yaşın sağlık ve verimlilik etkilerinden muzdarip olanlar için - boş zamanların faydası artmakta, işin faydası azalmaktadır. Bu nedenle, gelirlerini (en azından bir kısmını) korurken işgücü piyasasından çekilme şansı önerildiğinde, bu kişinin emekli olacağı beklenmektedir (Röth vd., 2016, s. 2). Ekonomik zorlukların karşılanmasında kilit faktör, özellikle yaşlı insanlara yönelik olarak işgücüne katılımın önündeki engelleri kaldırmak olacaktır. Daha yaşlı işçilerin daha uzun süre çalışmaya

devam etmeleri teşvik edilebilirse, bu üçlü bir etki ortaya çıkaracaktır. Bu durum işgücü büyümesini artıracak ve yaşanan nüfusun ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisini dengelemeye yardımcı olacaktır; vergi gelirlerini arttırırken erken emeklilikle ilgili kamu harcamalarını azaltarak kamu maliyesini iyileştirecek ve aynı zamanda, emekli işçileri yeni girenlerle değiştirme hızını yumuşatarak işverenlere yardımcı olacaktır (Keese vd., 2006, s. 24).

T.C. Anayasasının 65. Maddesinde “Devletin sosyal ve ekonomik alanlardaki görevlerini mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getireceği” ifade edilmektedir. Anayasa Mahkemesi ise bir kararında (E. 1986/16, K.1986/25) sosyal güvenliğe ilişkin çerçeveyi “...devletin temel amaç ve görevleri arasında insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlamaya çalışmak, kişiyi mutlu kılmak, onların hayat mücadelesini kolaylaştırmak, insan haysiyetine uygun bir ortam içinde yaşamalarını sağlamak gibi hususlar da yer alır. Gerçekten yarattığı gelecek güvencesiyle bu mutluluğa hizmet eden araçlardan biri de sosyal güvenliğin temin edilmiş olmasıdır” olarak çizmiştir. Günümüzde ABD ve Avrupa ülkeleri başta olmak üzere tüm ülkeler devlet üzerindeki yükün azaltılmasına yönelik düzenlemeler yapmakta, yükün bir kısmını primli sistemlerle özel sigorta şirketlerine yüklemektedirler. Türkiye’de bu ülkelerden biridir. Çalışanların bireysel emeklilik sistemine zorunlu iştiraki bu amaca hizmet etmektedir. Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine katılım tüm çalışanlar için 2017 yılında zorunlu hale getirilmiştir. Sistemin özelleştirilmesi, sosyal güvenliğin piyasa koşullarına bırakılması Endüstri 4.0 ve getireceği değişimler de dikkate alındığında toplumsal çatışmaları artıracak ve bir refah devleti mümkün olmayacaktır. Bireysel emeklilik şirketleri şu an için büyük oranda fon toplamaktadırlar. Fakat bu fonların getirisi konusunda endişeler bulunmaktadır. Natali (2011), çalışmasında 2008 küresel finansal krizin emeklilik planları üzerindeki etkisini betimsel olarak analiz etmiş ve krizden en çok bireysel emeklilik sisteminin etkilendiğini tespit etmiştir. Getiri oranları ve faizlerdeki azalma, emeklilik fonları üzerinde olumsuz etkiye sahiptir (Keskingöz, 2016, s. 133). Dolayısıyla kamu ayağındaki zayıflamanın özel sektör ayağıyla telafisine çalışılsa da, gelecekte yaşlı yoksulluğunun tekrar canlanması ihtimali bulunmaktadır.

7. Tartışma

Endüstri 4.0’ın çalışma hayatında radikal değişimlere yol açacağı görülmektedir. Bu değişim var olan bazı sorunları daha da derinleştirirken aynı zamanda yeni sorunlara da gebe görünmektedir.

Endüstri 4.0 sayesinde az miktarda işgücü girdisi ile üretim miktarı artırılabilir olduğundan, üretilen miktar ile istihdam arasındaki bağlantı oldukça zayıftır. Ayrıca, özellikle dijital teknolojilerle karakterize edilen ağ ekonomilerin varlığında neredeyse sıfır marjinal maliyete sahip bu maliyet yapısı, doğal tekellerinkine benzemektedir (Marengo, 2019, s. 329). Dijital emek platformlarının büyümesindeki diğer önemli etkenlerden biri ise işsizlik ve eksik istihdamdaki artıştır. Bu sorunlar dünyanın birçok ülkesinde önemli ekonomik ve sosyal endişe kaynağıdır (Çiğdem, 2019, s. 17). “Gig ekonomisi” terimi ilk olarak küresel mali krizin zirvesinde olağanlaşmıştır. O zaman birçok işçi kalıcı, tam zamanlı istihdamını kaybetmiş ve daha iyi alternatiflerin yokluğunda kendilerini desteklemek için gittikçe dağınık, geçici ve freelance veya gig çalışmaya dönmüştür. (Minter, 2017, s. 440). Freelance çalışma durumu, ekonomik durgunlukla güçlü bir şekilde ilişkilidir (Kuhn, 2016, s. 159). Bu durum gig ekonomisinin isteğe bağlı olmaktan ziyade bir zorunluluk olarak genişlediğini göstermektedir.

Gig istihdamın artması, sosyal sigortalar sistemini tehdit etmektedir. Platform işçileri, sosyal güvenlik ödemelerinin tüm masraflarını veya engellilik, iş kaybı veya emeklilik durumunda sosyal güvenlik kapsamına girmeyen riskleri üstlenmektedirler (Çiğdem, 2019, s. 32). Bu risklerin maliyeti formel işlerde işverenlere yüklenmiştir. Dolayısıyla işverenler bu maliyetlerden kaçınmayı tercih ederek iş organizasyonlarını dijital platformlar üzerinden gerçekleştirmektedir. Yeni ekonomik düzen içerisinde işçi ile sermaye arasındaki çatışma var olmaya devam etmektedir. Bu yüzden, uygun çalışma koşullarına ulaşmak için yasal güvence sağlama ihtiyacı devam etmektedir (Corujo, 2017, s. 295). Dünya üzerinde tahmin edilemeyecek kadar çok güvencesiz, belirsiz, tehlikeli ve öngörülemeyen çalışma koşullarında çalışmak zorunda bırakılan kişi bulunmaktadır. İşsizlik rakamları, tek başına endişe kaynağı olmakla birlikte, bir işte çalışan fakat iyi bir işi olmayan, iyi bir ücret, güvenli bir gelecek, sosyal koruma ve temel haklara erişimi olmayan çalışan sayısı çok daha fazladır (Çiğdem, 2019, s. 27).

İstihdam ve iş hukukunun geleceği, iş piyasasında devam eden değişikliklere, teknoloji gelişmelerine ve değişen ekonomik gerçeklere cevap veren politika yapıcılara bağlıdır (Lobel, 2017, s. 15). İşsiz bir dünyaya ani bir kaymaya tanıklık etmek yerine, BİT teknolojilerinin ortaya çıkması ve sağlanmasından

kaynaklanan karmaşık ve uzun süreli bir dönüşüm sürecinin önünde olmamız gerekmektedir (Cetrulo ve Nuvolari, 2019, s. 339).

Modern iş kanunu, çalışma dünyasının iki varsayımına dayanmaktadır: ya bir çalışansınız ya da değilsiniz ve eğer değilse, çalışanlara sağlanan korumaların hiçbirine sahip değilsiniz (Lobel, 2017, s. 9) paradigması artık sarsılmaya başlamıştır. İş kanununun ortaya çıkması ve sağlanmasına neden olan orijinal sosyo-ekonomik gerçeklik, zaman içinde evrimleşmiştir ve şimdi dijital ilerleme sayesinde kısmen de olsa en azından önemli bir dönüşümün varlığını kabul etmeye başlamıştır (Corujo, 2017, s. 295). Gig veya platform çalışanlarını, işgücü korumalarından faydalanmaları için istihdam ilişkisini düzenleyen mevcut istihdam statüleri şemsiyesi altına sokmak biraz zordur. Fakat bu yönde önemli girişimler olduğu görülmektedir. İngiltere’de, Profesyonel Şoförler Birliği GMB, Uber’e karşı işçi sınıflandırması konusunda en büyük girişimlerden birini gerçekleştirmiştir. GMB, Uber’in sürücülerinin bağımsız yükleniciler olarak sınıflandırılmasına rağmen, sürücüler için ‘işçi’ statüsünün daha uygun olacağını savunmuştur. Bu yönde alınan karar, İngiltere genelinde 30.000 sürücüye tatil ücreti, asgari ücret ve molalar dahil temel istihdam koşullarına erişim sağlamıştır (Çiğdem, 2019, s. 31). Gerçek bir bağımsız yüklenici ile çalışan arasındaki temel farklardan biri, işçinin çalışmalarının performansı üzerinde sahip olduğu kontrol düzeyidir. Avustralya mevzuatında, işçi veya bağımsız yüklenici statüsünün belirlenmesinde, işçi ve işveren arasındaki ilişkinin bütünü göz önünde bulundurulmaktadır (Minter, 2017, s. 441). Bazı devlet yasaları ise bağımsız yükleniciler de dahil olmak üzere tüm çalışanlara ayrımcılık karşıtı korumaları genişletmiştir. Örneğin, Washington Ayrımcılığa Karşı Yasası (WLAD), durumu ne olursa olsun, geniş bir “çalışan” tanımıyla, işçilere yönelik ayrımcılığa karşı yasakların standardını belirlemiştir (Lobel, 2017, s. 9). Kanada’ da ise bağımsız bir yüklenici, uzunca bir süre yalnızca ve sadece bir müşteri için çalıştığında, fesih bildirim ve temsil açısından bağımlı bir üstlenici sayılmaktadır (Lobel, 2017, s. 10) . Gig ekonomisinin yükselişi bize sosyal politikayı yeniden gözden geçirmek için yeni bir fırsat sunmaktadır (Friedman, 2014, s. 185). Lobel (2016), gig ekonomisinin istihdam ve iş hukuku üzerindeki etkilerine yönelik çalışmada dört yollu sistematik bir reform önermektedir. Birinci yol herkesin bildiği yumuşak klasik doktrini sınıflandırmak ve basitleştirmektir. İkincisi mevcut istihdam korumalarının sınıflandırması ne olursa olsun tüm çalışanlara genişletilmesi, diğer bir ifadeyle tüm sınıflamaların reddedilmesidir. Üçüncüsü ara katagoriler için özel kurallar oluşturulmasıdır. Dördüncüsü ise belirli sosyal korumaları, “çalışma” dan koparmaktır (Lobel, 2017 S: 1). Benzer şekilde Stewart ve Stanford (2017, s. 11), radikal olarak işin düzenlenmesi için istihdam statüsünden tamamen vazgeçilmesini ve “çalışan” herkes için gerekli korumanın sağlanmasını önermiştir. Normatif olarak, bir dizi temel hakla ilgili olarak, istihdam durumuna bakılmaksızın tüm çalışanlara korumaların genişletilmesi gerekmektedir (Lobel, 2017, s. 9).

Teknolojik ilerlemelerin sonucunda orta sınıfın yok olması muhtemeldir. Ortaya çıkabilecek geniş çaplı işsizlik ve eşitsizlik sorunlarına karşı Ford’un sunduğu çözüm önerisi, aralarında Friedrich Hayek’in de bulunduğu kimi iktisatçılar tarafından da önerilen bir tür “temel gelir garantisi” dir. Temel gelir garantisi ile güdülen amaç herkese bir güvenlik ağı sağlamak, fakat bunu yaparken insanları çalışma fikrinden caydırmamak ve üretkenliklerini azaltmamaktır. Bu yaklaşım aslında George Stigler’in 1946 yılında önerdiği “negatif gelir vergisi” nin bir benzeridir. İşsizlik maaşı vb. ödemelerin bazı kesimleri profesyonel işsizliğe ittiği bilinen bir gerçektir. Ford, sağlanan bu gelirin minimal olması gerektiğini, rahat etmelerini sağlayacak kadar değil, geçinmeye yetecek kadar olması gerektiğini ifade etmektedir (Ford, 2018, s. 291- 295). Ancak bu uygulamanın gerektirdiği kaynağın yaratılması ve halkın çoğunluğunun buna istekli olması gerekmektedir. 2016’da İsviçre’de yapılan referandumda halkın %23’ü garanti gelir uygulamasına evet oyu verirken, %77’si hayır oyu verdiği için teklif reddedilmiştir (Özsoy, 2018, s. 265).

Diğer taraftan emek üzerinden alınan vergilerin yüksekliği nedeniyle firmalar insan emeğinden kaçınmaya ve mümkün olan her alanda otomasyona gitmeyi tercih etmektedir. Otomasyonla birlikte ekonomide emeğin payının gittikçe azalacağı varsayımı altında emekten alınan verginin azaltılıp sermayeden alınan verginin artırılması söz konusu olabilir (Ford, 2018, s. 306- 310). Endüstri 4.0’ in ortaya çıkardığı yapıda sabit maliyetler önemli yer tutmaktadır. Bunun karşılığında ise işverenler işçilere verdiği maaş, sosyal güvenlik primleri ve kıdem tazminatı gibi giderleri robotlara vermemektedirler. Dolayısıyla gelirin büyük bir kısmı işverende kalmaktadır. Bu durum toplumda gelir eşitsizliğinin artmasına neden olacaktır. Böyle bir durumda robotlardan vergi alınması gibi politikaların üretilmesine ihtiyaç duyulabilecektir (Toker, 2018, s. 58). Robotlar için, inşaat sektöründe uygulanan asgari işçilik uygulamaları benzeri bir sistemle sosyal güvenlik sisteminin desteklenmesi mümkündür. Nitekim, World Economic Forum Beyaz Kağıt’ta (2018), atılması gereken adımlar arasında iş güvencesinin teşviki yer almıştır. Bu başlık altında, insan işlerinin elde

tutulması için şirketlere geçici teşvikler ve ödüllere, kitle halinde yerinden eden teknolojiler için cezalara ihtiyaç olabileceği ifade edilmektedir. Bu amaçla “Robot vergisi”ni önermektedir.

Çalışan sayısı başına robot kullanımı anlamına gelen “üretimde yoğunluk” açısından Türkiye gelişmiş ülkelere göre epey gerilerdedir. Güney Kore’de 10 bin işçi başına 531 robot düşerken bu sayı Türkiye’de sadece 19 dur. Dünyada ortalama 10 bin işçiye 70 endüstriyel robot düşerken Türkiye’de robot yoğunluğunun oldukça düşük olduğu ortaya çıkmaktadır (Fırat ve Fırat, 2017, s. 221). Demokratik fırsat penceresi de dikkate alındığında Türkiye gelişmiş ülkelere göre önemli avantajlara sahiptir. Türkiye sosyal güvenlik sisteminin finansal yapısını güçlendirerek kendini geleceğe hazırlamalıdır. Bunun için işsizlik oranlarının ve kayıt dışı istihdamın düşürülmesi gerekmektedir. Nitekim Türk sosyal güvenlik sisteminde yapılan tüm reformlara karşın sistemdeki finansman açığı devam etmektedir. Alper (2019, s. 359), 2050 yılına kadar yaptığı projeksiyonda prim gelirlerinin giderleri karşılama oranının 2010 yılından sadece %2 oranında daha iyi olacağını ortaya koymaktadır.

Sonuç

Endüstri 4.0’ ın üretim teknolojisinde yarattığı değişim, çalışma hayatında da önemli değişimlere yol açmaktadır. Yeni dönemde daha nitelikli işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda birçok meslek ortadan kaybolurken yerine yeni meslekler doğmaktadır. Birçok işin yapay zekaya sahip robotlar üzerinden yapılacak olması, işgücüne olan talebin düşeceği algısı oluşturmaktadır. Buna karşın ortaya çıkacak yeni meslekler ve platform ekonomisi çalışanlarının bu açığı kapatabilme şansı da bulunmaktadır. Yeni çalışma düzeni bazıları için fırsatlar sunarken, bazıları için de büyük riskler taşımaktadır. Endüstri 4.0’ ın nimetlerinden faydalananların yükü paylaşma konusunda daha istekli olmaları gerekmektedir.

Sosyal haklardaki genişlemelerin işverenler açısından sadece dezavantaj yaratacağı düşünülmemelidir. Çalışanlara yönelik sosyal korumalar, çalışanların örgütsel bağlılıkları ve dolayısıyla verimliliklerinde artışa neden olacaktır. Aynı zamanda toplumsal uzlaşma için çalışma barışı bir zorunluluktur. İktisat biliminin çözüm aradığı temel sorulardan “nasıl üretilecek” sorusunun cevabı kapitalist sistem içerisinde yeni teknik ve üretim metotları ile çözülecektir. Buna karşın “ne üretilecek” ve “zenginlikler nasıl paylaşılacak” sorularının cevapları yeni endüstri devrimi içinde sorunlar barındırmaktadır. Büyük bir kesimin işsiz ve de gelirsiz kalması halinde mal ve hizmetlerin kimin için üretileceği önemli bir sorundur. Üretilen zenginliğin bölüşülmesindeki dengesizliklerin, sistemin sürdürülebilirliğini tehlikeye atması muhtemeldir. Sosyal güvenlik sistemlerinin geleceğin çalışma şekillerine göre revize edilmemesi halinde birçok ülke için yaşlılık yoksulluğunun geri dönüşü tehlikesi bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sistemini bir işletme mantığıyla kendi kendine yeter hale getirmek, endüstri 4.0 koşullarında uygulanabilir görülmemektedir.

Dolayısıyla merkezi bütçeden finansal destek sağlanmadıkça gerek çalışanlar gerekse emekliler için gelecek parlak görülmemektedir. İşin finansal boyutunun yanı sıra sosyal güvenliğin çerçevesinin daralması, refah devleti anlayışının da temellerini sarsacaktır. Bu bilgiler ışığında yapılması gerekenler aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- Çalışma koşulları iyileştirilmeli, aktif yaşlanma için zemin hazırlanmalıdır. Bu yöntemle sosyal güvenliğin finansmanına çift yönlü katkı sağlayabilmek mümkündür.
- Örgün eğitim, geleceğin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden yapılandırılmalı, yüksek niteliklere sahip mühendislerin yanı sıra teknisyen eğitime de önem verilmelidir. Bu yöntemle arz-talep uyumsuzluğu azaltılmalıdır.
- Hayat boyu öğrenme imkanları genişletilmeli, çalışanların teknolojik gelişmelere ayak uydurması sağlanmalıdır.
- İş hukukunda çalışanları sınıflamak için kullanılan bağlılık kavramı ve dolayısıyla sosyal güvenliğin kapsamı tartışılmalı; yeni ortaya çıkan çalışan tipleri için asgari haklar sağlanmalıdır. Platform ekonomisi çalışanları için de sosyal güvenlik sistemine katılım zorunlu olmalıdır.
- Sosyal güvenliğin finansman yükü sadece çalışan ve işverenlere yüklenmemelidir. Mal ve hizmet üreten tüm kesimler, üretimde kullanılan girdinin sermaye veya emek olduğuna bakılmaksızın, çıktı üzerinden sisteme katkı sağlamalıdır.

Endüstri 4.0’ ın günümüzde var olan sorun alanlarının genişlemesine ve gelecekte ortaya çıkması muhtemel yeni sorunlara yol açacağı görülmektedir. Bu durum yeni politikaları gerekli kılmaktadır. Alınacak tedbirlerin başarısı, yaşanacak gelişmelerin endüstri 4.0’ ı olumlu değerlendirenlerin mi, yoksa olumsuz değerlendirenlerin mi haklı çıkacağıni gösterecektir.

Kaynakça

- Akın, Ö. (2017) Hızla artan endüstriyel robotların üretim süreçlerinde yarattığı değişimler ve Türkiye işgücü piyasasında yaratacağı olası etkilerin değerlendirilmesi, *İş ve Hayat*, 3 (6).
- Alçın, S. (2016). Üretim için yeni bir izlek: Sanayi 4.0. *Journal of Life Economics*, 3 (2), 19-30.
- Alper, Y. (2019). *Sosyal güvenlik üzerine yazılarım*, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları.
- Anderson, K. M. (2019). Old-Age pensions. in H. Obinger & M. G. Schmidt (Eds.), *Handbuch Sozialpolitik*: Springer.
- Baller, Silja vd. (2016). *The global information technology report 2016 Innovating in the digital economy*, world economic forum, Geneva, <https://www.weforum.org/reports/the-global-information-technology-report-2016>.
- Bercovici, E. G., ve Bercovici, A. (2019). Israeli labor market and the fourth industrial revolution. *Amfiteatru Economic* (Special Issue 13), 884. doi:10.24818/EA/2019/S13/884
- Biçerli, M.K. (2011). *Çalışma ekonomisi*, İstanbul: Beta Basın Yayın A.Ş.,
- Braña, F.-J. (2019). A Fourth Industrial Revolution? Digital transformation, labor and work organization: A View from Spain. *Journal of Industrial and Business Economics*, 46(3), 415-430. doi:10.1007/s40812-019-00122-0
- Brynjolfsson, E. ve McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies*. WW Norton & Company, New York.
- Cappelli, P., ve Keller, J. R. (2013). Classifying work in the new economy. *Academy of Management Review*, 38(4), 575-596.
- Castells, M. (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, toplum ve kültür* (Cilt 2). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cetrulo, A., ve Nuvolari, A. (2019). Industry 4.0: Revolution or Hype? Reassessing recent technological trends and their impact on labour. *Journal of Industrial and Business Economics*, 46(3), 391-402. doi:10.1007/s40812-019-00132-y
- Çiğdem, S. (2019). Endüstri 4.0 ve dijital emek platformlarının insana yakışır iş bağlamında değerlendirilmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 77. Advanced Online Publication. <https://doi.org/10.26650/jspc.2019.77.0018>
- Corujo, B. S. (2017). The 'Gig' economy and its impact on social security: The Spanish Example. *European Journal of Social Security*, 19(4), 293-312. doi:10.1177/1388262717745751
- Degryse, C. (2016). Digitalisation of the economy and it's impact on labour markets. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2730550>
- Eğilmez, M. (2018). *Değişim Sürecinde Türkiye* (Cilt 1). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erdoğan, E., ve Çiğdem, S. (2018). GİG ekonomisi ve freelance işgücünün yükselişi: Freelancer.com üzerinden bir değerlendirme. In E. Erdoğan (Ed.), *Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar-II*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık, Yayın ve Dağıtım.
- Eurofound (2018). *Gig Economy*. Retrieved July 30, 2018, from <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/industrial-relations-dictionary/gig-economy>
- European Commission (2012) *An agenda for adequate, safe and sustainable pensions*, White Paper, Brussels (16.02.2012)
- Fırat, O.Z. ve Fırat S.Ü. (2017) Endüstri 4.0 yolculuğunda trendler ve robotlar, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 3(2), DOI: 10.5152/iujbs.2017.005
- Ford, M. (2018). *Robotların yükselişi: Yapay zekâ ve işsiz bir gelecek tehlikesi*, (çev. Cem Duran), Kronik Kitap, İstanbul.

- Friedman, G. (2014). Workers without employers: Shadow corporations and the rise of the gig economy. *Review of Keynesian Economics*, 2(2).
- ILO. 2015. *World social protection report 2014–15*. Geneva, International Labour Office.
- Jagannathan, S.; Ra, S. ve Maclean, R. (2019) Dominant recent trends impacting on jobs and labor markets - An Overview, *International Journal of Training Research*, Routledge, 17 (1).
- Kalleberg, A. L. (2000). Nonstandard employment relations: Part-time, temporary and contract work. *Annual Review of Sociology*, 26, 341–365.
- Keese, M., Hirsch, D., ve Bednarzik, R. (2006). *Live longer, work longer*. Paris: OECD.
- Kergroach, S. (2017). Industry 4.0: New challenges and opportunities for the labour market. Foresight and STI Governance (Foresight-Russia till No. 3/2015), *National Research University Higher School of Economics*, 11(4), pages 6-8.
- Keskingöz, H. (2016) Türkiye’de yaşanan 2008 ekonomik krizinin yoksulluk ve emeklilik kararları üzerine etkisi, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 6 (1).
- Kılıç, S. ve Alkan, R.M. (2018) Dördüncü sanayi devrimi 4.0: Dünya ve Türkiye Değerlendirmeleri; *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2 (3) 29-49
- Kuhn, K. M. (2016). The rise of the “gig economy” and implications for understanding work and workers. *Industrial and Organizational Psychology*, 9(1), 157-162. doi:10.1017/iop.2015.129
- Kwon, J., Lee, T., ve Rhee, S. (2019). Work capacity and socially sustainable public pension system in aging societies. *Think 20*, Japon.
- Lobel, O. (2017). The Gig Economy & The future of employment and labor law. *USFL Rev.*, 51.
- Marengo, L. (2019). Is This Time Different? A note on automation and labour in the fourth industrial Revolution. *Journal of Industrial and Business Economics*, 46(3), 323-331. doi:10.1007/s40812-019-00123-z
- Minter, K. (2017). Negotiating labour standards in the gig economy: Airtasker and Unions New South Wales. *The Economic and Labour Relations Review*, 28(3), 438-454. doi:10.1177/1035304617724305
- Myles, J. (2003). *A New Social Contract for the Elderly? Why We Need a Welfare State* (der. Esping-Andersen, G.; Gallie, D.; Myles, J.), Oxford University Press, New York, 2003.
- Öcal, F.M. ve Altıntaş, K. (2018) Investigation on the possible effect of the 4th industrial revolution on labor markets and solution recommendations, *ADAMOR Toplum Araştırmaları Merkezi*
- Özsoy, C. E. (2018). Endüstri 4.0 ve istihdam üzerindeki potansiyel etkisi. *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 8(2). doi:10.26579/jocrebe-8.2.16
- Rajnai, Z., ve Kocsis, I. (2017). Labor market risks of industry 4.0, digitization, robots and ai. paper presented at the 2017 *IEEE 15th International Symposium on Intelligent Systems and Informatics (SISY)*.
- Röth, H., Bongestabs, A., ve Nimeh, Z. (2016). *Impacts of old age pensions*. Retrieved from Genova:
- Schwab, K. (2017). *Dördüncü sanayi devrimi*. (S. Talay, Dü., & Z. Dicleli, Çev.) İstanbul: Optimist Kitap
- Sığın, A. (2016) Çalışma hayatı ve emeklilik bağlamında Türkiye’de yaşlılık, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1).
- Stewart, A. ve Stanford, J. (2017). Regulating Work in the Gig Economy: What are the Options?, *The Economic and Labour Relations Review*, 28 (3), 420-437.
- Stojanove, H.; Lietavcova, B. ve Raguz, I.V. (2019) The dependence of unemployment of the senior workforce upon explanatory variables in the European Union in the context of Industry 4.0, *Social Sciences MDPI AG*, 8(1)
- Şahin. M. ve Bayramoğlu, G. (2015) Decent work in the context of corporate social responsibility, *Journal of Advanced Management Science*, 3 (2), 162-167
- Toker, K. (2018). Endüstri 4.0. ve sürdürülebilirliğe etkileri. *İstanbul Management Journal*.

- Ulutürk, S., ve Dane, K. (2009). Sosyal Güvenlik: Teori, dönüşüm ve Türkiye uygulaması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(29).
- Vosko, L. F., Zukewich, N., ve Cranford, C. (2003). *Precarious jobs: A New Typology of Employment, Perspectives on Labour and Income*, Statistics Canada, 15(4).(16-26).
- World Bank (1994). *Averting the Old Age Crisis: Policies to protect the old and promote growth*, The World Bank, Washington.
- World Economic Forum White Paper (2018) Eight Futures of Work Scenarios and their Implications http://www3.weforum.org/docs/WEF_FOW_Eight_Futures.pdf
- World Employment Social Outlook. (2019). Retrieved from GenEva: ILO
- YÖK, Geleceğin Meslekleri Çalışmaları (2019) <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2019/gelecegin-meslekleri-calismalari>

INDUSTRY 4.0: FUTURE OF THE WORK

Yavuz Kağan YASIM

Extended Abstract

Industry 4.0 changes the method of production. But it's main effect is on social and economic system. In new Industry, labor markets are undergoing a major change. In this study, changes in socio-economic system will be evaluated in terms of employees. According to recent research results analyzing the effects of Industry 4.0 on the labor market and employment, researchers were divided into optimists and pessimists. The common view between the two groups is that advances in technology will destroy many jobs. The optimists claim that the destroyed works will be replaced by new ones. Pessimists argue that people will face mass unemployment, poverty and inequality because of destroyed jobs.

The first of these changes is about the quantitative demand for labor. Industrial revolutions have increased labor productivity. This situation increased the demand for labor in the long term. However, there is controversy about how industry 4.0 will have an impact on the quantitative demand of labor. Some researchers argue that industry 4.0 will increase unemployment, while others say employment will increase in the long run. The common conclusion is that some jobs will be destroyed and some new jobs will emerge. The characteristics of the new jobs that are emerging are the subject of discussion. Some of these jobs serve as a means to bring employers to an area where they do not have some responsibilities. In this respect, the gig economy or digital platforms are criticized. In the past years, there have always been labor arrangements that did not comply with the full-time work form. But today more and more people are working on their own account for reasons such as freedom and flexibility. On the other hand, it is becoming increasingly attractive for those who cannot find jobs in traditional, full-time, waged positions, or those who want to make an additional contribution to their current income. Gig economy employees are considered independent contractors. This situation causes employees to be deprived of basic social benefits such as severance pay, annual leave, health insurance, retirement opportunity and minimum wage. Therefore, the notion of dependence in labor contracts has begun to be discussed. In some countries, the definition of employee has been expanded thus gig employees began to benefit from minimum social security standards.

One of the problems facing labor markets is the aging of the population. This affects the country's productivity and at the same time, jeopardizes the sustainability of the social security system. Therefore, it is recommended that elderly people stay in the labor market for a longer period of time. In order for this to happen, employees need to be equipped with the qualifications required by industry 4.0, and lifelong learning is encouraged.

Changes in working life disrupt the welfare state. The increase in unemployment will cause more needy people to emerge, which will accelerate the deterioration of the actuarial balance of insurance. Achieving the actuarial balance is only possible by the simultaneous implementation of two-way measures that increase the revenues of the social insurance system and reduce the expenses. The World Bank has proposed a three-legged system in order to solve the difficulties experienced in the financing of social security necessitate the reorganization of the system. However, this recommendation places a large amount of burden on the employee. This situation is not sustainable. It is predicted that there will be a decrease in medium skilled jobs in the future due to Industry 4.0. However, there will be an increase in high and low skilled jobs. This situation will increase the dualism in the labor market. Low-skilled jobs will increase in the service sector. This sector has undeclared work and poor working conditions largely and social security is also limited. The aging of the population and the increase in unemployment rates or the shift of employment to unregistered jobs cause a decrease in the income of social security systems.

The future of employment and labor law depends on policy makers who respond to ongoing changes in the labor market, technological developments and changing economic realities. In the new economic scheme, the conflict between workers and capital continues to exist. Therefore, there remains a need to provide legal assurance to achieve appropriate working conditions. One of the main differences between a true independent contractor and an employee is the level of control over the performance of worker. Therefore, the definition of employee needs to be reconsidered. Thus, social rights should be applied to all employees.

Some authors recommend basic income guarantees against the wide range of unemployment and inequality issues that may arise. The aim of the basic income guarantee is to provide everyone with a minimum social security area. But in doing so, it is necessary not to deter people from working and reduce their productivity.

On the other hand, due to the high level of taxes on labor, companies prefer to avoid human labor and go to automation in every possible area. Robot tax is recommended to reduce the avoidance of labor use or to compensate for the increased social security risks. Expansion of social rights should not be considered as a disadvantage for employers. Social protections for employees will lead to an increase in employees' organizational commitment and consequently their productivity. It is also a necessity for social reconciliation and industrial peace. If the social security systems are not revised according to the future of the work, there is a danger of the return of old age poverty for many countries.

ÜNİVERSİTE İTİBARI VE İMAJININ ÖĞRENCİ MEMNUNİYETİNE ETKİSİ: BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Metin IŞIK

Dr. Öğretim Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

beu.metin@gmail.com | ORCID: 0000-0003-4577-0095

Özet

Bu araştırmada imaj, itibar ve öğrenci memnuniyeti ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın odak noktası, kurumsal imaj ve kurumsal itibarın öğrenci memnuniyeti üzerindeki etkisini belirlemektir. Nicel bir araştırma yöntemi benimsenmiş olup, örneklem olarak Bitlis Eren Üniversitesi İİBF öğrencileri tercih edilmiştir. Veriler anket tekniğiyle elde edilmiştir. Elde edilen veriler Spss programı yardımıyla basit doğrusal ve çoklu regresyon analizlerine tabi tutulmuştur. Analizler sonucunda değişkenler arasında önemli ilişkiler olduğu görülmüştür. Kurumsal imajın kurumsal itibarı önemli ölçüde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca kurumsal imaj ve kurumsal itibarın da öğrenci memnuniyetini etkilediği ve önemli oranda açıkladığı görülmüştür. Araştırma bulgularının yükseköğretim yöneticileri için önemli bir veri niteliği taşıdığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: İmaj, İtibar, Öğrenci memnuniyeti, Üniversite, Üniversite öğrencileri.

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

THE EFFECT OF UNIVERSITY REPUTATION AND IMAGE' ON STUDENT SATISFACTION: EXAMPLE OF BITLİS EREN UNIVERSITY

Abstract

In this research, the relationship between image, reputation and student satisfaction was examined. The focus of the research is to determine the effect of corporate image and corporate reputation on student satisfaction. A quantitative research method was adopted and Bitlis Eren University students were preferred as a sample. Data were collected by survey technique. The obtained data were subjected linear and multiple regression analysis by the Spss program. As a result of the analyzes, it was observed that there were important relationships between the variables. Also, it has been determined that the seen image has a significant impact on corporate reputation. It has been seen that corporate image and corporate reputation also affect student satisfaction and explain it significantly. It can be said that the research findings are guiding data for higher education administrators.

Keywords: Image, Reputation, Student satisfaction, University, University students

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics."

Giriş

İtibar ve imaj kavramları hem akademik hem de iş dünyasında her zaman dinamik bir özelliğe sahiptir. Bu iki kavram, kar amaçlı olsun ya da olmasın bütün kurumların sürekli yönetmesi gereken dinamik birer değerdir. Çünkü günümüzde kurumlar için değer oluşturmak ve bu değeri hedef kitle nezdinde saygın tutmak sürdürülebilirlik açısından her zamankinden daha önemli hale gelmiştir. Bu bakımdan günümüzde gerek kamu, gerekse özel sektör kurumları hem iç hem de dış paydaşları tarafından hangi değerler ile nasıl algılandıklarını önemsemektedirler. Çünkü paydaşlar için bir kurumun birçok açıdan nitelikli olmasının tek başına bir önemi yoktur. Örneğin, almış olduğumuz hizmetin ya da tüketmiş olduğumuz ürünün fiyatı, kalitesi, sunuş biçimi veya ondan elde ettiğimiz/edeceğimiz fayda tek başına yeterli değildir. Elbette bu faktörler önemli birer kriterdir. Ancak bunların yanı sıra, kurumun insanlar nezdindeki pozisyonu, temsil ettiği değerler gibi unsurlar ifade eden imaj da bireyler için önemlidir. Ayrıca bütün bu unsurların bileşimini ifade eden itibar da (Çiçek ve Almalı, 2019, s. 91) bir o kadar önemlidir. Kurumsal itibar, bir kuruma zaman içerisinde paydaşları tarafından atfedilen; finansal, sosyal ve çevresel etkilerin değerlendirmelerini kapsayan kolektif yargılardır (Barnett vd., 2006, s. 33). Bir kurumun saygınlık ve güvenilirlik temelinde paydaşlarında oluşturduğu değerlerin bir izlenimi olan kurumsal itibar, taklit edilmesi güç soyut bir değerdir (Işık vd., 2016, s. 166). Kurumsal imaj da bir kurumun paydaşlarının, o kurumu rakipleriyle mukayese ettiği deneyimler, kurumun geçmişi ve dış çevreyle olan iletişimi gibi unsurların birleşik algısından oluşmaktadır (Sart vd., 2018, s. 69). Dichter'e (1985, s. 75) göre imaj, bir kurumun başkalarının zihinlerinde oluşturduğu toplam izlenimdir. Yani imaj, kurumun olduğuna inandığı şey değil, izleyicilerin zihninde var olan kurum hakkındaki duygu ve inançlardır (Abratt, 1989, s. 68).

İtibar ve imaj, kar amacı taşıyan ya da taşımayan her kurum tarafından dikkatle yönetilmesi gerekir. Özellikle de aynı alanda faaliyet gösteren kurumların rakiplerinden farklılaşabilmesi paydaşları nezdinde olumlu bir itibar ve imaj oluşturmaya bağlıdır. Çünkü olumlu bir itibar veya imaj, kurumun saygınlığının, tanınırlığının ve bilinirliğinin yükseldiğinin kanıtı niteliğindedir. Bu da kurumun ürün ya da hizmetler açısından rakiplerine göre daha çok tercih edildiğine işaret etmektedir. Nitekim literatürde pek çok araştırma itibar ve imaj kavramlarının kurumlar için önemine dikkat çekmiştir. Çünkü kurumlar, iç ya da dış paydaşları nezdindeki imaj ve itibarlarını bilmek isterler (Andreassen ve Lindestad, 1998; Gary ve Balmer, 1998; Nguyen ve Leblanc, 1998). Hali hazırda kar amaçlı kurumlar mümkün olduğunca itibar ve imajı önemsemekte ve paydaşlarının bu anlamda olumlulanması için gayret göstermektedirler. Diğer taraftan, üniversiteler gibi kar amacı gütmeyen kurumlar da itibar ve imaj konularını önemsemeye başlamışlardır (Avcı, 2019). Özellikle ülkemizde üniversite sayılarının her geçen gün arttığı düşünüldüğünde; itibar ve imaj üniversite yönetimlerinin ajandalarında sürekli yer alan sıcak konular olarak kalacaktır. Nitekim Yükseköğretim Kurulu verilerine göre; Türkiye'de 2007 yılı öncesinde 1 vakıf myo, 87 devlet ve 29 vakıf üniversitesi bulunurken, bu sayı 2020 Ocak verilerine göre 5 vakıf myo, 129 devlet ve 73 vakıf üniversitesi ile %56,5 oranında artış göstermiştir (Yök, 2020). 2007 yılından sonra üniversitesiz il kalmamış, ülkedeki üniversite sayısı iki kattan fazla artmıştır. Bu durum hem devlet hem de özel üniversitelerin kendilerini paydaşlarının algı dünyasında olumlu bir imaj ve itibar bırakmaya zorlamaktadır. Üniversiteler, daha nitelikli personel (akademik-idari) ve daha çok sayıda başarılı öğrenci çekmek için her zamankinden daha çetin bir rekabet içine girmişlerdir. Bu gelişmeler sonucunda yükseköğretim alanında ciddi bir rekabet ortaya çıkmıştır.

Bir yandan, bilgi teknolojisindeki ilerlemeler uzaktan eğitim yoluyla yeni öğretim yöntemlerine yol açmış, öte yandan, üniversiteler arası anlaşmalar sayesinde farklı milletlerden akademisyen ve öğrencinin hareketliliği için büyük ekonomik imkânlar sunulmaya başlanmış ve böylece üniversitelere uluslararasılaşma fırsatı doğmuştur (Wazzarol, 1998). Diğer taraftan, son yıllarda üniversitelerin sıkça karşılaştıkları bir sorun olan kontenjanların boş kalması (Çiçek ve Çiçek, 2019, s. 300), üniversitelerin toplum nezdindeki itibar ve imajlarını tartışma konusu haline gelmiştir. Ayrıca The Times Higher Education ve QS World University Ranking gibi uluslararası ve URAP (University Ranking by Academic Performance) ve Türkiye İtibar Endeksi gibi ulusal kuruluşlar tarafından yapılan etkili üniversiteler sıralamasında (Işık vd., 2016, s. 168) listenin üst sıralarında yer bulamamak da üniversitelerin imaj ve itibarlarının sorgulanmasına neden olmaktadır. Üniversitelerin paydaşları tarafından algılanan itibar ve imajlarını bilmeleri bakımından bu kuruluşlar tarafından yapılan değerlendirmeler oldukça önemlidir. Öte yandan bir üniversitenin en önemli paydaşı olan öğrencilerin de üniversiteden memnuniyet duymaları üzerinde durulması gereken önemli bir diğer konudur. Bu nicel araştırmanın bağlamı yükseköğretim ortamına atıfta bulunularak, üniversitelerin rekabet güçlerini korumalarında ve iyileştirmelerinde gittikçe önemi artan itibar ve imajın öğrenci memnuniyeti üzerindeki etkisi incelenmiştir.

1. Literatür Özeti

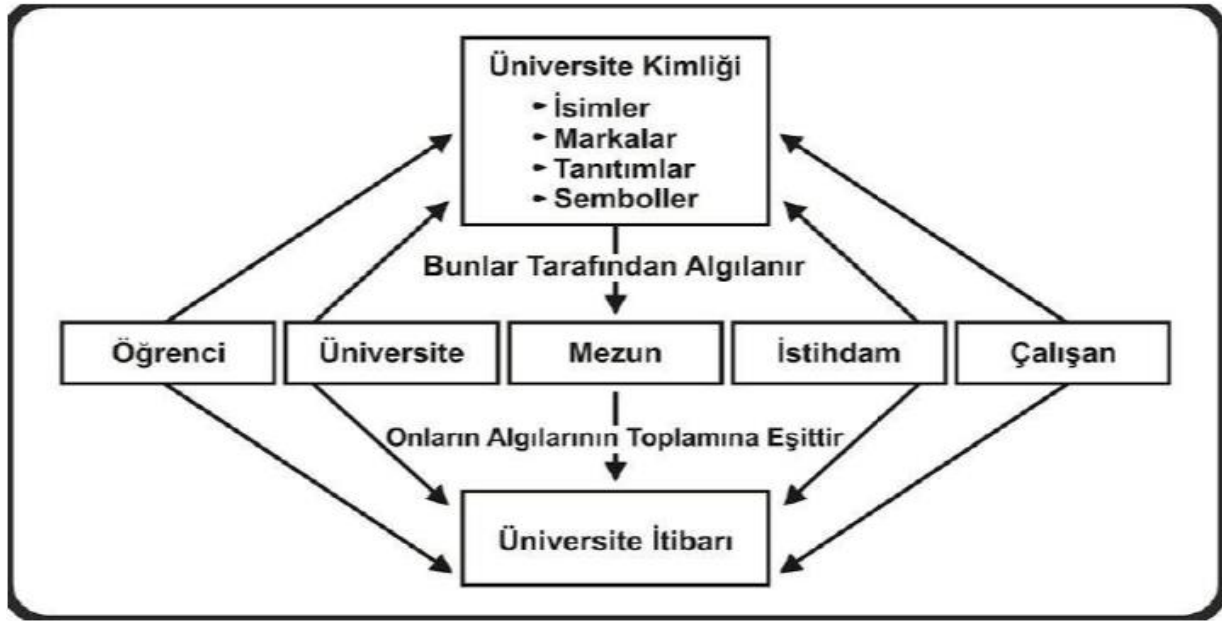
1.1. Üniversite ve İtibar

Balmer'e (1998) göre itibar kavramı ilk olarak 1950'lerde akademik tartışmalarda ve özel sektör uygulamalarında kendisini göstermiştir. Kurumsal itibar, bir kurumun paydaşlarına değerli çıktılar sunmak için kurumun yeteneğini belirginleştiren ve kurumun faaliyetleri ile çıktılarının bilişsel bir temsili (Fombrun vd., 2000, s. 87) olarak tanımlamıştır. Fombrun ve van Riel'e (1997, s. 10) göre kurumsal itibar, bir kurumun iç ve dış paydaşları tarafından kurumun göreceli konumunu ölçen kolektif bir algıdır. İtibarın bir farkındalık, bir değer ve değerlendirme durumu olması, kurumsal itibarın tanımında temel üç unsur olduğunu göstermektedir. Barnett vd., (2006, s. 34) kurumsal itibarı, bir kuruma yönelik izleyicilerin finansal, sosyal ve çevresel değerlendirmelerini kapsayan kolektif değerlendirmeler şeklinde tanımlamıştır. Adeosun ve Ganiyu (2013, s. 220) kurumsal itibarın bir kurumun paydaşları arasında aidiyet duygusunu oluşturan, örgütün ahlaki yapısı, hedefleri ve değerleri olarak da değerlendirilebileceğini belirtmiştir.

Bir kurumun paydaşlarına yönelik güven ve değerleri zamanla oluşturan kurumsal itibar, soyut bir varlık olup, kuruma değer katma, karlı büyüme ve sürdürülebilir rekabet avantajı sağlama gibi stratejik hedeflere ulaştırılan kilit bir değerdir (De Marcellis-Warin ve Teodoresco, 2012, s. 7). Bir kurumun kendi sektöründe ve pazarında rakiplerinin sahip olmadığı değer oluşturma stratejisini hayata geçirmeyi başardığında rekabette avantajı elde eder. Elde edilen rekabetin sürdürülebilir olması ise kendine özgü değer ve koruyucu mekanizmalar geliştirmesine bağlıdır. Sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmek ise olumlu bir itibar ile mümkündür (Ljubojević ve Ljubojević, 2008, s. 221). Güçlü bir itibar kuruma olumlu çıktılar getirmektedir. Çünkü pozitif bir itibar nadir, değerli ve taklit edilmesi zor olup, bir kurumun sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmesini sağlayan önemli stratejik bir kaynaktır (Hall, 1993, s. 608-610). Olumlu bir kurumsal itibarın değer oluşturma potansiyeli olmasının yanı sıra rakiplerin onun soyut karakter yapısını taklit etmeleri zor olduğundan kurumlar için ayrıca değerlidir (Fettahlıoğlu vd., 2016, s. 31; Roberts ve Dowling, 2002, s. 1077).

İtibar, bir kurumun mevcut ve gelecekteki stratejik yönünü, kurumun hareketliliğini, görece başarısını yansıtan bir ayna gibidir. Kurumsal itibar adeta bir mıknatıs gibi kuruma daha çok kaynak çekmeye yardımcı olur. Çünkü insanlar gördüklerinden ve duyduklarından hoşlandığı takdirde kurumu desteklemeye başlarlar (Fombrun ve VanRiel, 2004, s. 20). Bütün bunların yanı sıra güçlü bir kurumsal itibar toplumun güvenini ve desteğini alma, paydaş belirsizliğini azaltma, rekabeti geliştirme ve kurumu kriz zamanlarında izole etmeye yardımcı olabilir (Vidaver-Cohen ve Brønn, 2013, s. 50). Bir kurumun olumlu bir itibar oluşturma ve sürdürmesi yenilik yapmak, kaliteli ürün veya hizmet sunmak, pozitif paydaş ilişkileri kurmak ve çevreye karşı sorumluluk bilinciyle hareket etmek gibi faktörlere bağlıdır (Fombrun, 1996, s. 134-136). Ancak, kurumların uzun vadede başarı sağlamları için büyük bir öneme sahip olan olumlu kurumsal itibar, kısa sürede kaybedilebilir. Çünkü kurumsal itibar, aniden ortaya çıkacak bir olumsuz haberle kuruma pahalıya mal olabilir (Işık, 2016). Özellikle de günümüzün gelişmiş dijital haberleşme unsurları itibarın çok sürelerde olumlu ya da olumsuz bir yöne evrilmesine neden olabilmektedir.

Kar amacı taşıyan kurumlarda olduğu gibi üniversiteler için de itibar son derece önemli bir değerdir. Çünkü diğer kurumlarda olduğu gibi üniversitelerinde bir hedef kitlesi, iç ve dış paydaşları bulunmaktadır (Avcı, 2019, s. 51). Üniversitelerin itibarı, iç ve dış paydaşların üniversitenin kendilerine yönelik davranışlarını değerlendirdikleri kolektif yargılardan oluşur (Fried, 2005, s. 261). Örneğin, öğrenciler güzel bir kampüs, nitelik akademik kadro ve zengin içerikli müfredat beklerken, mezunlar üniversiteyle bağlarının devamlılığını isterler, çalışanlar ve öğretim elemanları ise her açıdan uygun çalışma koşulları isterler (Özalp vd., 2010, s. 101). Paydaşların bu beklenti ve değerlendirmeleri üniversite itibarını ortaya çıkarmaktadır. Araştırmacılar (Alessandri vd., 2006; Yang ve Kinsey, 2008) olumlu üniversite itibarının üç temel kriterle biçimlendiğini ifade etmişlerdir. Eğitim kalitesi, başarılı öğrencileri çekme motivasyonu, eğitim birimlerin kalitesi, büyüme eğilimi, iyi yönetim gibi faktörler birinci kriter olan *akademik göstergeleri* oluşturmaktadır. Üniversitesinin pozitif medyatik konumu, medyadaki görünürlüğü, üyelerine ve topluma yönelik sergilediği duyarlılıklardan oluşan *dışsal değerlendirilen performans göstergeleri* ikinci kriterdir. Üçüncü kriter de üniversiteye yönelik pozitif duygular besleme ile üniversite ve birey arasındaki güçlü bağlardan oluşan; *üniversiteye yönelik duygusal his ve yargılardır*. Argenti (2000, s. 177), üniversitelerin itibarlı olmanın faydalarından yararlanabilmeleri için; itibarlı başka bir üniversite ile işbirliği yapmalarını, yüksek kaliteli fakültelere sahip olmalarını, iş dünyasında güçlü bir imaja sahip olmalarını, mezun öğrencilerle iletişim halinde olmalarını ve üniversitelerin itibarları ile ilgili yapılan çalışmalarda üniversite sıralamalarını dikkate almaları gerektiğini belirtmiştir.

Şekil 1. Üniversitelerde İtibarın Oluşumu

Kaynak: (Işık vd., 2016, s. 167)

Bir üniversitenin itibarını oluşturan unsurlar Şekil 1'de gösterilmiştir. İmaj ve kimlik itibarı oluşturan temel bileşenlerdir (Fombrun ve van Riel, 1997). Bu bakımdan, yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere; bir üniversitenin iç ve dış paydaşlarının üniversitenin kimliğini oluşturan; isim, marka, tanıtım ve sembollerin kendilerinde imaja yönelik uyandırdığı kolektif algılarının üniversite itibarını ortaya çıkardığı söylenebilir.

Kamu kurumlarının kamu meselelerini ele alma ve kamusal değer üretme becerisine ilişkin mevcut güvensizlik ve şüphecilik bağlamında itibar, kamu yöneticilerinin dikkate alması gereken bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Deat, 2016, s. 158). Özellikle, 1970'lerde yaşanan küresel ekonomik kriz, neo liberalizm yönelttiği eleştiriler ve bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler, kamu bürokrasilerini kabul görme ve varlığını sürdürmeye dönük tedbirler almaya sevk etmiş böylece kamuda da kurumsal itibara yönelik yapılan çalışmalar artış göstermeye başlamıştır (Arslan ve Karacaoğlu, 2018, s. 17). Türkiye'de yükseköğretim alanında devlet ve vakıf üniversitelerinin giderek artması, bu alana tahsis edilen kaynakların azalması, daha nitelikli akademik personel ile başarılı daha çok öğrenci çekme isteği, uluslararasılaşma arzusu ve baskısı ile küresel düzeyde yapılan üniversite değerlendirme ve mukayese raporları üniversiteler arasındaki rekabeti giderek artırmaktadır. Bu nedenlerin yanı sıra başka birçok neden, üniversiteleri paydaşlarının anlam dünyasında nasıl bir itibar algısına sahip olduklarını bilme ve bu itibarı yönetmeye zorlamaktadır.

1.2. Üniversite ve İmaj

Dowling (1993, s. 104), imaj kavramını bir kurumun insanların zihinlerinde yarattığı toplam izlenim olarak tanımlarken, Sevier, (1994) imajı bir kişinin veya izleyicinin bir kurum hakkında sahip olduğu bir dizi tutum veya inanç şeklinde tanımlamıştır. Tahayyül ve tasavvur yoluyla zihinde canlandırılan soyut nesne, kavram, olgu ve semboller olarak ifade edilen imaj, herhangi bir birey, kurum veya durum hakkındaki görüşlerin bileşimi olarak tanımlanmaktadır (Çiçek vd., 2018:44). Bu doğrultuda kurumsal imaj da bir kuruma yönelik birey veya toplum tarafından oluşturulan yalın ve bütünsel bir izlenimdir (Jo Hatch, M. ve Schultz, M. 1997, s. 359). Keller'e (1993) göre kurumsal imaj, müşterilerin zihninde oluşan çağrışımları yansıtan kurumsal algıdır. Nguyen ve Leblanc (1998) ise kurumsal imajı; ideoloji, kurumsal isim, itibar ve dağıtım sistemi, kalite düzeyi gibi tutum ya da sübjektif bilgi olarak tanımlamaktadır. Bu özelliklerin tümü, kurumsal imajın oluşmasına katkıda bulunur. Cornelissen ve Thorpe'ye (2002) göre imaj, bireyin bir kurumdan gelen bir veya daha fazla sinyalle karşı karşıya gelmesi bu sinyal/lere yanıt vermesiyle ortaya çıkan bir anlam kümesidir. Bütün bu tanımların ortak noktası; kurumsal imajın paydaşların anlam dünyasında şekillenen bir değerlendirme olduğunu göstermektedir.

Kurumsal imaj, kurumun ismi duyulduğunda ya da akla geldiğinde, imajı yeniden oluşturan ve hatırlatan, negatif ya da pozitif anlama dönüştüren, hafızada saklanan, kurum içinde birikmiş hisler, fikirler, tutumlar ve deneyimler sonucu paydaşların zihninde kalan genel izlenimdir. Böylece kurumsal imaj; kurumları besleyen ve onların değerlerini yansıtan, kurumların stratejik niyetini, misyonunu, vizyonunu, hedeflerini, kimliğini oluşturan, belirli bir mesajı yayan ve kurumları oluşturan iletişim sürecinin bir neticesidir (Abd-El-Salam vd., 2013, s. 179). Daha çok örgütsel iletişim yöntemi olarak görülen kurumsal imaj, müşteriler ve diğer dış paydaşlar ile iletişim kurmak amacıyla işletme tarafından dış çevreyle bağlantı kurmak amacıyla geliştirilmiş bir tür iletişim kanalı özelliğine sahiptir. Kurumsal imaj, ağırlıklı olarak dış paydaşlara hitap eden ve özellikle müşterilerin kurumu nasıl algıladığını açıklamak amacıyla kullanılan bir kavramdır (Sumer ve Pernsteiner, 2014, s. 7). Bir bireyin ya da belirli bir grubun bir kuruluşa yönelik kavradığı bütünsel ve canlı bir izlenim olan kurumsal imaj; grup ve kurum tarafından oluşturulan, kurumu yansıtan iletişim ve ona yönelik duyguların bir sonucudur (Jo Hatch, M. ve Schultz, M. 1997, s. 359). Kurumsal imajın, bir kurumun potansiyel büyümesi üzerindeki etkisinin yanı sıra, müşteri memnuniyetinin iyileştirilmesi üzerinde uygulayabileceği ciddi bir cazibe gücü olduğu kabul edilmektedir (Luque-Martínez vd., 2007). Kurumsal imaj üzerine yapılan araştırmalar imajın, örgütsel büyüklük, kârlılık, çeşitlendirme derecesi, bireyin kuruma aşinalık derecesi, toplum ve çalışan ilişkilerinin algılanan doğası, sosyal yardımlara katılım derecesi, algılanan ürün / hizmet kalitesi ve reklam yoğunluğu gibi çeşitli faktörlere dayanan çok boyutlu bir olduğu noktasında fikir birliği sağlamışlardır (Turban ve Greening, 1997). Özetle, bir bireyin bir kurum hakkındaki inançlarının, fikirlerinin, duygularının ve izlenimlerinin tek bir noktadaki net sonucunu ifade eden kurumsal imajın, paydaşlar ve diğer ilgili bileşenler tarafından değerlendirilebileceği konusunda fikir birliği oluşmuştur (Azoury vd., 2014, s. 5).

Literatür, araştırmacıların çoğunlukla bir iş perspektifinden kurumsal imajın incelenmesine odaklandıklarını, üniversiteler gibi kâr amacı gütmeyen kuruluşların imajı ile yeterince ilgilenmediklerini göstermektedir (Arpan vd., 2003; Kazoleas vd., 2001; Sung ve Yang, 2008). Bu bakımdan bu araştırma, üniversite bağlamında imaj konusunu ele almıştır. Üniversite imajı, kurumun kimliğinin paydaşlar gözündeki yansımasıdır (Argenti, 2000, s. 176). Üniversitelerin imajı her biri farklı çıkar ve algılara sahip gruplar veya paydaşlar tarafından oluşturulur (Luque-Martínez vd., 2009, s. 327). Buda üniversite imajının bir üniversiteye yönelik bir dizi tutum veya inancı ifade ettiği anlamına gelir (Jiewanto vd., 2012, s. 18). Treadwell ve Harrison'a (1994) göre imaj, kurumun istenen öğretim üyelerini işe alma, hayırsever bağışları çekme ve motive öğrencileri çekme ve tutma yeteneğini etkileyen stratejik bir yönetim meselesidir. Dolayısıyla bu bağlamda kurumsal imaj, geleceklerini tehlikeye sokmak istemeyen üniversiteler için bir rekabet avantajı biçimi olarak önemli bir rol oynamaktadır (Parameswaran ve Clowacka, 1995).

1.3. İtibar, İmaj ve Öğrenci Memnuniyeti İlişkisi

İmaj ve itibar, herhangi bir kurumun genel değerlendirilmesinde önemli birer kritik faktör olarak kabul edilir. Bu kavramlar, kurumun ismi duyulduğunda müşteri algısında ve zihninde yatan güçlerdir. Dolayısıyla kurumsal imaj ve itibar, piyasada başarılı bir şekilde konumlanmış kurumlar için öneli birer değerdir (Abd-El-Salam vd., 2013, s. 178). Kurumsal imaj, daha önce de belirtildiği gibi kitlelerin bir kuruma yönelik sahip olduğu anlık zihinsel değerlendirme şemalarıdır. Kurumsal itibar ise kurumun özellikleri hakkında bir değer yargısı olduğunu gösteren, etkili iletişim ile güçlendirilen tutarlı performansın sonucu olarak zaman içinde oluşan paydaş algısıdır (Gary ve Balmer, 1998, s. 697). İtibar aynı zamanda paydaşlar veya diğer çıkar grupları içerisindeki birey veya varlıklar hakkındaki fikirlerin dağılımını ifaden kolektif bir imajdır (Bromley, 1997, s. 317).

Kurumsal itibar ve imaj kavramları üst yönetimin kurumun karşılaştığı stratejik sorunları görüntüleyebileceği ve ele alabileceği nispeten yeni ve tamamlayıcı bir bakış açısını temsil etmektedir (Işık ve Zincirkıran, 2017). Bu bakış açısı, kurumun hayati stratejik kaynaklar olarak itibarını ve imajını öngörmektedir. Esasen, kurumun kimliği, çeşitli iletişim mekanizmaları ve kanalları aracılığıyla çeşitli paydaşlarının gözünde bir imaja çevrilir bunun sonucunda da zamanla itibar özellikleri ortaya çıkar. Tanınabilir bir imaj ve uygun bir itibar geliştirmek ve sürdürmek için kurumun, kimlik ve iletişim sistemini yönetmek üst yönetimin sorumluluğundadır. Günümüzün hassas iş ortamında, stratejik avantaj ve hayatta kalma buna bağlı olabilir (Gary ve Balmer, 1998, s. 701). İyi bir itibar, bir kurumun kimliği ve imajı arasındaki sıkı ittifak tarafından oluşturulmaktadır. Çünkü itibar, kurum müşterilerinin izlenimleri tarafından oluşan genel imajın bir derlemesidir. Bir kurumun imajı ise, kurum kimliğinin yansımasıdır. Böylece, kurum yaptığı her şey ve yarattığı imaj zamanla itibarı oluşturmaktadır. Güçlü ve uzun ömürlü imaj, kurumun kimliği ve algılanan imajın genel tutarlılığıyla oluşmaktadır (Işık, 2016).

Üniversitelerde imaj ve itibar gibi kavramlar öğrencilerin bir yükseköğretim kurumu seçimini etkilemek için konumlandırma araçları olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Nguyen ve LeBlanc, 2001). Üniversite imajı ilgili paydaş gruplarının üniversiteyi ayrı ayrı nasıl gördüğü ve değerlendirmesi ile ilgilidir. Üniversite itibarı ise, bu bireysel imajların toplamı olup, kuruma paydaşların kurumu nasıl algıladığını ifade etmektedir (Argenti, 2000, s. 176). Bununla birlikte, üniversitenin imajı ve itibarı öğrencilerin seçim sürecini etkileyen kritik bir faktör olabilir (Nguyen ve LeBlanc 2001). Bundan dolayı üniversite gibi eğitim kurumlarının tercih edilebilmesi o kurumun imaj ve algısının toplum nezdinde iyi olmasını gerektirir (Avcı, 2019, s. 51). Kurumun genel imajı, kurum gerçekliğiyle uyum halinde ise itibar yönetimi başarılı olur (Argenti ve Forman, 2002, s. 68-71).

İmaj ve itibar öğrencilere ve diğer paydaşlara kaliteli hizmet sunarak oluşturulur. Yükseköğretimde ürünün kendisi (öğretim, araştırma, üçüncü sektör hizmetleri, destek hizmetleri) müşteri memnuniyetini sağlamak için diğer pazarlama faaliyetlerinden daha önemlidir (Luque-Martínez vd., 2009). Son yıllarda, tüm dünyada yükseköğretimin politikası, yönetimi, yapısı ve statüsünde büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Özelleştirme, çeşitlendirme, ademi merkezîyetçilik, uluslararasılaşma ve yükseköğretimde artan rekabet gibi çevresel değişiklikler çoğu ülke için üniversitelere ilişkin politikalarındaki ortak noktalar. Bu değişiklikler yükseköğretim kurumlarının işleyiş ve pazarlanması için itici güçler olarak görülmektedir (Maringe, 2006). Diğer taraftan öğrenciler tıpkı tüketiciler gibi sevgi, güç, güvenlik ve aidiyet gibi çeşitli duygusal ihtiyaçlara dayalı eğitim hizmetleri ararlar. Kurumlar, potansiyel öğrencilere kendilerini değerli hissettirir ve onlarla bağlantı geliştirirlerse, olumlu duygusal bağ kurabilirler (Sung ve Yang, 2008, s. 361). Bütün bunlar üniversite itibar ve imajının öğrencilerin memnuniyeti üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

2. Yöntem

Bu araştırmanın amacı; itibar, imaj ve öğrenci memnuniyetinin ilişkisini ortaya koymaktır. Araştırmada nedensel tarama deseninde nicel veri analizine dayalı bir araştırma yöntemi benimsenmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (işletme, kamu yönetimi, iktisat ve uluslararası ilişkiler) öğrencileriyle bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin analiz edilmesinde SPSS 25 programından yararlanılmıştır. Araştırmada literatürden hareketle test edilmek üzere aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur. İlgili hipotezler Şekil 2’de araştırma modelinde gösterilmiştir.

H1: Kurumsal imaj kurumsal itibarı etkilemektedir,

H2: Kurumsal imaj öğrenci memnuniyetini etkilemektedir,

H3: Kurumsal itibar öğrenci memnuniyetini etkilemektedir;

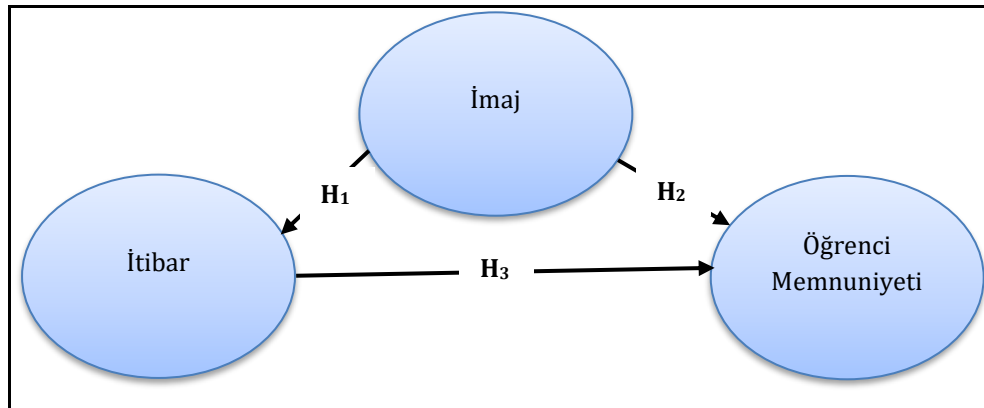
H3a: Duygusal çekicilik boyutu öğrenci memnuniyetini etkilemektedir,

H3b: Yönetim kalitesi boyutu öğrenci memnuniyetini etkilemektedir,

H3c: Hizmet kalitesi boyutu öğrenci memnuniyetini etkilemektedir,

H3d: Toplumsal sorumluluk boyutu öğrenci memnuniyetini etkilemektedir,

H3e: Ayırt edicilik boyutu öğrenci memnuniyetini etkilemektedir.

Şekil 2. Araştırma Modeli

2.1. Araştırmanın Anakütlesi ve Örneklemi

Araştırmanın anakütlesini Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmacının bu birimde göreve yapmasının daha kolay veri toplanmasına olanak sağlayacağı düşünüldüğünden anakütle olarak İİBF tercih edilmiştir. Anakütlenin tamamına ulaşamayacağından örneklem yoluna gidilmiş, olasılıklı örnekleme yöntemlerinden basit tesadüfi örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Basit tesadüfi örnekleme, anakütledeki öğelerin her olası birleşiminin örnekleme içinde yer alması için eşit bir ihtimali olan bir yöntemdir (Baltacı, 2018; Kerlinger & Lee, 1999). Veri toplamak için anket tekniğinden yararlanılmıştır. Online olarak hazırlanan anket formunun linki öğrencilerin baskı hissetmeden daha rahat doldurabilmeleri için öğrencilerin WhatsApp sınıf gruplarına gönderilmiş, 228 öğrenciden geri dönüş olmuştur. Ancak bunlardan 210 anket formunun değerlendirmeye uygun olduğu görülmüştür. Değerlendirmeye alınan anketlerdeki katılımcıların %48,6'sı erkek (n=102), %51,4'ü (n=108) kadındır; %18,1'i (n=38) işletme bölümünde, %21,4'ü (n=45) iktisat bölümünde, %41,4'ü (n=87) kamu yönetimi bölümünde, %19'u (n=40) uluslararası ilişkiler bölümünde öğrenim görmekte; %14,8'i (n=31) 18-20 yaş aralığında, %54,8'i (n=115) 21-22 yaş aralığında, %30,5'i (n=64) 23 ve üzeri yaşta oldukları görülmüştür.

2.2. Veri Toplama Araçları

Kurumsal imaj ölçeği: Kurumsal imaj, Del-Castillo-Feito vd., (2019) araştırmasından yararlanılarak Türkçe'ye uyarlaması yapılan ölçek yardımıyla ölçülmüştür. Ölçek, bilişsel (4 ifade) ve duyuşsal (3 ifade) şeklinde adlandırılan iki boyuttan oluşmaktadır.

Kurumsal itibar ölçeği: Kurumsal itibar, Işık (2016) araştırmasındaki ölçek yardımıyla ölçülmüştür. Ölçek, duygusal çekicilik, yönetim kalitesi, hizmet kalitesi, toplumsal sorumluluk, ayırt edicilik ve çalışma ortamı boyutlarından oluşmaktadır. Bu boyutlardan çalışma ortamı boyutunun araştırmanın örnekleme uygun olmadığı düşünüldüğünden ölçeğe dahil edilmemiştir.

Öğrenci memnuniyeti ölçeği: Öğrenci memnuniyeti, Schlesinger vd., (2017) araştırmasından yararlanılarak Türkçe'ye uyarlaması yapılan 3 ifadeli ölçek yardımıyla ölçülmüştür.

Ayrıca demografik bilgilere yönelik ifadeler de yer verilmiştir. Ölçek, 5'li Likert tipinde hazırlanmış ve "1= Hiç Katılmıyorum" "5= Tamamen Katılıyorum" olarak kodlanmıştır. Toplanan verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini görmek için öncelikle normallik testleri yapılmıştır. Bu analizler çarpıklık ve basıklık değerleri, Skewness-Kurtosis -2 ile +2 aralığında olduğu görülmüş, verilerin normal dağılıma uygun olduğu tespit edilmiştir (George ve Mallery, 2010).

2.3. Faktör ve Güvenilirlik Analizi

Araştırmada ilk olarak faktör analizleriyle ölçeklere ilişkin yapısalılık doğrulanmıştır. Kullanılan ölçeklerin yapı geçerliğini istatistiksel olarak tespit etmek için açılımlayıcı faktör analizi (AFA) tekniği kullanılmaktadır. Açılımlayıcı faktör analizi, verilerin Kovaryans veya Korelasyon matrisinden yararlanılarak birbirleriyle ilişkili p sayıda değişkenden daha az sayıda ($k < p$) ve birbirinden bağımsız yeni değişkenler (faktör) türetmek üzere kullanılan bir tekniktir (Doğan ve Başokçu, 2010, s. 669). Ölçeğin faktör analizine uygun olup olmadığını anlamak amacıyla KMO (Kaiser Mayer Olkin) ve Bartlett testi yapılmaktadır (Tavşancıl, 2010). Kurumsal imajı ölçmeye yönelik kullanılan ölçeğe ilişkin faktör analizi değerleri; KMO = 0,919; $\chi^2 = 957,506$; $p = ,000 < 0,05$ bulunmuştur. Bu sonuçlar ölçeğin iyi KMO ve Bartlett değerlerine sahip olduğunu ve faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Kurumsal imaj ölçeğine ilişkin geçerlilik ve güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Kurumsal İmaj Ölçeği Geçerlilik ve Güvenilirliği

Kurumsal İmaj Ölçeğinin Boyutları ve İfadeleri	Faktör Yükleri	Varyans %	Cronbach's α
Duyuşsal İmaj			
D1: Üniversitem çok güzeldir	,836	40,296	,863
D2: Üniversitem dikkat çekicidir	,815		
D3: Üniversitem dinamiktir	,739		
Bilişsel İmaj			
B1: Üniversitem iyi imkanlara sahiptir	,768	36,583	,880
B2: Üniversitem çok çeşitli kurslar sunmaktadır	,857		
B3: Üniversitem; öğrenci, personel ve halkın beklentilerini göre yönetilmektedir	,770		
B4: Üniversitem prestijli bir üniversitedir	,694		
Toplam Varyans: %76,879; Döndürme Yöntemi: Varimax. KMO: 0,919; Bartlett Küresellik Testi: $\chi^2 = 957,506$; Anlamlılık: $p = ,000$.			

Öğrenci memnuniyetini ölçmeye yönelik kullanılan ölçeğe ilişkin faktör analizi değerleri; KMO = 0,625; $\chi^2 = 187,173$; $p = ,000 < 0,05$ bulunmuştur. Bu sonuçlara göre üniversite memnuniyeti ölçeği iyi KMO ve Bartlett değerlerine sahiptir. Ayrıca ölçeğin faktör analizine uygun bir yapı olduğu görülmüştür. Öğrenci memnuniyeti ölçeğine yönelik geçerlilik ve güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrenci Memnuniyeti Ölçeği Geçerlilik ve Güvenilirliği

Öğrenci Memnuniyeti Ölçeği İfadeleri	Faktör Yükleri	Varyans %	Cronbach's α
OM1: Bu üniversiteyi seçme kararım doğrudur	,884	90,269	,753
OM2: Bu üniversitedeki deneyimim beklentilerimi karşıladı	,875		
OM3: Genel olarak bu üniversiteyi tercih etmekten memnunuz	,689		
Toplam Varyans: %90,269; Döndürme Yöntemi: Varimax. KMO: 0,625; Bartlett Küresellik Testi: $\chi^2 = 187,173$; Anlamlılık: $p = ,000$.			

Kurumsal itibar ölçeğine ilişkin faktör analizi değerleri; KMO = 0,943; $\chi^2 = 3011,708$; $p = ,000 < 0,05$ bulunmuştur. Bu sonuçlar ölçeğin KMO ve Bartlett değerlerinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Kurumsal itibar ölçeğine ilişkin geçerlilik ve güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Kurumsal İtibar Ölçeği Geçerlilik ve Güvenilirliği

Kurumsal İtibar Ölçeği Boyutları ve İfadeleri	Faktör Yükleri	Varyans %	Cronbach's α
Duygusal çekicilik			
Üniversitemiz hakkında olumlu duygulara sahibim	,760	12,170	,841
Üniversitemizi beğeniyor ve üniversitemize saygı duyuyorum	,730		
Üniversitemize güveniyorum	,649		
Yönetim kalitesi			
Üniversitemiz iyi bir yönetime sahiptir	,683	12,256	,889
Üniversitemiz gelecek için net bir vizyona sahiptir	,650		
Üniversitemiz iyi yönetilmektedir	,648		
Hizmet Kalitesi			
Üniversitemiz sunduğu eğitim ve diğer hizmetlerin arkasında durur	,787	17,245	,878
Üniversitemiz yenilikçi eğitim ve hizmetler geliştirmektedir	,700		
Üniversitemiz uluslararası düzeyde araştırmalarda bulunur	,696		
Üniversitemiz yüksek kalitede eğitim ve hizmet sunmaktadır	,646		
Üniversitemiz eğitim alanındaki gelişmeleri izler ve uygulamalarına yansıtır	,623		
Toplumsal Sorumluluk			
Üniversitemiz topluma faydalı bireyler yetiştirmeyi kendine görev edinmiştir	,786	16,313	,867
Üniversitemizin çalışanlarına davranışında yüksek standartları mevcuttur	,768		
Üniversitemiz çevreye karşı sorumluluk sahibidir	,688		
Üniversitemiz faaliyet içinde bulunduğu bölgeye katkı sağlar	,616		
Ayrıt Edicilik			
Üniversitemiz çalışmak için iyi bir üniversitedir	,827	18,798	,904
Üniversitemiz diğer üniversitelerden daha üstün bir performans göstermektedir	,768		
Üniversitemizin gelecekte büyüme potansiyeli yüksektir	,721		
Üniversitemiz diğer üniversitelere göre daha nitelikli çalışan/öğrenci çekmektedir	,715		
Üniversitemizin mezunları kolay iş bulabilmektedirler	,560		
Toplam Varyans: 76,782; Tekrarlama Sayısı: 7; Döndürme Yöntemi: Varimax. KMO: 0,943; Bartlett Küresellik Testi: $\chi^2 = 3011,708$; Anlamlılık: $p = ,000$.			

Kurumsal itibar ölçeğinin duygusal çekicilik boyutunda yer alan “Üniversitemiz tanınan üniversiteler arasında yer almaktadır” ile yönetim kalitesi boyutunda yer alan “Üniversitemiz topluma yararlı etkinlikleri destekler” ifadeleri faktör yükleri düşük olduğundan ilgili boyutlardan çıkarılmıştır. Ölçeklerin yapı geçerliliğini sağlaması için bütün faktör yüklerinin ,50 eşliğinden önemli ölçüde fazla olması (Fornell ve Larcker, 1981) gerekmektedir. Ancak bu ifadelerin faktör yükleri ,50’den küçük olduğundan analizlerden çıkarılmıştır. Son olarak, “Üniversitemiz kamuoyunda olumlu bir imaja sahiptir” ifadesi kurumsal imaj ölçeğine etki edeceği düşünüldüğünden ilgili boyuttan çıkarılmıştır.

Tablo 1, 2 ve 3’ten de anlaşılacağı üzere kullanılan ölçeklerin yapı geçerliliği ve güvenilirliği literatürde kabul gören sınırlar içerisinde. Ayrıca çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını belirlemek amacıyla çoklu doğrudanlığa (multicollinearity) bakılmış, elde edilen VIF değerleri bağımsız değişkenler arası çoklu bağlantı olmadığını doğrulayan (VIF<5) sonuçlar vermiştir (Craney ve Surles, 2002).

3. Bulgular

Araştırmada analizlere geçmeden önce kullanılan ölçeklere ilişkin yapılan tanımlayıcı istatistikleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ort.	SS.	1	2	3	4	5	6	7	8
1(Duygusal Çekicilik)	2,77	1,13	1							
2(Hizmet Kalitesi)	2,63	1,06	,67**	1						
3(Toplumsal Sorumluluk)	2,91	1,08	,63**	,71**	1					
4(Ayırt Edicilik)	2,33	1,07	,65**	,68**	,63**	1				
5(Yönetim Kalitesi)	2,63	1,19	,73**	,72**	,67**	,72**	1			
6(Bilişsel İmaj)	2,37	1,09	,61**	,65**	,59**	,88**	,72**	1		
7(Duyuşsal İmaj)	2,44	1,14	,61**	,63**	,61**	,77**	,61**	,80**	1	
8(Öğrenci Memnuniyeti)	2,50	1,09	,56**	,63**	,56**	,76**	,62**	,75**	,78**	1

N= 210; *p<0.05; **p<0.01

Tablo 5'te belirtilen değerler değişkenlerin birbirleriyle anlamlı pozitif güçlü ilişkilere sahip olduğunu göstermektedir. Kurumsal itibarın tüm alt boyutları ile kurumsal imajın her iki alt boyutu arasında yüksek düzeyde pozitif ilişkiler olduğu görülmektedir. En güçlü ilişkisinin ise ayırt edicilik boyutu ile bilişsel imaj arasında olduğu görülmektedir. Öğrenci memnuniyeti ile kurumsal itibar ve kurumsal imaj alt boyutları arasında orta ve yüksek düzeyde ilişkiler mevcuttur. Öğrenci memnuniyetinin, kurumsal itibarın ayırt edicilik ve kurumsal imajın bilişsel boyutu ile en güçlü ilişki ilişkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Kurumsal İmajın Kurumsal İtibara Etkisi

Değişkenler ^a	β	R ²	Düz. R ²	F	Sig.
Sabit	,840***	,694	,691	234,985	,000
Bilişsel	,500				,000
Duyuşsal	,250				,000

^aBağımlı Değişken: Kurumsal İtibar

Yapılan çoklu regresyon analizinin sonuçlarına göre; kurumsal imajın her iki boyutunun kurumsal itibar üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu analizde kurumsal itibar toplam puan üzerinden değerlendirilmiş, alt boyutlar ayrı ayrı ele incelenmemiştir. Bilişsel imaj ($\beta = ,500$, $p < 0.001$) ve duyuşsal imajın ($\beta = ,250$, $p < 0.001$) kurumsal itibarı önemli ölçüde açıkladığı $R^2 = \%69,4$; $F = 234,985$; $p < 0,001$ sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre H_1 hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 7. Kurumsal İmajın Öğrenci Memnuniyetine Etkisi

Değişkenler ^a	β	R ²	Düz. R ²	F	Sig.
Sabit	,499***	,657	,654	198,604	,000
Bilişsel	,344				,000
Duyuşsal	,486				,000

^aBağımlı Değişken: OM

Yapılan çoklu regresyon analizinin sonuçlarına göre; kurumsal imajın her iki boyutunun öğrenci memnuniyeti üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkiye sahiptir. Bilişsel imaj ($\beta = ,344$, $p < 0.001$) ve duyuşsal imajın ($\beta = ,486$, $p < 0.001$) öğrenci memnuniyetini büyük oranda açıkladığı $R^2 = \%65,7$; $F = 198,604$; $p < 0,001$ sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre H_2 hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 8. Kurumsal İtibarın Öğrenci Memnuniyetine Etkisi

Değişkenler ^a	β	R ²	Düz. R ²	F	Sig.
Sabit	,419**				,005
Yönetim Kalitesi	,031				,671
Duygusal Çekicilik	,012				,860
Hizmet Kalitesi	,164*	,603	,593	61,914	,034
Toplumsal Sorumluluk	,047				,494
Ayırt Edicilik	,602***				,000

^aBağımlı Değişken: OM

Tablo 8’de belirtilen analizde kurumsal itibarın öğrenci memnuniyeti üzerindeki etkisi incelenmiştir. Yapılan analizde kurumsal itibar alt boyutlarından hizmet kalitesi ($\beta = ,164, p < 0.05$) ile ayırt edicilik ($\beta = ,602, p < 0.05$) boyutlarının öğrenci memnuniyetini pozitif yönlü anlamlı etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca kurumsal itibarın öğrenci memnuniyetini önemli ölçüde açıkladığı $R^2 = \%60,3$; $F = 61,914$; $p < 0,001$ sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre H_{3c} ve H_{3e} hipotezleri kabul edilmiştir.

Sonuç

Bu araştırmada temel olarak üniversitelerde itibar ve imajın öğrenci memnuniyetine olan etkisi incelenmiştir. Bilindiği üzere 2007 yılında açılan üniversitelerle birlikte Türkiye’de üniversitesiz il bulunmamaktadır. Hem devlet hem de vakıf üniversite sayılarının giderek artması yükseköğretim sektöründe ciddi bir rekabeti de beraberinde getirmiştir (Işık ve Zincirkıran, 2016). Üniversiteler arasında rekabet alanlarının en temel ögesi ise öğrencilerdir. Üniversiteler daha başarılı ve çok sayıda öğrenci çekmek için zorlu bir rekabete girmeye başlamışlardır. Çünkü son yıllarda özellikle yeni (2007 ve sonrası) kurulan üniversitelerin birçok bölüm ve programda öğrenci bulmakta güçlük yaşamaya başlamışlardır. Bu noktada üniversitelerin iç ve dış paydaşlarındaki genel görüntüsünün nasıl algılandığını ifade eden itibar ile her bir paydaşın ayrı ayrı izlenim ve değerlendirmesini ifade eden imajlarının önemi daha çok plana çıkmıştır. Üniversitelerin imaj ve itibarı hali hazırdaki öğrencilerinin memnuniyetini etkilemekte bu da üniversitelerin rekabet edebilirliklerini biçimlendirmektedir. En temel iç paydaşlarından olan öğrencilerin üniversitelerden duydukları memnuniyet, üniversitelerin itibar ve imajından etkilendiğinden bu araştırmada itibar ve imajın öğrenci memnuniyeti üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Araştırmada ilk olarak kurumsal imajın kurumsal itibar üzerindeki ortaya konulmuştur. Yapılan analiz sonucunda kurumsal imajın bilişsel ve duyuşsal boyutlarının kurumsal itibar üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkiye sahip olduğu ve kurumsal itibarı çok yüksek bir oranda açıkladığı görülmüştür. Bu bulgunun Del-Castillo-Feito vd., 2019 ile Canitez (2016) araştırma sonuçları desteklediği görülmüştür. Bu sonuç kurumsal imajın kurumsal itibarın oluşmasında önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bulgu kurumsal imaj algısının yükselmesinin kurumsal itibarı da attırdığı şeklinde açıklanabilir. Bu analizdeki (Tablo 6) beta katsayılarına bakıldığında özellikle bilişsel imajın kurumsal itibarı daha çok etkilediği görülmektedir. Yani üniversitenin sahip olduğu imkanlar, öğrencilere sunduğu ders dışı diğer eğitim öğrenim olanakları, öğrenci taleplerini dikkate alması ve prestijli olması kurumsal itibarı etkileyen en önemli unsurlardır.

Kurumsal imajın öğrenci memnuniyetine etkisine yönelik yapılan analizde, kurumsal imajın öğrenci memnuniyetini önemli ölçüde etkileyen ve açıklayan bir faktör olduğu görülmüştür. Üniversitenin çok güzel, dikkat çekici ve dinamik olmasını ifade eden duyuşsal imajın (Tablo 7) öğrencilerin memnuniyetini daha çok etkilediği görülmüştür. Bu bulgu üniversitenin öğrencilerde uyandırdığı kurumsal imaj algısının artmasının öğrenci memnuniyetini de artırdığını göstermektedir. Kheiry vd., (2012) ile Azoury vd., (2014) de araştırmalarında üniversite imajın öğrenci memnuniyetini pozitif yönde etkilediğini, üniversite imajının artmasının öğrenci memnuniyetini de artırdığını bulmuşlardır.

Kurumsal itibarın öğrenci memnuniyetine yönelik yapılan çoklu regresyon analizinde; kurumsal itibarın hizmet kalitesi ile ayırt edicilik boyutlarının öğrenci memnuniyeti üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca bu iki boyutun öğrenci memnuniyetini büyük oranda açıkladığı sonuna varılmıştır. Bu bulgu, üniversitenin öğrencilere sunduğu hizmetler ile üniversitenin diğer üniversitelere göre daha dikkat çekici olarak farklılaşmasının öğrenci memnuniyetini artırdığını göstermektedir. Son olarak öğrencilerin ölçeklere verdikleri cevapların ortalamalarına bakıldığında; kurumsal itibar 2,66 kurumsal imaj 2,41 ve öğrenci memnuniyeti ortalamasının ise 2,50 olduğu görülmüştür. Ortalama puanlar, öğrencilerin üniversiteye yönelik itibar ve imaj algıları ile birlikte üniversiteden duydukları memnuniyetin olumsuz olduğunu göstermektedir.

Kurumsal imaj, daha önce de belirtildiği gibi kitlelerin bir kuruma yönelik sahip olduğu anlık zihinsel bir görüntü değerlendirmesidir. Kurumsal itibar ise kurumun özellikleri hakkında bir değer yargısı olduğunu gösterir. Bir kurum için paydaşlarının gözündeki imajı ve itibarı önemlidir (Gray ve Balmer, 1998). Bu bağlamda, üniversitelerin yönetiminden sorumlu kişiler, kurumlarının itibar ve imajlarının kendisiyle ilişkili farklı ilgi gruplarının (öğrenciler, öğretmenler, idari personel ve sosyal araçlar) zihninde nasıl oluştuğunu anlamaya çalışmalıdırlar. Ayrıca üniversiteler öğrenci odaklılığı artırmalı ve öğrencileriyle olumlu duygusal bir bağ kurmalıdırlar. Sonuç olarak, üniversitelerin en temel faaliyeti; öğrencileri memnun etmek için kaliteli eğitim ve destek hizmetleri sunmaktır. Bu nedenle, imaj ve itibara dayanan bir öğrenci memnuniyeti sağlamak üniversiteler açısından önemlidir. Araştırmanın, gelecek araştırmalar için birtakım önerileri bulunmaktadır.

Bunlardan ilki, gelecekteki araştırmalar imaj ve itibarın akademik personelin memnuniyetine etkisini inceleyebilirler. İkincisi, gelecekteki araştırmalar öğrencilerin üniversite tercihlerinde imaj ve itibarın etkisini araştırabilirler. Üçüncüsü, araştırmacılar itibarın öğrenci ya da akademik personel memnuniyetine etkisinde imajın düzenleyici veya aracı etkisini inceleyebilirler.

Bu araştırmanın bulguları temel olarak iki tane sınırlılık çerçevesinde değerlendirilmelidir. Sınırlılıklardan ilki, örneklemin oluşturduğu sınırlılıktır. Araştırma değişkenleri örneklem genişletilerek uygulandığı takdirde yükseköğretim açısından önemli bir veri oluşturabilir. Daha çarpıcı bulgulara ulaşmak için farklı illerdeki üniversiteleri kapsayan daha büyük örneklemden veri elde edilerek araştırmalar yapılması bu araştırma sonuçların genellenebilirliğine katkı sağlayacaktır. Sınırlılıklardan ikincisi, araştırma örnekleminin öğrencilerle sınırlı olmasıdır. Gelecek araştırmalar için akademisyenlerden elde edilen veriler itibar, imaj ve akademisyen memnuniyetinin araştırılması önerilebilir.

Kaynakça

- Abd-El-Salam, E.M., Shawkey, A. Y., El-Nahas, T. (2013). The impact of corporate image and reputation on service quality, customer satisfaction and customer loyalty: testing the mediating role. Case analysis in an international service company. *The Business & Management Review*, 3(2), 177-196.
- Abratt, R. (1989). A new approach to the corporate image management process. *Journal of Marketing Management*, 5(1), 63-76.
- Alessandri, S. W., Yang, S., Kinsey, D. F. (2006). An integrative approach to university visual identity and reputation. *Corporate Reputation Review*, 9(4), 258-270.
- Andreassen, T. W., Lindestad, B. (1998). The effect of corporate image in the formation of customer loyalty. *Journal of Service Research*, 1(1), 82-92.
- Argenti, P (2000). Branding B-schools: Reputation management for MB programs. *Corporate Reputation Review*, 3(2), 171-178.
- Argenti, P., Forman, J. (2002). *Thepower Of Corporate Communication: Crafting The Voice And Image Of Your Business*. NY: McGraw-Hill, New York.
- Arpan, L. M., Raney, A. A., Zivnuska, S. (2003). A cognitive approach to understanding university image. *Corporate Communication: An International Journal*, 8(2), 97-113.
- Arslan, M., Karacaoğlu, K. (2018). Kamu görevlilerinin kurumsal itibar algılarının kamu hizmet motivasyonlarına etkisi: Nevşehir ilçe belediyeleri üzerinde bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(1), 14-29.
- Avcı, K. (2019). Üniversite iç paydaşlarının kurumsal itibar algısı: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi kurumsal itibar araştırması. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 12(1), 42-63.
- Azoury, N. M., Daou, L. E., El Khoury, C. M. (2014). University image and its relationship to student satisfaction: case of the Holy Spirit University of Kaslik, Lebanon. *Journal of Executive Education*, 12(1), 1-13.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Barnett, M. L., Jermier, J.M., Lafferty, B. A. (2006). Corporate reputation: The definitional landscape. *Corporate Reputation Review*, 9(1), 26-38.
- Beerli Palacio, A., Díaz Meneses, G., Pérez Pérez, P. J. (2002). The configuration of the university image and its relationship with the satisfaction of students. *Journal of Educational Administration*, 40(5), 486-505.
- Bromley, D. B. (1997). Rellationships between personal and corporatereputation. *European Journal of Marketing*, 35(3-4), 316-334.
- Canitez, F. (2016). *Kurumsal tasarımın kurumsal imaj ve kurumsal itibar oluşumu üzerine etkisinin hizmet sektöründe incelenmesi: THY örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cornelissen, J., Thorpe, R. (2002). Measuring a business school's reputation: perspectives, problems and prospects. *European Management Journal*, 20(2), 172-178.

- Craney, T. A. Surles, J. G. (2002). Model-dependent variance inflation factor cutoff values. *Quality Engineering*, 14(3): 391-403.
- Çiçek, B., Almalı, V. (2019). Yükseköğretimde itibar: halkın gözünden üniversiteye bir bakış. *İnönü University International Journal of Social Sciences (INIJOSS)*, 8(1), 90-111.
- Çiçek, B., Çiçek, A. (2019). Kurumsal itibarın medyadaki izleri: Muş Alparslan Üniversitesi örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 299-307.
- Çiçek, B., Almalı, V., Çiçek, A. (2018). Muş Alparslan Üniversitesi'nin halk nezdindeki imajı. Tarih ve Kültür Bağlamında Muş Uluslararası Sempozyumu, 43-52, Muş.
- De Marcellis-Warin, N., Teodoresco, S. (2012). Corporate reputation: is your most strategic asset at risk. *Burgundy Reports Published By CIRANO (Center For Interuniversity Research And Analysis On Organizations)*, ss. 1-45.
- Deat, F. (2016). *Reputation management: an experimental study of public school* (Doctoral dissertation, Rutgers University-Graduate School-Newark), Newark, New Jersey.
- Del-Castillo-Feito, C., Blanco-González, A., ve González-Vázquez, E. (2019). The relationship between image and reputation in the Spanish public university. *European Research on Management and Business Economics*, 25(2), 87-92.
- Dichter, E. (1985). What's in an image. *The Journal of Consumer Marketing*, 2(1), 75-79.
- Dowling, G. (1993). Developing your company image into a corporate asset. *Long Range Planning*, 26(2), 101-109.
- Doğan, N., Başokçu, T. O. (2010). İstatistik tutum ölçeği için uygulanan faktör analizi ve aşamalı kümeleme analizi sonuçlarının karşılaştırılması. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 1(2), 65-71.
- Fettahlioğlu, H. S., Fettahlioğlu, Ö. O., Yıldız, A., Birin, C. (2016). İçsel pazarlamanın kurumsal itibar üzerine etkisi: Bir alan araştırması. *International Journal of Academic Values Studies*, 4, 30-45.
- Fombrun, C. J., Gardberg, N. A., Barnett, M. L. (2000). Opportunity platforms and safety nets: corporate citizenship and reputational risk. *Business and Society Review*, 105(1), 85-106.
- Fombrun, C.J. (1996). *Reputation: realizing value from corporate image, MA.: Harvard Business School Pres, Boston.*
- Fombrun, C.J., Gardberg, N. A. Sever, J. M. (1999). The reputation quotient: A multi-stakeholder measure of corporate reputation. *Journal Of Brand Management*, 7(4), 241-255.
- Fombrun, C. J. Van Riel, C. (2004). *Fame and Fortune: how successful companies build winning reputations*, Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Fombrun, C. J. Van Riel, C. (1997). The reputational landscape. *Corporate Reputation*, 1(1-2), 5-13.
- Fornell, C., ve Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Fried, L. (2005). Reputation and prestige in American research universities: An exploration of the history of rankings and the increasing importance of student selectivity in perception of quality in higher education. USA: University of Pennsylvania.
- George, D., Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 Update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Gray, E. R., Balmer, J. M. (1998). Managing corporate image and corporate reputation. *Long Range Planning*, 31(5), 695-70.
- Hall, R. (1993). A framework linking intangible resources and capabilities to sustainable competitive advantage. *Strategic Management Journal*, 14(8), 607-618.

- Işık, M., Zincirkıran, M. (2016). Kurumsal itibar algısının iş tatminine etkisinde örgütsel özdeşleşmenin aracı rolü: Doğu Anadolu bölgesindeki üniversiteler üzerinde bir uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 89-106.
- Işık, M., Zincirkıran, M. (2017). Kurumsal itibar, iş tatmini ve örgütsel özdeşleşme kavramlarının demografik değişkenler ile incelenmesi: Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki üniversitelerde bir araştırma. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(623), 21-34
- Işık, M. (2016). *Kurumsal itibar algısının iş tatminine etkisinde örgütsel özdeşleşmenin aracı rolü ve bir araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Işık, M., Çiçek, B., Almalı, V. (2016). Üniversitelerin iç paydaşlarının kurumsal itibar algısını ölçmeye yönelik bir araştırma. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 163-180.
- Jiewanto, A., Laurens, C., Nelloh, L. (2012). Influence of service quality, university image, and student satisfaction toward WOM intention: A case study on Universitas Pelita Harapan Surabaya. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 40, 16-23.
- Jo Hatch, M., Schultz, M. (1997). Relations between organizational culture, identity and image. *European Journal of Marketing*, 31(5/6), 356-365.
- Kazoleas, D., Kim, Y., Moffitt, M. A. (2001). Institutional image: A case study. *Corporate Communication: An International Journal*, 6(4), 205-216.
- Keller, K. L. (1993). Conceptualizing, measuring, and managing customer-based brand equity. *Journal of Marketing*, 57(1), 1-22.
- Kerlinger, F. N., Lee, H. B. (1999). *Foundations Of Behavioral Research*. New York: Harcourt College Publishers.
- Kheiry, B., Rad, B. M., Asgari, O. (2012). University intellectual image impact on satisfaction and loyalty of students (Tehran selected universities). *African Journal of Business Management*, 6(37), 10205-10211.
- Ljubojevic, C., Ljubojevic, G. (2008). Building corporate reputation through corporate governance. *Management*, 3(3), 221-233.
- Luque-Martínez, T., Del Barrio-García, S. (2009). Modelling university image: The teaching staff viewpoint. *Public Relations Review*, 35(3), 325-327.
- Luque-Martínez, T., Del Barrio-García, S., Ibáñez-Zapata, J. A., Rodríguez-Molina, M. A. (2007). Modeling a city's image: The case of Granada. *Cities*, 24(5), 335-352.
- Maringe, F. (2006). University and course choice: Implications for positioning, recruitment and marketing. *International Journal of Educational Management*, 20(6), 466-479.
- Nguyen, N., LeBlanc, G. (1998). The mediating role of corporate image on customers' retention decisions: an investigation in financial services. *International Journal of Bank Marketing*, 16(2), 52-65.
- Nicolescu, L. (2009). Applying marketing to higher education: Scope and limits. *Management & Marketing*, 4(2), 35-44.
- Özalp, İ., Tonus, H. Z., Geylan, A. (2010). Paydaşları açısından akademik organizasyonlarda itibar. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 99-106.
- Parameswaran, R., Glowacka, A. E. (1995). University image: An information processing perspective. *Journal of Marketing for Higher Education*, 6(2), 41-56.
- Roberts, P. W., Dowling, G. R. (2002). Corporate reputation and sustained superior financial performance. *Strategic Management Journal*, 23(12), 1077-1093.
- Schlesinger, W., Cervera, A., Pérez-Cabañero, C. (2017). Sticking with your university: The importance of satisfaction, trust, image, and shared values. *Studies in Higher Education*, 42(12), 2178-2194.
- Sevier, R. A. (1994). Image is everything-strategies for measuring, changing, and maintaining your institution's image. *College and University*, 69(2), 60-75.
- Sumer, H., Pernsteiner, H. (2014). *İtibar yönetimi*. (1. Baskı). Beta Basım Yayım Dağıtım: İstanbul.

- Sung, M., Yang, S. U. (2008). Toward the model of university image: The influence of brand personality, external prestige, and reputation. *Journal of Public Relations Research*, 20(4), 357-376.
- Tavşancıl, E. (2010). Tutumların ölçülmesi ve Spss ile veri analizi, (4. Baskı), Nobel Akademi: Ankara.
- Treadwell, D. F., Harrison, T. M. (1994). Conceptualizing and assessing organizational image: Model images, commitment and communication. *Communication Monographs*, 61, 63-85.
- Vidaver-Cohen, D., Brønn, P.S. (2013). Reputation, responsibility, and stakeholder support in Scandinavian firms: a comparative analysis. *Journal of Business Ethics*, 127(1), 49-64.
- Yök, (2020). <https://www.yok.gov.tr/universiteler/universitelerimiz> (Erişim: 14.01.2020).
- Zinbarg, R.E., Revelle, W., Yovel, I., Li, W. (2005). Cronbach's α , Revelle's β , and McDonald's ω H: Their relations with each other and two alternative conceptualizations of reliability. *Psychometrika*. 70(1): 123-133.

THE EFFECT OF UNIVERSITY REPUTATION AND IMAGE ON STUDENT SATISFACTION: EXAMPLE OF BITLIS EREN UNIVERSITY

Metin IŞIK

Extendent Abstract

Introduction

In the literature, many studies have emphasized the importance of reputation and image concepts for institutions. Because institutions want to know their image and reputation with their internal or external stakeholders (Andreassen and Lindestad, 1998; Gary and Balmer, 1998; Nguyen and Leblanc, 1998). Currently, for-profit institutions care about reputation and image as much as possible and strive to make their stakeholders positive in this regard. On the other hand, non-profit institutions like universities have started to care about reputation and image issues (Avci, 2019). Especially considering that the number of universities in our country is increasing day by day; Reputation and image will remain hot topics that are constantly on the agendas of university administrations. As a matter of fact, according to Higher Education Council data; 1 private vocational school, 87 state and 29 private universities prior to 2007 in Turkey, while this is number according to data at the 2020 January; 5 private vocaitonal scool, 129 state and 73 private universities with 56,5 percent an increase showed (yok.gov.tr). After 2007, there were no provinces without universities, and the number of universities in the country more than doubled. This situation forces both public and private universities to leave a positive image and reputation in the perception world of their stakeholders. On the other hand, the satisfaction of students who are the most important stakeholders of a university is another important issue that should be emphasized.

Methodology

In this study, a research method based on quantitative data analysis was used. The universe of the research is the students of Bitlis Eren University Faculty of Economics and Administrative Sciences. Easy sampling method has been adopted as the sampling method. Questionnaire technique was used to collect data. SPSS program was used to analyze the obtained data. The prepared questionnaire was distributed to the students, and 228 students returned. Of these, 210 questionnaire forms were found to be suitable for evaluation.

Results

As can be seen from Table 4, all dimensions of the scales have significant positive and strong relationships with each other. According to the results of multiple regression analysis; both dimensions of the corporate image have a positive impact on corporate reputation. In this analysis, corporate reputation was evaluated over the total score, and the sub-dimensions were not examined separately. $R^2 = 69.4\%$, in which the cognitive image ($\beta = .500, p < 0.001$) and the affective image ($\beta = .250, p < 0.001$) significantly explain institutional reputation; $F = 234,985; p < 0.001$ result has been reached. According to these results, the H_1 hypothesis is supported.

According to the results of multiple regression analysis; both dimensions of the corporate image have a positive on student satisfaction. $R^2 = 65.7\%$, in which the cognitive image ($\beta = .344, p < 0.001$) and the affective image ($\beta = .486, p < 0.001$) largely explain student satisfaction; $F = 198,604; p < 0.001$ result has been reached. According to these results, the H_2 hypothesis is supported.

In the analysis specified in Table 7, the effect of corporate reputation on student satisfaction was examined. In the analysis, it was determined that the quality of service ($\beta = .164, p < 0.05$) and distinctiveness ($\beta = .602, p < 0.05$) dimensions from the corporate reputation sub-dimensions positively affected student satisfaction. In addition, $R^2 = 60.3\%$, where corporate reputation significantly explains student satisfaction; $F = 61,914; p < 0.001$ result has been reached. According to these results, H_{3c} and H_{3e} hypotheses were accepted.

Conclusion and Discussion

In this study, firstly, the effect of corporate image on corporate reputation was revealed. As a result of the analysis, it was seen that the cognitive and affective dimensions of the corporate image had a positive and significant effect on corporate reputation and explained the corporate reputation at a very high rate. It was

found that this finding was supported by the research results of Del-Castillo-Feito et al., 2019 and Canitez (2016). This result shows that the corporate image is an important factor in the formation of corporate reputation. In addition, this finding can be explained as the increase in corporate image perception increases corporate reputation. When the beta coefficients in this analysis (Table 1) are analyzed, it is seen that especially the cognitive image affects institutional reputation more. In other words, the possibilities that the university has, other educational opportunities other than curriculum that it offers to students, considering student demands and being prestigious are the most important factors affecting corporate reputation.

In the analysis made on the effect of corporate image on student satisfaction, it was seen that institutional image is a factor that significantly affects and explains student satisfaction. However, it was seen that the affective image (Table 2), which expresses that the university is very beautiful, attractive and dynamic, affects students' satisfaction more. This finding shows that the increase in the corporate image perception that the university arouses in students also increases student satisfaction. In their research, Kheiry et al. (2012) and Azoury et al. (2014) found that university image positively affected student satisfaction, and the increase in university image also increased student satisfaction.

In the multiple regression analysis made for student satisfaction of corporate reputation; it has been seen that service quality and distinctiveness dimensions of corporate reputation have a positive effect on student satisfaction. It is also concluded that these two dimensions explain student satisfaction to a large extent. This finding shows that the services provided by the university to students and the more remarkable differentiation of the university compared to other universities increase student satisfaction. The average of students' responses to the scales; corporate reputation is 2.66, corporate image is 2.41 and student satisfaction is 2.50. Average scores show that students' perceptions and image perceptions towards the university are low, which reflects negatively on their satisfaction from the university.

This research initially creates limitations in terms of sampling. If the research variables are applied by expanding the sample, it may be an important data for higher education. To reach more striking findings, conducting research in larger samples covering universities in different provinces will contribute to the generalizability of this research. The second limitation is that the research sample is limited to students. It may be suggested to investigate the reputation, image and academic satisfaction of the data obtained for future research.

CO₂ EMİSYONU VE BEŞERİ SERMAYE İLİŞKİSİ ÜZERİNE LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Berna AK BİNGÜL

Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık ve Finans Bölümü

berna.akbingul@klu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-2813-2780

Özet

Çevresel sorunlar, ekonomik maliyet içermelerinin yanı sıra toplumsal gelişim ve refah seviyesi üzerinde de etkilidir. Bu nedenle, fosil yakıt tüketimi sonucu ortaya çıkan ve çevresel tahribat yaratan CO₂ emisyonunun, ekonomik büyümenin temel kaynağını oluşturan beşerî sermaye üzerinde yarattığı etki ve bu konuda önerilen politikalar birçok teorik ve ampirik çalışmaya konu olmuştur. Bu makalede, literatüre katkı yapan çalışmaların benzer ve farklı yönlerinin ortaya konması, bulguların tespit edilmesi ve yapılacak çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır. Ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerin büyüme süreçlerinde fosil yakıt kullanımı sonucu maruz kaldıkları çevresel tahribatın beşerî sermaye üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar analiz edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada CO₂ emisyonu ile beşerî sermaye arasındaki ilişkiye dair araştırma bulgularına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: CO₂ emisyonu, beşerî sermaye, sağlık harcamaları, eğitim, insani gelişme endeksi.

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

LITERATURE REVIEW ON CO₂ EMISSION AND HUMAN CAPITAL RELATION

Abstract

Environmental problems have an impact on social development and welfare as well as economic costs. Therefore, effects of CO₂ emissions that emerge due to fossil fuel consumption and create environmental damage on human capital as the main source of economic growth and proposed policies have been the subject of many theoretical and empirical studies. The purpose is to reveal similar and different aspects of studies contributing to the literature, determine the findings and contribute to further studies. Mainly, studies examining the effects of environmental destruction which developing countries are exposed to because of using fossil fuels during the growth process on human capital are analysed. For this purpose, the findings investigating the relationship between CO₂ emission and the human capital are included.

Keywords: CO₂ emissions, human capital, health expenditure, education, human development index.

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics".

1. Giriş

Küresel sera gazı emisyonları eğilimi, gelişmekte olan ekonomilerden kaynaklanan CO₂ emisyonlarındaki artış nedeniyle, 21. yüzyılın başından bu yana artmıştır. Sera gazlarının atmosferik konsantrasyonları, dünyadaki yaşamı olumsuz etkileyebilecek doğal sera etkisini artırdığından ülkeler, sera gazı emisyonlarını azaltmak için çeşitli düzenleyici politikalar uygulamaktadırlar. Küresel ısınmanın başlıca nedeni olan CO₂ emisyonları, iklim değişikliğini azaltma konusundaki uygulamalara ve düzenlemelere rağmen hala dünya düzeyinde hızla artmaktadır. Fosil yakıt olan kömür, petrol ve gazın yanmasından kaynaklanan CO₂ emisyonları, fosil yakıt kullanımı, özellikle enerji üretimi, karayolu taşımacılığı, aynı zamanda endüstriyel ve evsel ürün kullanımlarından kaynaklanan yanma emisyonlarından meydana gelmektedir. Fosil yakıt bazlı enerji kullanımı dolayısıyla karbon emisyonunun artması ve karbondioksitin sera gazlarının ana bileşenlerinden olması sonucunda küresel ısınmanın ve sera gazı emisyonlarının çevresel sonuçları fosil yakıt tüketim kaygılarını artırmaktadır.

Ekonomik gelişme ve nüfus artışı çevresel bozulmanın devam etmesine neden olmaktadır. Sanayileşme ve artan enerji kullanımı çevre sağlığı sorunları açısından en ciddi itici güç olmuştur. Gelişimin ilk aşamalarındaki ülkeler için, sağlığa yönelik önemli çevresel tehlikeler, yaygın yoksulluk ve içme suyuna erişim, sanitasyon ve sağlık hizmetlerinin eksikliği gibi ciddi kamu altyapısı eksikliği ile ortaya çıkan endüstriyel kirlilik sorunları ile ilişkilidir. Ancak, çevresel sağlık tehlikeleri sadece gelişmekte olan ülkelerle sınırlı değildir. Gelişmiş ülkelerde de hava ve su kirliliği ciddi bir problem oluşturmakta ve ekosistem erozyonu sıtma ve kolera gibi mevcut hastalıklarda artışa ve yeni hastalıkların ortaya çıkma riskinin artmasına neden olabileceği konusunda uyarılmaktadır (Remoundou & Koundouri, 2009, s. 2161).

Fosil yakıtların kullanılmasından dolayı, sülfür dioksit ve CO₂ emisyonlarından kaynaklanan parçacıklar küresel iklim değişikliğine neden olmaktadır. İklim değişikliği, insan yaşamının, toplumunun, ekonomi ve çevrenin sürdürülebilir büyümesi için ciddi bir tehdit oluşturan tartışılmaz bir gerçek haline gelmiştir (Wang vd, 2019, s. 1).

Gelişmekte olan ülkeler için sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve toplum refahını artırmak için daha yüksek seviyelerde beşerî sermaye birikiminin önemli olduğu kabul edilen bir görüştür. Bireysel ekonomik verimlilik, eğitim, sağlık ve sayısız bilişsel olmayan beceri ve özelliği içeren beşerî sermayenin farklı çoklu alanlarına bağlıdır (Villa, 2017, s. 184).

Çalışmada, fosil yakıt tüketimi sonucu ortaya çıkan ve çevresel tahribat yaratan CO₂ ile ekonomik büyümenin temel kaynağını oluşturan ve bireyin sağlık durumu ile eğitim düzeyi gibi kavramları içeren beşerî sermaye arasındaki ilişkinin varlığını ortaya çıkarmak için yapılan çalışmalar incelenmiştir.

2. Literatür Araştırması

Bu çalışmada literatür araştırması kapsamında CO₂ emisyonu ile beşerî sermaye arasındaki ilişki incelenmiş olup bu alandaki çalışmalar üç başlık altında sınıflandırılmıştır. CO₂ emisyonu ile insani gelişmişlik endeksi, sağlık harcaması ve eğitim arasındaki ilişkiyi açıklayan ulusal ve uluslararası çalışmalar incelenmiştir.

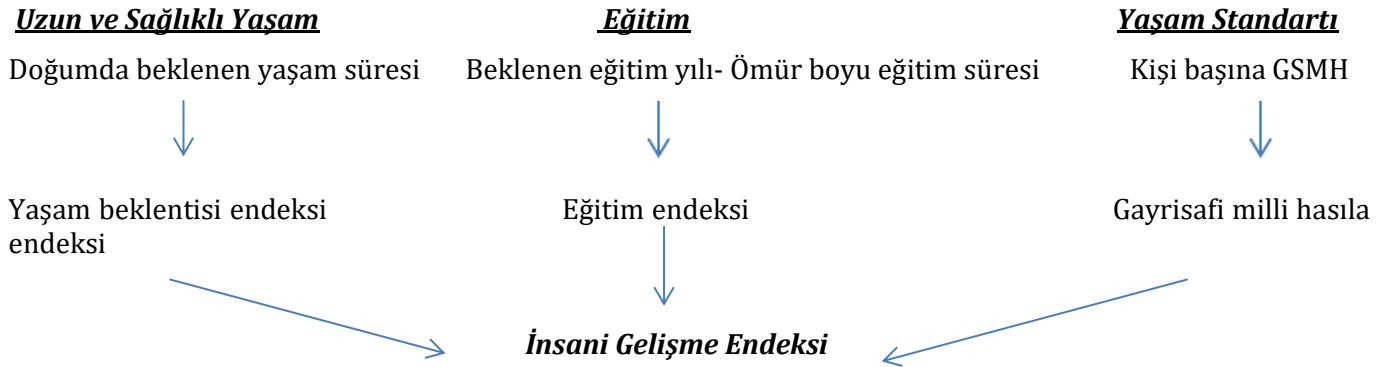
2.1. CO₂ Emisyonu- İnsani Gelişme Endeksi İlişkisi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından tanımlandığı gibi insani gelişme endeksi; *“Gayrisafi milli hasıla endeksini, eğitim endeksini ve yaşam beklentisi endeksini birleştiren ülkeler arasındaki insani gelişmenin temel boyutlarındaki başarısının bir ölçüsüdür”* (Liu, Baumgartne ve Schauer, 2019, s. 1).

İnsani gelişme endeksi (HDI) sağlık, eğitim ve yaşam standartlarıyla ilgili bileşik bir ölçüttür Sağlık boyutu doğumda beklenen yaşam süresi ile eğitim boyutu, ömür boyu eğitim süresi ve okula giden çocuklar için beklenen eğitim yılı ile ölçülmektedir. Yaşam boyutu standardı kişi başına gayri safi milli hasıla (GSMH) ile ölçülür. HDI, aşağıdaki eşitliği kullanarak üç boyutun her biri için normalize edilmiş endekslerin geometrik ortalamasıdır (UNDP).

$$HDI=(I_{\text{sağlık}} \times I_{\text{eğitim}} \times I_{\text{gelir}})^{1/3}$$

İnsani Gelişme Endeksi (HDI)

Kaynak: <http://hdr.undp.org/en/humandev>

Mohmmeda vd. (2019) çalışmalarında 10 ülkede (Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Rusya Federasyonu, Japonya, Almanya, Güney Kore, İran, Kanada ve Suudi Arabistan) tarım, enerji, elektrik, endüstriyel, diğer imalat, nakliye ve atıklardan kaynaklanan CO₂ emisyonlarının insani gelişme endeksi ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. Çalışma, CO₂ emisyon değişikliğinin özellikle Çin ve Amerika Birleşik Devletleri'nde nüfus ve gelir açısından önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla, insani gelişme endeksi, ekonomik büyüme ve sektör CO₂ emisyonu ile sağlıklı yaşam beklentisi (HLE) arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca, gelişme endeksi, ekonomik büyüme ile sağlıklı yaşam beklentisi, sektörel CO₂ emisyonları ile araştırılan ülkeler arasında CO₂ emisyonu azaltmaya yönelik bir politika planı gerektiren bir emisyon planı için güçlü bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

Liu vd. (2019) kişi başına CO₂ emisyonu ve partiküler maddeye (PM_{2.5}) göre 184 ülkeyi dört kategoride gruplandırdıkları çalışmalarında, farklı insani gelişmişlik düzeylerine sahip ülkelerin iklim değişikliğine ve hava kirliliğine karşı kısa vadeli azaltma politikası tepkilerini belirlemek için sera gazı emisyonları, hava kirliliği ve sosyoekonomik gelişme seviyeleri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Sera gazı emisyonları ve hava kirliliği konsantrasyonlarındaki farklılıklar ve ayrıca sosyoekonomik gelişme göstergeleri yerel, ulusal ve küresel ölçekte değerlendirildi. Kişi başına CO₂ emisyonu ile sosyoekonomik gelişme düzeyi arasında güçlü bir ilişki bulunurken, gruplar arasında kişi başına düşen CO₂ dışı sera gazı emisyonları arasındaki korelasyona ulaşamadı. Atmosferik PM_{2.5} konsantrasyonları kişi başına CO₂ emisyonu veya sosyoekonomik gelişme seviyeleri ile ilişkili değildi. CO₂ emisyonu azaltmalarına odaklanan enerji ve çevre politikaları, doğal olarak, nüfusun hava kirliliğine maruz kalmasını yeterince azaltan kalkınma yollarına yol açmayabilir. Bu çalışmada farklı bulgular elde edilmiştir. Bunlar;

-Düşük CO₂ ve yüksek hava kirliliği seviyesine sahip ülkelerin hava kirliliğini azaltmak ve kısa vadede insani gelişmeyi arttırmak için kısa vadeli politikaların izlenmesi gerektiği ve kalkınma ihtiyaçları karşılandıktan sonra sera gazı emisyonları ele almaya başlanmalıdır.

-Yüksek CO₂ ve yüksek hava kirliliği seviyesine sahip ülkeler, hava kirliliğini azaltmak için yenilenebilir enerjiye geçişi uygulamak ve karbon kullanım verimliliğini arttırmak için endüstriyel tesislerde karbon yakalama ve depolama teknolojisinin kullanımı gibi orta vadede stratejilerini uygulamaları için uzun vadeli politikalar gerekmektedir.

-Düşük CO₂ ve düşük hava kirliliği olan ülkelerin kısa vadede insani gelişmeyi arttırmaları için uzun vadeli kalkınma yollarıyla uyumlu ileri teknolojilerin kullanılması gerektiği, teknolojik gelişime yönelik teşviklerin, küresel olarak hava kirliliği ile mücadele etmek ve düşük gelirli ülkelerde kalkınmayı teşvik etmek için ideal olduğu belirtilmiştir.

Bengochea vd. (2001) çalışmalarında, Avrupa Birliği'ndeki ekonomik büyüme ve CO₂ emisyonları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla farklı gelir gruplarındaki 10 Avrupa ülkesinde GSYİH ve CO₂ emisyonları arasındaki ilişkiyi tahmin etmek amacıyla 1981-1995 dönemine ilişkin panel veri analizi uygulamışlardır. Çalışmanın sonucunda, farklı gelir gruplarındaki ülkeler arasındaki önemli eşitsizliklerin olduğu ve emisyonları kontrol etmek için tek tip bir politikanın yetersiz olduğu belirtilmiştir. Analiz sonucu her AB üye

devletin spesifik ekonomik durumu ve sınai yapısı dikkate alınarak emisyonlarda bir düşüşün sağlanması gerektiği ve gelir düzeyi dışında başka önemli açıklayıcı değişkenlerin olabileceğini göstermektedir.

2.2. CO₂ Emisyonu Sağlık Harcamaları İlişkisi

Sağlık, ekonomik büyüme için gerekli bir faktör olan beşerî sermayenin kalitesini ve gelişmesini belirleyen en önemli faktörlerdendir (Yazdi, vd., 2014, s. 127). Nüfusun sağlık durumunu etkileyen çevresel sağlık, sosyo-ekonomik durum, ekonomik kalkınma ve çevre kalitesi gibi birçok faktör bulunmaktadır. Çevresel risklerin artması ve dolayısıyla çevresel kalitenin bozulması sağlıklı yaşam için ciddi bir zorluk oluşturmaktadır.

Çevresel bozulmanın insan sağlığı üzerindeki etkilerinin ölçülmesi sağlık sektörü tarafından iyi bilgilendirilmiş politikaların geliştirilmesi gereğinden dolayı son yıllarda insan sağlığı için çevresel riskleri ele alan birçok bilimsel çalışma yapılmıştır. Çevresel risklerin sağlık ve sağlık harcamaları üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar, bir hastalıkla ilişkili doğrudan maliyetleri oluşturan tıbbi destek, ilaç, hemşirelik bakımını, dolaylı ekonomik maliyetleri ve hastalığın önlenmesinden kaynaklanan potansiyel tasarrufları tahmin eder. Beşerî sermaye çalışmaları ise, hastalık nedeniyle iş günlerinde ölçülen verimlilik kaybını ve bunun yarattığı maliyetleri tahmin etmektedir (Remoundou & Koundouri, 2009, s. 2163). Fosil yakıtların çevreye verdiği zarar ve dolayısıyla sağlık üzerinde yaratıkları tahribat ve maliyet ulusal ve uluslararası alanda birçok çalışmanın konusu olmuştur. Bu çalışmaların ortak noktası çevresel bozulmanın insan sağlığı üzerinde negatif etki yaratması ve sağlık harcamalarını artırması sonucudur. Karbon emisyonu kaynaklı çevresel bozulmalar ile beşerî sermaye bileşenlerinden olan sağlığa dair çalışmalarda sağlık göstergesi olarak sağlık harcamalarının verilerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Ekonomik büyümesinin bir sonucu olarak CO₂ emisyonunda dahil olmak üzere hava kirliliği ciddi sağlık sorunlarına ve sağlıkta ağır ekonomik maliyetlere neden olmaktadır. Chen vd. (2019) analizlerinde Çin'deki 30 kentteki 2005-2016 tarihleri arasındaki verilere dayanarak CO₂ emisyonu ve sağlık harcaması arasındaki ilişkiyi açıklamak için geleneksel analitik metotlar yerine daha derin araştırma imkânı sağlayan Bayesian Quantile Regresyonunu (BQR) uygulamışlardır. Analitik çalışmanın sonucunda; etkisi gelir değişkeni kadar olmazsa da CO₂ emisyonunun Çin'deki sağlık harcamalarını etkileyen önemli bir faktör olduğu, gelir ve devlet harcamalarının sağlık harcamalarını etkilediği ve bundan dolayı da hükümetin çevre kontrolüne odaklanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Wang vd. (2019) çalışmalarında, 1975-2017 dönemi boyunca 18 OECD ülkesi için CO₂ emisyonları, sağlık harcamaları ve GSYİH büyümesi arasındaki dinamik ilişkiyi analiz etmişlerdir. Üç ARDL modeli için sağlık harcamaları ile GSYİH arasındaki ve CO₂ emisyonları ile GSYİH arasındaki ve sağlık harcamaları ile CO₂ emisyonları arasındaki çift yönlü nedensel ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında, üç değişken arasındaki kısa dönemli ilişkinin varlığını göstermektedir. OECD ülkelerinde fosil yakıt tüketiminin endüstriyel ve evsel tüketim nedeniyle CO₂ emisyonlarına önemli ölçüde katkıda bulunduğu ve politika yapıcıların, çevre kalitesini korumak için teknoloji transferini teşvik etmeleri gerektiği önerilmiştir.

Usman vd. (2019) çalışmalarında, karbondioksit emisyonları ve çevre endeksinin yanı sıra GSYİH büyümesi, doğrudan yabancı yatırım, nüfusun yaşlanması ve ortaöğretimin kişi başına etkileri gibi ekonomik ve ekonomik olmayan faktörlerin kapsamlı bir analizini sunmaktadır. 1994-2017 dönemi için gelişmekte olan 13 ülkede hükümet ve özel sağlık harcamaları incelenmiştir. Analiz CO₂ emisyonları ve CO₂, SO₂ ve NO₂ emisyonlarının bileşik ortam endeksinin hükümetin sağlık harcamalarını önemli ölçüde artırdığına dair önemli kanıtlar sunmaktadır. Bu nedenle, gelişmekte olan ülke ekonomilerinin çevresel kalite konusunda sert önlemler alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Narayan ve Narayan (2018) çalışmalarında çevresel kalitenin kişi başına sağlık harcamalarını belirlemedeki rolünü incelemek amacıyla 1980 -1999 dönemi için 8 OECD ülkesi üzerinde yaptıkları ampirik analizde kısa vadede, gelir ve CO₂ emisyonlarının sağlık harcamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir pozitif etki gösterdiğini ortaya koyarken, uzun dönemde de gelir ve CO yanı sıra, SO emisyonlarının da sağlık harcamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yazdi ve Khanalizadeh (2017) MENA ülkeleri için sağlık harcamaları, gelir, CO₂ ve PO₁₀ emisyonları arasındaki ilişkiyi panel ARDL yöntemi kullanılarak 1995-2014 dönemi için analiz etmişlerdir. Çalışmada gelir, CO₂ ve PO₁₀ emisyonlarının sağlık harcamaları üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik büyümenin sağlık harcamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu etkilerinin olduğu ve MENA ülkelerindeki ekonomik büyümeyle birlikte ham petrol, benzin, gazyağı, mazot

ve akaryakıt tüketimi artacağı ve sonuç olarak ekonomik büyümenin çevresel bozulma maliyetine neden olacağını ve bunun da ölüm de dahil olmak üzere kirlilik kaynaklı sağlık hastalıklarının riskini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yahaya vd. (2016) 1995- 2012 dönemleri arasında 125 gelişmekte olan ülkede çevre kalitesinin sağlık harcamaları üzerindeki etkisini araştırmaya yönelik bir çalışmada, kişi başına sağlık harcaması ile tüm açıklayıcı değişkenler arasında uzun vadeli bir ilişkinin olduğu ve kişi başına düşen sağlık harcamalarının açıklanmasında açıklayıcı değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada, CO₂'nin kişi başına sağlık harcaması üzerinde en yüksek açıklayıcı güce sahip olduğu ve çevresel kalitenin gelişmekte olan ülkelerde sağlık harcamalarının güçlü bir belirleyicisi olduğu sonucu belirtilmiştir.

Tian vd. (2016) çalışmalarında, çeşitli belirleyicilerin kişi başına sağlık harcamaları üzerindeki etkilerindeki farklılık, 1990-2012 dönemi boyunca toplam 28 OECD ülkesi için incelenmiştir. Sonuçlar, kişi başına sağlık harcamalarının belirleyicilerinin (hekim sayısı, 65 yaş ve üstü nüfusun oranı, GSYİH, kentsel nüfusun yüzdesi) dağılımına göre değiştiğini göstermektedir. Kişi başına sağlık harcamalarındaki artış düzeyine bağlı olarak, farklı OECD ülkelerindeki sağlık harcamalarındaki artışları kontrol etmek için farklı politikaların uygun olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Abdullah vd. (2016) Malezya örneğindeki çalışmaları, ulusal sağlık harcaması için çevresel kalite ile sosyo-ekonomik faktör arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Çevresel kalitenin hem kısa hem de uzun vadeli etkilerini tahmin etme olasılığını araştırmak için ARDL analizi kullanılarak 1970-2014 dönemi analiz edilmiştir. Çalışma sonucuna göre uzun dönemde GSYİH, CO₂, ölüm oranı, doğurganlık oranı, NO₂ ve SO₂'nin sağlık harcamaları ile ilişkili olarak değerlendirilebileceği ve kişi başına doğum sayısında büyüme potansiyeline sahip olan politikaların sağlık hizmetlerine ciddi yatırımlara neden olacağını göstermektedir. Doğurganlık ve bebek ölüm oranlarının ülkenin sağlık harcamalarında önemli derece etkin olması, Malezya'daki nüfusun hızlı büyümesi ve yeni neslin ulusal kalkınmanın sürekliliğini ve sürdürülebilirliği sağlamada önemli bir unsur olduğu göz önüne alındığında, etkili bir sağlık sistemine sahip olmak için hükümetin sağlık sektöründeki harcamalarını arttırmasının gerekliliği belirtilmiştir.

Apergis ve Ben Jebli (2015) tarafından 1995-2011 dönemini kapsayan ve 42 Sahra altı Afrika ülkesinden oluşan analiz, kişi başına CO₂ emisyonları, kişi başına gerçek gelir, yenilenebilir enerji tüketimi ve sağlık harcamaları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Analiz sonucunda, karbon emisyonları ve sağlık harcamaları arasında çift yönlü uzun dönemli bir nedensellik ilişkisinin olduğu hem yenilenebilir enerji tüketiminin hem de sağlık harcamalarının düşük karbon emisyon seviyelerine katkıda bulunurken GSYİH bu ülkelerde emisyonların artmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hem yenilenebilir enerji tüketimi hem de genişletici sağlık harcamaları kirliliğin azalmasını temel nedenleridir. Bu anlamda bulgular, devlet bütçesinin sağlık harcamalarıyla ilgili önemli bir kısmının, bu ülkelerdeki küresel ısınmayla mücadelede iyi bir yol olacağını göstermektedir.

1971-2010 döneminde Hindistan için çevresel bozulma ve ölüm oranları arasındaki nedensellik ilişkisini inceleyen Sinha (2014), bebek ölüm oranları ile karbondioksit emisyonundaki büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu tespit etmiştir. Hindistan'da sanayileşme, CO₂ emisyonu ve ölüm oranları arasındaki nedensellik ilişkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çift yönlü nedensellikler, bebek ölüm hızındaki değişiklikler ile CO₂ emisyonundaki artış arasında ve sermaye oluşumundaki büyüme oranları ile bebek ölüm oranındaki değişiklikler arasında bulunmuştur. Her iki durumda da sanayileşmedeki büyümenin CO₂ emisyonunda artışa neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Boachie vd. (2014) 1970-2008 döneminde Gana'da sağlık harcamaları üzerindeki çalışmalarının sonucunda, sağlık harcamaları ile CO₂ emisyonları arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmada, kamu sağlık harcamaları ile çevresel ve sosyo-ekonomik göstergeler arasındaki ilişki araştırılmıştır. GSYİH, CO₂ emisyonları, doğum oranı, yaşam beklentisi, enflasyon ve kentleşmenin Gana'daki kamu sağlık harcamaları üzerindeki uzun vadeli etkilerinde uzun dönemli doğrusal bir ilişkinin varlığını güçlendirmektedir. CO₂ emisyonları değişkeninin önemsiz düzeyi, Gana'da sanayileşme düzeyi düşük olduğu için yeterli fabrika bulunmamasından kaynaklanmakta, bu nedenle sanayilerden kaynaklanan emisyonların düşük olduğu belirtilmiştir.

Yazdi vd. (2014) İran için 1967-2010 dönemi sağlık harcamalarının belirlenmesinde çevre kalitesi ve gelirinin rolünü analiz ettikleri çalışmalarında, çevresel kalitenin hem kısa hem de uzun vadeli etkilerini tahmin etme olasılığını araştırmak için eşbütünleşme ve ARDL yaklaşımını uygulamışlardır. Sağlık

harcamaları, gelir, SO emisyonları ve CO₂ emisyonlarının birbiriyle bütünleştiğini ve CO₂ ile SO₂'in sağlık harcamaları üzerinde pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu sonucuna ulaşımlardır. Deneysel bulguları gelir ve çevre kirleticilerin kısa ve uzun vadede sağlık harcamaları ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

Assadzadeh vd. (2014) 2000-2010 dönemi için OPEC ülkelerinde kişi başına düşen sağlık harcamalarının belirlenmesinde çevresel kalite ve yaşam beklentisinin rolünü incelemiştir. Kişi başına sağlık harcamaları, kişi başına gelir, yaşam beklentisi ve CO₂ emisyonları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada, gelir ve karbondioksit emisyonlarının sağlık harcamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı pozitif etkisinin olduğu, ancak yaşam beklentisinin artmasının sağlık harcamalarını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Jerret vd. (2003) çevresel kalite ve sağlık harcamaları arasındaki ilişkiyi tespit etmek için Kanada'nın Ontario eyaletindeki 49 şehirden kesit verileri kullanıldı. Çevresel kaliteyi etkileyen kirlilik oranının daha yüksek olduğu bölgelerde ülkelerin kişi başına düşen sağlık harcamalarının daha yüksek olduğunu ve çevresel kaliteyi savunmak için daha fazla harcama yapan şehirlerin, ülkelerin sağlık hizmetlerine daha az harcama yaptığını tespit etmişlerdir.

2.3.CO₂ Emisyonu- Eğitim Harcamaları İlişkisi

Eğitim sadece beşeri sermaye yaratmak için değil, aynı zamanda toplumsal değişimin teşvik edilmesi için bir yatırım olarak ta kabul edilmiştir. İnsani gelişmişlik düzeyini belirleyen okullaşma oranı ve hayat boyu öğrenme süreçleri bireyin çevresel duyarlılığı ve çevre yanlısı karar alma sürecinde pozitif etki yaratmaktadır. Yapılan çalışmaların beşeri sermaye göstergelerinde, eğitim göstergeleri olarak çoğunlukla eğitim harcamaları ile okullaşma oranlarının kullanıldığı görülmektedir. CO₂ ve eğitim harcamaları arasındaki ilişkiyi test etmek için birçok ampirik çalışma yapılmıştır. Yapılan birçok çalışmada eğitim düzeyinin çevre bilinci üzerinde ve CO₂ emisyonunu azaltmada etkili olduğu görülmektedir.

Cordero vd. (2018) bir yıllık yoğun bir üniversite eğitim programına katıldıktan en az beş yıl sonra öğrencilerin bireysel karbon emisyonları üzerindeki uzun vadeli etkisini araştırmışlardır. Eğitim programını tamamlayanların çoğunluğu, elde ettikleri bilgi ve deneyimler sonucunda çevre yanlısı kararlar (yani satın alınacak araç türü gibi) aldıkları sonucuna ulaşımlardır. Çalışmada yapılan karbon ayak izi analizi sonucunda, her bir denek için, alınan çevresel karar ve tercihlerin bireysel karbon emisyonlarını yılda 2,86 ton CO₂ 'i azalttığını göstermektedir.

Bano vd. (2018) Pakistan'da beşeri sermayenin karbon salınımları üzerindeki uzun ve kısa vadeli etkilerini incelemiştir. Elde edilen bulgular, beşeri sermaye ve karbon salınımları arasında uzun vadeli ilişki olduğunu ve beşeri sermayenin iyileştirilmesinin, ekonomik büyümeyi azaltmadan karbon salınımlarını azaltacağını ortaya koymuştur. Bu çalışma beşeri sermayenin eğitim yönüyle iyileştirilmesinin karbon emisyonunu azaltacağını ve politika yapıcılara bu konuda yön vereceği belirtilmiştir.

Aytun ve Akın (2016) Türkiye için 1971-2010 dönemi yıllık verileri ile eğitim ve CO₂ emisyonunu ilişkilendirdikleri çalışmalarında, Türkiye için ilköğretim ve ortaöğretim okullaşma düzeyleri ile CO₂ emisyonu ve enerji tüketimi arasında nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. Ampirik çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular, yükseköğretim okullaşma düzeyinden CO₂ emisyonu ve enerji tüketimine doğru bir nedensellik ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular yükseköğretim düzeyinin çevre bilincini oluşturulması açısından etkili bir politika olabileceğini göstermektedir. Aytun (2014), farklı eğitim seviyelerinin (ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim) çevre kirliliği üzerine olan etkisini Türkiye dahil olmak üzere 10 gelişen ülkenin 1971-2010 yıllarına ait verileri kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda karbondioksit emisyonu ile ortaöğretim okullaşma oranı arasında pozitif yönde ilişki bulunurken yükseköğretim okullaşma oranı arasında negatif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gelişen ülkelerde eğitim düzeyine ilişkin bulgular Kuznets hipotezini destekler niteliktedir.

Jalila (2014) MENA bölgesi üzerindeki çalışmasında eğitim katsayısı (ortalama toplam eğitim yılı) ile kişi başına düşen karbon emisyonu arasında istatistiksel olarak anlamlı olmayan pozitif bir ilişki göstermiştir. MENA bölgesindeki ülkelerin, yüksek gelirli petrol ihraç eden ülkeler ve düşük-orta- gelirli petrol ihraç eden ülkeler tarafından sınıflandırılan çeşitliliği, toplam okullaşma yılının kişi başına emisyonlar üzerinde farklı etkiye sahip olması sonucunu doğurmuştur. AB ülkeleri için çevre ve sağlık arasında nedensel bir ilişki olup olmadığını belirlemek için Balan (2016) tarafından yapılan analiz, sağlık, eğitim ve çevresel kalite arasında nedensel ilişkilerin olduğunu göstermektedir. Bu aynı zamanda çevresel kalitenin ekonomik büyüme için bir kısıt olarak kabul edilebileceğini, AB-25 üyesi ülkelerde eğitimin nedenleri ve insan yaşamının kalitesi ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, eğitimin karbon emisyonunu azaltmada etkili bir rol

oynadığını ve bu durumunda sürdürülebilir kalkınmaya önemli katkılar sağlayabileceği sonucunu göstermektedir.

Kinda (2010) tarafından yapılan çalışma 85 gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin 1970-2004 dönemine ait eğitimin çevre kalitesi açısından önemini vurgulamayı amaçlamaktadır. Çalışma, eğitimin gelişmekte olan ülkelerdeki hava kirliliğinin büyümesi üzerinde hiçbir etkisi olmadığını, ancak gelişmiş ülkelerde önemli olduğunu ortaya koymuştur. Düşük eğitim düzeyleri ve demokratik kurumların göreceli zayıflığı, gelişmekte olan ülkelerde eğitim etkinliğinin yokluğunu açıklamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde düşük eğitim düzeyi, insanların daha iyi bir çevre için tercihlerini ifade etme kabiliyetini güçlü bir şekilde azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bimonte (2002) eşitsizlik, okuryazarlık, bilgiye erişilebilirlik ve çevresel kalite arasındaki olası nedensellik bağlantılarını araştıran çalışmada, okuryazarlık, bilgi erişimi ve eşitlik seviyesi ne kadar yüksekse, çevresel kaliteye olan talebin o kadar yüksek olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma eğitim düzeyi ile çevresel olanaklara olan talep arasında güçlü bir pozitif korelasyonu desteklemektedir. Eğitim düzeyinin çevre dostu davranışlar üzerindeki etkisini araştıran araştırmalardan farklı sonuçlar elde edilmiştir.

Agee ve Crocker (2000) analitik çalışmalarının bulgularında, daha az çevresel kalite talebinin, çocukların beşeri sermaye oluşumunun maliyetini arttırdığını, daha az beşeri sermayenin, ailelerin çevresel kalite talebini azalttığını ve aileler arasındaki çevresel kalite farklılıkları, tıpkı genetik farklılıklar gibi, nesiller boyu devam edebileceğinin sonucuna varılmıştır.

Sonuç

Eğitim ve sağlık yoluyla beşerî sermayenin verimliliğini ve gelişimini artırıcı sosyal politikalar, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişimi ve sürdürülebilirlik için son derece önem teşkil etmektedir. Çevresel sorunların ve iklim değişikliğinin ekonomik maliyet içermelerinin yanı sıra sosyal içerik taşıması, politika yapıcılara bu alanda önemli sorumluluklar yüklemektedir. Çevresel politikalar dizayn edilirken, çevre kalitesi toplumsal refahın bir belirleyicisi olarak kabul edilmekte dolayısıyla da çevre sorunlarının çözümüne yönelik politika arayışlarında beşerî sermaye parametresi de göz önüne alınmakta, kalkınma ve büyüme politikaları içerisinde değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada, ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerin büyüme süreçlerinde fosil yakıt kullanımı sonucu maruz kaldıkları çevresel tahribatın beşerî sermaye üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar analiz edilmiştir. Fosil yakıt olan kömür, petrol ve gazın yanmasından kaynaklanan CO₂ emisyonları ile beşerî sermayenin bileşenleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların ortak noktası çevresel bozulmanın insan sağlığı üzerinde negatif etki yaratması, sağlık harcamalarını artırması ve sağlık sorunlarının işgücü kaybına neden olmasıdır. Eğitim açısından bakıldığında ise bu konuda yapılan çalışmalarda elde edilen bulgularda, sürdürülebilir kalkınma için beşerî sermayenin eğitim kalitesinin artırılmasının çevresel duyarlık ve yeni çevresel dizayn üzerinde olumlu katkı yaratacağı şeklindedir. Bu konuda yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, çevresel bozulmanın ekonomik büyümenin önemli bir bileşenini oluşturan beşerî sermaye üzerinde olumsuz etki yarattığı, bu nedenle beşerî sermayenin eğitim ve sağlık yönüyle geliştirilmesinin ve çevresel duyarlılığın artırılmasının sürdürülebilirlik ve toplumsal refah açısından önemli olduğu tespit edilmiştir.

CO₂ emisyonu ile beşerî sermaye ilişkisi enerji ekonomisi literatüründe üzerinde her zaman çalışılan temel konulardandır. Bu araştırmaların incelenmesi ve bulguların değerlendirilmesi yeni çalışma yapacak araştırmacılar için araştırma kapsamının sınırlandırılmasında yol gösterici olacaktır.

Kaynakça

- Abdullah, H., Azam, M. & Zakariya, S.K. (2016). "The impact of environmental quality on public health expenditure in Malaysia", *Second Asia Pacific Conference on Advanced Research (APCAR)*, Melbourne, February, 27-40.
- Agee, M.D. & Crocker, T.D. (2000). "Household nvironmental protection and the intergenerational transmission of human capital", *Journal of Economic Psychology*, 21 (2000), 673-690.
- Apergis, N.& Ben Jebli, M. (2015). "Does renewable energy consumption and health expenditure decrease carbon dioxide emissions? evidence for sub-saharan africa countries", August 2015 Online at <https://mpr.ub.uni-muenchen.de/68294/> MPRA Paper No. 68294, posted 11 Dec 2015 06:20 UTC

- Assadzadeh, A., Faranak, B. & Amir, S. (2014). "The impact of environmental quality and pollution on health expenditures: a case study of petroleum exporting countries", *Proceedings of 29th International Business Research Conference*, 24 - 25 November, Sydney, Australia.
- Aytun, C., & Akın, C.S. (2016). "Relationship between CO₂ emissions, energy consumption and education in Turkey: bootstrap causality analysis", *Eurasian Econometrics, Statistics & Empirical Economics Journal*, Vol. 4, 49-63.
- Aytun, C. (2014). "Gelişen ekonomilerde karbondioksit emisyonu, ekonomik büyüme ve eğitim arasındaki ilişki: Panel veri analizi", *The Journal of Academic Social Sciences Studies*, (27), 349-362.
- Balan, F. (2016). "Environmental quality and its human health effects: a causal analysis for the EU-25", *International Journal of Applied Economics*, 13(1), March, 57-71.
- Bano, S., Zhao, A., Ahmad, A., Wang, S. & Liu, Y. (2018). "Identifying the impacts of human capital on carbon emissions in Pakistan", *Journal of Cleaner Production*, 183, 10, 1082-1092.
- Bengochea-Morancho, A., Higon-Tamarit, F. & Martínez-Zarzoso, I. (2001). "Economic growth and CO₂ emissions in the European Union", *Environmental and Resource Economics*, 19(2), 165-172.
- Bimonte, S. (2002). "Information access, income distribution, and the environmental kuznets curve", *Ecological Economics*, 41, 145-156.
- Boachie, M.K., Mensah, I.O., Sobiesuo, P., Immurana, M., Iddrisu, A.A. & Kyei Brobbey, I. (2014). "Determinants of public health expenditure in Ghana: A cointegration analysis", *Journal of Behavioural Economics, Finance, Entrepreneurship, Accounting and Transport*, 2(2), 35-40. DOI: 10.12691/jbe-2-2-1 .
- Cordero, E. C., Centeno D. & Todd, A.M. (2018). "The role of climate change education on individual lifetime carbon emissions", doi: <http://dx.doi.org/10.1101/441170>.
- Chen, L., Zhuo, Y., Xu, Z., Xu, X. & Gao, X. (2019). "Is carbon dioxide (CO₂) emission an important factor affecting healthcare expenditure? Evidence from China, 2005-2016", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, October, 16(20), 3995.
- Jalila S. A. (2014). "Carbon dioxide emission in the Middle East and North African (MENA) Region: A dynamic panel data study", *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, Vol. 2, No. 3.
- Jerret, M., Eyles, J., Dufournound, C. & Birch, S. (2003). "Environment influence on healthcare expenditure: An exploratory analysis from Ontario, Canada", *Journal of Epidemiology And Community Health*, 57, 334-338.
- Kinda, S., R. (2010). "Does education really matter for environmental quality?", *Economics Bulletin*, 30, 2612-2626.
- Liu, Q., Baumgartne J. & Schauer J. (2019). "A global perspective on national climate mitigation priorities in the context of air pollution and sustainable development", *City and Environment Interactions*, 1, 100003, 1-10.
- Mohmmeda, A. Zihui, L., Arowoloa, A.O. Sua, H Denga.X., Najmuddina, O. & Zhanga, Y. (2019). "Driving factors of CO₂ emissions and nexus with economic growth, development and human health in the top ten emitting countries", *Resources, Conservation & Recycling*, 148, 157-169.
- Narayan, P., K. & Narayan, S. (2008). "Does environmental quality influence health expenditures? Empirical evidence from a panel of selected OECD countries", *Ecological Economics*, Vol. 65(2), April, 367-374.
- Remoundou, K. & Koundouri P., (2009). "Environmental effects on public health: An economic perspective", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 6, 2160-2178.
- Sinha, A. (2014). "Carbon emissions and mortality rates: a causal analysis for India (1971-2010)", *International Journal of Economic Practices and Theories*, 4(4), 486-492.
- Tian, F., Gao, J., Yang, K., A. (2016). "Quantile regression approach to panel data analysis of health-care expenditure in OECD Countries", *Health Econ.* 1-26.

- Usman M., Ma Z., Wasif Zafar M., Haseeb A., & Ashraf R.U. (2019). "Are air pollution, economic and non-economic factors associated with per capita health expenditures? Evidence from emerging economies", *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 16:1967. doi: 10.3390/ijerph16111967.
- Villa K. M., "Multidimensional human capital formation in a developing country: Health, cognition and locus of control in the Philippines", *Economics and Human Biology*, 27(2017): 184-197.
- Yazdi, S. K., Tahmasebi, Z. & Mastorakis, N. (2014). "Public healthcare expenditure and environmental quality in Iran", *Recent Advances in Applied Economics*, 126-134. Erişim Tarihi:01.12.2019 https://www.researchgate.net/publication/308760974_Public_Healthcare_Expenditure_and_Environmental_quality_in_Iran
- Yazdi, S. K. & Khanalizadeh, B. (2017). "Air pollution, economic growth and healthcare expenditure", *Economic Research- Ekonomski Istraživanja*, Vol. 30(1), 1181-1190.
- Yahaya, A., Nor, N.M., Habibullah M.S., Ghani J.A., & Noor, Z.M. (2016). "How relevant is environmental quality to per capita health expenditures? Empirical evidence from panel of developing countries", *Springer Plus*. 5: 925.
- Wang, Chien.M., Hsueh, Hsin.P., Li. F. & Wu, Cheng. F. (2019) . "Bootstrap ARDL on health expenditure, CO₂ emissions, and GDP growth relationship for 18 OECD countries", *Front. Public Health*, 20 November 2019 | <https://doi.org/10.3389/fpubh.2019.00324>
- UNDP, <http://hdr.undp.org/en/humandev>

LITERATURE REVIEW ON CO₂ EMISSION AND HUMAN CAPITAL RELATION

Berna AK BİNGÜL

Extended Abstract

The global greenhouse gas emissions trend has increased since the beginning of the 21st century due to the rise in CO₂ emissions from developing economies. Since the atmospheric concentrations of greenhouse gases increase the natural greenhouse effect that can negatively affect the life in the world, countries implement various regulatory policies to reduce greenhouse gas emissions. CO₂ emissions, which are the main cause of global warming, are still increasing at the world level despite the practices and regulations on climate change reduction. CO₂ emissions resulting from the burning coal, oil and gas, which are fossil fuels, consist of fossil fuel use, particularly energy production, road transport, as well as burning emissions from industrial and domestic product use. The environmental consequences of global warming and greenhouse gas emissions increase fossil fuel consumption concerns as a result of increasing carbon emission due to the use of fossil fuel-based energy and carbon dioxide being one of the main components of greenhouse gases.

Economic development and population growth cause environmental degradation to continue. Industrialization and increased energy use have been the most serious driving force for environmental health problems. For countries in the early stages of development, significant environmental hazards to health are associated with industrial pollution problems that result from widespread poverty and lack of serious public infrastructure, such as access to drinking water, sanitation and health services. However, environmental health hazards are not limited to developing countries. Air and water pollution poses a serious problem in developed countries and warns that ecosystem erosion may cause an increase in existing diseases such as malaria and cholera and an increased risk of new diseases (Remoundou & Koundouri, 2009, s. 2161).

Due to the use of fossil fuels, particles from sulfur dioxide and CO₂ emissions cause global climate change. Climate change has become an indisputable fact that poses a serious threat to the sustainable growth of human life, society, economy and environment (Wang, vd, 2019 s. 1).

It is an accepted view that higher levels of human capital accumulation are important for developing countries to promote sustainable economic growth and increase community welfare. It depends on different multiple areas of human capital, including individual economic efficiency, education, health, and countless non-cognitive skills and features (Villa, 2017, s. 184). Health and education are among the most important factors that determine the quality and development of human capital, which is an essential factor for economic growth. There are many factors that affect the health status of the population, such as environmental health, socio-economic status, economic development and environmental quality. Increasing environmental risks and thus deterioration of environmental quality pose a serious challenge for healthy life.

Education has been considered not only to create human capital, but also as an investment to promote social development. The schooling rate and lifelong learning processes that determine the level of human development have a positive impact on the individuals' environmental sensitivity and pro-environmental decision-making. In the human capital indicators of the studies, it is seen that education expenditures and schooling rates are mostly used as education indicators. Many empirical studies have been conducted to test the relationship between CO₂ and education expenditures. In many studies, it is seen that education level is effective on environmental awareness and reducing CO₂ emission.

Social policies that increase the efficiency and development of human capital through education and health are extremely important for the economic development and sustainability of developing countries. In addition to environmental problems and climate change involving economic costs, social content also puts important responsibilities in this field. While environmental policies are being designed, environmental quality is accepted as a determinant of social welfare, therefore human capital parameter is also taken into consideration in the search for policies to solve environmental problems, and evaluated within development and growth policies.

In this study, the studies examining the effects of environmental destruction on the human capital are analysed. The common point of studies examining the relationship between CO₂ emissions resulting from burning coal, oil and gas and the components of human capital is that environmental degradation has a negative impact on human health, increases health expenditures and causes loss of workforce. In terms of education, findings reveal that increasing the quality of education of human capital for sustainable development positively contributes to environmental sensitivity and new environmental design. Literature review indicates that it is emphasized that environmental degradation has a negative impact on human capital, which constitutes an important component of economic growth. Therefore it is important to improve human capital in terms of education and health, and to increase environmental sensitivity in terms of sustainability and social welfare.

KÜRESEL TERÖRİZMLE MÜCADELE: YEREL, BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜÇLERİN İŞİD İLE MÜCADELE POLİTİKALARI

İskender KARAKAYA

Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

iskenderkarakaya@gmail.com | ORCID: 0000-0002-6285-4568

Özet

Yerel, bölgesel ve küresel güçler uzun süredir siyasi, askeri ve ekonomik açıdan İŞİD ile mücadele etmektedir. Bu makale, İŞİD ile mücadelenin, 2014 sonrası uluslararası toplumun ortak sorunu haline geldiğini savunmaktadır. Bu güçlerin İŞİD ile mücadelesinin, sadece küresel terörizmle mücadele olmadığı, aynı zamanda Suriye ve Irak'ta yerel ve bölgesel güçlerin birbirlerine karşı kullandığı dış politika enstrümanı haline geldiği ileri sürülmektedir. İŞİD ile olan mücadele, Örgütün gelinen noktada Suriye ve Irak'ta toprak hakimiyetini kaybetmesine rağmen Ortadoğu'daki güç dengesi üzerinde önemli etkilere yol açmıştır. Çalışmada bu sorunsal, tarihsel süreçler, resmî belgeler ve olaylar üzerinden incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İŞİD, ABD, Rusya, Suriye rejimi, küresel terörizm.

Bilgilendirme: Bu makale yazar tarafından kaleme alınan "Küresel Terörizmin Dönüşümü: El-Kaide'den İŞİD'e" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

THE FIGHT AGAINST GLOBAL TERRORISM: POLICIES OF LOCAL, REGIONAL AND GLOBAL POWERS TO FIGHT AGAINST ISIS

Abstract

Local, regional and global powers have long been fighting against ISIS politically, militarily and economically. This article argues that the fight against ISIS has become the common problem of the international community after 2014. It is argued that these forces' fight against ISIS has become not only a fight against global terrorism, but also a foreign policy instrument used by local and regional powers against each other in Syria and Iraq. The struggle with ISIS has caused significant effects on the balance of power in the Middle East, even though the organization has lost its sovereignty in Syria and Iraq at the point reached. In the study, these questions are examined through historical processes, official documents and events.

Keywords: ISIS, USA, Russia, Syrian regime, global terrorism.

Acknowledgement: This article is derived from the PhD thesis entitled "Transformation of Global Terrorism: From Al-Qaeda to ISIS" which was prepared by author.

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics".

Giriş

Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD), Irak'ta ortaya çıkıp büyüyen, daha sonra Arap Baharı süreci ile Suriye'de varlık gösteren; merkezi örgütlenmesi ve kendisine bağlılık bildiren gruplarla birlikte düşünüldüğünde küresel bir terör örgütüdür. Bu makalenin konusu yerel, bölgesel ve küresel güçlerin İŞİD ile mücadelesi üzerinedir. Bu makale İŞİD ile mücadelenin 2014 sonrası yerel, bölgesel ve küresel güçlerin ortak sorunu haline geldiğini savunmaktadır. İŞİD ile mücadelenin, sadece terörizme karşı savaş olarak görülmemesi gerektiği, aynı zamanda yerel ve bölgesel güçlerin birbirlerine karşı kullandığı bir dış politika konusu/aracı haline geldiği ileri sürülmektedir. Bir başka deyişle İŞİD ile mücadele, Ortadoğu'daki güç dengesi üzerinde etkiler yapmakta ve sonuçlara yol açmaktadır. Diğer yandan İŞİD ise, Irak ve Suriye'de toprak hakimiyetini kaybetmiş, ancak kendisine bağlı küresel düzeyde örgütler ile, Irak ve Suriye'de yer altına çekilmiş unsurları ile mücadeleye devam etmektedir. İŞİD ile mücadeleyi anlamak için İŞİD'in ortaya çıktığı koşullara ve tarihine değinilmesi faydalı olacaktır.

İŞİD'in ve öncüllerinin Irak'taki faaliyetleri, Irak Merkezi Yönetimi ve İŞİD arasında Irak'ın işgali sonrası günümüzde de devam eden bir süreci başlatmıştır. İŞİD, kurulma ve büyüme sürecinde Tevhit ve Cihat Örgütü (1999-2004), Irak El-Kaidesi (2004-2006), Irak İslam Devleti (2006-2013) gibi isimler almıştır. ABD'nin 2007 sonrası Irak'taki direnişle mücadelesinde oluşturduğu Sahva birlikleri, İŞİD'e büyük darbe vurmuş, örgüt gerileme süreci yaşamıştır. İŞİD bu dönemde iki gelişme ile yeniden toparlanma fırsatı yaşamıştır. Birincisi, 2011 sonrası ABD askerlerinin Irak'tan çekilme sürecinin başlaması, İŞİD'e Irak'ta yeniden toparlanmasına fırsat vermiştir. İkincisi ise, Arap Baharı olarak adlandırılan ve 2011 yılı ile Suriye'de de patlak veren olaylar, Suriye'de istikrarsız bir ortam yaratmış bunun sonucunda İŞİD, Suriye'de varlık göstermiş ve ülkenin önemli bir kısmını işgal etmiştir. İŞİD bu süreçte hem Suriye'de hem de Irak'ta genişlemesini sürdürmüş, Rakka (siyasi) örgütün başkenti işlevini görmüş, Haziran 2014'te ise Musul'un (dini) alınması ile "hilafet devleti" ilan edilmiştir. Örgütün genişlemesini sürdürdüğü dönem diğer yandan düşüşe başladığı dönem olarak da görülebilir. Örgüt, 2014-2017 arası kazandığı toprakların büyük kısmını (yaklaşık %80) sonrasında kaybetmiştir. Bu dönemde hem ABD öncülüğündeki uluslararası koalisyonun hava taarruzları, hem de Suriye rejiminin 2015 sonrası Rusya'nın da desteği ile İŞİD ile yoğun bir mücadeleye girmesi, İŞİD'in ilerleyişine darbe vurmuştur. Bunların yanında YPG/PYD güçlerinin (daha sonra ismi SDG olacak yapıda), ABD desteği ile verdiği mücadeleler ile Türkiye'nin 2016 ve 2018'de düzenlemiş olduğu Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Operasyonları, Lübnan Hizbullah'ı, İran güçlerinin, Suriye rejimine verdiği destekler de İŞİD'in hem Suriye'de hem de Irak'ta gerilemesinde diğer önemli etkenler olmuştur.

Bu makalede İŞİD ile mücadele iki bölümde ele alınmıştır. Birinci bölüm, "Yerel ve Bölgesel Aktörlerin İŞİD ile Mücadelesi" olarak isimlendirilmiştir. Bu bölümde, Türkiye'nin İŞİD ile mücadelesi ile diğer aktörlerin (Suriye Rejimi, Irak, İran, Suudi Arabistan, PYD/YPG) İŞİD ile mücadelesi anlatılmıştır. İkinci bölüm ise, "Bölge Dışı Güçlerin İŞİD ile Mücadelesi" başlığını taşımaktadır. Burada birinci kısımda "ABD, Uluslararası Koalisyon ve BM'nin İŞİD ile Mücadelesi" ele alınırken diğer kısımda ise Rusya Federasyonu'nun İŞİD ile mücadelesi anlatılmıştır. İŞİD ile mücadele devam eden bir süreçtir. Örgüt, Suriye ve Irak'taki toprak hâkimiyetini kaybetse de, küresel açıdan, kendisine biat eden gruplarla ve yalnız kurt eylemleri ile varlığını sürdürmekte ve dünyaya "hala eylem düzenleme yeteneğine sahip olduğu" mesajı vermeye çalışmaktadır. Dolayısıyla bu makalenin temel amacı bu süreci analiz etmektir. Bu analiz yapılırken tarihsel süreçler, resmî belgeler ve olaylar incelenmiş, ülkelerin temel politikalarına değinilmiş ve neden sonuç ilişkisi aranmıştır.

1. Yerel ve Bölgesel Aktörlerin İŞİD ile Mücadelesi

1.1. Türkiye'nin İŞİD ile Mücadelesi

Türkiye İŞİD ile mücadelesini uzun süredir sürdürmektedir. Türkiye'nin İŞİD ile mücadelesinin nedenleri; "Türkiye'nin coğrafi konumu, İŞİD'in faaliyet gösterdiği bölgelere yakınlığı, İŞİD'in Türkiye'yi de hedef alması ve eylemler gerçekleştirmesinin yanında Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlama ihtiyacı" olarak sıralanabilir. Türkiye, İŞİD ile mücadelesine "önleyici müdahale politikası" ismini vermiş, örgüt ile "askeri, ekonomik ve siyasal" alanda mücadele etmeye başlamış ve İŞİD ile mücadele için kurulan uluslararası koalisyonu "askeri ve siyasal" açıdan desteklemiştir (Yeşiltaş vd., 2016, s. 45). Türkiye'nin İŞİD'den algıladığı tehditler ise "Yabancı Terörist Savaşçılar (YTS) sorunu, bombalı intihar saldırıları, sınır güvenliği, sınır ötesinden Türkiye'ye yapılan saldırılar ve radikalleşme ile bunun Türkiye'deki etkileri" olarak sayılabilir. (Yeşiltaş vd., 2016, s. 9)

Yukarıda sıralanan tehditler değerlendirildiğinde Türkiye'nin İŞİD ile mücadelesinin birçok boyutta süregeldiği bunun da dört başlık altında ele alınabileceği düşünülmektedir. Bu mücadele alanları ise, "YTS'ler ile yapılan mücadele; Türkiye'de bulunan İŞİD militanlarına karşı alınan önlemler; sınır ötesinde düzenlenen askeri operasyonlar, İŞİD'in finansal kaynaklarına yönelik uluslararası iş birliği, uluslararası koalisyon kapsamındaki askeri işbirliği ve sınır ötesi düzenlenen askeri operasyonlar olarak sayılabilir.

Birinci olarak YTS'ler ile mücadele ön plana çıkmaktadır. YTS'ler ile mücadele, İŞİD ile mücadele konusunda önemli maddelerden birisi olmuştur. Sayıları hızla artan YTS'ler ile alakalı BM Güvenlik Konseyi 2178 sayılı kararı çıkarmış, tanımını yapmış ve ortak mücadele çağrısı yapmıştır. YTS'lerin, "vatandaşı olduğu ya da yerleşik olarak bulunduğu ülkeden bir başka ülkede terörist eylemler yapmak, hazırlamak, planlamak, eğitim vermek/almak gayesiyle çatışma bölgelerine seyahat eden kişiler" olarak tanımı yapılmıştır. YTS'lerin, sorunlu aile yapısını içeren, toplumdaki azınlık gruplarına mensup, eğitim seviyesi genellikle düşük olan, uzlaşmaya kapalı, hızlı ve kolaylıkla radikalleşmeye müsait selefi ideolojiye inanan kişiler olduğu düşünülmektedir (Yeşiltaş vd., 2016, s. 51, BMGK 2178).

YTS'ler ile mücadele dört aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, bu kişilerin geldikleri ülkedeki önlemleri içermektedir. İkinci aşama, Türkiye'ye ulaştıklarında hava alanları ve sınır alanlarında alınacak önlemleri kapsamaktadır. Örnek verilecek olursa; terör listelerinin güncellenmesi, ülkeye girişlerine izin verilmemesi, girebilenlerin geri yollanması vb. uygulamalar sayılabilir. Üçüncü aşama, YTS'lere yönelik ülke içerisindeki güvenlik operasyonlarını içermektedir. Dördüncü aşama ise, sınır güvenliğine yönelik atılan adımlar ve YTS'lere karşı alınan tedbirleri kapsamaktadır (Yeşiltaş vd., 2016, s. 52; T.C. İçişleri Bakanlığı Raporu, 2017, s. 51).

Türkiye 2013 yılında, İŞİD'i, Bakanlar Kurulu kararıyla "terör örgütü" olarak tanımış ve örgütle alakalı 2017 itibariyle çeşitli önlemler almıştır. Buna göre; İŞİD ile alakalı 12 dernek kapatılmış, 2,564 sosyal medya hesabı kapatılmış, 9,350 YTS gözaltına alınmıştır. 1,337'si yabancı 3,069 kişi tutuklanmıştır. Türkiye'den çatışma alanlarına gitmek isteyen 99 ülkeden 4,957 kişi tespit edilip sınır dışı edilmiştir. 53,761 kişiye ülkeye giriş yasağı koyulmuştur. Sınırdaki güvenlik önlemleri arttırılmış ve 911 km olan Suriye sınırına duvar ve dikenli tel örülmeye başlanmıştır. Gelen göçe karşı önlemler alınmıştır. 2011'den 2017'e kadar 162 bin kişi denizlerden olmak üzere 564 bin göçmen ve 15,155 organizatör yakalanmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Raporu, 2017, s. 50-64).

Türkiye'nin İŞİD ile mücadelesinin ikinci aşamasını örgütle ile finansal açıdan mücadele ve bu amaçla yapılan uluslararası işbirliği çabaları olmuştur. Türkiye'de terör suçları 2013'e kadar, farklı bir kanun kapsamında değerlendirilmemiştir. 1991'de yürürlüğe giren 3713 sayılı kanun gereğince "terör örgütüne üye olmak, yardım ve yataklık, propaganda suçları" isimlendirilmiştir. 2006'daki 5532 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu'nda Değişikliği Öngören Kanunun" 8. Maddesinde, "terörizmin finansmanı" suçunun kapsamı çizilmiştir. Şubat 2013'te "6415 sayılı "Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkındaki Kanun" kabul edilmiştir. Burada BMGK kararlarının etkin bir şekilde uygulanması ve eşgüdümün sağlanması için düzenlemeler yapılması sağlanması amaçlanmıştır. Bu kanunla, El-Kaide ile alakalı BM tarafından alınan 1267 (1999), 1333 (2000) ve 1373 (2001) sayılı kararlarla alakalı yetki Maliye Bakanlığına devredilmiştir (Yeşiltaş vd., 2016, s. 68-69).

İŞİD ile mücadelede önceki süreçte El-Kaide ve Usame bin Ladin ile alakalı alınan kararlar mevcutken, 2013 tarihinde yapılan değişiklikte El-Kaide Yaptırım listesinde örgüt, "Irak El-Kaidesi" olarak ifade edilmiş, 2014'te BMGK'nin İŞİD ile mücadelesi yoğunlaşmaya başlamış, örgütle alakalı finansal açıdan mücadele önem kazanmıştır. 2170 (2014) ve 2178 (2014) sayılı BMGK kararlarında YTS'lere vurgu yapılmış, 2199 (2015) sayılı kararda ise örgütle finansal açıdan mücadele esas alınmıştır. 2015'te daha önce "El-Kaide Yaptırım Listesi" olarak adlandırılan El-Kaide ile ilgili ve bağlantılı kişi ve grupları içeren liste, "İŞİD ve El-Kaide Yaptırım Listesi" olarak değiştirilmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı Raporu, 2017, s. 71).

Türkiye ise küresel anlamda kara parayla ve terörizmin finansmanı ile mücadele birimi olan Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) bir üyesi konumunda olmuştur. FATF bünyesinde ABD ile ortaklaşa bir rapor hazırlanmıştır. Türkiye'de finansal suçları araştıran, Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) ve EGMONT grubu aracılığı ile finansal anlamda işbirliği yapılmaktadır. Türkiye, ayrıca BMGK'nin İŞİD ile alakalı aldığı bütün kararları desteklemektedir.

Üçüncü aşama ise, uluslararası koalisyon kapsamındaki askeri mücadele olarak ele alınabilir. IŞİD'in Musul'u işgali sonrası ABD'nin öncülüğündeki uluslararası koalisyon, 4-5 Eylül 2014'te NATO'nun Galler Zirvesi'nde IŞİD ile alakalı "sözde İslam Devleti" ifadelerini kullanmış ve bölge için bir tehdit unsuru olduğunun altını çizmiştir. 10 Eylül 2014'te ise Obama tarafından "IŞİD ile Mücadele Stratejisi" ilan edilmiştir. Buna göre; "IŞİD'i durdurmak, yayılmasını engellemek, zayıflatmak amacını güden askeri güç ve strateji" ortaya konmuştur. Bu amaçla, "düzenli hava saldırıları, sahada IŞİD ile savaşan unsurların desteklenmesi, insani yardımlar ve IŞİD ile ideolojik, örgütsel ve finansal mücadele" gibi başlıklar belirlenmiştir. (Bilgesam, 2015, s. 35-36). Türkiye'nin de dahil olduğu ABD'nin öncülük ettiği uluslararası koalisyon Ağustos 2014 - Kasım 2016 arası IŞİD hedeflerine 10 binden fazla saldırı düzenlemiştir. 2017 Kasım itibariyle Musul, Rakka gibi kentler IŞİD'den geri alınmıştır (Schrader, 2017, s. 124). IŞİD, Mart 2019'da Suriye'deki son toprağı olan Deyrizor bölgesindeki Bagoz'u da kaybetmiştir. Örgütün lideri Ebu Bekir El-Bağdadi ise 27 Ekim 2019'da ölü olarak ele geçirildi. (Anadolu Ajansı, 2019, s. 26).

Türkiye ise hem uluslararası terörizmle hem de El-Kaide ve IŞİD gibi terör örgütleri ile mücadelede başta BM Güvenlik Konseyi kararları olmak üzere, uluslararası alandaki çaba ve girişimleri desteklemiş, askeri anlamda katkı sağlamıştır. Türkiye, Terörle Mücadele Küresel Forumu'nda (TMKF) Eylül 2011 - Nisan 2016 arasında eş başkanlık görevlerinde bulunmuştur. TMKF'nin yanında AB ile, Afrika Boynuzu Çalışma Grubunda da eş başkanlık görevi yapmıştır. Türkiye bunların yanında Anti-IŞİD koalisyonunun bir üyesi konumundadır ve Yabancı Terörist Savaşçılar Çalışma Grubuna da eş başkanlık etmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Raporu, 2017, s.65-66). Bunlara ilaveten, İncirlik Üssünü, IŞİD ile savaş ve savaş-dışı amaçlarla kullanmak üzere 24 Temmuz 2015'te uluslararası koalisyona açmıştır. 28 Ağustos'ta ilk ortak hava harekâtına katılmıştır. Bir dönem de ABD ile, "eğit-donat projesi" kapsamında Suriye'de IŞİD ile mücadele eden "ılımlı muhaliflere" eğitim vermiştir. (T.C. İçişleri Bakanlığı Raporu, 2017, s. 63).

Dördüncü aşama Türkiye'nin sınır ötesinde düzenlediği askeri operasyonlar olarak isimlendirilebilir. Türkiye, IŞİD ile mücadelede gerektiğinde sınırları dışında da önlemler almaktan geri durmamıştır. İlk olarak, IŞİD tarafından Türkiye'ye düzenlenen saldırıları bertaraf etmek, Suriye'den Türkiye'ye yönelik insan göçünü engellemek ve Suriye'nin kuzeyindeki IŞİD güçlerini yok etmek için, 26 Ağustos 2016'da "Fırat Kalkanı" ismini verdiği harekâtı düzenlemiştir. ÖSO'ya bağlı birçok grubun katıldığı harekât üç kısımdan meydana gelmiştir. Birinci aşamada hedef alınan bölgenin IŞİD'den kurtarılması amaçlanmış ve Cerablus ile Çobanbey'e ulaşılması ile tamamlanmıştır. İkinci kısım, harekâta derinlik kazandırma amacıyla gerçekleştirilmiş, Cerablus-Azez hattı ele geçirilmiştir. Üçüncü aşamada El-Bab şehri hedef alınmış ve IŞİD'den kurtarılmıştır. Toplamdan 7 ay süren operasyonlar sonunda Rai, Dabık, Cerablus, Kabasin ve El-Bab gibi şehirler IŞİD'den kurtarılmıştır. Operasyon 216 günde tamamlanmış, 71 Türk askeri şehit olmuş ve 2647'si ölü toplamda 3060 IŞİD mensubu öldürülmüştür (Taşdemir ve Özer, 2017, s. 55-56).

Türkiye'nin IŞİD ile mücadele kapsamında bir diğer sınır ötesi operasyonu ise Zeytin Dalı Operasyonu olmuştur. 20 Ocak 2018 - 24 Mart 2018 arası gerçekleştirilen harekât ile Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), Suriye'nin Kuzey batısında yer alan Halep'in Afrin ilçesi ile Azez'e bağlı Tel Rifat bölgesine, tehdit olarak tanımladığı PKK, YPG/PYD ve IŞİD unsurlarını etkisiz hale getirmek için askeri operasyon düzenlemiştir. Özgür Suriye Ordusu unsurlarının da TSK ile katıldığı harekât sonunda Türkiye, Afrin şehir merkezi ve kırsalını bütün terör unsurlarından temizlemiştir. Türkiye bu operasyonla daha önce gerçekleştirdiği Fırat Kalkanı Operasyonu ile ele geçirdiği alanı, Afrin ile birleştirmiş ve bölgeden kendisine karşı gelebilecek terör saldırılarına karşı önlem almıştır. TSK, harekât süresince 54 şehit, 236 yaralı vermiş, ÖSO unsurları ise 604 kayıp vermiştir (Özçelik ve Acun, 2018, s. 16-32).

Türkiye IŞİD ile mücadelesinde 2014-2017 arasında başta İstanbul, Ankara, Diyarbakır, Gaziantep olmak üzere 14 büyük saldırı yaşamıştır. IŞİD'in saldırılarında 13 güvenlik görevlisi şehit olmuştur. Toplamda 291 kişi hayatını kaybetmiş 1347 kişi de yaralanmıştır. (Anadolu Ajansı, 2019, s. 32). Ocak 2016-Ekim 2019 arasında IŞİD ile mücadelede 13 bin 833 zanlı gözaltına alınmış, 4613'ü tutuklanmış, 1049 terörist etkisiz hale getirilmiştir. Türkiye tarafından 77 bin yabancı uyruklu Türkiye'ye giriş yasağı konmuş, 7680 yabancı terörist savaşçı yakalanarak ülkelerine geri gönderilmiştir. Bugün Türkiye ceza evlerinde 40 farklı ülkeden 1216 IŞİD mensubu bulunmaktadır (Anadolu Ajansı, 2019, s. 44-45).

1.2. Diğer Aktörlerin IŞİD ile Mücadelesi

Türkiye'nin dışında, yerel ve bölgesel aktörler de IŞİD ile mücadele etmektedir. İran, Suudi Arabistan, Irak, Suriye Rejimi ve PYD/YPG'nin başını çektiği bu yerel ve bölgesel güçlerin IŞİD ile mücadelesi dönem içerisinde farklı süreçlere, gelişmelere sahne olmuştur.

İran'ın IŞİD ile mücadelesi, İran'ın Suriye ve Irak siyaseti ile yakından ilgilidir. İran, Arap Baharı sonrası Suriye üzerindeki etkisini ve ittifakını devam ettirebilmek için Esad'ın görevde kalması yönünde istikrarlı bir politika izlemiştir. Çünkü İran, Esad'ı güvenilir bir müttefik olarak görmekte ve muhalif gruplara kuşku ile yaklaşmaktadır. İran, aynı zamanda Esad'ın meşru yollardan göreve gelmiş devlet başkanı olduğu tezini öne sürmekte ve Suriye rejiminin, muhaliflerle ve diğer unsurlarla olan mücadelesinde seferber ettiği Şii milislerle ona destek olmaktadır. İran, Esad yönetimine hem kendisi destek vermekte hem de Lübnan Hizbullah'ının destek vermesi için teşvik etmektedir. Bununla birlikte İran'ın, Suriye rejimine sağladığı askeri destek ve yardımlar üç grupta toplanabilir: Birincisi; İran'ın Esad yönetimine sağladığı, silah yardımı, danışmanlık ve askeri mühimmat desteğidir. İkincisi; İran tarafından organize edilen milis grupların verdiği desteklerdir. Lübnan Hizbullah'ının güçleri burada öne çıkmaktadır. Ebu Fadıl el-Abbass Tugayı ve Afganlı milislerin oluşturduğu Fatimiyyun Tugayı da IŞİD ile mücadelede yer almaktadır. Üçüncüsü; İran'ın bünyesindeki Devrim Muhafızları kanalıyla doğrudan Suriye'de İç Savaşa katılma durumudur. Bu amaçla Kudüs Gücü olarak isimlendirilen grup, Irak'ın dışında Suriye'de de Esad yönetimine destek vermektedir (Sinkaya, 2017, s. 53-57). Suriye yönetimi, İran'ın kendisine sağladığı bu desteği, IŞİD ile olan mücadelesinde de kullanmaktadır. İran ise bu durumu "terörizmle mücadele" argümanı içerisinde izah etmektedir. IŞİD'in Şiileri baş düşmanlardan biri olarak gören "tekfirci" siyasetinin hedefinde İran da vardır. İran her ne kadar Batı ile ilişkileri sorunlu olsa da Uluslararası Suriye Destek Grubu'nun bir üyesi olarak Suriye'deki sürece müdahil olmuştur.

Diğer yandan İran, Irak'ta da IŞİD ile mücadelesini sürdürmektedir. İran, Irak Merkezi Yönetimini desteklemektedir. IŞİD'in Haziran 2014'te Musul'u ele geçirmesi, sonrasında Bağdat ve diğer önemli şehirlere yönelmesi, İran için IŞİD tehdidini yaşamsal bir durum haline getirmiştir. Çünkü, Şii imamların kutsal yerleri ve türbelerinin birçoğunun Irak'ta bulunması, Şiiler için Irak'ta önemli olan Nəcəf, Kerbela ve Samarra gibi kentlerin varlığı, IŞİD'in buralara zarar verme tehdidi İran'ın IŞİD'i öncelikli sorun olarak görmesine neden olmuştur. Bu sebeple İran, Irak Devleti'nin ve halkının yanında olduğunu belirtmiş ve bütün gücüyle arkasında olduğunu söylemiştir. Bu amaçla Kasım Süleymani önderliğindeki Kudüs Gücü, Irak'taki IŞİD tehdidine karşı mücadele etmiştir (Yeğin, 2014, s. 2-3). İran bunların yanında Haşdi Şabi birliklerinin organize olmasında rol oynamıştır. İran'ın bu çabaları örneğin Eylül 2014'te Şii Türkmenlerin bulunduğu Emirli kasabasının kurtarılması gibi birçok başarının kazanılmasına yardımcı olmuştur. Bir başka deyişle İran, IŞİD tehdidi sonrası, örgütle mücadelede Irak'ın toprak bütünlüğünün hamisi konumuna gelmiştir. İran'da Hamaney ve diğer yöneticiler, ABD'nin IŞİD ile mücadele eder gibi görüldüğünü ama bunun tam aksine örgütü desteklediğini ve Irak'ı bölmek istediğini öne sürmektedirler. Başka bir deyişle "Irak ve İran'ın güvenliği ve toprak bütünlüğünün sağlanması iç içe geçmiş durumda olup" İran açısından Irak'ın toprak bütünlüğü ve istikrarı hayati derecede önemli konuma gelmiştir. (Sinkaya, 2016, s. 36-37)

Suudi Arabistan'ın IŞİD ile mücadelesi farklı politikalar üzerinden meydana gelmektedir. Suudi Arabistan, Arap Baharı ortaya çıktığında statükocu bir perspektiften; Bahreyn'de Monarşiyi, Yemen de ise meşru hükümet olan Abdullah Salih'i desteklemiştir. Fakat Suriye'de ise, İran ve Lübnan Hizbullah'ı ile müttefik olan Esad yönetiminin devrilmesi isteyen revizyonist bir politika takip etmektedir. Suudi Arabistan, muhaliflere de destek vermektedir.

Suudi Arabistan bütün bu siyasetinin yanında, IŞİD ile de mücadele etmektedir. IŞİD, Suriye'de Esad ile silahlı mücadeleye girişmesine rağmen, Suudi Arabistan tarafından düşman olarak nitelendirilmektedir. Bunun en önemli sebeplerinin başında IŞİD'in kendi ilan ettiği halifelik topraklarının sınırları içerisinde Suudi Arabistan topraklarını da göstermesidir. Bunun yanında IŞİD, Suudi Arabistan'ı düşman olarak görmekte, ABD ile işbirliği yaptığını savunmakta ve "haçlıların kölesi" ve "Yahudilerin dostu" olarak nitelendirmektedir. Diğer yandan IŞİD'in "vahhabizmi" kullanması ve Suudi Arabistan ile rekabeti, IŞİD'in yabancı devletler tarafından kullandığını düşünen Suudi Arabistan'ın da tehdit algılamasına neden olmaktadır. Bütün bu sebeplerden dolayı Suudi Arabistan 2014'ten buyana IŞİD'e karşı kurulan uluslararası koalisyonla dahil olmuştur. Bir başka

deyişle, Suudi Arabistan açısından IŞİD ile var olan mücadele “ideolojik, reel-politik ve bölgesel çıkarlar” bakımından anlam kazanmıştır (Yiğit, 2016, s. 492-497; Rieger, 2014, s. 14-19).

Irak’ın IŞİD ile olan mücadelesi ile iki ayrı dönemde ele alınabilir. Birincisi; Irak Merkezi Yönetimi’nin IŞİD ile 2014 yılı öncesi olan mücadelesidir. Bu dönem, Irak Merkezi Yönetimi’nin IŞİD ve öncülleri ile savaştığı süreç olarak özetlenebilir. Tevhit ve Cihat Örgütü sonrası Irak İslam Devleti ile devam eden süreçte, Irak güçleri ile IŞİD unsurları yoğun bir mücadelenin içerisinde olmuşlardır. Bu dönem sonrası Nisan 2013’te IŞİD kurulmuş ve 2014’te Musul’un işgali ile halifelik ilan edilmiştir. İkinci dönem ise Haziran 2014’te Musul’un alınması ile başlayan süreçtir. Bu dönemde IŞİD, Musul’u işgal etmiş, Irak’ın içlerine yayılmış ve ülkenin yaklaşık üçte bir oranında toprağını ele geçirmiştir. Bu dönemde Irak’ta istikrarsız bir ortam ortaya çıkmıştır. Nisan 2014’te Irak’ta genel seçimler düzenlenmiş, fakat Eylül 2014’e kadar bir hükümet kurulamamış bu durum da güvenlik zafiyetine neden olmuştur. Eylül 2014’te hükümet kurulmuş, Bağdat ile Erbil arasında bütçe ve petrol konusunda anlaşma yoluna gidilmiş ve ABD’nin liderliğinde oluşan uluslararası koalisyonun da desteği ile Irak, IŞİD ile mücadelesinde aşama kaydetmeye başlamıştır. Ancak bu sürecin içerisinde IŞİD, 2015 başları itibariyle Irak’ın topraklarının %40’ına hâkim olmuş, Erbil ve Bağdat gibi kentleri tehdit edecek konuma yükselmiştir. Fakat Irak, uluslararası koalisyonun ve ABD’nin desteği ile karşı saldırıya geçmiş ve Tikrit kenti Mart 2015’te IŞİD’in elinden alınmıştır. Bu operasyonun bir başka önemi, Irak’taki Şiilerin önemli bir şahsiyeti olan Ayetullah Ali El-Sistani’nin “Cihat” fetvası yayınlaması ve İran destekli, “Haşdi Şaabi (Halk Yığınları) olarak adlandırılan güçlerin de operasyonda yer alması olmuştur. Ancak bu dönemde IŞİD Mayıs 2015’te Ramadi’yi ele geçirmiştir (Duman, 2015, s. 32-34).

Irak’ın Haziran 2015 sonrası IŞİD ile mücadele politikası Rusya-İran çizgisi ile hareket etme noktasına gelmiştir. Irak bir yandan ABD ve koalisyon güçlerinden destek alsa da diğer yandan Haşdi Şaabi üzerinde etkin olan İran ve Suriye’deki Esad yönetimi ile yakın ilişkileri olan Rusya ile de beraber hareket ederek yardımlarını sağlamıştır (Duman, 2015, s. 34). Irak, 2015-2016 arasında IŞİD ile yoğun bir şekilde mücadeleye girişmiş ve Tikrit ve Anbar gibi şehirler IŞİD’den kurtarılmıştır. Bunların yanında Felluce, Beyci, Rutba, Şirgat gibi şehirlerde IŞİD’den geri alınmıştır. Bu dönemde IŞİD’in elinde büyük yerleşim yeri olarak Musul kalmış ve şehrin geri alınması için 17 Ekim 2016’da “Musul Operasyonu” başlamıştır. (Duman, 2017, s. 14). Musul Operasyonu’nda ABD desteğinin alınması en önemli konulardan birisi olmuştur. Birçok konuda anlaşamayan Irak Bölgesel Kürt Yönetimi (IBKY) ile Irak hükümeti, ABD desteğinin alınması konusunda anlaşmış ve operasyona 15 bin Kürt Peşmerge ile 30 bin Irak askeri katılmıştır. Irak askerleri içerisinde Türkiye’nin Başika Kampında eğitim verdiği Musullulardan oluşan “Haşdi Vatani” de bulunmuştur. Haşdi Şaabi unsurları da Telafer’deki IŞİD hedeflerine askeri operasyonlar düzenlemiştir. (Duman, 2017, s. 14-15). Musul’un IŞİD’den kurtarılması ertesi, şehirdeki Sünni-Şii dengesinin nasıl olacağı ve idari yapının nasıl oluşturulacağı hususlarında; IBKY, Irak, İran ve Türkiye’nin rekabeti görülmüştür. IBKY, Peşmerge’nin ele geçirdiği bölgelerde kalıcı olacağını öne sürerken Türkiye ise, şehirdeki Sünni-Şii dengesinin önemli olduğunun altını çizmiş, Musul’un Irak’a ait olduğunu yinelemiş ve Haşdi Şaabi’nin Telafer’i ele geçirmesi sonrası var olan Sünni-Şii Türkmen nüfus dengesinin bozulacağı endişelerini belirtmiştir. (Duman, 2017, s. 19-21). Bir başka ifadeyle Musul Operasyonu, birlikte hareket edildiğinde başarı elde edilen ancak IŞİD’e karşı mücadele eden güçlerin kendi çıkarları göze alındığında “çatışma riskini” yükselten bir süreç olmuştur. Musul Operasyonu 17 Ekim 2016’da başlamış ve kentin Doğu kısmı 100 gün sonra 24 Ocak 2017’de IŞİD’den geri alınmıştır. 19 Şubat’ta kentin doğusunu kurtarmak için operasyonlar başlamış ve Temmuz 2017’de şehrin tamamı IŞİD’den kurtarılmıştır. BM’nin verilerine göre IŞİD sonrası kentteki 900 bin kişi yerinden edilmiş ve bunların ancak 200 bini daha sonraki süreçte geri dönebilmiştir. (Haberturk, 2017). Kentin IŞİD’den geri alınmasından itibaren Temmuz 2018 itibariyle 870 bin kişi kente geri dönmüştür (Amerikanın Sesi, 2018). IŞİD bu tarihten sonra Irak’ta yer altına çekilmiş ve eylemlerine aralıklarla devam etmektedir.

Irak’ta bir diğer aktör ise Irak Kürt Bölgesel Yönetimidir (IKBY). IKBY’nin, IŞİD ile olan mücadelesi farklı süreçlerden geçmiştir. IŞİD’in Musul’u Haziran 2014’te ele geçirmesi ve sonrasında Irak’ta Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelere ilerlemesi endişe yaratmış ve ancak IŞİD’in bu ilerleyişi durdurulmuştur. IKBY 2015 sonrası IŞİD’e karşı mücadelede ilerleme sağlamıştır. Diyala, Kerkük’ün çevresindeki Dakuk bölgesi ile Sincar’ın tamamı IŞİD’den geri alınmıştır. Bu dönemde Kerkük’ün statüsü sorunu, Irak Merkezi Yönetimi ile IKBY’i karşı karşıya getirmiştir. IKBY ile Irak Merkezi Yönetimi arasında devam eden süreçte bütçe kriz ve petrol konusunda anlaşmazlıklar ortaya çıkmış ancak 2016’da gerçekleştirilen Musul Operasyonu ile bu durum aşılmak istenmiştir. Kerkük’ün statüsü, IKBY’nin IŞİD’den ele geçirdiği bölgelerin geleceği tartışma konuları haline gelmiştir (Duman, 2015, s. 35). Sonraki süreçte, IKBY, 25 Eylül 2017’de, Kerkük ve diğer

tartışmalı bölgeleri de içeren bağımsızlık referandumu gerçekleştirirse de, Irak Ordusu, Kerkük'e müdahale etmiş ve referandum geçersiz sayılmıştır. (Sputnik, 2017b).

IŞİD ile mücadelede bir diğer aktör PYD-YPG'dir. PYD-YPG'nin ortaya çıkışında Arap Baharı ve sonraki süreç önem kazanmıştır. Arap Baharı ile Suriye'de başlayan kaos ortamında Suriye'nin kuzeyinde Suriye Rejimine muhalif gruplar gerilerken, Suriye Rejimi ile iyi ilişkileri olan PYD ve lideri Salih Müslim sivrilmeye başlamıştır. Merkezi, Kamışlı'da olan PYD, 2011'de Afrin, Kobani (Ayn el-Arap) ve Haseke'de örgütlenmiştir. Suriye Rejimi ülke çapında başlayan isyanlar sırasında, muhalif unsurlarla mücadele için Kuzey'den çekilirken, Temmuz 2012'de Kobani, PYD'ye bırakılmıştır. Sonraki dönemde Haseke'yi, Rejimle beraber idare etmeye başlayan PYD, IŞİD'in Kobani'yi kuşatmasıyla beraber ABF'den silah yardımı talebinde bulunmuş ve bunu sağlamış, devamında da elindeki kanton adını verdiği Cezire'den Kobani'ye bir hat oluşturmuştur (Acun ve Keskin, 2017, s. 12-13; Lawson, 2016, s. 16-17).

PYD, Kasım 2013'te Afrin, Cezire ve Kobaniyi de içeren bölgeyi kanton ilan etmiştir (Acun ve Keskin, 2017, s. 18). Arkasından, Ocak 2014'te ise Kuzey Suriye'de özerklik ilanı gelmiştir. PYD/YPG bu süreçte ilan ettiği özerk bölgeleri koruma, devam ettirme ve Suriye Rejimi ile belirli bir ilişki kurma çabasında olmuştur. PYD/YPG ile Suriyeli muhalifler arasındaki ilk çatışmalar 2013 Temmuz'unda yaşanmış ve muhalifler Resulayn'dan çıkarılmıştır. Ekim 2013'te YPG'ye bağlı güçler, Irak sınırındaki Yarubiye şehrini almış ve IŞİD'e darbe vurularak; Girhok, Yusufiye, Sefa gibi petrol alanları ele geçirilmiştir. Ocak 2014'te Suriyeli muhaliflerle IŞİD arasındaki çatışmalar sonucu Haseke, Rakka ve Halep'in doğu kesimi ve Türkiye sınırına uzanan "kuzey-güney hattı" IŞİD tarafından ele geçirilmiş ve YPG ile IŞİD arasında çatışmalar meydana gelmiştir. IŞİD, Kobani'ye Eylül 2014'te saldırmış, ancak hem ABD ve uluslararası koalisyonun hava saldırıları ile İKBY'nin Türkiye üzerinden gönderdiği yardım ve şehirdeki sert direniş sonucu geri çekilmek zorunda kalmıştır. ABD ve uluslararası koalisyon tarafından Eylül 2014 - Haziran 2015 arası IŞİD'e karşı gerçekleştirilen 1,774 hava saldırısının 1200 kadarı YPG-IŞİD arasındaki çatışma bölgelerine yapılması da dikkat çekicidir. Bununla beraber ABD'nin, IŞİD ile girişilen mücadelede YPG unsurlarını, araçsal bir bakış açısıyla, "kara gücü" olarak gördüğü ve Kuzey Suriye'de bir "Kürt koridoru" yaratmak istediği yorumları da bu dönem yapılmıştır (Acun ve Keskin, 2017, s. 21-39).

Kobani'nin IŞİD kuşatmasından kurtulması sonrası, YPG, Tel Abyad'ı da ele geçirmiş ve Türkiye sınırı boyunca uzanan 400 km'lik Cezire-Kobani hattı birleştirilerek PYD/YPG'nin kontrolüne geçmiştir. Takip eden süreçte PYD/YPG'nin sonraki amacı Afrin-Kobani arasındaki 100 km'lik Cerablus-Azez kısmı olmuştur. Fakat bu noktada Türkiye, YPG unsurlarının Fırat'ın Batısına geçmesini "kırmızı çizgi" olarak görmüştür. Bunun sonucu olarak, Ekim 2015'te Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ismiyle, YPG'nin de içinde olduğu, içerisinde Arap ve diğer unsurların da bulunduğu bir oluşum meydana gelmiştir. YPG de bu dönemde Cerablus yerine güneye IŞİD'in hâkimiyetindeki Tişrin Barajına da doğru yönelmiş, elindeki kantonları güneyden birleştirmek istemiştir (Acun ve Keskin, 2017, s. 40-47). SDG, bu süreçte Tişrin'i de ele geçirmiş, Kuzey Rakka Operasyonu adı altında bir saldırı başlatmış olmasına rağmen, IŞİD'in direnişi ile karşılaşmış ve bu dönemde Menbic'e yapılan bir saldırı ile Fırat'ın batısına geçilmiştir. ABD bu süreçte SDG güçlerine mühimmat, hava desteği ve silah yardımlarında bulunmuştur. SDG de yapılan bu yardımlar sonrası Rakka Operasyonuna katılmış, YPG ise 12 bin savaşçısıyla buna destek vermiştir. ABD ve uluslararası koalisyonun desteği ile 2017 Haziran'ında Rakka kuşatılmıştır (Sputnik, 2017a). Rakka Operasyonu, Ekim 2017'de sonuçlandırılmış ve IŞİD'in başkenti olarak anılan şehir IŞİD ve unsurlarından temizlenmiştir (Anadolu Ajansı, 2017).

Suriye rejimi, IŞİD ile var olan mücadelesini, "uluslararası terörizm" bağlamında değerlendirmektedir. 2011'de Suriye, Rejim karşıtı gösterilerin ortaya çıkması ve sonrasında Rejimin bu duruma sert müdahale etmesi, Temmuz 2011'de ÖSO ve diğer grupların ortaya çıkmasına neden olmuş, İç Savaş'a dönen çatışmalara bir süre sonra Selefi-Vahhabi gruplar da dahil olmuştur. Ocak 2012'de o dönemdeki adı ile Irak İslam Devleti (İİD) lideri Ebu Bekir El-Bağdadi, Suriyeli İİD savaşçılarını Suriye'ye yollamış ve bir müddet sonra bu grubun üyeleri, Ebu Muhammed El-Cülani önderliğinde El-Nusra (Nusret Cephesi) isimli örgütü kurmuşlardır. El-Nusra, Suriye Rejimi ile mücadele etmeye başlamış ve özellikle; Hama, Halep, Idlib, Dera ve Humus da varlık göstermiştir (Albayrak, 2016, s. 328-329). El-Nusra ve sonrasında IŞİD'in kurulması ve Suriye Rejimini doğrudan hedef alması, Rejimin "terörle mücadele" argümanını güçlendirmiş, muhalefetin elindeki argümanları zayıflatmıştır. Sonraki süreçte ise İran, Rusya ve Lübnan Hizbullah'ının sürece dahil olması ve Rejimi muhatap alması, Suriye Rejiminin destek bulmasını sağlayacaktır.

2012 yılında gösterilerin Halep'e sıçraması ve muhaliflerin şehirde üstünlük kurması sonrası Mart 2013'te Rakka şehri de muhaliflerin kontrolüne geçmiştir. Ancak IŞİD, Ağustos 2013'te Rakka'ya saldırı başlatmış, şehri Ocak 2014'te ele geçirmiş ve başkent* ilan etmiştir. IŞİD'in saldırıları durmamış, Haziran 2014'te Deyrizor ile Irak arasında bölge işgal edilmiş, hilafet ilan edilmiş ve daha önce anlatıldığı üzere 2014'te Kobani kuşatıldıysa da Ocak 2015'te geri çekilmek zorunda kalınmıştır. Bu süreçte Suriye'deki azınlıklara da şiddet eylemleri devam etmiştir. Mayıs 2015'te Suriye'deki tarihi antik kent Palmira da ele geçirilmiştir. IŞİD, Haziran 2015'te Tel Abyad'ı kaybetmiş ve 2015 Eylül'ünde Rusya'nın Suriye İç Savaşına müdahil olması ve hava operasyonlarına başlamasıyla ağır darbeler almaya başlamıştır. Suriye Rejimi de bu periyotta Rusya'nın da desteği ile IŞİD'e karşı başarılar sağlamıştır (Wilson Center, 2017). Suriye Ordusu bu dönemde Aralık 2016'da Halep kentini muhaliflerden geri almıştır. 2017 yılında ise Şam'ın güney kırsalı, Humus'un doğusu, IŞİD tarafından işgal edilen Palmira kenti ve Deyrizor şehirleri yeniden ele geçirilmiştir. Suriye rejimi bu dönemde hem muhaliflere hem de IŞİD'e karşı başarılar kazanmıştır. Bir başka ifadeyle, Suriye rejimi, kendi meşruiyeti ile ilgili yapılan tartışmalardan çok "toprak bütünlüğünü yeniden sağlama siyasetini uygulamaya başlamıştır (Aydınlık, 2018). Bu sürecin devamında Idlib konusu gündeme gelmiştir. Idlib, Suriye topraklarındaki son yerleşim yeri olarak kalmıştır. Rusya ve Türkiye 17 Eylül 2018'da Idlib mutabakatına varmışlar ve Idlib etrafında kontrol noktaları kurulması kararı alınmıştır (BBC, 2018). Ancak bu süreç işlememiş ve Suriye Rejimi güçleri Idlib'e 2018 başında operasyon başlatıp bölgedeki Cihatçı grupları tasfiye etme girişimlerini sürdürmektedir.

Bir değerlendirme yapılacak olursa, Suriye rejimi daha önce de vurgulandığı üzere IŞİD ile olan savaşını "uluslararası terörizmle mücadele" ekseninde görmektedir. Esad'a göre kendisi Suriye'nin halk tarafından seçilmiş "meşru" devlet başkanıdır. Ülkesi hem muhalifler hem de radikal selefi terör örgütleri tarafından işgal edilmiştir. Yapılan mücadeleyi, uluslararası toplumla beraber "ortak düşmana karşı ortak mücadele" olarak görmektedir. Fakat hem Arap Baharının etkisiyle Suriye'de yapılan gösterilerde muhaliflere karşı gerçekleştirilen sert müdahaleler, hem de Ağustos 2013'te gerçekleşen zehirli gaz kullanımı, Suriye rejiminin meşruiyetini Batılı ülkeler ve dünya nezdinde sorgulanır hale getirmiştir. Bununla beraber, ABD ve uluslararası koalisyon ise Rusya'nın Suriye'deki IŞİD hedeflerini vurmasına itiraz etmemektedir. Suriye rejimi de hem İran hem de Lübnan Hizbullah'ının askeri unsurlarını işbirliği için kullanmaktadır (BBC, 2018). Suriye rejiminin IŞİD ile mücadelesi, sahadaki aktörlerin hem yerel ve bölgesel çıkarlarının (PYD-YPG, İran, Suudi Arabistan vb.) iç içe geçtiği bir hal almış, Suriye ise toprak bütünlüğü ve rejimin meşruiyetini sağlama ekseninde IŞİD ile mücadeleyi sürdürmektedir.

Diğer yandan, yerel ve bölgesel aktörlerin IŞİD ile mücadelesi yanında bölge dışı aktörler de IŞİD ile mücadele etmektedir. Burada ABD ve Rusya ön plana çıkmaktadır. ABD açısından IŞİD ile mücadele hem El-Kaide ile olan "uluslararası terörizmle" ekseninde devam etmekte diğer yandan, IŞİD'in Ortadoğu'da etkinlik gösterdiği Suriye ve Irak'ta, Rusya ve İran'ın bölgesel çıkarlarını dengeleme bakımından önem kazanmaktadır. ABD bu amaçla PYD-YPG'nin de içerisinde olduğu SDG'ye büyük oranlarda askeri yardımlar yapmakta ve stratejik olarak da desteklemektedir. Rusya ise, tarihsel açıdan Suriye ile olan müttefiklik ilişkisine önem vermekte ve Esad'ın düşmemesi için mücadele etmektedir. Bunun yanında Rusya, IŞİD tarafından da düşman olarak görülmekte, Rusya'da bu amaçla IŞİD hedeflerine hava saldırıları gerçekleştirmiştir. Rusya, İran ve Lübnan Hizbullah'ı ile Suriye rejiminin devam etmesi için çaba göstermektedir. Bir başka deyişle Rusya'nın bölgesel çıkarları ve terörizmle mücadele çabaları Suriye'ye yönelik politikasını doğrudan etkilemektedir.

2. Bölge Dışı Güçlerin IŞİD ile Mücadelesi

2.1. ABD'nin Suriye Politikası ve Uluslararası Koalisyonun IŞİD ile Mücadelesi

2010 yılında Tunus'ta başlayıp ve Ortadoğu'nun birçok ülkesine yayılan ayaklanmalar, Suriye'yi de etkisi altına almaya başladığında ABD yönetimi, temkinli bir siyaset izleme yoluna gitmiştir. Dönemin ABD Başkanı Barack Obama, kendisinden önceki Başkan George W. Bush'un "terörizme karşı savaş" politikası ve Afganistan ve Irak'taki askeri müdahaleyi öngören siyaseti yerine, Arap Bahar'ı sürecinde daha ihtiyatlı bir politika takip etmiştir (Göngen, 2014).

2011'de Dera'da başlayan isyanlar karşısında ABD yönetimi, Esad'dan şiddet içeren yöntemler kullanmamasını istemiş ve diyalog, uzlaşma çağrısını iletmiştir. ABD meselenin bir yandan BM gündemine

* Bu dönemde henüz hilafet ilan edilmediği için, Rakka IŞİD emirliğinin başkenti olarak ilan edilmiştir. Daha sonra İslam Devletinin başkenti olarak anılacaktır.

alınmasını istemiş, diğer taraftan ise bölgesel inisiyatiflere ve diplomatik çabalara önem veren siyaset izleme yoluna gitmiştir. ABD, bu girişimlerden sonuç alınmaması üzerine, 2011 yılında Esad'ın görevden ayrılması doğrultusunda görüş beyan etmiş ve 2012'de diplomatlarını Suriye'den geri çekmiştir. 2012 tarihinden itibaren Selefi-Vahhabi cihatçı grupların (El-Nusra, IŞİD vd.) ülkeye gelmeleri var olan iç savaşın daha da karmaşık bir hal almasına neden olmuştur. ABD, 30 Haziran 2012'de Cenevre'de ve Ocak 2014'te Montrö'de yapılan ve Cenevre-1 ve Cenevre-2 olarak da bilinen toplantılarda Suriye'deki duruma çözüm aramış ama başarılı olamamıştır. Sonraki dönemlerde Astana Süreci olarak bilinen ve 2017'de beşincisi düzenlenen görüşmelerde 5. tura gelinmiş ama sonuç alınamamıştır (Göngen, 2014, s.13-15). 2018 yılı geldiğinde sekizincisi yapılan Cenevre Görüşmelerinde, Suriye'de kalıcı çözüm için ana başlıklar olan "geçiş hükümeti, anayasa, serbest ve adil seçimlerin düzenlenmesi" ile terörizmle mücadele de tartışılmıştır. Ancak Cenevre Süreçleri, Suriye'de iç savaşın sonlanması konusunda bir sonuca varamamıştır (Collin, 2018).

IŞİD'in Haziran 2014'te Musul'u işgal etmesi sonrası ABD öncülüğünde uluslararası toplum IŞİD ile mücadele konusuna eğilmiş ve acil önlemler alma yoluna gitmiştir. Bunların gerçekleştirildiği platformlardan birisi olan NATO kendi düzenlediği zirve ve toplantılarda bazı kararlar almıştır. 4-5 Eylül 2014'te düzenlenen Galler Zirvesi'nde "Ortadoğu'dan Kuzey Afrika'ya kadar olan coğrafyada, güney sınırlarımızda giderek artan istikrarsızlıklar ile ulus-ötesi ve çok boyutlu tehditlerle mücadele edileceği" ve gereken önemin verileceği bu durumunda Avrupa-Atlantik bölgesinin barış ve güvenliğini ilgilendirdiği açıklanarak bu konunun önemi belirtilmiştir. IŞİD ile alakalı "sözde İslam Devleti" tanımı yapılmış, bölgenin barış ve güvenliği için tehdit olduğunun üzerinde durulmuştur. IŞİD'in bütün etnik, dini ve mezhepsel cemaat ve topluluklara karşı kasten, sistematik ve sürekli yaptığı saldırılar kınanmış ve bu durumla kararlılıkla mücadele edileceğinin üzerinde durulmuştur. Bunun yanında IŞİD'in bölgede yarattığı tehdidin Suriye ve Irak'taki siyasi istikrarı bozduğu da vurgulanmıştır (NATO, 2018; Yiğittepe, 2017, s. 100). Zirvede dönemin ABD Dışişleri Bakanı John Kerry; İngiltere, Fransa, Avustralya, Almanya İtalya ve Türkiye'yi IŞİD ile askeri, finansal mücadele için oluşturulan uluslararası koalisyonla davet etmiş ve bu davet ilgili ülkeler tarafından kabul edilmiştir. (Schrader, 2017, s. 100).

Zirvede dönemin ABD Başkanı Barrack Obama tarafından IŞİD ile mücadele stratejisi de kamuoyuna ilan edilmiştir. ABD ve uluslararası koalisyon, IŞİD'in güçlenmesini, yayılmasını ve büyümesini önlemek ve geriletmek için, "askeri güç, taktik ve kapsamlı stratejiyi" içeren ve adına "offensive containment" denilen bir tür taarruz stratejisini belirlemişlerdir. ABD'nin bu stratejisi; "düzenli hava saldırıları, sahada savaşan güçlerin desteklenmesi, insani yardım ve uluslararası terörizmle mücadele" olmak üzere dört bölümde ele alınabilir. (Kaya, 2015, s. 2015).

Birinci bölüm; IŞİD'e düzenli ve yıldırıcı hava taarruzları düzenlemek ve onun saldırı gücünü kırmak üzerine planlanmıştır. Bu yolla, IŞİD'in komuta kontrol mekanizması, lojistik yapısı ve ordusunun ağır silahlı unsurları vurulmak istenmiş ve karşı koyma gücünün kırılması amaçlanmıştır. İkinci bölüm; sahada IŞİD ile savaşan unsurların desteklenmesi konusudur. Bu güçler; Irak'ta Irak Ordusu, Peşmergeler ile Suriye'de YPG/PYD unsurlarını kapsamaktadır. ABD tarafından bu gruplara istihbarat, eğitim, danışmanlık ve askeri yardım konularında destek sağlanması düşünülmüştür. Bu niyetle, ABD tarafından 2014 sonuna kadar Irak'a 475 ilave ABD askeri gönderilmiştir. Üçüncü bölüm; IŞİD'in ideolojisi, örgütsel yapısı, finansal gücü ve kaynaklarına yönelik mücadeledir. Dünya çapında iş birliği fırsatları yaratılarak, IŞİD'in finansal açıdan çökertilmesi, bunun için istihbarat paylaşımını sağlamak, ideolojisi ile mücadele etmek ve yabancı savaşçıların IŞİD'e katılmak için Irak ve Suriye'ye geçmesinin engellemek amaçlanmıştır. Dördüncü bölüm; insani yardımların koordinasyonunu içermektedir. Özellikle Irak ve Suriye'de IŞİD'in terör yöntemlerinden ve uygulamalarından zarar görenlere insani yardımların götürülmesi amaçlanmıştır.

ABD'nin liderliğindeki uluslararası koalisyon, Ağustos 2014 – Kasım 2016 arası, IŞİD'e karşı yaklaşık 10 bin kadar hava saldırısı gerçekleştirmiştir. Uluslararası koalisyon giderek büyümüş; İngiltere, Danimarka, Belçika, Avusturya, Ürdün, Fransa, Hollanda Eylül 2014'ten sonra uluslararası koalisyonla katılmıştır. IŞİD'e karşı Suriye'deki hava saldırıları Eylül 2014'te başlamış, 2016 yılının sonuna kadar yaklaşık 5,500 hava saldırısı düzenlenmiştir. Suriye'de gerçekleştirilen hava saldırılarına ABD'nin yanında Bahreyn, Avustralya, Hollanda, Ürdün, Fransa, Suudi Arabistan, BAE, İngiltere ve Türkiye de katkıda bulunmuştur. (Bbc, 2016a). NATO, 8-9 Temmuz 2016'da Varşova'da bir zirve düzenlemiş, müttefikler IŞİD ile mücadeleye ilişkin somut kararlar almıştır. Buna göre NATO, AWACS adı verilen erken uyarı uçaklarını, IŞİD'e karşı kurulan koalisyonla bilgi akışını sağlamak için kullanma kararı almış, Ürdün'de Irak subayların eğitimine katkı sunulabileceğini belirtmiş ve bilgi paylaşımı, istihbarat ve yabancı savaşçılarla mücadele konusunda ortak hareket edileceğinin altı çizilmiştir (Yiğittepe, 2017, s. 101-102). ABD, Irak'ta IŞİD ile mücadele konusunda Irak Ordusu ve yerel

unsurları desteklemiştir. Bir dönem Erbil ve Bağdat'ı da bile tehdit eder hale geçen IŞİD, 2015'ten itibaren geriletilmiştir. Tikrit, Felluce ve Rutba gibi kentler IŞİD'den geri alınmıştır. IŞİD'in Irak'taki en önemli şehri Musul ise Ekim 2017'de örgütten geri alınmıştır. IŞİD'in Irak'taki toprak hakimiyeti sınırlansa da zaman zaman terör eylemleri düzenleyecek kapasitesi halen devam etmektedir (Yeşiltaş ve Öncel, 2017, s. 15-17).

Obama Döneminde, ABD'nin Suriye Politikası aynı zamanda IŞİD ile mücadele ile beraber ilerlemiştir. İç savaşın ilk dönemlerinde krizin yönetilmesi ve bölgesel etkilerinin sınırlandırılması hedeflenmiş ancak sonraki süreçte Esad'ın görevi bırakması istenmiştir. Bu dönemde Suriye Ulusal Konseyi ve muhaliflere destek olan ABD için IŞİD'in güçlenerek 2014'te Musul'u ele geçirmesi dönüm noktası olmuştur. ABD bir yandan IŞİD'e yukarıda da anlatıldığı üzere askeri operasyonlar düzenlerken diğer yandan Suriye'deki muhaliflere Mayıs 2015'te "eğit-donat programı" kapsamında askeri, ekonomik ve lojistik yardımda bulunmuştur. Ancak bu eğitim ve program faydalı olmamış, cepheye alınan başarısız sonuçlar sonrası uzun ömürlü olmamıştır. ABD için eğiti donat sonrası PYD-YPG güçleri karada işbirliği yapabileceği alternatif unsurlar olarak ön plana çıkmıştır. Obama'nın bu bağlamda Eylül 2014'te Kobani'nin IŞİD tarafından kuşatılması sırasında PYD-YPG'ye ffilen desteği başlamıştır. IŞİD'e karşı karada savaşan PYD unsurlarına hava desteği sağlanmıştır. SDG çatısı altında savaşan PYD-YPG güçleri Ağustos 2016'da Menbic'i ele geçirmişlerdir. SDG güçleri IŞİD ile savaşta bir sonraki hedefi Rakka olmuştur. Kasım 2016'da başlayan operasyon Ekim 2017'de sona erdirilmiş ve IŞİD, siyasi anlamda başkentinden çıkartılmış ve büyük bir darbe yemiştir (Özkan, 2016, s. 16-24; Özdemir, 2018, s. 200-204).

Trump'ın Kasım 2016'da ABD Başkanı seçilmiştir. Seçim kampanyası boyunca Obama'nın Suriye ve IŞİD ile mücadele politikasını eleştiren Trump göreve geldiğinde bunu değiştireceğini duyurmuştur. Ancak göreve geldiğinde seçim kampanyasındaki usulsüzlük iddiaları, ekibinin neredeyse tamamını değiştirmesi gibi iç siyasi meselelerle uğraşan Trump, seçim dönemindeki söylemlerini gerçekleştirememiştir. Ancak Nisan 2017'de Suriye rejiminin zehirli gaz kullanımı iddiaları üzerine ABD güçleri bazı depolar ve bir askeri üsse hava saldırısı düzenlemiştir. Diğer yandan Trump, İran'ın Suriye'deki varlığından da rahatsız olmakta ve İran ile ilişkilerin Obama döneminin tersine sorunlu geçeceği mesajlarını vermiştir. Trump'ın IŞİD ile mücadele konusunda stratejisi ise Obama'nın mirasını devam ettirir şekilde, kara gücü olarak PYD-YPG güçlerini kullanmak üzerine olmuştur. ABD yönetimi, Rakka'nın IŞİD'den alınması sürecinde, SDG altında savaşan PYD-YPG güçlerine tam destek vermiştir. IŞİD ile mücadele konusunda Suriye'de büyük bir başarı sağlayan ABD, Aralık 2018'de Suriye'den askerlerini çekeceğini ilan etmiştir. Mart 2019'da ise Trump, "IŞİD'in Suriye'de yüzde yüz yenildiğini" duyurmuştur. Bu dönemde SDG güçleri IŞİD'in Suriye'deki son toprağı olan Baghuz'u ele geçirmişler ve IŞİD güçleri teslim olmuştur. IŞİD'in lideri Ebu Bekir El-Bağdadi Ekim 2019'da öldürülmüştür. Diğer yandan Trump'ın Suriye'den çekilme fikri büyük tartışmalara neden olmuştur. ABD bu konuda 2018 itibarıyla somut adım atmamıştır. ABD bir yandan uluslararası koalisyonla birlikte Suriye'de IŞİD ile mücadele etmiş diğer yandan Cenevre Süreçleri ile Suriye'nin yeniden yapılandırılması, anayasa ve geçiş süreci ile alakalı rol almıştır. Bir analize göre Suriye İç Savaşı'nın ABD'ye maliyeti 7,7 milyar doları insani yardım, 18,5 milyar doları askeri harcamalar ve 2,2 milyar dolar da Suriye'deki eğitim ve ekipman giderleri olmak üzere 30 milyar dolara yaklaşmıştır (Kurt, 2019, s. 9-18; Humud vd., 2018, s. 2).

Öte yandan BM nezdinde de IŞİD ile mücadele konusunda önemli kararlar alınmıştır. BM Güvenlik Konseyi 2161 (2014), 2170 (2014), 2178 (2014), 2199 (2015), 2214 (2015), 2253 (2015), 2331 (2016), 2347 (2017), 2368 (2017), 2379 (2017), 2388 (2017), 2396 (2017), 2462 (2019) sayılı aldığı kararlarda, hem doğrudan hem de dolaylı bir şekilde IŞİD ile ticareti kınamış bununla birlikte bütün üye devletlerden Yabancı Terörist Savaşçıların (YTS) seyahat ve finansmanının önlenmesi konusunda tedbir alınmasını istemiştir. Bununla birlikte IŞİD, daha önce El-Kaide'ye uygulanan ve devam eden yaptırımlar listesindeki uygulamalara da tabi olacağı açıklanmıştır. İlaveten, BMGK 2170 (2014) ve 2199 (2015) sayılı aldığı kararlarında IŞİD'in petrol ve ilgili alt yapı tesislerinden elde edilen gelirler ile, organize suç olaylarını kapsayan; adam kaçırma ve fidye gelirleri başta olmak üzere, internet ve diğer yollardan elde edilen yasadışı bağışları, altın vd. değerli eşyaların ticareti yoluyla elde edilmiş gelirleri de IŞİD'in finansal kaynakları olarak gördüğünü ilan etmiştir. (Yeşiltaş vd., 2016, s. 70)

BM Güvenlik Konseyi tarafından, 2014 yılında çıkarılan 2170 ve 2178 sayılı kararlar ile 2015'teki 2199 sayılı kararlarda, Irak ve Suriye'de varlığını sürdüren ve eylemlerine devam eden El-Kaide, IŞİD ve El-Nusra gibi örgütlerin uyguladığı terör neticesinde, milyonlarca insanın evlerini terk ettiği, birçoğunun katledildiği, dini yerlerin tespit ettiği vurgulanmıştır. Bu eylemleri gerçekleştirilenlerin varlıklarının dondurulması, YTS'lerin ülkeler arası transit geçişlerine engel olunması, terörle mücadele için yasal önlemlerin bir an önce alınması, sivil toplumun radikalizmle mücadele amacıyla harekete geçirilmesi de adı geçen kararlarda beklenen

hususlardır. Kararlarda, yukarıda adı sayılan terör örgütlerinin silaha erişiminin engellenmesi amacıyla her türlü tedbirin alınması istenirken, bu grupların her türlü gelir elde etmesinin (kaçakçılık, petrol gelirler, fidyecilik vb.) önüne geçilmesinin amaçlandığı da görülmektedir. (Şen, 2017, s. 152; BMGK, 2170, 2178, 2199). BM Güvenlik Konseyi 20 Temmuz 2017’de aldığı 2368 sayılı kararda, “El-Kaide ve IŞİD terör örgütlerinin finansmanları ile mücadele” konusunda önemli kararlar almıştır. Buna göre, “El-Kaide ve IŞİD eylemlerini destekleme, planlama, hazırlama aşamasına katılanlar; silahlı malzeme hazırlanması ve desteklenmesine yardımcı olanlar ile eleman ve finansal destek sağlayan” kişi ve kuruluşların “El-Kaide ve IŞİD Yaptırımlar Listesine” alınacağını açıkça ilan etmiş ve üye ülkeleri bununla mücadeleye çağırmıştır. Yine BM Güvenlik Konseyi 20 Kasım 2017’de aldığı 2388 sayılı kararda, “IŞİD, Boko Haram ve El-Kaide’nin gerçekleştirmiş olduğu insan kaçakçılığını sert bir dille kınamakta üye devletleri bununla mücadeleye çağırmaktadır (Erdoğan, 2018, s. 123-124).

Sonuç olarak hem ABD hem de BM, IŞİD özelinde küresel terörizmle mücadele konusunda uzun süredir mücadele etmektedir. ABD açısından Arap Baharı ile başlayan süreçte önceleri temkinli bir politika izlense de IŞİD’in Musul’u işgali ve hilafet devletini ilan etmesi güvenlik sorunu haline gelmiştir. Hem ABD hem de uluslararası koalisyon ve yerel güçler Suriye ve Irak’ta IŞİD’i 2016 sonrası geriletmişler, Rakka ve Musul gibi iki önemli kenti elinden almışlar ve Mart 2019 itibariyle Trump’ın açıklaması ile “yenilgiye uğratmışlardır” IŞİD’in yenilgiye uğratılması Suriye’deki krizi bitirmemiştir. Ancak uluslararası terörizmle mücadele bağlamında El-Kaide sonrası toprak hakimiyeti kuran ve küresel halifelığı inşa eden bir terör örgütünün fiziki varlığına Suriye ve Irak’ta büyük oranda son verilmiştir.

2.2. Rusya’nın Suriye Politikası ve IŞİD ile Mücadelesi

Rusya’nın IŞİD ile mücadelesi iki açıdan ele alınabilir: Öncelikle; Rusya, IŞİD ile mücadelesine “uluslararası terörizmle mücadele” açısından yaklaşırken, diğer yandan, Ortadoğu’daki çıkarları bağlamında, dost ve müttefik olarak gördüğü Suriye rejimine destek vermekte ve rejimin çökmesini engellemek istemiştir.

Birincisi Rusya, IŞİD ile olan mücadelesini aynı zamanda uluslararası terörizmle mücadele olarak da görmektedir. Rusya, IŞİD ve o dönemde adı El-Nusra olan örgütleri terör örgütleri olarak nitelendirmekte ve bu çerçevede Rusya Yüksek Mahkemesi, Aralık 2014’te bu iki örgütü, terör örgütü listesine almıştır. Bunun sonucu olarak bu iki grubun Rusya’daki her türlü faaliyeti ve propagandası yasaklanmıştır (İsmayılov, 2015, s. 1-2). Rusya’nın bir diğer endişesi de IŞİD’in kendi topraklarını hedef almasıdır. Çünkü, IŞİD için Rusya’nın ayrı bir önemi vardır. IŞİD’in en önemli hedeflerinden birisi de Rusya’dır. IŞİD, Eylül 2014’te Putin’i tehdit etmiş ve bir ay sonra Ekim 2014’te ise örgütün liderlerinden Ebu Ömer El-Şişani, Rusya’yı hedef alan açıklamalarda bulunmuş, Çeçenistan ve diğer Müslüman toprakların özgürlüğe kavuşturulacağını açıklamıştır. Bunun yanında Rusya topraklarından IŞİD’e yoğun katılım olmaktadır. IŞİD bölgeyi “Kafkas Vilayeti” adı ile kendi küresel hilafeti içerisinde görmektedir. Çeçenler yoğunluklu olmak üzere 2015’te Rusya’dan 1700 militan IŞİD’e katılmıştır. Rusya bu bakımdan da, Suriye ve Irak başta olmak üzere IŞİD meselesinin üzerine eğilmekte ve bir başka ifadeyle bölgede IŞİD ile mücadele edilmesini istemektedir. Çünkü Rusya, başta Çeçenler olmak üzere kendi topraklarından ve bölgeden katılan IŞİD’lilerin bir gün geri dönüp kendisine tehdit olmasını istememektedir. Bu amaçla Suriye’de Halep başta olmak üzere düzenlediği hava harekâtlarında IŞİD’in Kafkasya’dan gelen unsurları hedef alınmıştır (İsmayılov, 2015, s. 2).

Dönemin Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov, IŞİD’in sorununun ortaya çıkmasındaki nedenlerin sorumlusu olarak ABD’nin özellikle Irak’ın işgali sonrası Ortadoğu genelinde uyguladığı başarısız politikaları görmektedir. Putin de bu görüşü onaylayarak, Batılı ülkelerin ve özellikle ABD’nin IŞİD’e militan desteğinde bulduklarını ve silah sağladıklarını, finansal açıdan destek olduklarını iddia etmiştir. Rusya, IŞİD ile mücadele konusunda uluslararası işbirliği çağrısında bulunmuş ve Ağustos 2014’te ABD’ye, IŞİD’e karşı mücadelede işbirliği teklifini yapmıştır. Eylül 2014’te ise, BMGK toplantısında diğer devletlere, IŞİD’e karşı uluslararası hukuk bağlamında ortak hareket ve operasyon önerisini getirmiş ancak bunun Esad yönetimi ile işbirliği içerisinde olmasını teklif etmiştir. Rusya yine BMGK’de IŞİD ve benzer terör örgütlerinin birçok alanda faaliyetinin yasaklanmasını kapsayan 2178 sayılı karara destek olmuştur. Rusya ayrıca, Şubat 2015’te BMGK’de IŞİD ile mücadele teklifini yinelemiştir. Bu amaçla; IŞİD’e destek olan, yardım eden ülkelerin engellenmesi, Suriye ve Irak’ta petrolden elde edilen gelirlerin önüne geçilmesi, silah satışına engel olunması, bağışlar ve fon, tarihi eser kaçakçılığının engellenmesi gibi konuları içeren önlemler öneri de yer almıştır (İsmayılov, 2015, s. 3-4).

Rusya, Irak’ta da IŞİD ile mücadeleye destek olmaktadır. Daha önce de vurgulandığı gibi Rusya, Irak’taki terör ve güvenlik sorununun ABD’nin 2003’te gerçekleştirdiği Irak’ın işgalinin bir sonucu olduğunu öne sürmektedir. Bunun yanında Rusya, Irak ile ekonomik anlaşmalar imzalamaktadır. Örneğin Ekim 2012’de Irak

ile 4,2 milyar dolar değerinde silah anlaşması yapılmıştır. Irak'a 36 adet MI-28NE helikopter ve 48 adet uçaksavar füze yollanmıştır. Sonraki süreçte, Haziran 2014'te 5 adet Su-25 saldırı helikopteri göndermiştir. Temmuz 2014 tarihinde de Rusya-Irak Askeri Silah Anlaşması imzalanmıştır (İsmayılov, 2015, s. 4).

Rusya, IŞİD ile mücadele kapsamında Suriye rejimini doğrudan desteklemektedir. Öncelikle, Ağustos 2015'te Suriye ve Rusya arasında, Suriye'de Rus Hava Kuvvetlerinin bulunması ile alakalı anlaşmaya varılmıştır. Suriye Rejimi 30 Ekim 2015'te Rusya'dan resmen askeri yardım talebinde bulunmuştur. Rus Hava Kuvvetlerinin savaş uçakları bu amaçla Suriye'deki Hmeymim üssüne nakledilmişlerdir (Samoylov, 2018, s. 164). Rusya, Eylül 2015'te Suriye'de IŞİD ile mücadele kapsamında askeri unsurları ile birlikte hava hareketleri başlatmış; Suriye rejiminin düşmanları olan muhalifler ve IŞİD vb. terör örgütlerine Halep, Palmira, Hama ve Humus başta olmak üzere ağır kayıplar verdirmiştir. 31 Ekim 2015'te Rus Hava yoluna bağlı bir Airbus 301 yolcu uçağı Sina yarımadasında bir terör saldırı sonucu düşmüştür. Eylemi, IŞİD'in Sina Vilayeti olarak isimlendirdiği grup üstlenmiştir. Rusya bu olaydan sonra Kasım 2015'te tarihi itibarıyla Suriye'deki askeri varlığını arttırmıştır. Rusya 15 Mart 2016'ya kadar, Suriye'de hava kuvvetleri ile IŞİD'e yoğun saldırılar düzenlemiştir. Bu tarihten sonra ise uçaklarının büyük bir bölümünü geri çekmiştir. (Samoylov, 2018, s. 166-167; Bbc, 2016b). Rusya'nın Suriye İç Savaşına doğrudan katılması ile Suriye Ordusu önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Şubat 2016'da başlayan Halep Operasyonu Aralık 2016'da sonuçlanmış ve Suriye Rejimi kenti muhaliflerden geri almıştır. (Ulutaş vd., 2017, s. 9) Suriye daha sonraki süreçte Idlib'de Suriye rejimini desteklemeye devam edecektir.

Rusya, Suriye'de rejime verdiği askeri, ekonomik ve lojistik destek yanında diplomatik açıdan da Suriye Krizinin içinde olmuş, bölge ülkeleri ile işbirliği olanaklarını aramıştır. Bu amaçla Ocak 2017'de Astana'da Rusya, Türkiye ve İran bir araya gelmişlerdir. Savaşan taraflar arasında ateşkes ve diyalog kanallarının açık tutulmasının tartışıldığı toplantıda işbirliği çabaları gündeme gelmiştir. Astana ve Soçi'de 2019 itibarıyla devam eden görüşmeler dizisinde Rusya'nın temel isteği, "Suriye'de kendi istediği ve çıkarlarına olan bir barışın gerçekleştirilmesi" olmuştur. Bu bağlamda Suriye'de 2019 Mart ayında IŞİD tehdidi ortadan kalkmış, Suriye Rejiminin meşruiyet ve toprak bütünlüğünü sağlama konusu ile PYD-YPG'nin gelecekte ne olacağı, Suriye'de geçiş hükümeti, anayasa ve seçimlerin gerçekleştirilmesi gibi birçok konu çözülmeyi beklemektedir. (Sputnik, 2016; ORSAM, 2017)

Rusya'nın Suriye rejimi tarafından gelen davet ile Suriye'de operasyonlara başladığı süreçteki kazanımları; askeri, siyasi ve güvenlik bağlamında üç grupta sıralanabilir: (Yüce, 2016, s. 271) Birincisi; askeri anlamda Tartus'ta bulunan ve 1977'den beri kullanılan deniz üssü, Suriye Rejimi ile yapılan anlaşma sonucu genişletilmiş ve kalıcı bir yer haline getirilmiştir. Askeri anlamda bir başka kazanç ise, Hmeymim'de bulunan ve Rus Hava Kuvvetlerinin kullandığı askeri üssün Rusya'nın kontrolüne verilmesidir. Bu üs sayesinde Rusya birçok savaş uçağını bölgede barındırmaya başlamıştır (Gülşen, 2017, s. 30). İkincisi; siyasi anlamda da bazı kazanımlar mevcuttur. Öncelikle; Suriye rejimi ve başındaki Esad yönetimi hala görevinin başındadır. Buna ilaveten gelen Rus askeri, siyasi ve ekonomik yardımlarla yerini daha da sağlamlaştırmıştır. Rusya, Esad'ın kişiliğinden bağımsız olarak kendi çıkarlarını gözetmektedir. Siyasi anlamda ikinci kazanım Halep'in, Rejimin kontrolüne geçmesidir. Ülkenin ikinci büyük kenti olan Halep uzunca bir süre muhaliflerin elinde kalmış, IŞİD'in saldırılarına uğradıktan sonra geri kazanılmıştır. Siyasi anlamda üçüncü kazanım; Rusya-Türkiye-İran ile beraber bölge devletlerinin de sorunda inisiyatif almasının sağlanmasıdır. Siyasi anlamda dördüncü kazanım olarak ise, Rusya'nın bölgedeki etkisini artırması ve müttefiklerine "her daim yanınızdayız" mesajını dost, düşmana ilan etmesi olarak sayılabilir. Beşinci kazanım; Suriye krizi ile beraber Rusya, Ukrayna'nın doğusundaki çatışmalar ve Kırım'ın işgalini ikinci plana atmıştır (Gülşen, 2017, s. 30). Üçüncüsü; güvenlik kazanımı bağlamında ise, kendi ulusal güvenliği açısından IŞİD'in içerisinde yer alan Kafkas İslam Emirliği gibi yapılara mensup birçok savaşçıyı, Suriye'de, Rusya'ya geri dönmeden etkisiz hale getirme şansını yakalaması olarak sayılabilir.

Sonuç olarak, Rusya'nın IŞİD ile mücadelesinde birkaç sonuca varılabilir. Rusya, IŞİD tehdidinin ortaya çıkmasında ABD'nin Irak işgalini başlıca neden olarak görse de, IŞİD ile askeri, finansal ve hukuksal mücadelede Batılı devletler ve ABD ile işbirliği yapılmasını ve ortak stratejilerin hayat geçirilmesini gerekli görmektedir. Bir başka deyişle Rusya, ABD liderliğindeki uluslararası koalisyonun IŞİD ile yaptığı mücadelesini desteklemekte fakat bu süreçte Suriye'de meşru yönetim olarak gördüğü Esad'ın onayı alınmadan gerçekleştirilecek her operasyonun uluslararası hukuk ya da meşruiyet bakımından sorun teşkil edeceğine öne sürmektedir (İsmayılov, 2015, s. 5).

Sonuç

IŞİD'in ortaya çıkışı hızlı gelişimi hem ortaya çıktığı coğrafyadaki yerel, bölgesel güçler hem de küresel güçler tarafından kendisi ile mücadele edilmesi sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu anlamda IŞİD ile mücadele yerel, bölgesel ve küresel güçlerin "ortak sorunu" haline gelmiştir. Bu sorun algılaması bu ülkelerin Suriye ve Irak'a yönelik dış politikaları ile de yakından ilgilidir. Bu ülkeler IŞİD ile mücadele ederken, Suriye ve Irak politikalarını şekillendirmiş bununla beraber kazanım/kayıplar yaşamıştır. Bir başka ifadeyle IŞİD ile mücadele bu ülkelerin Suriye ve Irak politikalarında bir dış politika aracı haline gelmiştir. Bu anlamda bu mücadelenin sonuçları bölgesel, yerel veya küresel güçler açısından üç grupta ele alınabilir.

IŞİD ile mücadelede, bölgesel ülke konumundaki Türkiye, hem coğrafi anlamda güvenlik tehdidi algılarken diğer yandan uluslararası koalisyonu askeri, siyasi ve ekonomi anlamda desteklemiş ve bu durumu NATO ve BM gibi platformlarda somut eylemlere dönüştürmüştür. Bununla birlikte Türkiye, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı gibi operasyonlarda, uluslararası konjonktürün müsait olduğu durumlarda kendisi de askerî harekât düzenlemiştir. Bir diğer bölgesel güç olan İran ise, hem IŞİD'in ideolojik anlamda hedefinde olması diğer yandan da Suriye'de Esad yönetimi ile olan yakın ilişkisi ve onun iktidarını muhafaza etmesine yardımcı olmak için IŞİD ile mücadelesini sürdürmektedir. İran aynı zamanda Irak'ı da bu açıdan desteklemiş ve siyasi, askeri ve ekonomik anlamda yardım etmiştir. Bir başka deyişle İran, IŞİD ile mücadelesini hem kendi algıladığı tehdit hem de bölgesel çıkarları üzerinden şekillendirmektedir. Bir başka bölgesel güç olan Irak ise, IŞİD'in doğup geliştiği coğrafyada olması bakımından, IŞİD ile mücadeleyi kendi topraklarında sürdüren bir devlet olarak ön plana çıkmaktadır. IŞİD, Irak'ın, ekonomik, siyasi ve sosyal bütünlüğüne büyük zararlar vermiştir. Irak, İran ve diğer ülkelerin desteği ile IŞİD ile mücadele etmiş ve örgütü Musul'dan çıkartmayı başarmıştır. Ancak IŞİD ile mücadele ülkedeki, Irak Merkezi Yönetimi- İKBY arasındaki ilişkileri de gerginleştirmiş ve bağımsızlık referandumu ve Kerkük'ün geleceği gibi konularda çatışma yaşanmasına neden olmuştur. IŞİD, Irak için, hem bir terör ve güvenlik tehdidi, diğer yandan da iç politikada kullanılan bir mesele haline gelmiştir. Bir diğer bölgesel aktör olan Suudi Arabistan ise, IŞİD ile mücadelesini, IŞİD'in halifelik iddiası ve coğrafi olarak kendi topraklarında algıladığı tehdide dayandırmaktadır. Suudi Arabistan, bölgesel anlamda İran ile rekabet ederken, IŞİD tarafından ABD müttefiki olarak görülmekte ve "Vilayeti Haremeyn" adını verdiği grup kendisine terör saldırıları düzenlenmektedir. Dolayısıyla Suudi Arabistan, IŞİD karşıtı kurulan koalisyonla yardımda bulunmuştur.

Bölgesel güçlerin yanında yerel unsurlar da IŞİD ile mücadelede ön plana çıkmaktadır. PYD-YPG, IŞİD üzerinden kendi siyasal amaçlarını gerçekleştirmek isteyen bir siyaset izlemiştir. PYD-YPG, Esad ile ilk dönemde anlaşmış, Suriye'nin Kuzey'indeki bölgelerin yönetimini devralmış sonraki süreçte ise, IŞİD'in kuzeye yönelmesi ile IŞİD ile mücadeleye girişmiştir. PYD-YPG bu süreçle hem Suriye Rejimi ile ilişkilerinde bir pazarlık unsuru yaratırken sonraki süreçte Rakka Operasyonunda uluslararası koalisyonla beraber hareket ederek bir nevi "kara gücü" görevini görmüş ve kendi siyasal çıkarlarını IŞİD ile mücadele üzerinden meşrulaştırma arayışında olmuştur.

ABD ise IŞİD'in öncülü El-Kaide ile uzun süre mücadele içerisinde olmasına rağmen, Musul'un 2014'te IŞİD tarafından ele geçirilmesi ile IŞİD ile mücadeleye aktif katılmıştır. ABD öncülüğünde oluşturulan koalisyon IŞİD ile mücadeleye başlamış, hava saldırıları ve sahada savaştan PYD-YPG gibi güçlerle birlikte IŞİD'in Suriye ve Irak'taki varlığının sona ermesi amaçlanmıştır. IŞİD, ABD'yi ideolojik ve siyasal anlamda düşman olarak görmekte ve Irak'ın işgalinden sorumlu tutmaktadır. Dolayısıyla ABD'nin Suriye ve Irak'ta IŞİD ile mücadelesi hem bölgesel politikalar hem de doğrudan tehdit algılaması yaşamaları bakımından da önem kazanmaktadır. Bu süreçte BM nezdinde IŞİD ile mücadele kapsamında çeşitli kararlar alınmış, mücadeleye katılan ülkeler ve kapsamı genişletilmiş ve geline süreçte ABD, Suriye'de PYD-YPG güçlerine yaptığı destekle Suriye'de IŞİD varlığını sona erdirmiştir. 2019 sonu itibariyle de örgütün lideri Ebu Bekir El-Bağdadi ölü ele geçirilmiştir.

Rusya'nın IŞİD ile mücadelesi de diğer ülkelerle benzer bir şekilde hem "uluslararası terörizmle" mücadele, hem de Suriye ve Irak'taki bölgesel çıkarlarını koruma amacıyla ön plana çıkmaktadır. Uluslararası terörizmle mücadele bağlamında Rusya, kendi topraklarından IŞİD'e olan yoğun katılımı önlemeye çalışmaktadır. BM'de bu durumu dile getiren Rusya, IŞİD'in ortaya çıkış sürecinde, Irak'ı işgalini dolayısıyla ABD'yi sorumlu tutmaktadır. ABD ile IŞİD ile mücadele konusuna hayır demeyen Rusya, Eylül 2015 - Mart 2016 arası Suriye'de askeri unsurları ile hava operasyonlarına başlamıştır. Diğer yandan Rusya, IŞİD ile mücadele konusunu kendi çıkarlarını korumak için de kullanmaktadır. Bu amaçla Suriye rejimi ile Tartus Deniz Üssünün genişletilmesi konusunda anlaşılması bunun yanında Hmeymim'de bir hava üssünü kullanmaya başlamıştır. Bu dönemde meydana gelen Ukrayna Krizinin, IŞİD ile mücadele konusu ile gündemden düşmesi amaçlanmıştır. Rusya,

Suriye rejiminin IŞİD ve küresel cihatçı diğer terör örgütleri ile mücadelesine, Idlib başta olmak üzere tam destek vermektedir.

Bir başka ifadeyle IŞİD, küresel terörizmin dönüşümünü gösteren en somut örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelinen süreçte örgüt, uluslararası toplumun çabaları ile Suriye ve Irak'ta toprak hakimiyetini ve örgütsel yapısını büyük oranda kaybetmiştir. Ancak bununla birlikte örgüt ile mücadele küresel boyutta devam etmektedir. IŞİD'e bağlılığını bildiren ve genellikle El-Kaide'den ayrılan birçok grup terör eylemlerine devam etmektedir. Bu açıdan IŞİD, bu örgütler için "küresel halifelik fikrinin hayata geçtiği" somut bir örnek de olmuştur. IŞİD ile mücadelenin ise, sorunu ortaya çıkaran sebepler doğru bir şekilde ele alınmadıkça devam edeceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Acun, C., Özçelik, N. (2018). *Terörle mücadelede yeni safha: Zeytin Dalı Harekâtı*. İstanbul: SETA.
- Acun, C. Keskin, B. (2017). *PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi*. İstanbul: SETA.
- Albayrak, G. (2016). Devlet dışı aktörlerin insancıl hukuk sorumluluğu ve Suriye Krizi. Taşdemir, F.(ed.) *Suriye: Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, Ankara: Nobel Yayınları, 315-338.
- Amerikanın Sesi (2018). "BM: Musul'a bir yılda 870 bin kişi geri döndü.", <https://www.amerikaninsesi.com/a/bm-musul-a-bir-yilda-870-bin-kisi-geri-dondu/4507492.html> Erişim tarihi: 15/07/2018.
- Anadolu Ajansı (2017). "Rakka Operasyonu 2 binden fazla sivilin hayatına mal oldu", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rakka-operasyonu-2-binden-fazla-sivilin-hayatina-mal-oldu/1005057> Erişim tarihi: 27/03/2019.
- Anadolu Ajansı (2019). "Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi", İstanbul: Anadolu Ajansı Yayınları.
- Aydınlık (2018). "Suriye savaşının stratejik noktası: Neden Doğu Guta", <https://www.aydinlik.com.tr/suriye-savasinin-stratejik-noktasi-neden-dogu-guta-dunya-subat-2018-3> Erişim tarihi: 21/02/2019.
- Bbc (2016a). "2014'ten bugüne Suriye ve Irak'ta IŞİD Tehdidi", <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37858815>, Erişim tarihi: 17/07/2017.
- Bbc (2016b). "Putin neden Suriye'den çekilme kararı aldı?", https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160315_rusya_suriye_cekilme_analiz Erişim tarihi: 12/06/2018.
- Bbc (2018). "İdlib'de silahsızlandırılmış bölge: Cihatçılar Türkiye-Rusya mutabakatı için ne diyor?", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45622421> Erişim tarihi: 15/03/2019
- Bilgesam (2015). "Terörün Geldiği Yeni Boyut IŞİD Örneği", Rapor, 67. İstanbul: Bilgesam Yayınları
- Collin, K. (2018). "7 years into the Syrian war, is there a way out?", <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/03/16/7-years-into-the-syrian-war-is-there-a-way-out/> Erişim tarihi: 14/03/2019.
- Duman, B. (2015). 2015 Irak Değerlendirmesi: IŞİD'e Karşı Savaş ve savaşın değişen dinamikleri. *Ortadoğu Analiz*, 8(72), 32-35.
- Duman, B. (2017). *Musul Operasyonu ve Musul'un Geleceği: Fırsatlar ve Riskler (206)*. Ankara: ORSAM.
- Erdoğan, A. (2018). *El-Kaide, IŞİD ve Boko Haram: Din Motifli Terörizm ve Finansal Kaynaklar*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Göngen, M. (2014). A. Arap Baharı Karşısında ABD'nin Tutumu. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 1-18.
- Gülşen, H. (2017). Rusya'nın Suriye müdahalesi: Kazanımlar, kayıplar ve riskler. *Ortadoğu Analiz*, 9(79), 28-31.
- Haberturk (2017). "Irak Başbakanı Haydar El-İbadi Musul'da DEAŞ'a karşı Zafer İlan Etti", <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1558833-irak-basbakani-haydar-el-ibadi-musul-da-deas-a-karsi-zafer-ilan-etti> Erişim tarihi: 04/08/2017.

- Humud, C., Blanchard, C., Nikitin, M. B. (2018). *Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response*, CRS Report.
- Ismayilov, E. (2015). *Rusya'nın İŞİD ile mücadele politikası (1193)*, İstanbul: BİLGESAM.
- Kaya, E. (2015). *Terörün Geldiği Yeni Boyut İŞİD Örneği (67)*, İstanbul: BİLGESAM
- Kurt, V. (2019), *Trump ve Suriye Krizi*, İstanbul: SETA.
- Lawson, F. H (2016), Syria's Civil War and the Reconfiguration of Regional Politics, Jung, M, Jung, D., Seeberg, P. (ed.) *The Levant in Turmoil*, New York: Palgrave Macmillan, 13-37.
- NATO (2018). "NATO Wales Summit 2014, (http://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm) Erişim tarihi: 15/03/2019).
- ORSAM. (2017). "Astana Görüşmeleri", *Orsam Analiz*, C.9, S. 79.
- Özdemir, Ç. (2018). *Amerikan Grand Stratejisi: Obama'nın Ortadoğu Mirası*, İstanbul: SETA Yayınları.
- Özkan, M. F. (2016). Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 1-35.
- Rieger, R. (2014). *In Search of Stability: Saudi Arabia and the Arab Spring*, GRM Papers.
- Sabah (2017). "252 günlük operasyon bitti. Musul DEAŞ'tan temizlendi <https://www.sabah.com.tr/dunya/2017/06/29/252-gunluk-operasyon-bitti-musul-deastan-temizlendi> Erişim tarihi: 25/11/2018.
- Samoylov, Y. (2018). *Rusya'nın Suriye Politikası*, Ankara: Hitabevi Yayınları.
- Schrader, C. (2017). *Islamic State: The New Reign of Terror*, New Delhi: Alpha Editions.
- Sinkaya, B. (2017). İran'ın Suriye Stratejisi. *Akademik Ortadoğu*, 11(2)22, 2017, 49-64.
- Sinkaya, B. (2016). İŞİD Gölgesinde Irak-İran İlişkileri. *Ortadoğu Analiz*, 8(77), 34-37.
- Sputnik News (2016). "Suriye Ordusu Halep'te zafer ilan etti", <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201612121026277785-suriye-ordu-halep-zafer/> Erişim tarihi: 14/5/2017.
- Sputnik News (2017a). "DSG: Rakka'nın %60'ını İŞİD'den Temizledik", <https://tr.sputniknews.com/columnists/201708111029663052-dsg-isid-rakka-temizlik/> Erişim tarihi: 11/08/2017).
- Sputnik News (2017b). "İKBY'nin Bağımsızlık Girişimi ve Kerkük Operasyonu", <https://tr.sputniknews.com/trend/irak-ordusunun-kirkuk-operasyonu-pesmerge-petrol-ikby/> Erişim tarihi: 27/03/2019).
- Şen, O. (2017). *21. Yüzyılın başlangıcında terörizmle stratejik mücadele*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Taşdemir, F., Özer, A. (2017). Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu. *Akademik Hassasiyetler*, C. 4(7), 53-70.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Raporu. (2017). *Türkiye'nin DAES ile Mücadelesi*, Ankara: TC İçişleri Bakanlığı.
- Ulutaş, U., Acun, C., Yeşiltaş, M. (2017). *Halep Sonrası Türkiye*, İstanbul: SETA.
- UN Nations Security Council Resolution, 2170, 2178 ve 2199.
- Wilson Center (2018). "Timeline: Rise and Spread the Islamic State", <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-rise-and-spread-the-islamic-state>, Erişim Tarihi: 08/05/2017.
- Yeğin, A. (2014). İran'ın Teostratejik Irak Yaklaşımı. *Seta Perspektif*, 63, 1-6.
- Yeşiltaş, M., Özdemir, Ö. B., Öncel, R., Düz, S. Öztürk, B. (2016). *Sınırdaki Düşman: Türkiye'nin DAES ile Mücadelesi (65)*, İstanbul: SETA.
- Yeşiltaş, M., Öncel, R. (2017). *Yenilgiden Sonra DAES: Yükselişi, çöküşü ve geleceği*, 226, İstanbul: SETA.

Yiğit, D. (2016). Suudi Arabistan'ın Suriye Politikası. Çomak, H., Sancaktar, C., Yılmaz Z. (ed.) *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, İstanbul: Beta Yayınları, 491-498.

Yiğittepe, L. (2017). *NATO Güvenlik Politikaları ve Terörle Mücadele Stratejileri*, İstanbul: Cinius Yayınları.

Yüce, S. (2016). Rusya'nın Bölgedeki Varlığının Nedenleri. *Kastamonu Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(1), 269-289.

THE FIGHT AGAINST GLOBAL TERRORISM: POLICIES OF LOCAL, REGIONAL AND GLOBAL POWERS TO FIGHT AGAINST ISIS

İskender KARAKAYA

Extended Abstract

ISIS, emerged in Iraq and spread to Syria after Arab Spring as a global terrorist organization between 1999-2019 period. Local, regional and global powers have long been fighting against ISIS politically, militarily and economically. This article argues that the fight against ISIS has become the common problem of the international community. It is argued that these forces' fight against ISIS has become not only a fight against global terrorism, but also a foreign policy instrument used by local and regional powers against each other in Syria and Iraq. The fight against ISIS, has caused important effects on the balance of power in the Middle East, although ISIS has lost its power especially in Syria and Iraq. In this article, these questions are analyzed through historical processes, document and events.

Local, regional and global powers such as PYD-YPG, Turkey, Iran, Iraq, Saudi Arabia, Syrian Regime, USA and Russia have been fighting against ISIS for years. Turkey primarily has perceived "foreign terrorist fighters" and "border security and terrorist attacks" threats from ISIS between 2014-2016. Turkey has recognized ISIS as a terrorist organization from 2013 and has made a cooperation with international coalition and UN with different aspects. Iran's struggle against ISIS is closely related to Iran's Syria and Iraqi politics. First, Iran has followed a stable policy to keep Assad in office after the Arab Spring and has fought militarily, politically and economically against ISIS in Syria with Syrian regime. Second, Iran has continued its fight against ISIS in Iraq by supporting the Iraqi Central Administration. The fact that many of the holy places and tombs of the Shia imams in Iraq and the presence of cities such as Najaf, Karbala and Samarra, which are important in Iraq for the Shiites, caused Iran to see ISIS as a priority problem. Iraq's fight against ISIS can be seen as a "fight against terrorism". ISIS emerged in Iraq and established the Islamic State after capturing Mosul in 2014. The Iraq Central Administration's struggle against ISIS is of a national nature before the Arab Spring. With the occupation of Mosul in 2014 and the establishment of the Islamic State, the problem became international. Saudi Arabia is an enemy of ISIS. Because, ISIS shows the territory of Saudi Arabia within the borders of the caliphate land it declared. In addition, ISIS sees Saudi Arabia as an enemy, defends that it cooperates with the USA, and qualifies it as "the crusaders slave" and "the friend of the Jews". The Syrian regime sees its fight against ISIS in the context of the fight against international terrorism. ISIS and many jihadist groups have become part of the Syrian Civil War and want to overthrow Assad. PYD-YPG has been occurred in Syrian Civil War as a local actor and it has fought against ISIS and wanted to be actor in Syrian future. USA has supported PYD-YPG with militarily, economically and politically for struggling against ISIS. Finally, Russia and USA have struggled with ISIS because of their regional interests. After ISIS invaded Mosul in June 2014, the international community led by the USA focused on the fight against ISIS and took urgent measures. NATO and international coalition carried out air attacks on ISIS, and supported the Iraqi Army, Peshmerga and YPG / PYD in Syria. Additionally, fight against ISIS has started globally, with its organizational structure, financial resources and procurement of foreign fighters mostly with UN and NATO. Russia's struggle against ISIS can be explained in two ways: Firstly; while Russia approaches its fight against ISIS in terms of "fighting international terrorism", on the other hand, it supports the Syrian regime (economically, militarily and politically), which it considers as a friend and ally in the context of its interests in the Middle East, and has wanted to prevent the regime from collapsing.

In conclusion, ISIS is the most concrete example of the transformation of global terrorism. During the current period, the organization has largely lost its sovereignty and organizational structure in Syria and Iraq with the efforts of the international community. However, the fight against the organization, continues a global scale. Many groups that report their commitment to ISIS and - usually left from Al-Qaeda - continue their terrorist activities. In this sense, ISIS has been an example for these organizations, where the idea of global caliphate has been implemented. It is thought that the fight against ISIS will continue unless the causes that raise the problem are handled properly.

KIRKLARELİ EKONOMİSİNDE İSTİHDAMA DAYALI BÖLGESEL UZMANLAŞMANIN GELİŞİMİ (2007-2017)

Murat ÇİFTÇİ

Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

murataciftci@trakya.edu.tr | ORCID: 0000-0002-6277-6360

Özet

İllerin içsel büyüme dinamiklerinin tespiti, bölgesel büyüme stratejilerinin geliştirilmesinde oldukça önemlidir. Kırklareli istihdam toplamı içerisinde tam uzmanlaşma, yüksek uzmanlaşma ve uzmanlaşma başlangıcına ulaşan faaliyet alanlarındaki istihdamın tespitine odaklanılmıştır. Sınama bulgularına göre bölgesel uzmanlaşmanın gerçekleştiği faaliyet kollarına mı yoksa henüz uzmanlaşma sınırının altındaki faaliyet alanlarına mı odaklanılması gerektiğinin tespitiyle içsel büyüme stratejilerinin oluşturulmasında üst çerçevenin oluşturulması amaçlanmaktadır. Çalışmada ilk olarak 2007-2017 arasında faaliyet alanlarındaki bölgesel uzmanlaşma katsayıları hesaplanmıştır. İkinci aşamada uzmanlaşma katsayılarına göre gruplamaya gidilip, grup içerisindeki istihdam hacmi toplanıp, il istihdamı içerisindeki payları tespit edilmiştir. Üçüncü aşamada uzmanlaşma katsayı değerleri ile faaliyet alanlarındaki istihdam hacmi arasında korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular, 2007-2017 arasında 3-7 arasında faaliyet alanında tam uzmanlaşmanın varlığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel uzmanlaşma, bölgesel kümelenme, bölgesel iktisat, bölge planlama, bölgesel iş piyasası.

Bilgilendirme: Bu makale yazar tarafından 29.11.2018 tarihinde Kırklareli Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen Bölgesel Kalkınma ve Üniversitelerin Rolü: Kırklareli'nin Geleceği Sempozyumu'nda sunulan "Kırklareli' de Faaliyet Gruplarına Göre İstihdamda Bölgesel Uzmanlaşmanın Gelişim Analizi (2008-2016)" başlıklı tebliğin genişletilmiş, geliştirilmiş ve güncelleştirilmiş versiyonudur.

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

DEVELOPMENT OF REGIONAL SPECIALIZATION BASED ON EMPLOYMENT IN THE KIRKLARELI ECONOMY (2007-2017)

Abstract

Determining the internal growth dynamics of the provinces is very important in developing regional growth strategies. Within the total of Kırklareli employment, the focus is on the determination of employment in the fields of activity that have reached the full specialization, high and beginning of the specialization. According to the findings of the test, it is aimed to establish the upper framework in the formation of the internal growth strategies by determining whether to focus on the branches of activity where regional specialization takes place or the fields of activity that are still under the specialization limit. In the study, regional specialization coefficients and correlation coefficients are calculated. As a result of the statistical applications, it is observed that the coefficient value of 3 and above varied between 3 and 7.

Keywords: Regional specialization, regional cluster, regional economics, regional planning, regional labour market.

Acknowledgement: This study is revised version of the text presented at Congress of the Regional Development and Role of Universities: the Future of Kırklareli in 29 November 2018.

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics".

Giriş

Bölge ekonomileri, özellikle neoliberal dönemde ön plana çıkmıştır. Yerel ekonomilerin ön plana çıkışında bölgesel birimlerin içsel büyüme dinamiklerini harekete geçirme amacı etkilidir. Böylece kamunun regülatif fonksiyonu ile sınırlı destek ve müdahalelerin yerel ölçekte sağlanacak büyümeyi milli ölçekte kümülatif olarak sağlaması hedeflenmektedir. İçsel büyüme dinamiklerinin harekete geçirilmesinde, ülke içerisinde üstünlüğe sahip olunan ekonomik faaliyet alanlarının destekleyici etkisi oldukça önemlidir. Çünkü belirli bir olgunluğa ulaşarak diğer bölgelere göre üstünlüğün olduğu faaliyet alanlarında genişlemeyi tesis etmek, yeni oluşan veya oluşturulmaya çalışılan bir faaliyet alanında üstünlük kazanmaya göre daha kolaydır. Dolayısıyla bölgesel birimdeki faaliyet alanları içerisinde milli ölçekteki üretime göre bölgesel uzmanlaşmanın tespiti, içsel büyüme dinamiklerini harekete geçirmeye ilişkin karar alma sürecinde önemli bir veri edinimi oluşturmaktadır.

Bölgesel uzmanlaşmanın tespiti çeşitli açılardan ele alınarak gerçekleştirilebilir. Faaliyet alanındaki üretim hacmi, ihracat miktarı, vergi hasılatı gibi parametreler gösterge olabilir. Ancak bu ve benzeri verilerin gösterge kabiliyetlerinde çeşitli sınırlamalarla karşılaşılır. Örneğin üretim hacmi ülke bütününe göre yüksek olduğu halde, o faaliyet alanındaki üretimin ara mal özelliği göstermesi durumunda, elde edilecek sonuçlar verimliliği gösterme kabiliyetinden yoksun olacaktır. Ayrıca yöresel ürün imalatında da bu sorunla sıklıkla karşılaşılır. Tek veya birkaç alanda baskın olan üretim, sanki ülke içerisinde ciddi bir gelişmişliğin var olduğu hissi verebilir. Örneğin koyun varlığının fazla oluşu ve hayvancılık dışındaki faaliyet alanlarının sığ oluşu, bir bölgesel birimin üretim hacminde belirleyici ağırlığa ulaşabilir. Bu noktada da özellikle nüfus etkisi, bölgesel gelişmişliğin üzerinde örtü özelliği gösterebilecektir. Düşük verimliliğe rağmen yüksek nüfus hacminin varlığı, üretim hacmine dayalı karşılaştırmaların anlamlılığını sınırlayacaktır. Keza faaliyet alanındaki ihracat hacmi bölgesel birimde çok yüksek olsa bile, toplam üretim açısından aslında çok sığ bir üretim hacmine sahip olabilecektir. Neticede ihracattaki yığılma ülke genelindeki iç tüketime yönelik gerçekleştirilen üretim yapısıyla ayrılmadan dolayı kaynaklanabilir. Vergi hasılatı da işletme merkezlerinin bulunduğu ve çoğu zaman reel üretimin gerçekleştirilemediği bölgesel veya milli ölçekteki coğrafi merkezlerin suni şekilde öne çıkmasına yol açabilecektir. Hâlbuki faaliyet alanındaki çalışan sayısına dayalı olarak tespit edilecek bölgesel uzmanlaşma düzeyi, arz edilen manipülatif etkenlerden arındırılmış olur. Çünkü formel istihdam hacmine dayalı uzmanlaşma tespitinde ülke bütünündeki hem genel hem de faaliyet alanındaki formel istihdam hacmine göre karşılaştırmalı olarak yığılma şiddetine erişim imkanını tanımaktadır.

Kırklareli ilinin genel sosyoekonomik özellikleri incelendiğinde, 2018 yılı itibarıyla nüfusunun yaklaşık 381 bin kişi ile 81 il içerisinde 54. sırada yer aldığı görülmektedir. İlin tarım üretiminde yaklaşık 1,71 milyar TL'lik üretimle 49. sırada, sanayi üretiminde 7,1 milyar TL'lik üretimle 27. sırada, 6,1 milyar TL'lik hizmetler sektöründeki üretimiyle de 48. sırada olduğu görülmektedir. 14,9 milyar TL'lik yıllık Gayri Safi Katma Değeri ve 16,6 milyar TL'lik GSYİH hacmiyle de ülke bütünü içerisinde 36. sırada yer almıştır (TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/>).

Dikkat edilecek olursa ilin ülke içerisindeki nüfus sırasına göre her üç sektörde de toplam üretim hacmi ile GSYİH düzeyinde yüksek performansa sahip olduğu görülmektedir. Bunun sonucu olarak 2018 yılında kişi başına düşen tarım üretimi 4,741 TL'lik üretim değeriyle 26. sırada, sanayi üretimi 19,632 TL'lik üretim değeriyle 7. sırada, hizmet sektörü 16,919 TL'lik üretim değeriyle 28. sırada yer almıştır. Kişi başına düşen gayri safi katma değer 41,292 TL'lik üretim değeriyle ve GSYİH da 46,110 TL'lik hacimle 11. sırada yer almıştır. Dolayısıyla Kırklareli küçük nüfuslu bir il olmasına karşılık yerel ekonomi açısından ülke içerisinde en verimli üretime sahip iller arasında yerini almıştır. Bu özelliği Kırklareli'nin içsel büyüme dinamiklerini harekete geçirme potansiyelinin yüksek olduğunu desteklemektedir. Çünkü tek bir sektörde de kalmayıp tüm sektörlerde nüfus hacmiyle orantısız üretimin gerçekleştirildiği bir il konumundadır. Bu çalışmanın hazırlanmasındaki çıkış noktası da, Kırklareli ilinde ülke bütününe göre ekonomik faaliyet alanlarındaki bölgesel uzmanlaşma düzeylerine dayanarak, ilin ülke bütünü içerisinde güçlü olduğu iktisadi faaliyet alanlarının tespiti. Böylece Kırklareli için oluşturulacak içsel büyümeyi destekleyecek plan ve projeler için il potansiyelini analiz etme anlamında girdi sağlamaya katkı sağlanabilecektir.

1. Bölgesel Uzmanlaşma, Bölgesel Uzmanlaşma Katsayısı ve İlgili Literatür

Alfred Marshall, dışsal ekonomilerin sanayi sektörü bazında olmayıp iş kolu düzeyinde gerçekleştiğini, bu ekonomilerdeki bölgesel kümelenmenin doğal kaynaklar etrafında olmayıp güçlü tedarikçi ağı, coğrafi iş piyasası ve bilgi yayılımını destekleyen endüstrinin olması koşullarına bağlı olduğunu ifade etmiştir (Krugman ve Obstfeld, 2003, s. 147). Bölgesel kümelenmeyi faktör fiyatları belirlemekte olup, firmalar en uygun faktör

fiyatlarının olduğu bölgelere yönelmektedir (Schmutzler, 1999, s. 356). Günümüzde Çin gibi gelişen ülkelerdeki bölgesel kümelenme, tıpkı 19. yüzyılda İngiltere’de olduğu gibi ihracata dayalı olarak gerçekleşmektedir (Krugman, 2011, s. 6). Nakliye maliyetlerindeki düşüş ve küresel ekonomik entegrasyon, bölgesel kümelenmelerin artışı desteklemekte olup küreselleşmeyle bölgesel uzmanlaşmanın birbirini beslediği sonucuyla karşılaşmaktadır (Fujita vd, 1999, s. 319). Küresel entegrasyonun bölgesel uzmanlaşma üzerindeki etkisinin dayandığı teorik karmaşıklık, doğal kaynakların yanı sıra faktör maliyetlerinin üretim yeri seçişinde tek başına etkiye sahip olmayıp, ekonomik aktörlerin tek bir mutlak rasyonellikten hareket etmediklerini göstermektedir. Kişiler ve kurumlar arasındaki sosyal ağlar, karşılıklı bilgi alış veriş ve güven, ilişkişel düzlemde ekonomik coğrafyanın şekillendiricileri arasına girmesine yol açmıştır (Sunley, 2008, s. 3-4).

Bölgesel uzmanlaşmanın tespitinde lokasyon katsayısı tekniği kullanılmaktadır. Lokasyon katsayısı tekniği 1939 yılında Florence tarafından geliştirilmiştir (Figueiredo ve Diğ., 2009, s. 856). Bu katsayıyla bir bölgedeki sektörel yığılma düzeyi tespit edilmekte olup katsayı değerinin 1’e eşit olması, söz konusu bölgedeki sektörel yığılmanın ülke bütünündeki sektörel ağırlıkla aynı olduğunu ifade etmektedir. Şayet katsayı değeri 1’i aşarsa bölgedeki sektörel yığılma, ülke bütünündeki sektörel ağırlığın üzerindedir. Eğer katsayı değeri 1’in altında kalırsa ülke bütünündeki sektörel ağırlığın altında kaldığı anlaşılmaktadır. Katsayı değerinin 1’in üzerinde olmasıyla bölgenin, ülke içerisindeki diğer bölgelere göre o sektördeki bölgesel uzmanlaşmaya sahip olduğu anlamına gelmektedir (Hildebrand ve Mace, 1950, s. 243). Katsayının hesaplanmasıysa denklem 1’de gösterildiği gibidir:

$$LQ_{i,j} = \left(\frac{E_{i,j}/E_{i,n}}{E_j/E_n} \right) \quad [1]$$

$LQ_{i,j}$ lokasyon katsayısını, $E_{i,j}$ j bölgesindeki i iktisadi faaliyet alanında mevcut olan istihdam hacmini, $E_{i,n}$ ülke bütününde i iktisadi faaliyet alanındaki istihdamı, E_j j bölgesindeki toplam istihdamı, E_n ülke bütünündeki toplam istihdamı sembolize etmektedir (Brantingham ve Brantingham, 1998, s. 268). Katsayı değerine göre bölgesel uzmanlaşma düzeylerinin sınıflandırmasında eşik katsayı değerleri temel alınmaktadır. Buna göre bölgesel uzmanlaşma başlangıcının ilk kanıtı, en az 1,25’lik katsayı değerine ulaşılmasıyla oluşacaktır (Bergman ve Feser, 1999). Ancak bölgede güçlü bir bölgesel uzmanlaşmanın olması içinse en az 2 değerine ulaşılması gerektiği ifade edilmektedir (Groff, 2011; Franco vd, 2014; Li, 2015; Yuanyuan ve Bingliang, 2017). Hatta tam bölgesel uzmanlaşmanın oluşması için 2 değerinin yeterli olmayacağı, en az 3 değerine ulaşılması gerektiği ifade edilmektedir (Malmberg ve Maskell, 2002, s. 436). Literatürdeki kesim noktaları hakkındaki kanaate dayanarak kesim noktalarına göre bölgesel uzmanlaşma düzeyini dört grupta sınıflandırmak mümkündür (Çiftçi, 2018, s. 557):

- $LQ < 1,25$ => Bölgesel uzmanlaşma gerçekleşmemiştir;
- $1,25 \leq LQ < 2,00$ => Bölgesel uzmanlaşma başlamıştır;
- $2,00 \leq LQ < 3,00$ => Bölgesel uzmanlaşma düzeyi yüksektir;
- $LQ \geq 3,00$ => Bölgesel tam uzmanlaşma mevcuttur

Yerli literatürdeki çalışma örneklerinden bazıları ve odaklandıkları konular şunlardır: Dinçer (2007) çalışmasında Türkiye’deki kırsal yerleşimlerin dört ana sektördeki istihdama dayalı sektörel yığılmalarını analiz etmiştir. Karakayacı (2010) çalışmasında, illerin imalat sanayindeki kümelenmesini uzmanlaşma katsayısı tekniğiyle tespit etmiştir. Karakayacı ve Dinçer (2012) çalışmalarında, makine imalat sanayindeki çalışan ve firma sayılarına göre bölgesel uzmanlaşma düzeylerini analiz etmişlerdir. Ergen ve Oğuz (2018) çalışmalarında Yozgat’taki sanayi kümelenmesinin 2006-2016 arasındaki gelişimini incelemişlerdir. Şahin vd (2018) çalışmalarında düzey 2’ye göre bilgi yoğun iş hizmetleri kapsamında yer alan on faaliyet alanındaki istihdamda bölgesel uzmanlaşmanın tespitini gerçekleştirmişlerdir. Urhan ve Sandal (2019) çalışmalarında düzey 2’ye göre tekstil sektöründeki bölgesel uzmanlaşmanın; Aslan (2019) çalışmasında, İstanbul’da eğitim düzeyine göre ipotekli konut alanlardaki bölgesel yığılmaların tespitinde bölgesel uzmanlaşma yaklaşımından yararlanmışlardır.

Uluslararası literatürdeki çalışma örneklerinden bazıları ve odaklandıkları konular şunlardır: Morissey (2016) çalışmasında İrlanda’daki BMW bölgesel birimindeki endüstriyel uzmanlaşma ve kümelenmeyi analiz etmiştir. Gómez- Zaldíva vd (2017) çalışmalarında Meksika’daki bölgesel endüstriyel uzmanlaşmanın gelişimini tespiti odaklanmıştır. Sridhar (2017) çalışmasında Hindistan’daki yirmi yıllık süreçteki ekonomik değişimi istihdama dayalı bölgesel uzmanlaşma yaklaşımıyla ele almıştır. Graziono vd (2019)

çalışmalarında Great Lakes etrafındaki sektörel kümelenmenin tespitinde istihdama dayalı uzmanlaşmayı analiz etmişlerdir. Pal (2019) çalışmalarında Hindistan'daki beş sanayi merkezinde bölgesel uzmanlaşmanın olduğu sektörleri tespit etmiştir.

2. Bölgesel Uzmanlaşma Düzeylerine Göre İstihdamın Dağılımı

Kırklareli, iktisadi faaliyet alanlarına göre bölgesel uzmanlaşmanın oldukça yüksek olduğu illerden birisidir. Kırklareli'nin iktisadi faaliyet alanına göre diğer illerden üretim faktörleri için çekim merkezi oluşunu destekleyecek bölgesel tam uzmanlaşma sınırını aşan alanlardaki istihdam ağırlığı, 2007-2017 arasındaki on bir yıllık dönemde 2015 yılındaki istisna dışında %20-25 bandında istikrarlıdır. Buna göre 2007 yılında Kırklareli'deki formel istihdamın %25,1'i bölgesel tam uzmanlaşma düzeyindeki iktisadi faaliyet alanlarında çalışırken, 2017 yılına gelindiğinde bu ağırlık %19 olarak gerçekleşmiştir. Bölgesel yüksek uzmanlaşma ve üstündeki düzeye sahip iktisadi faaliyet alanlarında çalışanların toplam formel istihdam içerisindeki ağırlığı da 2013 yılındaki istisnai durum dışında 1/3 ile 2/5 aralığında kararlılık sağlamıştır. Buna göre 2007 yılında yüksek bölgesel uzmanlaşma ve üzerindeki düzeye erişen iktisadi faaliyet alanlarında istihdam edilenlerin ağırlığı %46 olarak gerçekleşmişken, bu oran 2017 yılına gelindiğindeyse %35,2 oranındadır. Bölgesel uzmanlaşma sınırını oluşturan 1,25'lik minimum katsayı değerine ulaşan iktisadi faaliyet alanlarındaki çalışanların formel istihdam içerisindeki ağırlığı %40-50 aralığında kararlılığa sahiptir. Buna göre 2007 yılında bölgesel uzmanlaşma başlangıç sınırının üzerinde olan iktisadi faaliyet alanlarında çalışanların toplam il içerisindeki formel istihdam hacmi içerisindeki ağırlığı %51,6 iken bu oran 2017 yılına gelindiğinde %41,7 olarak gerçekleşmiştir. Bölgesel uzmanlaşma başlangıcına ulaşmayan iktisadi faaliyet alanlarında çalışanların ağırlığı %50-60 aralığında kararlılığa sahiptir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Uzmanlaşma Düzeylerine Göre Formel İstihdam İçindeki Paylar (% Olarak)

Yıllar	(LQ≥3)	(LQ≥2)	(LQ≥1,25+)	(LQ<1,25)
2007	25,1	46,0	51,6	48,4
2008	23,5	34,7	49,3	50,7
2009	23,7	42,8	53,2	46,8
2010	22,1	42,9	48,6	51,4
2011	22,0	42,2	48,5	51,5
2012	24,5	32,6	45,4	54,6
2013	20,8	27,6	43,1	56,9
2014	22,8	36,5	43,4	56,6
2015	11,3	33,5	44,5	55,5
2016	21,3	34,6	47,0	53,0
2017	19,0	35,2	41,7	58,3

Bölgesel uzmanlaşma seviyelerine göre iktisadi faaliyet alanlarındaki sayısal değişim açısından konu incelendiğinde, 2008-2017 yılları arası dönemdeki değişimin incelenmesi, sınıflandırmanın eşdeğer olması açısından yerinde olacaktır. Çünkü 2007 yılında toplam 43 iktisadi faaliyet alanı ayrımı yapılmışken bu sayı 2008 yılından itibaren 88'e çıkmış ve günümüze kadar söz konusu iktisadi faaliyet alanı sayısı aynı kalmıştır. Buna göre Kırklareli'de bölgesel tam uzmanlaşmanın sağlandığı iktisadi faaliyet alanı sayısı 2008-2017 arasındaki on yıllık dönemde 88 iktisadi faaliyet alanı içerisinde 4-7 arasında değişmektedir. 2011 yılından sonra bu sayı 6-7 arasında istikrar kazanmıştır. Yüksek bölgesel uzmanlaşma ve üzerinde düzeye sahip olan iktisadi faaliyet alanı sayısı 2008-2017 yılları arasında 9-13 arasında değişmekte olup, bu sayı 2011 yılından sonra 10-12 arasında kararlılık kazanmıştır. Bölgesel uzmanlaşma başlangıcı ve üzerindeki uzmanlaşma düzeyinin sağlandığı iktisadi faaliyet alanı sayısı 2008-2017 yılları arasında 16-18 arasında son derece dar aralık bandında dalgalanan oldukça istikrarlı bir yapı göstermektedir. Dolayısıyla da bölgesel uzmanlaşma başlangıcına ulaşmayan iktisadi faaliyet alanlarının sayısı da yine 2008-2017 yılları arasındaki dönemde 70-73 aralığında gerçekleşmiştir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2: Uzmanlaşma Düzeylerine Göre Faaliyet Alanı Sayısı

Yıllar	(LQ≥3)	(LQ≥2)	(LQ≥1,25+)	(LQ<1,25)	Toplam
2007	3	8	12	31	43
2008	6	11	17	71	88
2009	5	9	16	72	88
2010	5	13	18	70	88
2011	4	13	17	71	88
2012	6	10	18	70	88
2013	7	10	17	71	88
2014	6	11	15	73	88
2015	7	12	16	72	88
2016	6	12	17	71	88
2017	6	12	18	71	89

Kırklareli’de bölgesel uzmanlaşma düzeylerine göre istihdam hacminde yaşanan gelişim incelendiğinde, tam bölgesel uzmanlaşma düzeyindeki iktisadi faaliyet alanlarında çalışanların sayısının 2007-2017 yılları arasındaki on bir yıllık sürede 11,1 bin kişiden 13,2 bin kişiye yükseldiği görülmektedir. Bunun anlamı %20’nin üzerinde bir istihdam artışının sağlandığıdır. İktisadi faaliyet alanı sayısının 2008 yılından itibaren istikrarlı standarda erişimi sebebiyle başlangıç yılının 2008 yılı olarak alınması durumunda, istihdam artışı %27’ye ulaşmaktadır. Yüksek bölgesel uzmanlaşma düzeyi sınırının üzerindeki istihdam hacmindeyse 2007 yılındaki 20,4 bin kişilik çalışan sayısının 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık 4,1 bin kişilik artışla 24,4 bin kişiye yükseldiği görülmektedir. Yine istihdamdaki oransal değişim %20 civarında gerçekleşmiştir. Başlangıç yılı 2008 olarak alındığındaysa istihdam artışının %59’ ulaştığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bölgesel uzmanlaşma sınırını aşan iktisadi faaliyet alanlarındaki istihdam değişimi 2007-2017 yılları arasında %25, 2008-2017 yılları arasında %31 olarak gerçekleşmiştir. Ancak uzmanlaşma başlangıcına ulaşamayan iktisadi faaliyet alanlarındaki istihdam hacminde yaşanan değişim 2007-2017 yılları arasında %90’a, 2008-2017 yılları arasında %82’ye ulaşmıştır. Bu dönemde ildeki formel istihdam hacminde yaşanan değişim 2007-2017 yılları arasında %56’ya ulaşmış, 2008-2017 yılları arasında bu artış %57 olarak gerçekleşmiştir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3: Uzmanlaşma Düzeylerine Göre İstihdam Miktarı

Yıllar	(LQ≥3)	(LQ≥2)	(LQ≥1,25+)	(LQ<1,25)	Toplam
2007	11.111	20.372	22.837	21.449	44.286
2008	10.366	15.287	21.731	22.374	44.105
2009	9.653	15.755	23.978	21.132	45.110
2010	10.590	17.232	23.336	24.718	48.054
2011	10.160	17.571	24.539	26.074	50.613
2012	13.045	13.854	24.173	29.048	53.221
2013	13.265	14.308	24.584	32.441	57.025
2014	13.777	22.061	26.272	34.201	60.473
2015	13.658	22.415	29.683	37.003	66.686
2016	13.916	26.445	30.741	34.618	65.359
2017	13.181	24.411	28.511	40.743	69.254

3. Faaliyet Alanlarına Göre Tam Bölgesel Uzmanlaşmanın Gelişimi (2007-2017)

Tam bölgesel uzmanlaşma düzeyine ulaşılan iktisadi faaliyet alanlarındaki uzmanlaşma katsayısı değeri ile iktisadi faaliyet alanındaki istihdam hacmi açısından konu incelendiğinde, 2007 başlangıç yılında üç iktisadi faaliyet alanında tam uzmanlaşmanın varlığıyla karşılaşılmaktadır. En yüksek bölgesel uzmanlaşma katsayısı değerine sahip olan iktisadi faaliyet alanı “ham petrol ve tabii gaz” olup, 222 kişilik istihdam hacmiyle katsayı değeri 13,8’e ulaşmıştır. Diğer iki iktisadi faaliyet alanından “taş, toprak, kil vs imalat” iktisadi faaliyet alanında

3.445 kişilik istihdam ile 3,8'lik katsayı değeri yakalanmış, "dokuma sanayii"nde de 7.444 kişilik istihdam hacmiyle 3,8'lik katsayı değerine ulaşılmıştır. 2008 yılı incelendiğinde, 41'den 88'e çıkan iktisadi faaliyet alanı sınıflandırması içerisinde 6'sının tam bölgesel uzmanlaşma düzeyini yakaladığı, en yüksek katsayı değerine 11,5 ile "ham petrol ve doğalgaz çıkarma" iktisadi faaliyet alanında 151 kişilik istihdam hacmiyle ulaşıldığı görülmektedir. İkinci sırada yer alan "madenciliği desteleme hizmetleri" iktisadi faaliyet alanında 49 kişilik istihdam hacmi ve 8,8'lik katsayı değerinin sağlandığı görülmektedir. Diğer dört iktisadi faaliyet alanında katsayı değerleri 3-4 aralığında gerçekleşmiştir. 2009 yılına bakıldığında "ham petrol ve doğalgaz çıkarımı" iktisadi faaliyet alanındaki istihdamın bir önceki yıla göre 5 kişi azalmasıyla birlikte katsayı değerinin 10,9'a gerilediği, "madenciliği destekleme hizmetleri" iktisadi faaliyet alanında 2 kişilik istihdam artışına rağmen katsayı değerinde ciddi bir düşüş yaşanarak 5,1'e indiği sonucuyla karşılaşılmaktadır. Küresel krizin etkisiyle "tekstil üretimi imalatı" ve "metalik olmayan ürünler imalatı" iktisadi faaliyet alanlarında yaşanan istihdam kaybıyla birlikte katsayı değerlerinde de bir önceki yıla göre sınırlı da olsa düşüş yaşandığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4a).

Tablo 4a: Tam Bölgesel Uzmanlaşmanın Olduğu İktisadi Faaliyet Alanları (2007-2009)

2007			2008			2009		
Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi
Ham Pet. & Tabii Gaz	13,8	222	Ham Pet.& Dgaz Çık.	11,5	151	Ham Pet. & Dgaz	10,9	146
Taş, Topr, Kil vs. İm.	3,8	3.445	Maden. Des. Hiz.	8,8	49	Maden. Des. Hiz.	5,1	51
Dokuma Sanayii	3,8	7.444	Tekstil Ür. İm.	4,0	6.808	İy. vd. Atık Y.H.	4,2	64
			Metalik Olm. Ür. İm.	3,8	3.234	Tekstil Ür. İm.	3,9	6.390
			Kanalizasyon	3,2	14	Met. Olm. Ür. İm.	3,7	3.002
			Diğ. Mes. Bil. & Tek. F.	3,0	110			

Küresel krizin etkilerinin hafiflemesiyle beraber yeniden istihdam artışı yaşanan iktisadi faaliyet alanlarında bölgesel tam uzmanlaşmaya ulaşan "ham petrol ve doğalgaz çıkarımı" iktisadi faaliyet alanında 15 kişilik istihdam artışına karşılık katsayı değeri 10,5'e gerilemiştir. Buna karşılık "madenciliği destekleme hizmetleri" iktisadi faaliyet alanında 33 kişilik istihdam artışına karşılık katsayı değeri 0,1'lik artışla 5,2'ye yükselebilmektedir. "Tekstil ürünleri imalatı" ve "metalik olmayan ürünler imalatı" iktisadi faaliyet alanlarındaysa ciddi istihdam artışları yaşanmasına rağmen sadece "tekstil ürünleri imalatı" iktisadi faaliyet alanında katsayı değeri 0,3'lük artışla 4,2'ye yükselebilmektedir. İstihdam artışları 2011 yılında bir önceki yıla göre tam bölgesel uzmanlaşmanın olduğu üç iktisadi faaliyet alanında mümkün olurken, en yüksek istihdam hacmine sahip "tekstil ürünleri imalatı" iktisadi faaliyet alanında 523 kişilik bir azalışla karşılaşılmaktadır. Katsayı değerlerindeki değişim dört iktisadi faaliyet alanından üçünde düşüş yönünde gerçekleşirken sadece "metalik olmayan ürünler imalatı" iktisadi faaliyet alanında 2010 yılındaki 3,7'lik katsayı değerini koruyabilmektedir. 2012 yılındaysa "madenciliği destekleme hizmetleri" iktisadi faaliyet alanı tam bölgesel uzmanlaşma düzeyini koruyamazken üç yeni iktisadi faaliyet alanının tam bölgesel uzmanlaşma sınırını aşmıştır. "Eczacılık ve eczacılıkla ilişkili malzemeler imalatı" iktisadi faaliyet alanı "ham petrol ve doğalgaz çıkarımı" iktisadi faaliyet alanındaki bölgesel uzmanlaşma düzeyini 753 kişilik istihdam hacmiyle aşarak 12'lik katsayı değerine ulaşmıştır (Bkz. Tablo 4b).

Tablo 4b: Tam Bölgesel Uzmanlaşmanın Olduğu İktisadi Faaliyet Alanları (2010-2012)

2010			2011			2012		
Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi
Ham Pet.&Dgaz Çık.	10,5	161	Ham Pet.&Dgaz Ç.	9,8	166	Ecz.&Ecz. İls. Mal. İm.	12,0	753
Maden. Dest. Hiz.	5,2	84	Maden. Dest. Hiz.	4,5	91	Ham Pet.&Dgaz Çık.	9,5	159
Tekstil Ürünleri İm.	4,2	7.144	Metalik Olm. Ür. İm.	3,7	3.282	Kanalizasyon	4,0	71
Metalik Olm. Ür. İm.	3,7	3.149	Tekstil Ür. İmalatı	3,7	6.621	Tekstil Ürünleri İm.	3,9	7.439
						Metalik Olm. Ür. İm.	3,7	3.377
						Bitkisel ve Hay. Ür.	3,1	1.246

2013 yılı incelendiğinde, iktisadi faaliyet alanları içerisinde “kütüphane, arşiv ve müzeler” faaliyet alanının 162 kişilik istihdam hacmiyle 15,2’lik katsayı değerine ulaşarak en yüksek uzmanlaşmaya sahip sektör konumuna eriştiği, ancak sonraki yıllarda tam bölgesel uzmanlaşma alt sınırını oluşturan 3’lük katsayı değerine bile sahip olamadığı görülmektedir. Buna karşılık önceki yıllarda da en yüksek bölgesel uzmanlaşma performansını sağlayarak göz dolduran “ham petrol ve doğalgaz çıkarımı” iktisadi faaliyet alanında hem 47 kişilik istihdam artışının yaşandığı hem de katsayı değerinin bir önceki yıla göre 5,1’lik artışla 14,6’ya yükseldiği dikkat çekmektedir. “Tekstil ürünleri imalatı” ve “metalik olmayan ürünler imalatı” iktisadi faaliyet alanlarında katsayı değerlerinin bir önceki yıla göre düştüğü, istihdam artışının sadece “metalik olmayan ürünler imalatı” iktisadi faaliyet alanında söz konusu olduğu görülmektedir. 2012 yılında tam bölgesel uzmanlaşma sınırını aşan “bitkisel ve hayvansal üretim” ile “kanalizasyon” iktisadi faaliyet alanlarında bir önceki yıla göre hem istihdam hacminde hem de bölgesel uzmanlaşma düzeyinde artış yaşanmıştır (Bkz. tablo 4c).

2014 yılına gelindiğinde 79 kişilik istihdam artışının yaşandığı 15,3’lük en yüksek bölgesel uzmanlaşma değerinin yeniden sağlandığı “ham petrol ve doğalgaz çıkarımı” iktisadi faaliyet alanında ulaşıldığı sonucuyla karşılaşılmaktadır. “Tekstil ürünleri imalatı” iktisadi faaliyet alanında bir önceki yıla göre hem istihdam azalışının yaşandığı, hem de bölgesel uzmanlaşma değerinde düşüşün yaşandığı görülmektedir. Buna karşılık “metalik olmayan ürünler imalatı” iktisadi alanı ile “bitkisel ve hayvansal üretim” iktisadi faaliyet alanlarındaysa hem istihdam artışı sağlanmış, hem de katsayı değerleri belirgin şekilde yükselmiştir. “Eczacılık ve eczacılığa ilişkin malzeme imalatı” iktisadi faaliyet alanında bir önceki yıla göre 5 kişilik sınırlı istihdam artışının, bölgesel uzmanlaşma değerinin düşüşüne engel olamadığı görülmektedir. “Bitkisel ve hayvansal üretim” iktisadi faaliyet alanında hem istihdam artışı hem de bölgesel uzmanlaşma düzeyinde yükseliş görülmüştür. Buna karşılık 2012 ve 2013 yıllarında tam bölgesel uzmanlaşma sınırını aşan “kanalizasyon” iktisadi faaliyet alanının bu defa alt sınırın altında kaldığı, buna karşılık “ormancılık ve tomrukçuluk” iktisadi faaliyet alanının 555 kişilik istihdam hacmiyle tam bölgesel uzmanlaşma alt sınırını ilk defa aştığı sonucuyla karşılaşılmaktadır (Bkz. Tablo 4c).

2015 yılında da “ham petrol ve doğalgaz çıkarımı” iktisadi faaliyet alanındaki istihdam artışı ve bölgesel uzmanlaşma değerinde yükselişin sürdüğü görülmektedir. Buna karşılık, “metalik olmayan ürünler imalatı” ile “eczacılık ve eczacılıkla ilişkili malzeme imalatı” iktisadi faaliyet alanlarında bir önceki yıla göre değişimin yaşanmadığı istihdam hacmine karşılık bölgesel uzmanlaşma düzeyinde düşüş yaşanması engellenememiştir. “Tekstil ürünleri imalatı” ile “bitkisel ve hayvansal üretim” iktisadi faaliyet alanlarındaysa hem bir önceki yıla göre istihdam hacminde hem de bölgesel uzmanlaşma değerinde ciddi azalışla karşılaşılmıştır. Önceki yıllarda tam bölgesel uzmanlaşma alt sınırını aşamayan “tütün ürünleri imalatı” ile “diğer imalatlar” iktisadi faaliyet alanlarında 900’ü aşan toplam istihdam hacimleriyle 2015 yılında ilk defa bölgesel tam uzmanlaşma alt sınırı aşarak tam bölgesel uzmanlaşmanın sağlandığı iktisadi faaliyet alanları arasında yerlerini almışlardır (Bkz. Tablo 4c).

Tablo 4c: Tam Bölgesel Uzmanlaşmanın Olduğu İktisadi Faaliyet Alanları (2013-2015)

2013			2014			2015		
Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi
Kütüphane, Ar&Mz.	15,2	162	Ham Pet.&D.gaz Ç.	14,6	235	Ham Pet.&D.gaz Ç.	14,6	264
Ham Pet.&D.gaz Ç.	14,6	226	Ecz.&Ecz.İl.Mal.İm	8,7	760	Ecz.&Ecz.İl.Mal.İm.	7,8	760
Ecz. & Ecz.İl.Mal.İ.	8,8	755	Metalik Olm. Ür.İ.	3,9	3.916	Metalik Olm. Ür.İ.	3,7	3.916
Kanalizasyon	3,8	99	Bitkisel&Hay. Ür.	3,5	1.714	Tütün Ür. İm.	3,5	62
Metalik Olm. Ür.İ.	3,7	3.508	Tekstil Ür. İmalatı	3,3	6.597	Diğer İmalatlar	3,3	847
Tekstil Ür. İmalatı	3,5	7.113	Ormancılık &Tom	3,2	555	Bitkisel&Hay. Ür.	3,2	1.705
Bitkisel&Hay. Ür.	3,3	1.402				Tekstil Ür. İmalatı	3,0	6.104

2016 yılında tam bölgesel uzmanlaşma düzeyinde yer alan altı iktisadi faaliyet kolu içerisinde “ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, bir önceki yıla göre 106 kişilik ilave istihdam artışıyla en yüksek bölgesel uzmanlaşma seviyesindeki iktisadi faaliyet alanı olma özelliğini korumuştur. Bölgesel uzmanlaşma düzeyi açısından üç iktisadi faaliyet alanında “eczacılık ve eczacılıkla ilişkili malzeme imalatı, diğer imalat, metalik olmayan ürünler imalatı” artış yaşanırken, iktisadi faaliyet alanlarından ikisinde “tekstil ürünleri imalatı, bitkisel ve hayvansal üretim” bölgesel uzmanlaşma düzeyinde düşüşün yaşandığı sonucuyla karşılaşmaktadır. Bu gelişmelere ek olarak 2015 yılında bölgesel tam uzmanlaşma düzeyinde yer alan “tütün ürünleri imalatı” iktisadi faaliyet alanının, 2016 yılında aynı performansını yeniden sağlayamadığı görülmektedir (Bkz. tablo 4d).

2017 yılında hem istihdam hacminde hem de bölgesel uzmanlaşma düzeyinde bir önceki yıla göre artış kaydedilen iktisadi faaliyet alanı “ham petrol üretimi ve doğalgaz çıkarımı” ile sınırlıdır. Buna ek olarak “ormancılık ve tomrukçuluk” iktisadi faaliyet alanıysa 2014’teki performansını yineleyerek, tam bölgesel uzmanlaşma seviyesindeki iktisadi faaliyet alanları arasına girmiştir. İstihdam azalışına karşılık “eczacılık ve eczacılıkla ilişkili malzemelerin imalatı” iktisadi faaliyet alanlarındaysa bölgesel uzmanlaşma düzeyinde artış yaşanmıştır. Buna karşılık “tekstil ürünleri imalatı” iktisadi faaliyet alanında sınırlı da olsa istihdam artışı yaşanırken bölgesel uzmanlaşma düzeyinde düşüş gerçekleşmiştir. Diğer iki iktisadi faaliyet alanında “metalik olmayan ürünler imalatı, diğer imalatlar” hem istihdam hacminde hem de bölgesel uzmanlaşma düzeyinde düşüş mevcuttur (Bkz. tablo 4d).

Tablo 4d: Tam Bölgesel Uzmanlaşmanın Olduğu İktisadi Faaliyet Alanları (2016-2017)

2016			2017		
Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi
Ham Petrol ve D.gaz Çıkarımı	27,5	370	Ham Petrol ve D.gaz Çıkarımı	28,2	311
Eczacılık ve Ecz. İlş. Mal. İm.	8,3	813	Eczacılık ve Ecz. İlş. Mal. İm.	9,8	1.056
Diğer İmalatlar	4,0	1.029	Metalik Olm. Ürünler İma.	3,7	4.050
Metalik Olmayan Ürünler İma.	4,0	4.088	Diğer İmalatlar	3,7	1.010
Tekstil Ürünleri İmalatı	3,2	6.103	Tekstil Ürünleri İmalatı	3,1	6.174
Bitkisel Ve Hayvansal Üretim	3,1	1.513	Ormancılık Ve Tomrukçuluk	3,1	580

Genel olarak bakıldığında Kırklareli’deki iktisadi faaliyet alanları içerisinde üçünün “ham petrol ve doğalgaz çıkarımı, tekstil ürünleri imalatı, metalik olmayan ürünler imalatı” 2007-2017 yılları arasındaki on bir yıllık dönemde tam bölgesel uzmanlaşma düzeyinde istikrarlı kaldığı görülmektedir. Bu üç iktisadi faaliyet alanına 2012 yılından itibaren “Eczacılık ve eczacılıkla ilişkili malzeme imalatı” iktisadi faaliyet alanı eklenmiştir.

4. Faaliyet Alanlarına Göre Yüksek Bölgesel Uzmanlaşmanın ve Bölgesel Uzmanlaşma Başlangıcının Gelişimi (2007-2017)

Kırklareli’de bölgesel uzmanlaşma katsayı değeri 2 ile 3 arasında değişen yüksek bölgesel uzmanlaşma düzeyinde olan faaliyet alanlarının 2007-2017 yılları arasındaki gelişimi incelendiğinde, tam bölgesel uzmanlaşma düzeyindeki iktisadi faaliyet alanlarında olduğu gibi sürekliliğin bulunmadığı görülmektedir. 2007-2013 yılları arasındaki 7 yıllık dönemde “içecek imalatı” iktisadi faaliyet alanında, farklı yıllarda olmak üzere on bir yıllık dönemin sekizinde “giyim eşyaları imalatı” iktisadi faaliyet alanında yüksek bölgesel uzmanlaşma düzeyinin tekrarlandığı sonucuyla karşılaşılmaktadır. Diğer iktisadi faaliyet alanlarında istikrarlı bir bölgesel uzmanlaşma düzeyinin korunamadığı görülmektedir (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5: Yüksek Bölgesel Uzmanlaşmanın Olduğu İktisadi Faaliyet Alanları (2007-2017)

2007			2008			2009		
Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi
İçki Sanayii	2,4	123	Kimyasal Ür. İm.	2,9	1.034	Kimyasal Ür. İm.	2,9	1.049
Ecza ve K. Mad. San.	2,3	1.002	Yaratıcı S, Eğl. F.	2,5	133	Bilgi Hiz. Faal.	2,6	330
Ormancılık ve Tom.	2,2	281	İçecek İmalatı	2,5	126	Giyim Eşya. İm.	2,6	4.589
Giyecek ve H. D. E. S.	2,1	4.783	Orman. ve Tom.	2,1	282	İçecek İmalatı	2,5	134
Gıda Mad. San.	2,0	3.072	Gıda Ür. İm.	2,0	3.346			
2010			2011			2012		
Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi
Tütün Ürünleri İm.	2,6	52	İçecek İmalatı	2,4	137	Kâğıt & K. Ür. İm.	2,9	529
İçecek İmalatı	2,5	144	Kimyasal Ür. İm.	2,3	836	Maden. Dest. Hiz.	2,7	63
Bilgi Hizmet Faal.	2,2	404	Bitkisel ve H. Ür.	2,2	827	İçecek İmalatı	2,4	135
Kimyasal Ür. İm.	2,2	803	Elk. Gaz, vd. Ür. D.	2,2	1.039	Veterinerlik Hiz.	2,1	82
Elk. Gaz, vd. Ür. Da.	2,2	1.087	Kumar & M. Bah F.	2,1	212			
Giyim Eşyaları İm.	2,1	3.924	Diğ. Mad & Taş O.	2,1	555	Faaliyet alanı	LQ	Kişi
Kumar ve M.Bahis F.	2,0	228	Giyim Eşy. İm.	2,0	3.805	Kâğıt & K. Ü. İm.	2,8	590
Gıda Ürünleri İmalatı	2,0	3.382	Orm. ve Tom.	2,0	314	İçecek İmalatı	2,4	150
			Gıda Ürünleri İm.	2,0	3.461	Orm. ve Tom.	2,0	303
2014			2016			2017		
Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi
Kâğıt & K. Ür. İm.	2,8	642	Kâğıt & K. Ür. İm.	2,9	735	Giyim Eşya. İm.	2,9	6.948
Kütüp, Arş & Müz.	2,7	33	Ana Metal Sanayi	2,8	1.937	Bitk. & Hay. Ür.	2,7	1.394
Giyim Eşyaları İm	2,6	5.886	Tütün Ür. İmı	2,7	49	Kâğıt & K. Ür. İm.	2,7	704
Ana Metal Sanayi	2,4	1.687	Giyim Eşyaları İm.	2,7	5.935	Tütün Ür. İm.	2,6	54
Tütün Ürünleri İm.	2,3	36	Kütüp, Arş & Müz.	2,6	42	Ana Metal San.	2,5	2.047
			Bina Dışı Yap. İnş.	2,2	3.831	Veterinerlik Hiz.	2,3	83
2015								
Faaliyet alanı	LQ	Kişi						
Kütüp, Arş & Müz.	2,9	42						
Giyim Eşyaları İm.	2,8	6.401						
Kâğıt ve Kağıt Ür. İm.	2,5	602						
Ana Metal Sanayi	2,3	1.647						
Veterinerlik Hizm.	2,0	65						

Bölgesel uzmanlaşma katsayı değeri 1,25 ile 2 arasında olup bölgesel uzmanlaşma başlangıcının olduğu iktisadi faaliyet alanları incelendiğinde, yüksek bölgesel uzmanlaşma düzeyindeki iktisadi faaliyet kollarında yaşanan istikrarsız değişimlerin benzeriyle karşılaşılmaktadır. Buna göre 2007-2017 yılları arasındaki on bir yıllık dönemde bölgesel uzmanlaşma başlangıcı düzeyine en fazla ulaşan “gıda ürünleri imalatı” iktisadi faaliyet alanıdır. Buna karşılık on bir yıllık dönemde sadece yedi yıl bölgesel uzmanlaşma başlangıcı sağlanabilmiştir. Bölgesel uzmanlaşma başlangıcının sağlandığı “ana metal sanayi” ve “veterinerlik” iktisadi faaliyet alanlarındaysa bu süre, on bir yıllık dönem içerisinde beş yıla sınırlı kalmış konumdadır. Diğer iktisadi

faaliyet alanlarında bölgesel uzmanlaşma başlangıcına giriş-çıkışların seneden seneye değişkenlik göstererek istikrardan uzaklaştığı görülmektedir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6: Bölgesel Uzmanlaşma Başlangıcının Olduğu İktisadi Faaliyet Alanları (2007-2017)

2007			2008			2009		
Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi
Elk. H. Gazı Buh. Isıt.	1,8	987	Giyim Eşyaları İm.	1,9	3850	Gıda Ür. İmalatı	1,9	3262
Metallere Müt. E.End.	1,6	742	Elk. Gaz, vd. Ür. Da.	1,9	920	Ormanlık ve Tom.	1,9	277
Tarım ve Hayvancılık	1,6	472	İy. ve Diğ. Atık Y. H.	1,8	36	Elk. Gaz, vd. Ür. Da.	1,9	961
Taş Kil ve Kum Ocak.	1,4	264	Bitkisel ve Hay. Ür.	1,7	518	Bitkisel ve Hay. Ür.	1,9	592
			Ana Metal Sanayi	1,5	898	Ana Metal Sanayi	1,5	884
			Kağıt ve Kağıt Ür. İm.	1,3	222	Diğ. Mad. ve Taş O.	1,5	344
						Bina Dışı Yap. İnş.	1,5	1903
2010			2011			2012		
Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi
Bitkisel ve Hay. Ür.	1,9	704	Orm. ve Tomrukçuluk	2,0	314	Gıda Ürünleri İm.	1,9	3522
Orm. ve Tomrukçuluk	1,9	308	Gıda Ürünleri İm.	2,0	3461	Diğer Mad. ve Taş O.	1,9	493
Diğ. Mad. ve Taş Oc.	1,9	471	Veterinerlik Hizm.	1,8	122	Giyim Eşyaları İm.	1,8	3675
Veterinerlik Hizm.	1,8	179	Ana Metal Sanayi	1,4	1002	Elk. Gaz, vd. Ür. Da.	1,7	750
Ana Metal Sanayi	1,5	1060	Bina Dışı Yap. İnşaatı	1,4	1807	Ağaç, A Ü.& Mant. Ü.	1,6	449
			Bilgi Hizmet Faal.	1,3	262	Ana Metal Sanayi	1,4	1042
2013			2014			2015		
Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Faaliyet alanı	LQ	Kişi
Ana Metal Sanayi	1,9	1421	Gıda Ürünleri İm.	1,8	3.517			
Gıda Ürünleri İm	1,9	3614	Veterinerlik Hizm.	1,6	46			
Veterinerlik Hiz.	1,9	53	Diğer İmalatlar	1,3	322	Gıda Ürünleri İm.	1,7	3.538
Giyim Eşyaları İm.	1,8	4021	Diğ. Mad. ve Taş Oc.	1,3	326	Bina Dışı Yap. İnş.	1,5	2.627
Diğ. Mad. ve Taş O.	1,7	464	2017			Ormanlık ve Tomr.	1,5	703
Diğer İmalatlar	1,4	293	Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Ağaç, A Ü.& Mant. Ü.	1,3	400
Ağaç, A Ü.& Mant. Ü.	1,3	410	İy. ve Diğ. Atık Y. H.	1,7	9			
2016			Kütüp, Arşiv & Müze	1,7	24			
Faaliyet alanı	LQ	Kişi	Gıda Ürünleri İm.	1,7	3.541			
İçecek İmalatı	1,9	135	İçecek İmalatı	1,5	115			
Ormanlık ve Tom.	1,7	276	Ağaç, A Ü.& Mant. Ü.	1,3	411			
Gıda Ür. İm.	1,6	3.390	Bilgi Hizmet Faal.	1,3	345			
Veterinerlik Hiz.	1,5	48	Elk. Gaz, vd Ür.. Da.	1,2	633			
Ağaç, A Ü.& Mant. Ü.	1,5	447						

5. Bölgesel Uzmanlaşma Düzeyleri İle İktisadi Faaliyet Alanlarındaki İstihdam Hacmi Arasındaki İlişki (2007-2017)

İktisadi faaliyet alanlarının bölgesel uzmanlaşma şiddetini gösteren uzmanlaşma katsayı değerleriyle iktisadi faaliyet alanlarındaki istihdam hacimleri arasında ilişkinin olup-olmaması, Kırklareli'deki bölgesel rekabetçilik gücü hakkında fikir edinmede ve buna dayalı olarak da içsel büyüme dinamiklerini harekete geçirme gücünü değerlendirmede oldukça önemlidir. Çünkü iktisadi faaliyet alanlarındaki yığılmalar istihdam hacmi yüksek olanlarda artıyorsa, ilin çekim gücü oluşturması kolaylaşacaktır. Bu kapsamda ilk olarak yıllara göre istihdam ve bölgesel uzmanlaşma ilişkisi, korelasyon analizleri vasıtasıyla gerçekleştirilerek bulgular toplu olarak sunulmuştur (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7: Faaliyet Kollarındaki Uzmanlaşma Katsayısı ve İstihdam Hacmi İlişkisi (2007-2017)

Yıllar	Pearson Korelasyonu		Spearman Rho'su		Kendall Tau'su	
	Katsayı	Sig.	Katsayı	Sig.	Katsayı	Sig.
2007	0,192	0,218	0,704**	0,000	0,538**	0,000
2008	0,256*	0,016	0,758**	0,000	0,597**	0,000
2009	0,313**	0,003	0,729**	0,000	0,570**	0,000
2010	0,308**	0,004	0,728**	0,000	0,555**	0,000
2011	0,318**	0,003	0,722**	0,000	0,552**	0,000
2012	0,242*	0,023	0,688**	0,000	0,522**	0,000
2013	0,130	0,228	0,692**	0,000	0,528**	0,000
2014	0,209	0,051	0,684**	0,000	0,521**	0,000
2015	0,169	0,115	0,703**	0,000	0,540**	0,000
2016	0,127	0,237	0,697**	0,000	0,537**	0,000
2017	0,107	0,321	0,687**	0,000	0,533**	0,000

Elde edilen bulgular 2007-2017 arasındaki on bir yıllık dönemde sadece 2008-2012 arasındaki beş yılda düşük şiddette pozitif yönlü ilişkinin mevcut olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla istihdam hacmi ve bölgesel uzmanlaşma değerleri arasında istikrarlı ve güçlü bir ilişkinin bulunmadığı sonucuyla karşılaşılmaktadır. Pearson korelasyon analizi sonrasında, hacim-miktar ilişkisi yerine hacim-miktara göre sıralar arasındaki korelasyon tespitine odaklanılmıştır. Diğer bir deyişle 2007 için 43, sonraki yıllar içinse 88 iktisadi faaliyet alanının istihdam hacimlerine göre kendi içerisindeki büyüklük sırası ile bölgesel uzmanlaşma katsayı değerlerinin büyüklük sıraları arasındaki korelasyon analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, iktisadi faaliyet alanlarındaki istihdam hacmindeki ve bölgesel uzmanlaşma katsayı değerindeki büyüklük sıraları arasında orta şiddette, istikrarlı ve pozitif yönlü korelasyonun mevcut olduğunu desteklemektedir.

Korelasyon analizleri ikinci aşamada bir önceki yıla göre yaşanan değişimler arasında tekrarlanmıştır. Ancak 2007 yılındaki faaliyet alanları sınıflandırmasının 2008'de değişerek 43'ten 88 faaliyet alanı ayrımına dönüştürülmesi sebebiyle 2008 yılı analiz için baz yıl olarak alınmıştır. Buna göre 2008-2009 yıllık değişimi ile 2016-2017 yıllık değişimleri arasındaki 9 yılın ikisinde düşük şiddette pozitif korelasyonun, birindeyse orta şiddette pozitif korelasyonun mevcut olduğu tespit edilmiştir. Pearson korelasyon analizi sonrasında değişim büyüklüklerinin sıraları arasındaki korelasyon analizlerindeyse dokuz yılın tamamında yıllık değişim büyüklüklerinin sıraları arasında 2009-2010 yıllık değişimindeki düşük şiddetli pozitif yönlü korelasyon istisnası dışında orta ve yüksek şiddette pozitif yönlü korelasyonun mevcut olduğu sonucuyla karşılaşılmıştır (Tablo 8).

Tablo 8: Faaliyet Kollarındaki Uzmanlaşma Katsayısındaki Yıllık Değişim İle İstihdam Hacmindeki Yıllık Değişim Arasındaki İlişkiler (2009-08/2017-16 Arasında)

Yıllar	Pearson Korelasyonu		Spearman Rho'su		Kendall Tau'su	
	Katsayı	Sig.	Katsayı	Sig.	Katsayı	Sig.
2009-08	0,284**	0,007	0,788**	0,000	0,601**	0,000
2010-09	0,107	0,322	0,389**	0,000	0,292**	0,000
2011-10	0,232*	0,029	0,661**	0,000	0,485**	0,000
2012-11	0,582**	0,000	0,812**	0,000	0,643**	0,000
2013-12	0,175	0,103	0,716**	0,000	0,528**	0,000
2014-13	0,163	0,128	0,749**	0,000	0,583**	0,000
2015-14	0,044	0,044	0,762**	0,000	0,576**	0,000
2016-15	0,153	0,155	0,838**	0,000	0,665**	0,000
2017-16	0,415**	0,000	0,620**	0,000	0,457**	0,000

Sonuç

Kırklareli, nüfus büyüklüğü açısından ülke bütünü içerisinde küçük iller arasında yer almasına rağmen, üretim açısından nüfusuna oranla yüksek performansa sahip iller içerisinde öne çıkmaktadır. Bu özelliğiyle Kırklareli, iş yapma alışkanlıkları ve kültürü açısından da öne çıkan illerden birisidir. Söz konusu özelliği, içsel büyüme stratejilerini kullanarak il ekonomisinde daha ileriye gidilmesine olanak tanıyabilecektir. Genel olarak kişi başına düşen üretim hacmindeki yüksek performansı, uygulanacak içsel büyüme stratejilerinde alt ölçekte hangi iktisadi faaliyet alanlarının temel alınacağı ya da alınması gerektiği sorularına yanıt aranmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü bölgesel kümelenmede öne çıkan faaliyet alanlarının bizzat kendisi çekim alanı olma özelliği gösterdiği için il ekonomisinde istikrarlı ve yüksek ivmeli büyümeyi teşvik edebileceği gibi, aynı zamanda ilişkili faaliyet alanlarında da çarpan etkisiyle büyümeyi teşvik edebileceği için ayrıcalıklı öneme sahiptir.

Gerçekleştirilen uygulamalar sonucunda ilk olarak bölgesel uzmanlaşmada Kırklareli'nin sanayi sektörü içerisinde yer alan iktisadi faaliyet alanlarında avantajlı konumda olduğunun altını çizmek yerinde olacaktır. Bilindiği üzere günümüzdeki sınai faaliyetler sadece yurt içi üretim ilişkileriyle şekillenmeyip, evrensel ölçekte ilişkiler ağında yer bulmaktadır. Diğer bir deyişle Kırklareli'deki sınai üretim içerisinde yer alan iktisadi faaliyet alanlarında görülen tam, yüksek bölgesel uzmanlaşma düzeyleri, küresel üretici olarak küresel pazarı hedef alacak bir üretim ve dağıtım stratejisini benimsemeye imkân tanımaktadır. Neticede sınai üretim için gerek alt yapı maliyetleri gerekse de başta emek olmak üzere üretim faktörleri varlığı, diğer sektörlerle göre çok daha zor temin edilebilir. Perakende ticaret alanında faaliyete geçmek için ciro hedefiyle örtüşecek bir dükkân kiralamak ya da sanal pazara dayanılacaksa internet üzerinden üyelikler edinmek çoğunlukla yeterli olmaktadır. Dolayısıyla da hizmet sektörü içerisindeki perakende ticaret gibi pek çok faaliyet alanında kuruluş maliyetleri oldukça mütevazı gerçekleşmektedir. Hâlbuki imalata yönelik bir işletmenin kuruluşu ya da kapasitesinin artırılması için gereken yatırım maliyetleri, ilave kalifiye işgücü ihtiyacı hizmet sektöründeki pek çok faaliyet alanındaki muadillerine göre son derece yüksektir. İşte Kırklareli'nin içsel büyüme stratejilerini başarılı şekilde gerçekleştirmesindeki en önemli kaynağı da bölgesel uzmanlaşmanın tarım veya hizmetler sektörü yerine sanayi sektörü içerisindeki iktisadi faaliyet alanlarına dayanmasından kaynaklanmaktadır.

İçsel büyüme stratejilerinin başarısında iktisadi faaliyet alanlarında bölgesel uzmanlaşma düzeyinin artışıyla istihdam hacimleri arasında pozitif ilişkinin olup-olmaması da bir diğer önemli noktayı oluşturmaktadır. Çünkü üretimdeki yığılma istihdam hacmi yüksek iktisadi faaliyet alanlarında gerçekleşiyorsa, kent ekonomisindeki büyümeyi de hem arz hem de iç talep dinamikli çarpan etkisiyle olumlu yönde harekete geçirecektir. Bu noktada gerçekleştirilen korelasyon analizi bulguları, Kırklareli'de bölgesel uzmanlaşmanın istihdam hacmiyle yüksek şiddette istikrarlı bir ilişki içerisinde olduğunu teyit etmemekle birlikte, zamansal değişkenliğe dayalı düşük ve orta şiddette pozitif korelasyonun varlığını göstermektedir. Ancak büyüklüğe göre sıralamalar arasında orta ve yüksek şiddette pozitif ilişkinin tespit edilmiş olması, söz konusu bölgesel uzmanlaşmanın tesadüfi olmayıp belli dozda da olsa istihdam hacmiyle bağıntısını koruyarak gerçekleştiğini desteklemektedir. Bu durumsa Kırklareli açısından oluşturulacak içsel büyüme stratejilerinin başarı şansını arttırıcı bir diğer özelliğin varlığına işaret etmektedir.

Kaynakça

- Aslan, A. S. (2019). Barınma problemine çözüm olarak sunulan ipotekli konut kredilerine erişilebilirliğin değerlendirilmesi. *Megaron*, 14(Supp.1), 177-191.
- Bergman, E. M., & Feser, E. J., (1999). *Industrial and Regional Clusters Concepts and Comparative Applications*, Regional Research Institute, West Virginia University.Morgantown, W, Va.
- Brantingham, P. L., Brantingham, P. J., (1998). Mapping crime for analytic purposes: Location quotients, counts and rates". *Crime Mapping and Crime Prevention*, 8, 263-288.
- Çiftçi, M. (2018). Türkiye'de sektörel verimliliğin analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 551-580.
- Diñer, İ. (2007). Sektörel yığılmaları kullanarak yerel potansiyeli tanımlamak ve kırsal kalkınma. *Megaron*, 2(3), 167-175.
- Ergen B., Oğuz, M.Ö. (2018). Periodic manufacturing industry clustering analysis in Yozgat using the location quotient method (2006-2016). *Planlama*, 28(2), 116-126.

- Figueiredo, O., Guimaraes, P., Woodward, D., (2009). Localization economies and establishment size: Was Marshall right after All?. *Journal of Economic Geography*, 9(6), 853-868.
- Franco, S., Murciego, A., Wilson, J. R., (2014). *Methodology and Findings Report for correlation Analysis between Cluster Strength and Competitiveness Indicators*, European Cluster Observatory Report, European Commision.
- Fujita, M., Krugman, P., Venables, A.J. (1999). *The Spatial Economy - Cities, Regions, and International Trade*, The MIT Press Cambridge, Massachusetts London, England.
- Gómez- Zaldívar, M., Mosqueda, M.T., Duran, J.A. (2017). Localization of manufacturing industries and specialization in Mexican states: 1993– 2013. *Regional Science Policy and Practice*. 9(4), 301-316.
- Graziano, M., Alexander, K.A., Liesch, M., Lema, E., Torres, J. A. (2019). Understanding an emerging economic discourse through regional analysis: Blue economy clusters in the U.S. Great Lakes basin. *Applied Geography* 105 111–123.
- Groff, E., (2011). “Exploring ‘Near’: Characterizing the spatial extent of drinking place influence on crime. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 44(2), 156-179.
- Hildebrand, G. H., & Mace, A. (1950). The employment multiplier in an expanding industrial market: Los Angeles County, 1940-47. *The Review of Economics and Statistics*, 32(3), 241-249.
- Karakayacı, Ö. (2010). Ekonomik büyüme ve girişimcilik aktivitelerinde kümeleşmenin rolü: Bursa ve Konya sanayi kümeleri örneğinde karşılaştırmalı bir araştırma. *Megaron*, 5(3), 149-159.
- Karakayacı, Ö., Dinçer, İ. (2012). Sanayi kümelerinde firma özellikleri, bilgi ağları ve yenilikçilik. *Sigma*, 4, 22-36.
- Krugman, P. (2011). The new economic geography, now middle-aged. *Regional Studies*, 45(1), 1-7.
- Krugman, P.R., Obstfeld, M. (2003). *International Economics - Theory and Policy*, Sixth Edition, Addison Wesley Press, Boston etc.
- Li, R., (2015). National and regional socio-economic dependence on the fishery sector in Mainland China. *Fisheries Management and Ecology*, 22(1), 33-44.
- Malmberg, A. Maskell, P., (2002). The elusive concept of localization economies: Towards a knowledge-based theory of spatial clustering. *Environment and Planning A*, 34(3), 429-449.
- Morrissey, K. A (2016). Location quotient approach to producing regional production multipliers for the Irish economy. *Papers in Regional Science*, 95(3), 491-507.
- Pal, S. (2019). Measuring the industrial concentration and dispersal of major Indian industrial states. *Indian Journal of Economics and Development*. 7(12), 1-7.
- Şahin, M. T., Yılmaz, M. Varol, Ç. (2018). Türkiye'de bilgi yoğun iş hizmetlerinin (BYİH) 1 bölgesel uzmanlaşma örüntüsü. *DTCF Dergisi*, 58(2), 1492-1521.
- Schmutzler, A. (1999). The new economic geography. *Journal of Economic Surveys*, 13(4), 355-379.
- SGK (2008). *İstatistik Yıllığı 2007*, Ankara.
- SGK (2009). *İstatistik Yıllığı 2008*, Ankara.
- SGK (2010). *İstatistik Yıllığı 2009*, Ankara.
- SGK (2011). *İstatistik Yıllığı 2010*, Ankara.
- SGK (2012). *İstatistik Yıllığı 2011*, Ankara.
- SGK (2013). *İstatistik Yıllığı 2012*, Ankara.
- SGK (2014). *İstatistik Yıllığı 2013*, Ankara.
- SGK (2015). *İstatistik Yıllığı 2014*, Ankara.
- SGK (2016). *İstatistik Yıllığı 2015*, Ankara.
- SGK (2017). *İstatistik Yıllığı 2016*, Ankara.

SGK (2018). *İstatistik Yıllığı 2017*, Ankara.

Sridhar, K.L. (2017). Economic change and specialization in India 's cities. *Review Urban & Regional Development Studies*, 29(1), 63-87.

Sunley, P. (2008). Relational economic geography: A partial understanding or a new paradigm?. *Economic Geography*, 84(1), 1-26.

TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/>

Urhan, F. B., Sandal, E. K. (2019). Spatial patterns of Turkish textile industry: Comparative location quotient analysis for 2009 and 2015. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 40, 172-189.

Yuanyuan, C., Bingliang, S., (2017). Logistics agglomeration and its impacts in China. *Transportation Research Procedia*, 25, 3875-3885.

DEVELOPMENT OF REGIONAL SPECIALIZATION BASED ON EMPLOYMENT IN THE KIRKLARELI ECONOMY (2007-2017)

Murat ÇİFTÇİ

Extended Abstract

Purpose: It was aimed to analyze the relationship between additional employment creation and regional specialization levels in their fields of activity in the nine-year period between 2007 and 2017 in Kırklareli.

Significance: The determination of the internal growth dynamics of the provinces is very important for the development of regional growth strategies. According to this context, in the study, the relationship between employment in the fields of activity reaching the full specialization, high specialization and beginning of the specialization within the provincial employment total was tested. According to the test findings, an answer is sought to the question of whether to focus on the branches of activity where regional specialization takes place or areas of activity that are still under the specialization limit. Thus, the potential of providing perspective for the formation of the upper framework in the formation of internal growth strategies is the significance of the study.

Scope: In the study, firstly, regional specialization coefficients in the fields of activity between 2007 and 2017 are determined between. According to the regional specialization coefficient values obtained in the second stage, employment in the fields of activity is proportioned to total employment according to 1.25 as the beginning of specialization, 2 as the start of the high specialization and 3 as the start of the full specialization. Thus, their weight in total employment is reached according to the level of regional specialization. In the third stage, the relationship between specialization coefficient values and employment volume in the fields of activity is analyzed with the correlation coefficients.

Data Design: Datas which is subject to statistical applications are compiled from the annual statistics of SSI between 2007 and 2017.

Method: Correlation analysis and location "specialization" coefficient are used in statistical applications.

Findings: As a result of the statistical applications, it is observed that the number of fields of activity with a specialization coefficient value of 3 and above varied between 3 and 7. It is found that the number of activity fields, which constitute the high specialization limit of 2 and above, is between 8 and 13. It has been determined that the number of fields of activity that are equal or above the beginning of specialization, which is 1.25, is between 12 and 18. The number of activity areas that fall below the specialization limit varies between 31 and 73.

The volume of employment in the fields of activity above the regional specialization limit varies between approximately 10-14 thousand people for those who are above the full specialization limit. Employment in the fields of activity above the high specialization limit is between the range of 14 to 26 thousand people. The employment volume in the fields of activity, which are above the beginning of the specialization, varies between approximately 21 to 31 thousand people. In the areas of activity which are below the specialization limit, the employment volume is approximately between 21 to 41 thousand people. Accordingly, the share of employment in Kırklareli in the fields of activity above the full specialization limit in the total provincial employment between 2007-2017 ranged from 11% to 25% while the high specialization and the weight of those above are between 28% and 46%, and the weight of those who exceed the beginning of the specialization are between 42% and 53%. This rate varied between 47% and 58% for the ones who are below the specialization limit. Correlation analysis is conducted between the number of employment and the coefficients of specialization, which includes all fields of activity, as the fields of activity that are below or above the specialization limits, specialization, high specialization, and above do not show a steady improvement over the years. While Pearson's correlation analysis findings confirmed a 30% low severity and statistically significant positive relationship between 2008 and 2011, no confirmation is achieved for other years. In the Spearman and Kendall correlation analyses, which are conducted to clear the population effect, it shows that there is a moderate positive relationship for all years. In another analysis carried out to determine the correlation between changes compared to the previous year, according to Pearson coefficients, it has shown that there is a moderate intensive relationship in only one year of change and a low intensive in two years of

change. In Spearman and Kendall correlation analyses, it is concluded that there is generally a medium and high relationship.

Discussion, Conclusion and Suggestions: As a result of the situation analysis for Kırklareli between 2007-2017, according to the fields of activity of the regional specialization levels in employment, it is observed that the increase in additional employment occurred in activity fields that are specialized at various levels. In addition, there are relations between the employment volume in the fields of activity and the specialization coefficients. According to these results, the internal growth strategy supports that the fields of activity above the specialization limit should be determined as the target field of activity in practice.

ÜNİVERSİTE ÇALIŞANLARININ ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI, İŞ TATMİNİ VE İŞ PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Aysun BOZER

Şef, Kırklareli Üniversitesi, Personel Daire Başkanlığı

aysunerdem86@hotmail.com | ORCID: 0000-0002-3236-4576

Aygül YANIK*

Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü

aygul.yanik@medeniyet.edu.tr | ORCID: 0000-0001-6736-0391, (*) Sorumlu yazar

Özet

Bu araştırma, üniversite çalışanlarının örgütsel vatandaşlık davranışı, iş tatmini ve iş performansı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, Kırklareli Üniversitesinde görev yapan öğretim elemanları ve idari personel ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, anket formu ile toplanmıştır. Verilerin analizi, SPSS 22.0 for Windows paket programında yapılmıştır. Katılımcıların örgütsel vatandaşlık davranışı ve iş tatmini yüksek, iş performansı çok yüksek düzeyde bulunmuştur. Bazı demografik özelliklere göre, katılımcıların örgütsel vatandaşlık davranışı, iş tatmini ve iş performansı arasında anlamlı fark saptanmıştır. Sonuç olarak, katılımcıların örgütsel vatandaşlık davranışı, iş tatmini ve iş performansı arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, İş Tatmini, İş Performansı

Bilgilendirme: Bu araştırma, yazarlar tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Etik Beyanı: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

THE RELATIONSHIP BETWEEN ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR, JOB SATISFACTION AND JOB PERFORMANCE OF UNIVERSITY EMPLOYEES

Abstract

This research was conducted to determine the relationship between organizational citizenship behavior, job satisfaction and job performance of university employees. The research was carried out with the teaching staff and administrative staff of Kırklareli University. Data were collected by questionnaire form. Data were analyzed by SPSS 22.0 for Windows. Organizational citizenship behavior and job satisfaction of the participants were high and job performance was very high. According to some demographic characteristics, it was found a significant difference between the participants' organizational citizenship behavior, job satisfaction and job performance. As a result, it was found a positive correlation between the participants' organizational citizenship behavior, job satisfaction and job performance.

Keywords: Organizational Citizenship Behavior, Job Satisfaction, Job Performance

Acknowledgement: This research was produced from the master thesis prepared by the authors.

Ethics Statement: This study has been prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics".

Giriş

Çalışanların işlerini yaparken örgüt yararına biçimsel gerekliliklerin dışında gönüllü davranışlar göstermesi, işlerinden mutlu olması ve işlerini başarma derecesi, örgütsel başarı açısından önemlidir. Değişimin hız kazandığı iş ortamında, çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışı (ÖVD), iş tatmini (İT) ve iş performansı (İP) arasındaki ilişkinin farkında olmak ve örgüt yararı doğrultusunda bu üç yönetsel kavrama ilişkin algıların olumlu yönde geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece, çalışanlar, örgütlerine daha fazla katkı sağlayabilirler. Araştırmada, öncelikle ÖVD, İT ve İP kavramsal olarak kısaca açıklandıktan sonra, katılımcıların demografik özellikleri, belirtilen değişkenlere ilişkin çalışanların algı düzeyleri, değişkenler arasındaki ilişki ve bu değişkenlerin demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği açıklanmıştır. Daha sonra elde edilen bulgular tartışılarak sonuç ve öneriler geliştirilmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı

ÖVD, bir bütün olarak örgütün etkinliğini arttıran, bireyin gönüllü çabası ve fazladan bir rol davranışı göstererek örgüt içindeki rolünün ya da formal iş tanımının gerektirdiği davranışların dışında davranışlarda bulunmasıdır. Organ, ÖVD'ni "iyi asker sendromu" olarak tanımlamaktadır (Çelik ve Çıra, 2013). ÖVD, örgütün amaçlarına hizmet eden, etik olması beklenen ve verimliliği artıran fazladan rol davranışlarıdır (Altaş ve Çekmecelioğlu, 2007). Bir davranışın ÖVD kapsamında değerlendirilebilmesi için, iki özelliğinin olması gerekmektedir. İlki, davranışın etkililiği ve verimliliği artıran, örgüt amaçlarına fayda sağlayan yapıda olmasıdır. Diğeri ise, bu davranışın örgütün formal belgelerinde ödüllendirilebilir bir davranış olmaması, çalışanın kendi arzusuyla bu davranışta bulunmasıdır (Demirel ve Özçınar, 2009). Bu açıdan ÖVD, örgütün işleyişini geliştiren bütüncül davranışları içerir (Köse vd., 2003).

ÖVD ile ilgili farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Ancak, Türkiye'de genellikle geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları sonucunda ÖVD'lerinin daha iyi ölçüleceği gerekçesiyle, Dennis Organ (1988) tarafından geliştirilen beş boyutlu yaklaşım araştırmalarda kullanılmaktadır. Özgeçilik (diğergâmlık/yardımsızlık), vicdanlılık, nezaket, centilmenlik (sportmenlik) ve sivil erdem (vatandaşlık erdemi) olarak adlandırılan bu boyutlar aşağıda kısaca açıklanmıştır (Köse vd., 2003; Basım ve Şeşen, 2006; Aslan, 2008; Demirel vd., 2011; Özyer vd., 2012; Tokel, 2017): **a) Özgeçilik:** Çalışanın, yaşadığı sorunlarda veya üstlenmiş olduğu yükümlülüklerde diğer çalışanlara yardımcı olduğu, tümüyle gönüllülük esasına dayalı davranışlarıdır. Bu yaklaşım, kendinden fazla diğerlerini düşünme yaklaşımıdır. Örneğin, örgüte yeni katılanlara ve iş yükü ağır olanlara yardımcı olma, birbirlerine araç-gereçlerin kullanımı konusunda bilgi verme gibi. **b) Vicdanlılık:** Çalışma saatleri haricinde ücretsiz mesaiye kalma, işe erken gelme, işten geç ayrılma, uzun süren ve gereksiz molalardan kaçınma, toplantılara zamanında katılma, işlerini vaktinden önce tamamlama, örgütün kaynaklarını koruma ve yapıcı önerilerde bulunma gibi davranışlardır. Kısaca, çalışanın kendinden beklenenden daha fazlasını yapmasıdır. **c) Nezaket:** Bireylerin birbirine saygılı ve kibar olmasıdır. Örgütsel anlamda, diğerlerinin işlerini etkileyen eylemler yapmadan ya da kararlar almadan evvel onları bilgilendirmeye dayanan davranışları ve olumlu iletişimi ifade eder. Çalışanlar birbirleri ile etkileşimde olan işlerini yaparken yardımlaşmalarında ve bilgi paylaşımında bulduklarında hem kendi işlerini hem de arkadaşlarının işlerini kolaylaştırırlar. Böylece, çalışanlar örgütsel gelişimi destekleyici bir tutum sergilemiş olurlar. **d) Centilmenlik:** Bu yaklaşımı benimseyen birey, diğer bireylerin verdiği rahatsızlıktan şikayet etmediği gibi, işler istenilen şekilde gerçekleştirilemediğinde de olumlu tutumunu sürdüren, diğer bireyler ile düşünceleri farklı olsa bile sinirlenmeyen ve fedakar olan bireydir. Neredeyse bütün örgütlerde kaçınılmaz olarak zorluklar yaşanmaktadır. Centilmen birey, bu zorluklara istekli olarak katlanan ve küçük sıkıntıları büyütmeyi tercih etmeyen bireydir. **e) Sivil Erdem:** Örgütün gelişimini destekleyen bu yaklaşım, örgütün çıkarlarının ön planda tutulduğu, mesleki ve sosyal açıdan örgütün işlevlerine destek olma, örgüte istekli olarak bağlı olma ve örgütle yakın bir şekilde ilgilenme şeklindeki davranışları içerir. Bu bağlamda, çalışanların örgüt ile ilgili konularda tartışarak sorunlara yönelik yapıcı çözüm önerileri getirmesi ve alınan kararlara katılımları beklenir. Graham ve Van Dyne ise (2006), vatandaşlık erdeminin iki yönünü öne sürmektedirler. Örgüt tarafından düzenlenen toplantı ve faaliyetlere katılmak, duyuruları takip etmek ve örgüte faydası olan bilgi kaynaklarını takip etmek şeklindeki davranışlar bilgi edinme yönünü oluşturmaktadır. Olası sorunları veya iyileştirmeleri eleştirel bakış açısıyla ele alarak önerilerde bulunup, gerekli değişimlerin gerçekleştirilmesine yardımcı olmak ise egzersiz etkisi yönünü meydana getirmektedir. Her iki yönün etkinliği, örgüt içi yönetici ve çalışanlar arasındaki uyum ile sağlanabilmektedir.

İnsan kaynağı, örgütlerin başarısındaki en önemli kaynaklardan biridir. Çalışanların başarılarına bağlı olarak örgütlerin etkililiği ve verimliliği de artmaktadır. Etkin ve fayda düzeyi yüksek çalışanlara sahip olmak için ise, onların tatminlerinin yüksek olması gerekmektedir (Akkoç vd., 2012). Çalışanların biçimsel rollerin ötesinde örgütlerinin yararına çalışmaları ve işlerinden tatmin olmalarının performanslarını etkilemesi doğaldır. ÖVD ile İT arasında anlamlı bir ilişki olduğu (Acar, 2006), ÖVD'nin İP'nı olumlu etkilediği araştırmalarla belirlenmiştir (Bateman ve Organ, 1983; Borman ve Motowidlo, 1997; Çelik ve Çıra, 2013). Örneğin, yardımseverlik ile İT arasında güçlü bir ilişki bulunmuş iken, vicdanlılık ile İT arasında ters yönlü bir ilişkiye rastlanmıştır. Yapılan çalışmalardan elde edilen farklı sonuçlara rağmen, halen İT, ÖVD'nı izlemek için en önemli yaklaşımlardan biri olarak kabul görmektedir (Acar, 2006).

1.2. İş Tatmini

İT, bireyin çalışma yaşamı ile uyumu sonucunda ortaya çıkan memnuniyet duygusu ve bireyin işine karşı olumlu tutumu olarak tanımlanmaktadır. İT, işin sağladığı maddi olanaklar, birlikte çalışmaktan zevk alınan iş arkadaşları ve üretmekten doğan mutluluktur (Karcioğlu vd., 2009; Soysal ve Tan, 2013). İT, soyut bir kavram olduğundan tanımlamalarda çoğunlukla; işi sevme, işe bağlılık, işe kendini coşkuyla verme gibi kavramlar kullanılmaktadır (Mert, 2010; Soysal ve Tan, 2013). İT en yaygın olarak iki açıdan değerlendirilmektedir; içsel tatmin, dışsal tatmin. İçsel tatmin; başarı, tanınma, takdir, sorumluluk, yetki, yeteneklerini kullanma, özgür olma, ahlaki değerler ve başkalarına yardım etme gibi nitelikleri içermektedir. Dışsal tatmin; örgüt politikası, denetlenme biçimi, yöneticiler, iş arkadaşları ve diğer çalışanlarla ilişkiler, yönetim tarzı, iş koşulları, ücret ve iş güvencesi gibi nitelikleri kapsamaktadır (Tokel, 2017). İT'ni etkileyen en önemli faktörlerden biri işin kendisidir. Çalışanlar, kendilerinden beklenen rollerin ve hedeflerin görev tanımlarında anlaşılır şekilde belirtilmiş olduğu işlerde çalışmayı isterler. İş tanımının net ve sınırlarının belirli olması, çalışanların görev ve sorumluluklarını anlamasına yardımcı olarak ne iş yapacağını bildiğinden tatminini olumlu yönde etkilemektedir. İş tanımlamasının yapılmadığı, çalışanların rollerinin çatıştığı ve belirsizliğin olduğu durumlar ise iş tatminsizliğine neden olabilmektedir. Ayrıca işten tatminsizlik işten ayrılma niyetinin en önemli öncülü kabul edilmektedir (Tao vd., 2015).

1.3. İş Performansı

İP, belirli şartlar altında bir işin gereğinin yapılma düzeyi veya önceden belirlenmiş bir faaliyetin başarıma derecesi olarak tanımlanmaktadır (Gürbüz ve Yüksel, 2008). Borman ve Motowidlo (1997) İP'nı, bağlamsal ve görev performansı şeklinde iki boyutta değerlendirmişlerdir. Görev performansı, işlerin çalışanlar tarafından olması gerektiği şekilde yapılmasını ifade eder. Bağlamsal performans ise, gönüllü olarak yapılan davranışları (diğerlerine yardım, örgütsel amaçları desteklemek gibi) içerir. İP, çalışanların görev ve sorumluluklarının ne derece etkili olarak yerine getirildiğini gösterir. Performansı yüksek çalışanlar, görev ve sorumluluklarını gereği gibi yaparak örgütün hedeflerine ulaşmasına katkı sağlar. Bireyin performansı değişebilir özelliktedir ve etkiye açıktır (Büte, 2011). Örgütteki tüm çalışanların performanslarının toplamı, örgütün İP'nı belirler. Dolayısıyla örgütler çalışanlarının performansları ölçüsünde başarılı olabilirler. Performansı; çalışanların moral ve motivasyonu, örgütteki ödül ve ceza sistemi, iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları, yönetim şekli, çalışma arkadaşları ile fiziksel koşullar etkileyebilir (Gürbüz ve Yüksel, 2008; Büte, 2011; Çelik ve Çıra, 2013). Shmailan (2016) çalışmasında, yüksek performans, iş tatmini ve işe bağlılığın örgütlerin başarısında önemli olduğunu göstermişlerdir. Hafeez ve Akbar ise (2015), çalışanların başarısı ile örgütün başarısının doğru orantılı olduğunu belirtmektedirler.

Üniversiteler, öğrencileri iş dünyasına hazırlayan en önemli eğitim ve öğretim kurumlarıdır. Bu sürecin başarılı olması için, üniversitelerde çalışan idari çalışanlar ile akademisyenlerin ÖVD, İT ve İP'lerinin belirlenmesi ve yetersizliklere yönelik geliştirme programlarının düzenlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu değişkenler arasındaki ilişki ve demografik özelliklere göre farklılıkları önemli olmaktadır. Bu araştırma, üniversite çalışanlarının örgütsel vatandaşlık davranışı, iş tatmini ve iş performansı arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve bu değişkenlerin demografik özellikler açısından farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

2. Yöntem

Kesitsel ve tanımlayıcı nitelikteki bu araştırmanın hipotezleri, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin istatistiksel analizi aşağıda açıklanmıştır.

2.1. Hipotezler

Araştırmada, H1 temel hipotez olmak üzere aşağıda belirtilen hipotezler kurulmuş ve test edilmiştir.

H₁: Katılımcıların, ÖVD, İT ve İP alguları birbirinden farklı faktörlerle temsil edilir.

H₂: ÖVD, İTÖ ve İP arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H₃: Katılımcıların ÖVD demografik özelliklere göre farklılaşır.

H₄: Katılımcıların İT demografik özelliklere göre farklılaşır.

H₅: Katılımcıların İP demografik özelliklere göre farklılaşır.

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırma, Kırklareli Üniversitesi'nde görev yapan öğretim elemanları ve idari personel ile gerçekleştirilmiştir. Devlete ait olan bu üniversite, Türkiye'nin Trakya bölgesinde hızla gelişen ve öğrenciler ile akademisyenler tarafından tercih edilen gelişmekte olan bir üniversite olması nedeniyle seçilmiştir. Personel biriminden edinilen bilgiye göre araştırma evreni 896 kişiden oluşmaktadır. Ancak geçici olarak çalışanlar çıkarıldıktan sonra örneklem sayısı, örneklem hesaplama programı ile hesaplanmış 254 bulunmuştur. Örneklem, rastgele örneklem yöntemiyle seçilmiştir. Güven aralığı, 0,05 seçilmiştir. Araştırma için Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğünden izin alınmıştır. Daha sonra 18 yaşından büyük katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, toplu değerlendirme yapılacağı açıklanmış ve gönüllü katılım sağlanmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler anket formu ile toplanmıştır. Katılımcılara 02.05.2015 - 30.07.2015 tarihleri arasında uygulanan anket formu; demografik bilgi formu, ÖVD ve İT ölçeklerinden oluşmuştur. ÖVD ölçeği, Konovsky ve Organ tarafından (1996) geliştirilmiş ve daha sonra Basım ve Şeşen (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. İT Ölçeği, Weiss, Dawis, England ve Lofquist tarafından geliştirilmiş ve Alanyalı (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlilik ve güvenilirliği test edilmiştir. İP ölçeği ise, Okutan ve Tengilimoğlu (2002) tarafından geliştirilmiştir. Aşağıda yapılan analizler sonucunda, her üç ölçeğin de güvenilir olduğu belirlenmiştir.

Ölçekler, araştırmalarda oldukça yaygın kullanılmasına ve güvenilir olmalarına rağmen yeniden Cronbach's Alfa (α) güvenilirlik analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda; (1) "kesinlikle katılmıyorum" ve (5) "kesinlikle katılıyorum" şeklinde puanlanan likert tipi, 20 ifadeli genel ÖVD ölçeğinin Cronbach's Alfa katsayısı 0,886 bulunmuştur. Ölçek ifadeleri arasında 0,214 ile 0,620 aralığında korelasyon bulunmaktadır. Bu ölçekte yer alan soruların homojen ve birbiri ile ilişkili olduğu belirlenmiştir (Anova F:77,247, $p<0,001$). Ölçeğin orijinaline uygun şekilde alt faktörleri belirlemek için faktör yükü 0,4 alınarak Varimax düzeltilmeli faktör analizi uygulanmıştır. Bu uygulamadan önce verilerin faktör analitik modeli ile modellenip modellenemeyeceğine ilişkin ölçüt olan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0,889 bulunmuş olup, ifadelerin faktör analizine uygun olduğu saptanmıştır. Barlett's testi sonucunda ise, yüksek düzeyde anlamlı bulgu elde edilmiştir ($X^2=2371,255$ $p<0,001$). Özdeğeri 1'den büyük olan faktörler anlamlı seçilerek faktör sayısı belirlenmiş ve ölçekte 4 faktör bulunmuştur. Ancak binişik özellikte olduğundan 6 ve 15 numaralı ifadeler ölçekten çıkarılarak ve faktör yükü 0,4 alınarak Varimax düzeltilmeli faktör analizi yenilendiğinde; KMO değeri 0,894 bulunmuş ve ifadelerin faktör analizine uygun olduğu saptanmıştır. Barlett's testinde ise, yüksek düzeyde anlamlı sonuç elde edilmiştir ($X^2=2138,690$ $p<0,001$). Değişkenler arasında yüksek korelasyon bulunmuştur. Sonuçta, ölçekte özdeğeri 1'den büyük olarak 4 faktör belirlenmiş, birinci faktörün toplam varyansın %24,943'ünü ve 4 faktörün birlikte %61,652'sini açıkladığı görülmüştür. Bu faktörler içerisinde yer alan ifadelere uygun olarak faktörler; yardımseverlik (3.,4.,5.,9.,10.,11.,12. ifadeler), vicdanlılık (7.,16.,17.,18.,19.,20. ifadeler), nezaket (8.,13.,14. ifadeler) ve centilmenlik (1.,2. ifadeler) şeklinde adlandırılmıştır. Faktör yükleri 0,543 ile 0,884 arasında bulunmuş ve alt faktörlerin güvenilirliği incelendiğinde yardımseverlik $\alpha=0,892$, vicdanlılık $\alpha=0,826$, nezaket $\alpha=0,647$ ve centilmenlik $\alpha=0,648$ olarak tespit edilmiştir.

İT ölçeğinde, "1" hiç memnun değilim ve "5" çok memnunum şeklinde puanlanan 20 ifade için yapılan güvenilirlik analizi ile Cronbach's Alfa katsayısı 0,813 bulunmuştur. İfadeler arasında 0,446 ile 0,745 aralığında korelasyon saptanmıştır. Ölçekte bulunan ifadeler homojen ve birbiri ile ilişkilidir (Anova F:15,628, $p<0,001$). Ölçeğe orijinaline uygun olarak alt faktörleri belirleyebilmek amacı ile faktör yükü 0,4

alınarak Varimax düzeltmeli faktör analizi uygulanmıştır. Bu uygulamanın öncesinde KMO değeri hesaplanmış ve 0,910 bulunmuş olup, ifadelerin faktör analizi yapmaya uygun olduğu saptanmıştır. Barlett's testi sonucunda da yüksek düzeyde anlamlı sonuç elde edilmiştir ($X^2=2554,271$ $p<0,001$). Analiz sonucunda, özdeğeri 1'den büyük olan faktörler anlamlı kabul edilmiş ve 4 faktör bulunmuştur. Ancak binişik özelliğe olmasından dolayı 3, 9 ve 20 numaralı ifadeler ölçekten çıkarılmış ve Varimax düzeltmeli faktör analizi yenilendiğinde; KMO değeri 0,900 bulunmuş olup, ifadelerin faktör analizine uygunluğu belirlenmiştir. Barlett's testinde ise, yüksek düzeyde anlamlı sonuç elde edilmiştir ($X^2=2089,740$ $p<0,001$). Değişkenler arasında yüksek korelasyon bulunmaktadır. Buna göre, özdeğeri 1'den büyük olan 3 faktör bulunmuştur. Birinci faktör toplam varyansın %20,701'ini açıklarken 3 faktör birlikte %57,693'lük bir açıklayıcılığa sahiptir. Bu faktörler; dışsal iş tatmini (5., 6., 11., 12., 17., 18., 19. ifadeler), içsel iş tatmini (4.,10.,13.,14.,15.,16. ifadeler) ve işin kendisi (1., 2.,7., 8. ifadeler) şeklinde adlandırılmıştır. Faktör yükleri 0,509 ile 0,852 arasında bulunmuştur. Alt faktörlerin güvenilirliği incelendiğinde; dışsal iş tatmini $\alpha=0,869$, içsel iş tatmini $\alpha=0,814$ ve işin kendisi $\alpha=0,685$ olarak tespit edilmiştir.

İP ölçeğinde "çok fazla, çok, orta, az ve hiç" şeklindeki 9 ifade için yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach's Alfa katsayısı 0,868 bulunmuştur. İfadeler arasında 0,429 ile 0,688 aralığında korelasyon söz konusudur. Ölçekte bulunan ifadeler homojen ve birbiri ile ilişkilidir (Anova F:33,369, $p<0,001$). Ölçeğe orijinaline uygun olarak alt faktörleri belirleyebilmek amacı ile faktör yükü 0,4 alınarak Varimax düzeltmeli faktör analizi uygulanmıştır. Öncesinde verilerin faktör analitik modeli ile modellenip modellemeyeceğine ilişkin ölçüt olan KMO değeri 0,881 bulunmuş olup, ifadelerin faktör analizi yapmaya uygun olduğu saptanmıştır. Barlett's testi sonucunda ise yüksek düzeyde anlamlı sonuç elde edilmiştir ($X^2=924,592$ $p<0,001$). Değişkenler arasında yüksek korelasyon bulunmaktadır. Ölçekte, özdeğeri 1'den büyük olan 2 faktör bulunmuştur. Birinci faktör toplam varyansın %34,222'sini açıklarken, 2 faktör birlikte %61,236'lık bir açıklayıcılığa sahiptir. Bu ölçekten çıkarılacak ifade bulunmamaktadır. Bu faktörler; işte yeterlilik ve uyum (1.,4., 5., 7., 8., 9. ifadeler), işi benimseme (2., 3., 6. ifadeler) şeklinde adlandırılmıştır. Faktör yükleri 0,608 ile 0,868 arasında bulunmuştur. Alt faktörlerin güvenilirliği incelendiğinde; işte yeterlilik ve uyum $\alpha=0,83$ ve işi benimseme $\alpha=0,812$ olarak belirlenmiştir.

2.4. Verilerin İstatiksel Analizi

Verilerin analizi; SPSS 22.0 for Windows paket programında %95 güven düzeyinde yapılmıştır. Veri toplama araçlarına uygulanan faktör analizleri sonucunda ÖVD, İT ve İP algısının 12 farklı faktör tarafından açıklandığı, genel ölçekler ve alt faktörlerin güvenilir olduğu saptanmıştır. Rastgele örneklem yöntemiyle 262 çalışana uygulanan anket formları incelenmiş ve hatalı doldurulan 8 anket çıkarıldıktan sonra, eksiksiz yanıtlanan 254 anket değerlendirmeye alınmıştır. Verilerin Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk analizleri ile normal dağılım göstermediği saptanmıştır ($p<0,05$). Bu nedenle, verilerin iki grup arasında karşılaştırılmasında Mann Whitney U, ikiden fazla grup arasında karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H istatistiksel analizleri kullanılmıştır. Farklılık çıkan gruplarda farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için, post hoc Bonferroni düzeltmeli Mann Whitney U testinden yararlanılmıştır. Yanılma olasılığı 0,05 seçilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişki, Spearman korelasyon analizi ile belirlenmiştir. Değişkenler sürekli bir dağılıma sahipler, ancak normal dağılım göstermiyorlarsa, iki değişken arasındaki ilişkiyi açıklamak için Spearman korelasyon katsayısı kullanılır (Büyüköztürk, 2011).

Araştırma için Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğünden izin alınmıştır. Daha sonra 18 yaşından büyük katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, toplu değerlendirme yapılacağı açıklanmış ve gönüllü katılım sağlanmıştır.

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmaya sadece Kırklareli Üniversitesinde çalışanlar dahil edilmiştir. Ancak, araştırmaya Üniversitede geçici olarak çalışanlar, gönüllü olarak katılmak istemeyenler ve hastalık izninde olan çalışanlar dahil edilmemiştir. Ayrıca, veriler çalışanların kendi iradelerine dayanmakta ve ölçekler ile sınırlıdır. Örneklem küçüktür ve araştırma bulguları, genellenemez.

3. Bulgular

3.1. Demografik Özellikler

Katılımcıların çoğunluğu 30-39 yaş aralığında, %61,4'ü erkek, %60,6'sı evli, %63'ü 1-5 yıl kurum deneyimine sahip ve %52'si 1-5 yıl mesleki deneyime sahiptir. Ayrıca çalışanların %38,2'si öğretim elemanı ve % 61,8'i idari personeldir (Tablo 1).

Tablo 1. Demografik Özellikler

Demografik Özellikler		N	%
Cinsiyet	Erkek	156	61,4
	Kadın	98	38,6
Yaş	30 yaş altı	98	38,6
	30-39 yaş	113	44,5
	40 yaş ve üzeri	43	16,9
	Ort.±SS (Min.-Max.)	32,91±7,14 (20-62)	
Medeni durum	Evli	154	60,6
	Bekar	100	39,4
Eğitim	Lise ve dengi okul	21	8,2
	Ön Lisans	39	15,4
	Lisans	102	40,2
	Yüksek Lisans ve üstü	92	36,2
Mesleki deneyim süresi (yıl)	1'den az	11	4,3
	1-5	132	52,0
	6-10	56	22,0
	11 ve üstü	55	21,7
Kurumda çalışma süresi (yıl)	1'den az	31	12,2
	1-5	160	63,0
	6-10	50	19,7
	11 ve üstü	13	5,1
Çalıştığı birim	Rektörlük	95	37,4
	Fakülte	85	33,5
	Yüksekokul	60	23,6
	Diğer	14	5,5
Görev unvanı	Öğretim üyesi	28	11,0
	Öğretim görevlisi	29	11,4
	Araştırma görevlisi	33	13,0
	Yönetici	31	12,2
	İdari memur	98	38,6
	Yardımcı hizmetli	23	9,1
	Diğer	12	4,7
Öğretim elemanı durumu	Öğretim elemanı	97	38,2
	Öğretim elemanı değil	157	61,8

3.2. Katılımcıların Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, İş Tatmini ve İş Performansı Düzeyleri ve Aralarındaki İlişki

Değişkenler incelendiğinde; katılımcıların yardımseverlik puanı (4,38±0,59) çok yüksek, nezaket puanı (3,58±0,8) orta, vicdanlılık (3,72±0,65), centilmenlik (3,74±0,84) ve genel ÖVD puanları (3,95±0,49) yüksek düzeyde bulunmuştur. Yine katılımcıların dışsal İT (3,68±0,82), içsel İT (3,6±0,83), işin kendisi (3,85±0,69)

ve genel İT puanları (3,69±0,69) yüksek düzeyde belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların işte yeterlilik ve uyum (4,1±0,62), işi benimseme (4,16±0,89) ve genel İP puanlarının (4,12±0,64) çok yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan Spearman korelasyon analizinde, katılımcıların centilmenlik puanları ile İT puanları arasındaki ilişki dışındaki tüm ilişki puanları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0,05). ÖVD, İT ve İP faktörleri arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, İş Tatmini ve İş Performansı Arasındaki İlişki

Faktörler		Yardımsverlik	Vicdanlılık	Nezaket	Centilmenlik	Genel ÖVD	İşte Yeterlilik ve Uyum	İş Benimseme	Genel İPA
Dışsal iş tatmini	r	0,250*	0,442**	0,414**	0,114	0,455**	0,415**	0,523**	0,511**
	p	0,000	0,000	0,000	0,069	0,000	0,000	0,000	0,000
İçsel iş tatmini	r	0,237*	0,442**	0,412**	0,071	0,439**	0,398**	0,484**	0,483**
	p	0,000	0,000	0,000	0,257	0,000	0,000	0,000	0,000
İşin kendisi	r	0,335**	0,466**	0,381**	0,122	0,490**	0,399**	0,440**	0,463**
	p	0,000	0,000	0,000	0,053	0,000	0,000	0,000	0,000
Genel İT	r	0,300**	0,511**	0,465**	0,114	0,521**	0,463**	0,562**	0,561**
	p	0,000	0,000	0,000	0,069	0,000	0,000	0,000	0,000
Yardımsverlik	r	1,000	0,424**	0,317*	0,434**	0,803**	0,347**	0,264**	0,347**
	p		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Vicdanlılık	r		1,000	0,486**	0,190*	0,799**	0,432**	0,377**	0,455**
	p			0,000	0,002	0,000	0,000	0,000	0,000
Nezaket	r			1,000	0,130*	0,665**	0,381**	0,421**	0,443**
	p				0,038	0,000	0,000	0,000	0,000
Centilmenlik	r				1,000	0,510**	0,161*	0,052	0,129*
	p					0,000	0,010	0,406	0,040
Genel ÖVD	r					1,000	0,496**	0,422**	0,517**
	p						0,000	0,000	0,000
İşte Yeterlilik ve Uyum	r						1,000	0,606**	0,930**
	p							0,000	0,000
İş Benimseme	r							1,000	0,856**
	p								0,000

** p<0,01 *p<0,05

3.3. Demografik Özellikler Açısından Katılımcıların Örgütsel Vatandaşlık Davranışları

Cinsiyet, medeni durum ve kurumda çalışma süresine göre, katılımcıların ÖVD açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmazken (p>0,05), yaş, eğitim, mesleki deneyim, kurum deneyimi, çalıştığı birim, unvan ve öğretim elemanı olmasına göre bazı değişkenler açısından anlamlı farklılık bulunmuştur (p<0,05). (Tablo 4). Yaşa göre, vicdanlılık, nezaket ve genel ÖVD puanları açısından anlamlı fark saptanmıştır (p<0,05). Fark bulunan bu değişkenler açısından; 40 ve üzeri yaş grubu katılımcıların puanları ile 30 yaş altı ve 30-39 yaş grubu katılımcıların puanları arasındaki fark anlamlıdır (p=0,016). Eğitime göre, vicdanlılık ve nezaket puanları açısından anlamlı fark bulunmuştur (p<0,05). Belirtilen faktör puanlarında; lise ve dengi okul mezunlarının puanları ile ön lisans ve lisans mezunlarının puanları arasında; yüksek lisans ve üstü mezunları ile lisans mezunlarının puanları arasındaki fark anlamlı belirlenmiştir (p=0,008). Mesleki deneyime göre, vicdanlılık, nezaket ve genel ÖVD puanları açısından anlamlı fark bulunmuştur (p<0,05). Vicdanlılık, nezaket ve genel ÖVD puanlarında; meslek deneyimi 11 yıl ve üstü katılımcıların puanları ile meslek deneyimi 1-5 yıl ve 6-10 yıl olan katılımcıların puanları arasındaki fark anlamlıdır (p=0,008). Çalışılan birime göre, vicdanlılık ve nezaket puanları açısından anlamlı fark bulunmuştur (p<0,05). Vicdanlılık puanlarında; çalışma yeri Rektörlük olan katılımcılar ile çalışma yeri Fakülte olan katılımcıların puanları arasında anlamlı fark saptanmıştır (p<0,008). Nezaket puanlarında ise; çalışma yeri Rektörlük olan katılımcılar ile çalışma yeri yüksek okul olan katılımcıların puanları arasındaki fark anlamlıdır (p=0,008).

Unvana göre, vicdanlılık, nezaket ve centilmenlik puanları açısından anlamlı fark belirlenmiştir ($p < 0,05$). Fark bulunan bu üç faktör açısından; öğretim üyesi katılımcıların puanları ile idari memur ve yardımcı hizmetli katılımcıların puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p = 0,004$).

Tablo 4. Demografik Özellikler Açısından Örgütsel Vatandaşlık Davranışları

Faktörler	Yardımsesverli k	Vicdanlılık	Nezaket	Centilmenlik	Genel ÖVD (Ort±SS)
Demografik Özellikler					
Cinsiyet					
Erkek	4,32±0,64	3,71±0,69	3,54±0,83	3,7±0,88	3,91±0,54
Kadın	4,46±0,49	3,74±0,59	3,65±0,73	3,81±0,78	4,01±0,42
MW-U, Z	-1,044	-0,026	-1,160	-0,881	-0,991
p	0,296	0,979	0,246	0,378	0,322
Yaş					
30 yaş altı	4,4±0,62	3,7±0,62	3,37±0,79	3,77±0,93	3,92±0,48
30-39 yaş	4,34±0,58	3,64±0,67	3,6±0,74	3,75±0,77	3,91±0,51
40 yaş ve üzeri	4,41±0,54	4±0,6	4,01±0,79	3,65±0,81	4,12±0,46
KW-H, X ²	0,583	10,068	18,370	0,738	6,796
p	0,747	0,007*	0,000*	0,691	0,033*
Medeni durum					
Evli	4,42±0,52	3,74±0,65	3,65±0,78	3,72±0,82	3,98±0,46
Bekar	4,31±0,68	3,7±0,65	3,48±0,81	3,78±0,87	3,9±0,54
MW-U, Z	-0,822	-0,911	-1,426	-0,606	
p	0,411	0,362	0,154	0,544	-1,409 0,159
Eğitim					
Lise ve dengi okul	4,36±0,39	3,54±0,5	4,06±0,73	3,69±0,84	3,98±0,31
Ön lisans	4,32±0,82	3,55±0,78	3,49±0,77	3,95±0,89	3,87±0,69
Lisans	4,4±0,53	3,67±0,6	3,35±0,79	3,81±0,81	3,91±0,43
Yüksek lisans ve üstü	4,38±0,57	3,89±0,65	3,76±0,74	3,59±0,84	4,02±0,5
KW-H, X ²	0,544	10,237	21,341	7,389	
p	0,909	0,017*	0,000*	0,060	2,094 0,553
Mesleki deneyim (yıl)					
1 yıldan az	4,55±0,56	4,02±0,8	3,64±0,8	3,77±1,01	4,12±0,52
1-5	4,35±0,64	3,66±0,61	3,46±0,8	3,79±0,87	3,91±0,5
6-10	4,31±0,49	3,53±0,64	3,43±0,68	3,72±0,81	3,83±0,46
11 ve üstü	4,48±0,56	4,01±0,62	4,01±0,78	3,65±0,79	4,14±0,47
KW-H, X ²	5,814	17,678	19,582	1,303	15,128
p	0,121	0,001*	0,000*	0,728	0,002*
Kurumda çalışma süresi (yıl)					
1 yıldan az	4,48±0,77	3,91±0,62	3,39±0,95	3,63±1,06	4,01±0,59
1-5	4,37±0,57	3,69±0,67	3,6±0,79	3,81±0,76	3,95±0,49
6-10	4,33±0,49	3,71±0,64	3,54±0,7	3,6±0,91	3,9±0,45
11 ve üstü	4,33±0,72	3,71±0,52	4±0,77	3,73±0,88	4,01±0,51
KW-H, X ²	4,579	2,818	4,637	1,576	2,753
p	0,205	0,421	0,200	0,665	0,431
Çalıştığı birim					
Rektörlük	4,36±0,64	3,59±0,57	3,4±0,77	3,83±0,76	3,87±0,46
Fakülte	4,42±0,54	3,89±0,73	3,67±0,84	3,79±0,85	4,04±0,52
Yüksekokul	4,31±0,53	3,69±0,55	3,71±0,71	3,53±0,86	3,92±0,42
Diğer	4,49±0,77	3,8±0,86	3,76±0,9	3,79±1,14	4,05±0,73
KW-H, X ²	4,461	8,099	9,146	5,879	
p	0,216	0,044*	0,027*	0,118	3,857 0,277
Görev unvanı					
Öğretim üyesi	4,4±0,52	4,08±0,67	3,95±0,74	3,59±0,78	4,12±0,48
Öğretim görevlisi	4,22±0,62	3,69±0,55	3,63±0,74	3,24±0,93	3,84±0,5
Araştırma görevlisi	4,41±0,54	3,73±0,72	3,61±0,75	3,83±0,81	3,98±0,49
Yönetici	4,53±0,53	3,92±0,55	3,66±0,76	3,76±0,88	4,08±0,47

İdari memur	4,35±0,66	3,64±0,66	3,4±0,78	3,87±0,81	3,89±0,54
Yardımcı hizmetli	4,29±0,45	3,59±0,57	4,03±0,72	3,67±0,86	3,96±0,38
Diğer	4,57±0,45	3,36±0,56	2,94±0,85	4,08±0,47	3,84±0,23
KW-H, X ²	8,354	17,899	25,277	16,286	9,602
p	0,213	0,006*	0,000*	0,012*	0,142
Öğretim elemanı					
Evet	4,37±0,56	3,84±0,65	3,71±0,73	3,58±0,84	3,99±0,48
Hayır	4,38±0,61	3,65±0,65	3,5±0,82	3,84±0,83	3,93±0,5
MW-U, Z	-0,423	-2,055	-1,880	-2,727	-0,619
p	0,672	0,040*	0,060	0,006*	0,536

Tabloda gösterilen (*) işareti; p<0.05 anlamındadır. Ayrıca (Ort±SS) ise Ortalama ve Standart Sapmadır.

3.4. Demografik Özellikler Açısından Katılımcıların İş Tatmini

Tıpkı katılımcıların ÖVD gibi İT, yaş, eğitim, mesleki deneyim, kurum deneyimi, çalıştığı birim, unvan ve öğretim elemanı olmasına göre bazı değişkenler açısından istatistiksel olarak anlamlı fark göstermişken (p<0,05), diğer demografik özelliklere göre anlamlı fark göstermemiştir (p>0,05). (Tablo 5). Yaşa göre, işin kendisi faktörü açısından anlamlı fark bulunmuştur (p<0,05). 40 ve üzeri yaş grubu katılımcıların işin kendisi puanları ile diğer grupların puanları arasındaki fark anlamlıdır (p=0,016). Eğitim düzeyi açısından, katılımcıların içsel İT, işin kendisi ve genel İT puanları arasında anlamlı fark saptanmıştır (p<0,05). İçsel İT puanlarında; yüksek lisans ve üstü mezunu katılımcıların puanları ile diğer grup katılımcılarının puanları arasındaki fark anlamlıdır (p=0,008). İşin kendisi ve genel İT puanlarında; yüksek lisans ve üstü mezunu katılımcıların puanları ile ön lisans ve lisans mezunu katılımcılarının puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir (p=0,008). Mesleki deneyim açısından, katılımcıların dışsal İT ve genel İT puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur (p<0,05). Dışsal İT ve genel İT puanlarında; meslek deneyimi 6-10 yıl olan katılımcıların puanları ile meslek deneyimi 11 yıl ve üstü katılımcıların puanları arasındaki fark anlamlı saptanmıştır (p=0,008). Birim açısından, katılımcıların içsel İT ve genel İT puanları arasında anlamlı fark belirlenmiştir (p<0,05). İçsel İT puanlarında; Rektörlük çalışanlarının puanları ile Fakülte ve Yüksekokul çalışanlarının puanları arasındaki fark anlamlıdır (p=0,008). Genel İT puanlarında; Rektörlük çalışanlarının puanları ile Yüksekokul çalışanlarının puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (p=0,008). Unvan açısından, katılımcıların içsel İT, işin kendisi ve genel İT puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur (p<0,05). İçsel İT puanlarında; öğretim üyesi katılımcıların puanları ile idari memur ve yardımcı hizmetli katılımcıların puanları arasında; öğretim görevlisi katılımcıların puanları ile idari memur ve yardımcı hizmetli katılımcıların puanları arasında; araştırma görevlisi katılımcıların puanları ile idari memur ve yardımcı hizmetli katılımcıların puanları arasında anlamlı fark saptanmıştır (p=0,004). İşin kendisi puanlarında; idari memurların puanları ile öğretim üyesi ve öğretim görevlisi katılımcıların puanları arasındaki fark anlamlıdır (p=0,004). Genel İT puanlarında; idari memurların puanları ile öğretim üyesi, öğretim görevlisi ve yönetici katılımcıların puanları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir (p=0,004). Öğretim elemanı olmaları açısından, katılımcıların içsel İT, işin kendisi ve genel İT puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur (p<0,05).

Tablo 5. Demografik Özellikler Açısından İş Tatmini

Faktörler	Dışsal iş tatmini (Ort±SS)	İçsel iş tatmini (Ort±SS)	İşin kendisi (Ort±SS)	Genel İT (Ort±SS)
Demografik Özellikler				
Cinsiyet				
Erkek	3,65±0,85	3,58±0,84	3,84±0,73	3,67±0,72
Kadın	3,71±0,76	3,64±0,8	3,86±0,63	3,72±0,64
MW-U, Z	-0,259	-0,517	-0,237	-0,403
p	0,796	0,605	0,812	0,687
Yaş				
30 yaş altı	3,66±0,76	3,58±0,76	3,71±0,59	3,65±0,59
30-39 yaş	3,63±0,83	3,62±0,84	3,9±0,73	3,69±0,72
40 yaş ve üzeri	3,83±0,92	3,6±0,95	4,01±0,75	3,79±0,82
KW-H, X ²	3,770	0,358	11,615	3,572
p	0,152	0,836	0,003*	0,168
Medeni durum				
Evli	3,67±0,85	3,62±0,85	3,88±0,72	3,7±0,72

Bekar MW-U, Z p	3,69±0,77 -0,300 0,764	3,58±0,79 -0,608 0,543	3,79±0,65 -1,664 0,096	3,68±0,65 -1,006 0,315
Eğitim				
Lise ve dengi okul	3,61±0,85	3,35±0,74	3,79±0,62	3,56±0,66
Ön lisans	3,59±0,97	3,28±0,85	3,69±0,74	3,51±0,8
Lisans	3,61±0,85	3,37±0,82	3,73±0,72	3,55±0,71
Yüksek lisans ve üstü	3,8±0,68	4,06±0,62	4,06±0,6	3,95±0,54
KW-H, X ² p	1,414 0,702	48,072 0,000*	15,629 0,001*	20,943 0,000*
Mesleki deneyim (yıl)				
1 yıldan az	4,04±0,85	4,03±0,74	3,98±0,69	4,02±0,67
1-5	3,65±0,78	3,59±0,8	3,81±0,64	3,67±0,65
6-10	3,53±0,75	3,5±0,66	3,8±0,65	3,58±0,56
11 ve üstü	3,8±0,95	3,65±1,01	3,95±0,84	3,78±0,89
KW-H, X ² p	8,593 0,035*	5,863 0,118	4,560 0,207	8,809 0,032*
Kurumda çalışma süresi (yıl)				
1 yıldan az	3,85±0,73	3,88±0,62	3,76±0,66	3,84±0,57
1-5	3,64±0,83	3,58±0,85	3,83±0,68	3,66±0,72
6-10	3,67±0,76	3,5±0,74	3,96±0,61	3,68±0,55,
11 ve üstü	3,73±1,09	3,68±1,17	3,83±1,12	3,73±1,08
KW-H, X ² p	2,968 0,397	6,153 0,104	2,848 0,416	3,772 0,287
Çalıştığı birim				
Rektörlük	3,59±0,81	3,33±0,8	3,73±0,68	3,53±0,68
Fakülte	3,63±0,84	3,83±0,8	3,85±0,71	3,75±0,69
Yüksekokul	3,82±0,7	3,75±0,76	3,98±0,59	3,83±0,6
Diğer	3,91±1,14	3,49±0,93	3,98±0,94	3,78±0,99
KW-H, X ² p	4,850 0,183	21,838 0,000*	5,421 0,143	10,103 0,018*
Görev unvanı				
Öğretim üyesi	3,88±0,64	4,16±0,63	4,11±0,66	4,03±0,56
Öğretim görevlisi	3,76±0,7	4,09±0,57	4,14±0,57	3,97±0,54
Araştırma görevlisi	3,63±0,66	4,09±0,52	3,85±0,54	3,84±0,49
Yönetici	4±0,59	3,76±0,63	4,02±0,55	3,92±0,54
İdari memur	3,51±0,96	3,18±0,85	3,64±0,77	3,42±0,78
Yardımcı hizmetli	3,79±0,72	3,29±0,79	3,8±0,63	3,62±0,61
Diğer	3,43±0,99	3,42±0,64	3,85±0,71	3,52±0,67
KW-H, X ² p	10,576 0,102	67,748 0,000*	20,977 0,002*	31,387 0,000*
Öğretim elemanı				
Evet	3,78±0,67	4,09±0,57	4,04±0,59	3,95±0,52
Hayır	3,61±0,89	3,3±0,82	3,72±0,72	3,53±0,74
MW-U, Z p	-0,734 0,463	-7,599 0,000**	-3,563 0,000*	-4,659 0,000*

Tabloda gösterilen (*) işareti; p<0.05 anlamındadır. Ayrıca (Ort±SS) ise Ortalama ve Standart Sapmadır.

3.5. Demografik Özellikler Açısından Katılımcıların İş Performansı

İP açısından katılımcıların çalıştığı birim ve kurumda çalışma süresine göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmazken (p>0,05), cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, mesleki deneyim, unvan ve öğretim elemanı olmasına göre bazı değişkenler açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (p<0,05). (Tablo 6). Cinsiyete göre, katılımcıların işte yeterlilik ve uyum puanları açısından anlamlı fark saptanmıştır (p<0,05). Yine katılımcıların genel İP ve alt faktör puanları açısından yaşa göre anlamlı fark bulunmuştur (p<0,05). İşte yeterlilik ve uyum puanlarında; yaşları 30-39 yaş katılımcıların puanları ile yaşları 40 yaş ve üzeri katılımcıların puanları arasında, işi benimseme ve genel İP puanlarında; yaşları 40 yaş ve üzeri katılımcıların puanları ile yaşları 30 yaş altı ve 30-39 yaş katılımcıların puanları arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir (p=0,016). Medeni duruma göre, katılımcıların işi benimseme puanları açısından anlamlı fark bulunmuştur (p<0,05). Eğitim düzeyi açısından ise, katılımcıların genel İP ve alt faktör puanları

açısından anlamlı fark saptanmıştır ($p<0,05$). İşte yeterlilik ve uyum ve genel İP puanlarında; lisans mezunu katılımcıların puanları ile lise ve dengi okul ve yüksek lisans ve üstü mezunu katılımcıların puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,008$). İş benimsenme puanlarında; yüksek lisans ve üstü mezunu katılımcıların puanları ile ön lisans ve lisans mezunu katılımcıların puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p=0,008$). Mesleki deneyime göre, iş benimsenme ve genel İP puanları açısından anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). İş benimsenme ve genel İP puanlarında; meslek deneyimi 1 yıldan az olan katılımcıların puanları ile meslek deneyimi 1-5 yıl ve 6-10 yıl olan katılımcıların puanları arasında; meslek deneyimi 11 yıl ve üstü katılımcıların puanları ile meslek deneyimi 1-5 yıl ve 6-10 yıl olan katılımcıların puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,008$). Kurumda çalışma süresi açısından, katılımcıların iş benimsenme ve genel İP puanları arasında anlamlı fark saptanmıştır ($p<0,05$). İş benimsenme ve genel İP puanlarında; kurumda çalışma süresi 1-5 yıl olan katılımcıların puanları ile kurumda çalışma süresi 11 yıl ve üstü katılımcıların puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p=0,008$). Unvana göre, katılımcıların iş benimsenme ve genel İP puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). İş benimsenme puanlarında; idari memur katılımcıların puanları ile öğretim üyesi, öğretim görevlisi, araştırma görevlisi, yönetici ve yardımcı hizmetli katılımcıların puanları arasında farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p=0,004$). Genel İP puanlarında; idari memur katılımcıların puanları ile öğretim görevlisi katılımcıların puanları arasında anlamlı fark saptanmıştır ($p<0,004$). Öğretim elemanı olmalarına göre, katılımcıların genel İP ve alt faktör puanları açısından anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($p<0,05$).

Tablo 6. Demografik Özellikler Açısından İş Performansı

Faktörler	İşte yeterlilik ve uyum (Ort±SS)	İş benimsenme (Ort±SS)	Genel İP (Ort±SS)
Demografik Özellikler			
Cinsiyet			
Erkek	4,03±0,67	4,12±0,91	4,06±0,68
Kadın	4,23±0,53	4,22±0,86	4,23±0,55
MW-U, Z	-2,101	-0,626	-1,588
p	0,036*	0,531	0,112
Yaş			
30 yaş altı	4,02±0,62	4±0,9	4,01±0,61
30-39 yaş	4,1±0,65	4,14±0,93	4,12±0,69
40 yaş ve üzeri	4,3±0,51	4,6±0,58	4,4±0,5
KW-H, X ²	6,588	17,916	14,400
p	0,037*	0,000*	0,001*
Medeni durum			
Evli	4,13±0,62	4,26±0,84	4,17±0,62
Bekar	4,07±0,63	4,01±0,95	4,05±0,67
MW-U, Z	-0,717	-2,002	-1,417
p	0,474	0,045*	0,156
Eğitim			
Lise ve dengi okul	4,28±0,55	4,51±0,61	4,35±0,51
Ön lisans	4,06±0,66	3,93±0,96	4,01±0,67
Lisans	3,96±0,66	4,02±0,97	3,98±0,69
Yüksek lisans ve üstü	4,24±0,55	4,34±0,77	4,28±0,55
KW-H, X ²	13,591	12,254	14,643
p	0,004*	0,007*	0,002*
Mesleki deneyim (yıl)			
1 yıldan az	3,98±0,69	4,73±0,47	4,39±0,45
1-5	3,81±0,64	4,02±0,91	4,05±0,61
6-10	3,8±0,65	4,01±0,92	3,99±0,64
11 ve üstü	3,95±0,84	4,54±0,72	4,39±0,65
KW-H, X ²	4,560	26,639	22,805
p	0,207	0,000*	0,000*
Kurumda çalışma süresi (yıl)			
1 yıldan az	4,06±0,7	4,31±0,93	4,15±0,72
1-5	4,08±0,6	4,08±0,92	4,08±0,63
6-10	4,15±0,52	4,25±0,67	4,18±0,49
11 ve üstü	4,29±1,02	4,51±1,09	4,37±1,03
KW-H, X ²	5,437	8,731	8,425

p	0,142	0,033*	0,038*
Çalıştığı birim			
Rektörlük	3,98±0,67	3,97±0,97	3,98±0,7
Fakülte	4,15±0,61	4,25±0,88	4,19±0,61
Yüksekokul	4,22±0,52	4,32±0,71	4,25±0,51
Diğer	4,12±0,69	4,24±0,94	4,16±0,72
KW-H, X ²	4,733	7,152	6,344
p	0,192	0,067	0,096
Görev unvanı			
Öğretim üyesi	4,26±0,49	4,44±0,7	4,32±0,52
Öğretim görevlisi	4,25±0,61	4,48±0,7	4,33±0,55
Araştırma görevlisi	4,13±0,54	4,35±0,63	4,2±0,48
Yönetici	4,19±0,52	4,48±0,67	4,29±0,52
İdari memur	3,96±0,71	3,8±1	3,91±0,73
Yardımcı hizmetli	4,3±0,49	4,43±0,65	4,34±0,47
Diğer	3,9±0,63	3,81±1,13	3,87±0,75
KW-H, X ²	10,921	33,081	21,435
p	0,091	0,000*	0,002*
Öğretim elemanı			
Evet	4,19±0,59	4,38±0,73	4,25±0,58
Hayır	4,05±0,64	4,02±0,95	4,04±0,67
MW-U, Z	-1,753	-3,178	-2,594
p	0,080*	0,001*	0,009*

Tabloda gösterilen (*) işareti; p<0.05 anlamındadır. Ayrıca (Ort±SS) ise Ortalama ve Standart Sapmadır.

Tartışma ve Sonuç

Çalışma yaşamı, bireyin örgüt ve işle ilgili edindiği çok sayıda deneyimin bir araya gelmesinden meydana gelmektedir. Çalışanlar, çalışma yaşamı boyunca sadece işe ilişkin bilgi ve yetenekleri açısından değil, yaşadığı sevinç, hüzün, kaygı gibi hisleri açısından da gelişim göstermektedir. Bireyin iş yaşamından kazandığı bu deneyimlerin tümü ya da sadece bir bölümü, işe ilişkin olumlu veya olumsuz bir davranış geliştirmesine sebep olmaktadır. Bu noktada, bireyin işi ve işyeri ile ilgili olumlu davranışlara sahip olması, İT'nin gelişmesini, İT'nin gelişmesi de iş performansının artmasını sağlamaktadır. Diğer bir ifade ile bireyin mevcut işyerinde üstlenmiş olduğu işten tatmin derecesi, işini daha iyi yapmasının ve iş performansının temel şartlarından biri olmaktadır.

Araştırmada katılımcıların yardımseverlik puanlarının çok yüksek, vicdanlılık ile centilmenlik ve genel ÖVD puanlarının yüksek, nezaket puanlarının orta; dışsal İT, içsel İT, işin kendisi ve genel İT puanlarının yüksek; işte yeterlilik ve uyum, işi benimseme ve genel İP puanlarının çok yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgular, araştırma yapılan üniversite açısından olumlu olarak değerlendirilebilir. Oysa Milet ve Yanık'ın (2017) sağlık çalışanları ile yaptıkları araştırmada, çalışanların İT orta düzeyde bulunmuştur. Ayrıca cinsiyet, eğitim, unvan gibi demografik özelliklere göre çalışanların İT'nin değiştiği belirlenmiştir. Öte yandan araştırmada ÖVD, İT ve İP genel ve alt faktörleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Yani bir faktörün puanı artarken diğer faktörlerin puanları artmakta, bir faktörün puanı düşerken diğer faktörlerin puanları da düşmektedir. Bu bulguyu, Bateman ve Organ (1983) ve Çelik ve Çıra (2013) araştırmaları desteklemektedir. Tokel'in (2017) araştırmasında ise, idari pozisyonlarda çalışanların ÖVD ile İT arasında olumlu yönde orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Yine Yazıcıoğlu'nun (2010) araştırmasında, hem Türk hem de Kazak öğretmenlerin İT ile performansları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erdoğan ve Sökmen'in (2019) kamu çalışanları üzerinde yaptıkları araştırmalarında, ÖVD'nin, İT üzerinde pozitif, anlamlı bir etkisinin bulunduğu ve ÖVD'nin örgütsel bağlılık ile İT ilişkisinde kısmi aracılık etkisi olduğu belirlenmiştir. Podsakoff ve MacKenzie'nin araştırmalarında yardımseverlik, vicdanlılık, nezaket ile İP arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır (Podsakoff vd., 2000). Katılımcıların işlerinden yüksek düzeyde tatmin olması, oldukça olumlu olarak değerlendirilebilir. Çünkü yüksek düzeyde bir İT, çalışanın işe ve örgüte yönelik tutumlarında olumlu sonuçlara neden olmaktadır. Çelen vd. (2010) ve Eğinli (2009) araştırmalarında da benzer bulgular elde edilmiştir. Çalışanların İT arttığında performansları da artmaktadır, İT azaldıkça da performansları azalmaktadır (Aydemir ve Erdoğan, 2013). Genel olarak literatürde İT ile İP arasında olumlu bir ilişki olduğuna dair çok sayıda araştırma olduğu görülmektedir (Perera vd., 2014; Sani Supriyanto, 2013; Latif vd., 2013; Yazıcıoğlu, 2010; Gül vd., 2008; Ceylan ve Ulutürk,

2006; Janssen ve Van Yperen, 2004). Bu araştırmada da İT ile her iki performans faktörü arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada, katılımcıların ÖVD, İT ve İP puanları açısından bazı demografik değişkenlere göre, gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. ÖVD açısından, 40 ve üzeri yaş grubun vicdanlılık, nezaket ve genel ÖVD'na ilişkin puanlarının 30 yaş altı ve 30-39 yaş gruplarından yüksek olması, çalışanların olgunlaştıka daha hoşgörölü ve sabırlı olması, çalışma arkadaşlarının sahip oldukları haklara saygı göstermesi gibi davranışları daha fazla göstermesine bağlanabilir. Yeşilyurt ve Koçak'ın (2014) araştırmasında da, yaşa göre katılımcıların ÖVD'nın anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Araştırmada, lise ve dengi okul mezunlarının vicdanlılık puanları diğer gruplardan düşük iken nezaket puanları yüksektir. Mesleki deneyimi 11 yıl ve üstü katılımcıların vicdanlılık, nezaket ve genel ÖVD puanları meslek deneyimi daha az olan katılımcılardan fazladır. Bu bulgular, eğitim ve mesleki deneyimin ÖVD açısından önemine işaret etmektedir. Rektörlükte alışanların vicdanlılık puanları Fakültede alışanlardan, Rektörlükte alışanların nezaket puanları Yüksekokulda çalışanlardan düşüktür. Rektörlükte alışanların daha fazla nezaket davranışı gösterdikleri söylenebilir. Öğretim üyelerinin vicdanlılık puanları idari memur ve yardımcı hizmetlilerden yüksektir. Öğretim üyelerinin üniversitenin olumlu imajına katkı sağlayacak faaliyetlere, araştırma ve projelere katılma ile üniversite içinde çıkan çatışmaların çözümlemesine aktif olarak yardımcı olma davranışlarının, idari memur ve yardımcı hizmetlilere göre daha fazla olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, bu bulgunun öğretim üyelerinin her türlü üst kademede yönetici olduklarından bu tür faaliyetlerde aktif rol almalarının doğal bir sonucu olduğu düşünölebilir. Ancak öğretim üyelerinin nezaket puanları idari memurlardan yüksek ve yardımcı hizmetlilerden düşüktür. Ayrıca öğretim üyesi katılımcıların centilmenlik puanları, idari memur ve yardımcı hizmetlilerden düşüktür. Bunlar, özellikle öğretim üyeleri açısından beklenen bulgular değildir. Bu durum öğretim üyelerinin Üniversiteyi yeterince benimsememeleri ile açıklanabilir. Yardımcı hizmetlilerin genelde fiziksel işlerde çalışmalarından ve görev yerlerindeki herkes ile muhatap olma durumlarından dolayı nezaket davranışlarının öğretim üyesi, idari memur ve diğer çalışanlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca idari memurların izin alan arkadaşlarının işlerini yapma ve iş yoğunluğu fazla olan arkadaşına yardım etme eğiliminin öğretim görevlilerine göre daha fazla olduğu görölmektedir. Literatürde alışanlar üzerinde ÖVD ile ilgili farklı çalışmalar yapıldığı belirlenmiştir. Örneğin; ÖVD ile örgütsel bağlılık (Salihoğlu, 2013; Alpkan, Dilek ve Bozlağan, 2005; Taşlıyan vd., 2015; ekmecelioğlu ve Pelenk, 2015; Aslan, 2008), ÖVD ile örgütsel adalet (Poyraz vd., 2009; Yıldız, 2014, ÖVD ile örgütsel iletişim (Demirel vd., 2011) gibi. Bütün bunlar da, ÖVD'nın çalışanlar ve örgütler açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın aksine Yazıcıoğlu'da (2010) İT'nin cinsiyete göre farklılaştığını bulmuştur. Araştırmada, 40 ve üzeri yaş grubunun işin kendisi puanları 30 yaş altı ve 30-39 yaş grubundan yüksektir. Yüksek lisans/doktora/tıpta uzmanlık mezunlarının içsel İT, işin kendisi ve genel İT puanları, diğer gruplardan fazladır. Meslek deneyimi 6-10 yıl olan katılımcıların puanları, meslek deneyimi 11 yıl ve üstü katılımcılardan düşüktür. Bu bulgu bazı araştırmalarla desteklenmektedir (Yazıcıoğlu, 2010; Yeşilyurt ve Koçak, 2014). Araştırmada, Rektörlük alışanlarının içsel İT ve genel İT puanları, Fakülte ve Yüksekokulda çalışanlardan düşüktür. Öğretim üyesi katılımcıların içsel İT puanları, idari memur ve yardımcı hizmetlilerden yüksek, idari memurların işin kendisi puanları öğretim üyesi ve öğretim görevlilerinden düşük, idari memurların genel İT puanları öğretim üyelerinden düşük, öğretim görevlilerinin genel İT puanları ise yöneticilerden yüksektir. Öğretim elemanlarının ilgili faktörler ve genel İT puanları, öğretim elemanı olmayanlardan yüksektir. Bu bulgular, öğretim elemanlarının toplumdaki saygınlık, aldıkları ücret, terfi gibi olanaklarının idari personele göre daha fazla olmasıyla açıklanabilir. Öğretim üyesi ve öğretim görevlilerinin idari memurlara göre işin kendisinden, başkaları için bir şeyler yapabilme olanağı vermesi, sabit bir işe sahip olması olanakları nedeniyle daha fazla tatmin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Yapılan işin toplumda kabul gören bir statüye sahip olması, işte kişisel yeteneklerini ve yaratıcılığını kullanabilme olanağı, işin beklentileri karşılaması, sevdikleri işi yapma gibi sebepler öğretim üyesi ve öğretim görevlilerinin işin kendisinden tatminlerinin yüksek olmasına neden olarak gösterilebilir.

Araştırmada, İP açısından 40 yaş ve üzerinde olan katılımcıların işte yeterlilik ve uyum puanları, 30-39 yaş arasında olan katılımcılardan yüksektir. Yine 40 yaş ve üzerinde olan katılımcıların hem işi benimseme hem de genel İP puanları, 30 yaş altı ve 30-39 yaş katılımcılardan daha fazladır. Yaşı ilerleyen bireylerin insanı ilişkilere verdikleri önem de artmaktadır. Deneyimi de yüksek olan bu çalışanlar işle ilgili konularda işe yeni başlayan çalışanlara da yol gösterici konumundadır. Bu nedenle, birey hem çalışma arkadaşlarına hem de örgüte faydalı olduğunu hissederek işte kendini yeterli hissetmekte ve uyumlu çalışmaktadır. İşi benimseme açısından, bekar katılımcıların puanları evlilerden düşüktür. Bu durum, evli katılımcıların sorumluluk

duygularının daha fazla gelişmiş olmasıyla açıklanabilir. Öte yandan bekarların sorumluluk duygusunun yeterince gelişmediği ve dolayısıyla evlilere göre daha az işlerine odaklanabildikleri şeklinde yorumlanabilir. Diğer değişkenler açısından evliler ve bekarların benzer şekilde davrandığı belirlenmiştir. Katılımcılardan lisans mezunlarının işte yeterlilik ve uyum puanları, lise ve dengi okul mezunları ile yüksek lisans ve üstü mezunlarından düşüktür. Yüksek lisans ve üstü mezunu katılımcıların işi benimseme puanları, ön lisans ve lisans mezunlarından yüksektir. Mesleki deneyimi 1 yıldan az ile 11 yıl ve üstü katılımcıların işi benimseme ve genel İP puanları, meslek deneyimi 1-5 yıl ve 6-10 yıl olan katılımcılardan yüksektir. Çalışanların iş hayatının ilk yılında işlerine olan sahiplenmelerinin en fazla olan dönem olduğu söylenebilir. İş benimsemenin mesleki deneyim ilerledikçe azaldığı görülmektedir. Ancak meslekteki çalışma süresi 11 yılı aştığında ise, yükselme imkanlarının artmasıyla beraber işi sahiplenmenin de artış gösterdiği şeklinde belirtilebilir.

Örgütte çalışma süresi 1-5 yıl olan katılımcıların işi benimseme ve genel İP puanları, 11 yıl ve üstü katılımcılardan daha düşüktür. Örgütte geçirilen süre, arkadaşlık ortamı, kendini kuruma ait hissetme gibi durumlar kurumda çalışma süresi arttıkça performansı da olumlu yönde etkilemektedir. Bu da çalışanın işi benimseme duygusunu yükselttiği ve iş arkadaşlarıyla uyum içinde çalıştığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca idari memurların işi benimseme puanları, diğer gruplardan daha düşüktür. İdari memurların genel İP, öğretim görevlilerinden daha düşüktür. Öğretim elemanlarının genel İP ve alt faktör puanları, diğerlerinden daha yüksektir. Bu bulgular, işe karşı isteksizlik, işten ayrılmayı düşünme, izin ve rapor alarak işten uzaklaşma isteğinin olması gibi sonuçlar doğurabileceği, bunun sonucunda da işi sahiplenerek benimseme davranışının oluşmayacağı sonucunu doğurabilir. Bu nedenle geliştirici önlemler alınması gerekir.

Araştırma bulguları, katılımcıların aynı birimde beraber çalıştıkları arkadaşları ve yöneticileri ile uyumlu oldukları, koordinasyon içinde ve etkili iletişimin kullanıldığı bir ortamda çalıştıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, aynı zamanda hem performansı etkilemekte hem de işi sahiplenmeyi sağlamaktadır. Çalışanların ekip arkadaşlarıyla yardımlaşmalarının, işin gereğini yaparken koordineli ve sistemli olarak hareket etmelerinin kuruma faydasının yüksek olacağı söylenebilir. İşin gereğini zamanında ve tam olarak yapmak çalışanın performansının da yükselmesini sağlayacağından yöneticileri tarafından takdir toplayacağı ve bunun sonucunda da işine daha sıkı bağlanarak benimsemesinin artacağı söylenebilir. Ayrıca araştırmada, katılımcıların aldıkları ücretlerden memnun olup olmamalarının performanslarını etkilemediği görülmektedir. Ayrıca ücreti tatminsizlik nedeni olarak görmeyenlerin tatminsizlik nedeni olarak görenlerden işte yeterlilik gösterme, işe uyum sağlama ve işi benimsemelerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle ücret konusunda şikayetlerin giderilmesi ya da azaltılmasıyla ilgili tedbirlerin alınması katılımcıların İP'ni arttırılabilir. Aydemir ve Erdoğan'ın (2013) araştırmasında da, araştırmaya benzer bulgu elde edilmiştir. Ayrıca, işlerin denetlenme biçimi de performansını etkileyebilir. Özellikle hata ve yanlışlardan öğrenme yolu, bu konuda etkili olabilir. Çalışanların işle ilgili sosyal aktivitelerde bulunmaları, işin stresini üzerlerinden atmalarına yardımcı olacak ve iş motivasyonlarını arttırarak İT'ni yükseltecektir. Aynı meslekten, örgütten ya da sektörden olan benzer deneyimleri bulunan bireylerin bir araya gelerek sosyalleşmesi, hem iş hayatının yorgunluğunu ve stresini atmalarına hem de işleriyle ilgili sıkıntılarını paylaşarak ortak akıl geliştirmelerine yardımcı olabilir. Böylece sorunlara yönelik fikirler üretmeye yardımcı olunabileceği, bunun sonucunda da işinde kendini yeterli hisseden, meslektaşlarıyla daha uyumlu çalışan bireylerin varlığı söz konusu olabilir.

Katılımcıların ÖVD, İT ve İP algıları birbirinden bağımsız farklı faktörlerle temsil edilmektedir. Dahası katılımcıların ÖVD, İT ve İP arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Ayrıca belirtilen değişkenler, bazı demografik özelliklere göre farklılık göstermektedir. Araştırma bulguları, H₁ ve H₂ hipotezlerini desteklemekte, H₃, H₄ ve H₅ hipotezlerini kısmen desteklemektedir. Öte yandan, katılımcıların ÖVD faktörlerinden yardımseverlik puanları çok yüksek, vicdanlılık ve centilmenlik puanları yüksek ve nezaket puanları orta düzeyde; İT alt faktörlerinin puanları yüksek düzeyde; İP alt faktörlerinin puanları çok yüksek düzeydedir. Katılımcıların genel ÖVD ve İT puanlarının yüksek, genel İP puanlarının çok yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durum, olumlu olarak değerlendirilebilir. Yapılanma aşaması halen devam eden Üniversitenin ileriki yıllarda hem fiziki hem de insan kaynağı şartlarının çok daha iyi olacağı tahmin edilmektedir. Bu yönde sürekli olarak üniversiteye yeni mekanlar dahil edilmekte ve gerekli elemanlar istihdam edilmektedir. Dolayısıyla gelecek yıllarda bu üniversitede hem çalışanların hem de öğrencilerin ihtiyaçları giderilmiş olarak daha mutlu ve başarılı olacakları tahmin edilmektedir. Hizmet yoğun örgütler başta olmak üzere, örgütlerin çalışanların etkin, verimli ve kaliteli hizmet sunabilmeleri açısından ÖVD'ni önemsemeleri gerekmektedir. Bu tür davranışlar örgütü geliştiren bir davranış biçimi ve çalışanın kişisel

isteğine bağlı olarak gösterdiği davranışlar olduğundan desteklenmeli ve özendirilmelidir. Böylece, diğer çalışanlar da bu davranış biçimini benimser ve örgüte katkıları artar. Dolayısıyla, ilgili konularda teorik ve uygulamalı hizmet içi eğitim programları düzenlenmeli ve bu eğitimlere tüm çalışanların katılımı sağlanmalıdır.

Bu araştırmanın üniversite yöneticilerinin ÖVD, İT ve İP konusunda farkındalığını arttırması ve ilgili konularda pozitif yönlü davranış geliştirme stratejileri belirlemelerine katkı sağlaması beklenmektedir. Özellikle gelecek araştırmalarda her bir değişkenin idari ve akademik çalışanlarla ayrı ayrı daha kapsamlı olarak derinlemesine araştırılması ve birbirine etkisinin incelenerek değerlendirilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Acar, A. Z. (2006). Örgütsel yurttaşlık davranışı: kavramsal gelişimi ile kişisel ve örgütsel etkileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(1), 1-14.
- Akkoç, İ., Çalışkan, A. ve Turunç, Ö. (2012). Örgütlerde gelişim kültürü ve algılanan örgütsel desteğin iş tatmini ve iş performansına etkisi: güvenin aracılık rolü. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 105-135.
- Alanyalı, L. K. (2006). Örgütsel stres kaynaklarının iş tatminine olan etkilerinin tükenmişlik ve dinçlik (coşku) etkileri bağlamında incelenmesi (Uygulamalı Bir Araştırma), Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Tez No. 187319).
- Alpkan, İ., Dilek, A. ve Bozlağan, Ö. (2005). Liderlik tarzlarının güven ve adalet algısı yoluyla örgütsel bağlılık, iş tatmini ve örgütsel vatandaşlık davranışı üzerine etkileri. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 4(1), 44-69.
- Altaş, S. S. ve Çekmecelioglu, H. G. (2007). İş tatmini, örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışının iş performansı üzerindeki etkileri: bir araştırma. *öneri dergisi*, 7(28), 47-57.
- Aslan, Ş. (2008). Örgütsel vatandaşlık davranışı ile örgütsel bağlılık ve mesleğe bağlılık arasındaki ilişkilerin araştırılması. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(2), 163-178.
- Aydemir, P. ve Erdoğan, E. (2013). İş görenlerin ücret tatmini, iş tatmini ve performans algısı. *Kamu-İş Dergisi*, 13(2), 127-153.
- Basım, H.N. ve Şeşen, H. (2006). Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği uyarlama ve karşılaştırma çalışması. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 61(4), 83-101.
- Bateman, T. S. ve Organ, D. W. (1983). Job satisfaction and the good soldier: the relationship between affect and employee "citizenship". *Academy of Management Journal*, 26(4), 587-595.
- Borman, W. ve Motowidlo, S. (1997). Task performance and contextual performance: the meaning for personal selection research. *Human Performance*, 10(2), 99-109.
- Büte, M. (2011). Etik iklim, örgütsel güven ve bireysel performans arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 171-192.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı.13. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 31-37.
- Ceylan, A. ve Ulutürk, Y.H. (2006). Rol belirsizliği, rol çatışması, iş tatmini ve performans arasındaki ilişkiler. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(1), 48-58.
- Çelik, M. ve Çıra, A. (2013). Örgütsel vatandaşlık davranışının iş performansı ve işten ayrılma niyeti üzerine etkisinde aşırı iş yükünün aracılık rolü. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 13(1), 11-20.
- Çelen, Ö., Demir, C., Teke, A., Karadağ, M. ve Abuhanoğlu, H. (2010). Gülhane Askeri Tıp Fakültesi Eğitim Hastanesi'nde görev yapan sağlık teknisyenlerinin/teknikerlerinin iş tatmini düzeyinin incelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 13(2), 143-154.
- Demirel, Y. ve Özçınar, M. F. (2009). Örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerine etkisi: farklı sektörlere yönelik bir araştırma. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1), 129-145.
- Demirel, Y., Seçkin, Z. ve Özçınar, M. F. (2011). Örgütsel iletişim ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 33-48.

- Eğimli, A. T. (2009). Çalışanlarda İş Doyumu: Kamu ve özel sektör çalışanlarının iş doyumuna yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 35-52.
- Erdoğan, F.B. ve Sökmen, A. (2019). Örgütsel bağlılık ile iş tatmini ve işten ayrılma niyeti ilişkisinde örgütsel vatandaşlık davranışının aracılık rolü. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (1), 244-64.
- Gül, H., Oktay, E. ve Gökçe, H. (2008). İş tatmini, stres, örgütsel bağlılık, işten ayrılma niyeti ve performans arasındaki ilişkiler: sağlık sektöründe bir uygulama. *İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Akademik Bakış Dergisi*, (15), 1-11.
- Gürbüz, S. ve Yüksel, M. (2008). Çalışma ortamında duygusal zeka: iş performansı, iş tatmini, örgütsel vatandaşlık davranışı ve bazı demografik özelliklerle ilişkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(2), 174-190.
- Graham, J.W., ve Van Dyne, L. (2006). Gathering information and exercising influence: two forms of civic virtue organizational citizenship behavior. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 18, 89-109.
- Hafeez, U. ve Akbar, W. (2015). Impact of training on employees performance (evidence from pharmaceutical companies in karachi, pakistan). *Business Management and Strategy*, 6(1), 49-64.
- Janssen, O. ve Van Yperen, N.W. (2004). Employees' goal orientations, the quality of leader-member exchange, and the outcomes of job performance and job satisfaction. *Academy of Management Journal*, 47(3), 368-384.
- Karicioğlu, F., Timuroğlu, M. K. ve Çınar, O. (2009). Örgütsel iletişim ve iş tatmini ilişkisi — bir uygulama —. *Yönetim Dergisi*, 63, 59-76.
- Köse, S., Kartal, B. ve Kayalı, N. (2003). Örgütsel vatandaşlık davranışı ve tutuma ilişkin faktörlerle ilişkisi üzerine bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20, 1-19.
- Latif, M.S., Ahmad, M., Qasim, M., Mushtaq, M., Ferdoos, A. ve Naeem, H. (2013). Impact of employee's job satisfaction on organizational performance. *European Journal of Business and Management*, 5(5), 166-171.
- Mert, İ. S. (2010). İş tatmini alt boyutlarının örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisi: yöneticiler üzerine bir araştırma. *Ankara Üniversitesi Savunma Bilimleri Dergisi*, 9(2), 117-143.
- Milet, M. ve Yanık, A. (2017). Hastanelerde iş tatmini ve sağlık çalışanlarına karşı şiddet davranışları algısı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(48), 15-26.
- Okutan, M. ve Tengilimoğlu, D. (2002). İş ortamında stres ve stresle başa çıkma yöntemleri: bir alan uygulaması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(3), 15-42.
- Özyer, K., Orhan, U. ve Dönmez Orhan, D. (2012). Demografik özelliklerin örgütsel vatandaşlık davranışının alt boyutları ile ilişkisi: bankacılık sektöründe bir uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1), 181-204.
- Özdevecioğlu, M. ve Akın, M. (2013). Yöneticilerin örgüt kültürü ve örgütlerarası vatandaşlık davranışları algılamaları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 112-131.
- Perera, G.D.N., Khatibi, A., Navaratna, N. ve Chinna, K. (2014). Job satisfaction and job performance among factory employees in apparel sector. *Asian Journal of Management Sciences & Education*, 3(1), 96-104.
- Podsakoff, P.M., MacKenzie, S.B., Paine J.B. ve Bachrach, D.G. (2000). Organizational citizenship behaviors: a critical review of the theoretical and empirical literature and suggestions for future research. *Journal of Management*, 26(3), 513-563.
- Poyraz, K., Kara, H. ve Çetin, S. A. (2009). Örgütsel adalet algılamalarının örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisine yönelik bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 71-91.
- Salihoğlu, G. H. (2013). Örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki (Çorum ilinde hastane çalışanlarına anket uygulaması). *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 300-310.
- Sani Supriyanto, A. (2013). Role of procedural justice, organizational commitment and job satisfaction on job performance: the mediating effects of organizational citizenship behavior. *International Journal of Business and Management*, 8(15), 57-67.

- Soysal, A. ve Tan, M. (2013). İş tatminini etkileyen faktörlerle ilgili hizmet sektöründe yapılan bir araştırma: kilis ili kamu ve özel banka personeli örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 45-63.
- Shmailan, A. (2016). The relationship between job satisfaction, job performance and employee engagement: an explorative study. *Issues in Business Management and Economics*, 4(1), 1-8.
- Tao, H., Ellenbecker, C. H., Wang, Y. Ve Li, Y. (2015). Examining perception of job satisfaction and intention to leave among ICU nurses in China. *International Journal of Nursing Sciences*, 2, 140-148.
- Taşlıyan, M., Harbalıoğlu, M. ve Hırlak, B. (2015). Personel güçlendirmenin örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi: Akademisyenler üzerine bir araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 313-334.
- Tokel, C.M. (2017). İş tatmini ve örgütsel vatandaşlık davranışı. *Ekonomi, İşletme ve Yönetim Dergisi*, 1(2), 145-157.
- Yazıcıoğlu, İ. (2010). Örgütlerde iş tatmini ve işgören performansı ilişkisi: Türkiye ve Kazakistan karşılaştırması. *Bilig*, 55, 243- 64.
- Yeşilyurt, H. ve Koçak, N. (2014). İş doyumunu ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkinin otel işletmeleri açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 303-324.
- Yıldız, S. (2014). Örgütsel adaletin örgütsel vatandaşlık davranışına etkisinde iş tatmininin aracı rolü. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 14(2), 199-210.

THE RELATIONSHIP BETWEEN ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR, JOB SATISFACTION AND JOB PERFORMANCE

Aysun BOZER, Aygül YANIK

Extended Abstract

Introduction

Organizational citizenship behavior (OCB) is an individual's voluntary behaviors that are beneficial to the aims of the organization other than the formal job description. Job satisfaction (JS) means that an individual is happy with job and job experiences. Job performance (JP) indicates the degree of success of the job. Therefore, these three managerial concepts are important in terms of cooperation and greater contribution of employees to their organizations.

This research was conducted to determine the relationship between organizational citizenship behavior, job satisfaction and job performance levels of university employees and to evaluate these variables in terms of demographic characteristics.

Methodology

The study was carried out on administrative workers and academicians working in Kırklareli University was founded in 2007, Turkey. Kırklareli University, a state university was chosen because it is a university fast-growing and preferred by students and academics in the Thrace region of Turkey. The data were collected with a questionnaire. The questionnaire form was consisted of demographic information form, organizational citizenship behavior, job satisfaction and job performance scales. The research population consisted of administrative staff and academicians working at Kırklareli University. The sample size was determined by simple sampling method. Permission was obtained from the University Rectorate for the research. Then the participants were informed about the purpose of the research and voluntary participation was provided. Individuals who did not want to participate in the study and who were on sick were not included in the research. The questionnaire was applied to 262 workers between 02.05.2015 - 30.07.2015. A total of 254 questionnaires were evaluated, which were filled completely. The research is cross-sectional and descriptive. Analysis of data, SPSS 22.0 for Windows package program was analyzed with 95% confidence. Cronbach's Alpha reliability analysis of the scales was performed. As a result of this analysis; general organizational citizenship behavior scale was $\alpha=0.874$, general job satisfaction scale $\alpha=0.813$ and general job performance was $\alpha=0,868$. The scales were found to be reliable. It was determined that the data was not normally distributed. That is why, Mann Whitney U statistical analysis was used to compare the data between the two groups, and Kruskal Wallis H (post hoc Bonferroni corrected Mann Whitney U) statistical analyzes were used to compare the data between the three groups and more. The probability of error was set to 0.05. The research findings cannot be generalized because the sample is small.

Results

The majority of the participants were in the 30-39 age range, 61.4% were male, 60.6% were married, 63% had 1-5 years of institutional experience and 52% had 1-5 years of professional experience. In addition, 38.2% of the employees were academic staff and 61.8% was administrative staff. On the other hand, it was found to be unsatisfactory from the highest wage (40.9%) and the physical conditions of the workplace (38.2%). It was found participants' general organizational citizenship behavior (3.95 ± 0.49) and general job satisfaction (3.69 ± 0.69) were high and job performance (4.12 ± 0.64) was very high of participants. The results were pleasing. While there was not statistically significant difference in terms of gender, marital status and working time in the institution, organizational citizenship behavior of the participants ($p>0.05$), in terms of age, education, professional experience, institution experience, unit, title and teaching staff a significant difference was found ($p<0.05$). While there was a statistically significant difference in terms of job satisfaction of the participants like organizational citizenship behavior, age, education, professional experience, institution experience, unit, title and teaching staff ($p<0.05$), there was not a significant difference according to other demographic characteristics. ($p>0.05$). There was not statistically significant difference between the groups in terms of job performance in terms of working time of the unit and institution ($p>0.05$) but there was a statistically significant difference between the groups according to gender, age, marital status, education, professional experience, title and teaching staff ($p<0.05$). General

organizational citizenship behaviors of participants aged 40 and over were higher than other groups. The job satisfaction of the academic staff was found to be higher than the others.

Conclusion

Organizational citizenship behavior and job satisfaction of the participants were high and job performance was very high. According to some demographic characteristics, it was found a significant difference between the participants' organizational citizenship behavior, job satisfaction and job performance. As a result, it was determined a positive correlation between the participants' organizational citizenship behavior, job satisfaction and job performance. It is expected to increase awareness of university administrators on organizational citizenship behavior, job satisfaction and job performance and contribute to the development of positive behavioral strategies in these areas of the research. It is recommended to conduct more comprehensive researches on university administrative workers and academicians.

KİTAP İNCELEMELERİ
BOOK REVIEWS

ERIC R. WOLF. (2019). AVRUPA VE TARİHSİZ HALKLAR. (ÇEV.) HAMİT ÇALIŞKAN. İSTANBUL: TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI.

Kitap İncelemesi

Samet ZENGİNOĞLU

Dr., Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

sametzenginoglu@gmail.com | ORCID: 0000-0001-6061-8388

“Avrupa ve Tarihsiz Halklar” adlı eser, Eric Robert Wolf (1923-1999) tarafından ilk kez 1982 yılında yayımlanmış ve 2019 yılında Hamit Çalışkan’ın çevirisi ile dilimize kazandırılmıştır. İçeriği ve hipotezleri itibariyle eseri önemli kılan birçok nüans noktası ve detay söz konusu olmasına karşılık, şüphesiz toplumlara dair bütüncül ve karşılıklı bağlılık ilişkisine dayanan bir süreci öne sürmesi ve bu süreci özgün ve objektif veriler ışığında sunması dikkat çeken hususlar arasında ön plana çıkmaktadır. Eriksen, önsözünde eseri konumlandırırken, kitabın karşılaştırmalı küresel antropoloji araştırması olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, kitapta kültür-kimlik dinamikleri ve iktidarın ekonomik süreçlerle ilgisi de ele alınmaktadır. Dolayısıyla esere sadece antropolojik argümanlar ekseninde bakmamak gerekmektedir. Nitekim Wolf da önsözünde, kitabı antropolog olarak yazdığını, ama tarihten ve sosyal bilimlerden de yararlandığını belirtmektedir.

Kitapta tasvir edilen dünya, statik ve birbirinden ayrılmış bir dünya değildir. Aksine, kültürlerin ve kimliklerin hiçbir zaman sabit olmadığı, dünyanın her yanında yankılanan sistemik değişikliğinin, “bir insanın aynı ırmakta iki kez yıkanamayacağı”nı garantilediği, insanların hayatlarını kazanmak için uğraşırken sürekli bir değişim yaşadıkları dünyadır. Bu dünyayı anlama ve anlamlandırma süreci ve durumu ile ilgili amaç, insan toplumlarını ve kültürlerini, onları zaman ve mekânda, karşılıklı ilişkileriyle ve karşılıklı bağımlılıklarıyla gözümüzde canlandıramadığımız sürece, doğru bir şekilde anlayamayacağımızı göstermek olmuştur. Eserde, özellikle üretim ilişkileri, kapitalizmin yükselişi, yayılması ve krizi noktasında Marx’çı perspektif ve kavramlar esas alınmakta ve kullanılmaktadır. Wolf bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “kitapta Marx’çı kavramları antropolojinin incelediği kuvvet alanlarında bulunan ve onlara tabi olan halkları yerine oturtabilmek için kullanıyorum.” Bu genel çerçevede dâhilinde eser üç ana bölümden ve her bir bölümde dört alt bölüm olmak üzere toplam on iki alt bölümden oluşmaktadır.

“Bağlantılar” başlığını taşıyan birinci bölümde, eserin ana tezi ortaya konulmaktadır. Buna göre, insan dünyasının karşılıklı olarak birbirine bağlı ve çeşitli süreçlerden oluşan bir bütün olduğu ve bu bütünlüğü parçalarına ayıran, ama sonra yeniden bir araya getirmekte başarısız kalan araştırmalar gerçeği tahrif etmektedirler. Wolf’a göre, insanlara okulda ve okul dışında Batı diye adlandırılan bir varlığın bulunduğu ve bu Batı’yı diğer toplum ve uygarlıklardan bağımsız, hatta onlar karşısında konumlanan bir toplum ve uygarlık olarak düşünebileceğimiz öğretilmiştir. Onlar karşısında konumlanan Batı, aynı zamanda merkeze kendini alarak, diğer halkları, toplulukları, kitleleri topyekûn ele almış, onların “ne”liği konusu üzerinde çokça durmamış ve “öteki”ne karşı deyim yerindeyse tanımadan tanımlama (barbar, ilkel vb.) inşası içerisinde olmuştur. Bu noktada, “modernleşme kuramı” modern addedilen toplumlara övgüler yağdırmanın ve bu başarıyı henüz kazanmamış olanlara eleştirel bir gözle bakmanın aracı haline gelmiştir. Nitekim “gelenek”, durağanlık ve gelişmemişlikle eş tutulmuş ve geleneksel denilen toplumların kendilerine ait önemli bir tarihleri olmadığı öne sürülmüştür. Oysa tarihleri olmadığı öne sürülen ya da tarihleri inkâr edilen halklar ile tarihin kendilerine ait olduğunu düşünenler/ileri sürenler aynı tarihi bağlam içerisinde yer almakta ve aynı tarihsel güzergâhın, yolun müşterek yolcuları olarak ortaya çıkmaktadırlar. Aynı tarihi bağlamı ve müşterek yolculuğu belirgin bir biçimde ortaya koymak adına Wolf, 1400 yılında hayali bir seyyahı yola çıkararak bilinen dünyanın fotoğrafını çekmeye başlamaktadır. Bu fotoğraf, siyasi coğrafyadan göç süreçlerine, üretim ilişkilerinden ekonomiye, politik yapıdan sosyo-kültürel öğelere değin birçok detayı ihtiva etmektedir. Seyyahın güzergâhı Yakın Doğu’yu, Güney ve Doğu Asya’yı ve Yeni Dünya’yı kapsamaktadır. Bu kapsam göz önünde bulundurulduğu vakit, 1400 yılında dünyanın her yerinde halkların birbirleriyle ilişki içinde oldukları gözler önüne serilmektedir. Bununla birlikte, bu güzergâh planında neden Avrupa’nın yer almadığı sorusuna karşılık olarak şu cevap verilmektedir: “seyyahımızın seyahatine eşlik

ederken onu, o sıralarda büyük denizaşırı yayılmasına yeni başlamak üzere olan Avrupa'ya götürmedik. Avrupa uzun süre dünya işlerinde pek önemli bir yer işgal etmedi." Bu tespitin bir yok sayma ya da görmezden gelme olarak anlaşılması, yanlış teşhis ve tespitlerin gündeme gelmesine sebebiyet verebilecektir. Bu nedenle, burada Avrupa'nın birçok alanda ve anlamda hızlı ve yoğun bir biçimde egemen olması sonucunda özel olarak ele alınmış olduğu eklenmelidir. Yine bu bölümde Wolf, hususen üretim tarzlarına ayrı bir başlık açmaktadır. Bu başlıkta Marx'çı üretim kavramı ve yaklaşımı kullanılmakta ve analizler bu yönde inşa edilmektedir. İnşa süreci, üç üretim tarzı ile gerçekleştirilmektedir: kapitalist, haraca dayalı ve akraba düzenli üretim tarzları. Bu üretim tarzları insanların hayatının yönetildiği koşullara biçim veren belli stratejik ilişkilerin anlaşılmasını sağlayan yapılar olarak sunulmuşlardır. Bu üç üretim tarzı, dünyaya yayılan Avrupalılar ile yerküredeki diğer insanlar arasında kurulan önemli bağlantıların düşünülmesini ve bu bağlantıların sonuçlarının kavranabilmesini sağlayacak araçlar olarak nitelendirilmiştir. Bu bölümün son kısmında, yayılmanın öncesindeki Avrupa'nın genel görünümü ortaya konulmaktadır. 800 yılında dünyaya bakan bir gözlemcinin Avrupa yarımadasına pek dikkat etmeyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü Roma yıkılmıştır ve yerini bir merkezi güç dolduramamıştır ve siyasi ve ekonomik ağırlık doğuya doğru kaymıştır. Ancak 1400 yılına gelindiğinde çok farklı bir Avrupa ile karşılaşmaktadır. Pek çok küçük prenslik, zaman içinde daha az sayıda ama etkili devletler halinde birleşmişlerdir ve hatta denizaşırı hamleler yakındır. Önemli olan soru ise şudur: aradan geçen zamanda ne olmuştur? Bu soruya binaen üç yanıt ortaya konulmaktadır. Birincisi, uzak mesafeli ticarete değişiklikler olmuş ve bu da Avrupa'yı, Asya'ya bağımlı bir sınır bölgesi olmaktan çıkarıp ticari açıdan gelişen, önemli bir bölge haline getirmiştir. İkincisi, 800 yılında var olan çok sayıdaki küçük ve dağınık haraççı prenslik, siyasi ve askeri açıdan birleşerek krallıklar oluşturmuşlardır. Son olarak, bu devletlerden bazılarının hem savaşçı hükümdarları hem de tüccar sınıfları, birleşerek, yerleşilmemiş yeni bölgeler arama amaç ve süreci içerisinde olmuşlardır. Bu üç sürecin nasıl geliştiği bölümün son bağlamı içerisinde ele alınmıştır.

"Zenginlik Arayışı" başlığını taşıyan ikinci bölüm, Avrupa'nın 1415 yılındaki denizaşırı yayılması ile başlamaktadır. Bu başlangıç, bambaşka bir Avrupa'nın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öyle ki, iki yüzyıldan az bir süre içerisinde Avrupa'nın güçlü devletleri, ticari faaliyetlerini bütün kıtalara yaymışlar ve dünyanın tamamını bir savaş alanına çevirmişlerdir. Aynı zamanda, Amerikan gümüşü, kürk ve köle ticareti ve Asya baharatlarına ulaşma çabası, insanları yeni ve beklenmedik bağımlılıklar içine sokmuş ve hayatlarında çok büyük değişikliklere yol açmıştır. Bu bölüm, büyük oranda ifade edilen değişiklikleri içermektedir. Özellikle İberyalıların Yeni Dünya'daki altın ve gümüşe yönelik arayış ve politikaları bu noktada dikkat çekmektedir. Kısa bir misal vermek gerekirse, 1503-1660 yılları arasında Sevilla'ya gönderilen ve Avrupa'nın altın rezervini beşte bir oranında artıran 185.000 kilo altının çoğu buradan temin edilmiştir. Gümüş konusunda da İspanya'nın gümüş akışını kendisine yönlendirmek amacının söz konusu olduğu görülmektedir. Nitekim verilen örneğe benzer bir biçimde, 1503-1660 yılları arasında Amerika'dan Sevilla'ya nakledilen 3,5 milyon kilo civarındaki gümüş, Avrupa'nın gümüş rezervini üç kat artırmıştır. Gümüş, İspanyol Amerika'sının ana ihraç kalemi olmuştur. Ayrıca boyarmaddeler ve kakao da belli bir derece önem kazanmıştır. Bu ticaretin yanı sıra, kürk ticareti de bu bölümün bir diğer yönünü oluşturmaktadır. 16. yüzyılın sonlarına kadar İberya donanmaları Atlantik'te egemen hale gelmişler ve diğer Avrupa devletlerinin Kuzey Amerika'ya yayılmasını engellemişlerdir. Ancak İberya'nın gücü azaldıkça Kuzey Avrupalılar hızla kıyılara yerleşmeye başlamış ve bununla birlikte Kuzey Amerika kürk ticareti ortaya çıkmıştır. Başlangıçta altın ve gümüşe nazaran kürk, Avrupa (ticareti) için öncelik ifade eden bir konumda değilken, sonrasında kürk arayışı Kuzey Amerika'nın yerli halkları ve onların yaşam biçimleri üzerinde çok derin bir etki bırakarak Avrupa'nın ticari genişleme tarihinin en etkileyici öykülerinden birini oluşturmuştur. Bu kısımda bu öykünün temel süreçleri ve aktörleri yer almaktadır. Aktörler nazarında Abenakiler, Huronlar, İrokualar gibi aktörlere de yer verilmekte ve aynı zamanda bu sürecin ticari boyutu da ortaya konulmaktadır. Altın, gümüş ve kürk ticaretinin ardından Wolf, köle ticaretine odaklanmaktadır. Bu üç ticari boyut şu şekilde tespit edilmektedir: "Güney Amerika'da zenginlik arayışının merkezinde altın ve gümüş vardı. Kuzey Amerika'da aranan şeyse, yerli Mikmeklerin dediği gibi, Avrupalıların "sevgili"si kunduzdu. Afrika'da ise ana meta "siyah fildişi", yani çoğunluğu Amerika kıtalarında satılacak olan insanlardı." 18. yüzyıl köleciliğin altın çağı olmuştur: 1701-1810 arasına 6 milyondan fazla insan zorla Afrika'dan nakledilmiştir. Bu bağlamda özellikle iki soruya dikkat çekmek olanaklıdır. Birincisi, neden Afrika Batı Yarıküre'nin ana köle kaynağı olmuştur? İkincisi ise hangi yollarla insanlar köleleştirilmişlerdir ve hangi mekanizmalar ve hatta hangi güzergâhlar kullanılmıştır? Bu soruya bu noktada çeşitli yanıtlar aranmaktadır. Bu bölümü ana hatları ile Wolf şu şekilde sonlandırmaktadır: "Avrupa'nın gelişmesinde ve yayılmasında Afrika'nın oynadığı rolü anlamadan, Avrupa'yı anlamak da mümkün değildir." Ardından Doğu'daki ticaret ve

fethe dikkat çekilmektedir. Avrupalı kâşif ve tüccarların Amerika ve Afrika'ya yaptıkları yolculukların sınırsız zenginliğin hayali kaynağı olan Asya'ya gidiş yolları ararken doğduğunun altı çizilmektedir. Genel görünümü tespit etmek amacıyla Güney Asya'da İslamiyet, Asya'daki Portekizliler, Flemenkler, Hindistan'daki İngilizler ve Pasifik'teki ticaret bu bölüm bağlamında değerlendirilmektedir.

“Kapitalizm” başlığını taşıyan üçüncü bölümde, küresel bir içerik kazanan ticaret ağlarından ve merkantil egemenlikten kapitalist üretim tarzına geçişteki faktörlerden söz edilmektedir. Kapitalist üretim tarzına geçişteki ana faktör, 18. yüzyıl İngiltere'sinin tekstil endüstrisidir. Wolf, İngiltere'nin dönüşümü bağlamında “neden, nasıl ve niçin İngiltere?” sorusunu da sormakta, ancak bu soruya kapsamlı bir cevap verebilmenin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bu başlık altında yeni girişimcilerden makineleşmeye de ayrı birer bağlam açılmaktadır. Sonrasında da bu tekstil endüstrisi için tedarik bölgeleri değerlendirilmektedir. Güneyden Mısır'a uzanan bu bölge ile birlikte ayrıca İngiltere'nin göz ardı edilemez etkisi ile Hindistan tekstil endüstrisi de irdelenmektedir. Tekstil endüstrisinin kapitalizmin himayesinde makineleşmesinden sonra İngiltere, kapitalist üretim tarzının yükselişi yönünde “gerçek devrimci yola” girmiştir. Ayrıca 19. yüzyılda İngiltere'den yayılan kapitalizm, bütün dünyada egemenliğini kurmuştur. Bu noktada Wolf, kapitalizmin bitmez tükenmez bir şekilde kendi sınırlarının ötesine ilerleme eğiliminin kaynağının ne olduğunu sormakta ve yanıtını Marx aracılığıyla vermektedir: sonu gelmeyen sermaye birikimi ile teknolojiye yapılan yatırımlar sayesinde durmaksızın yükselen verimlilik düzeylerinin bir araya gelmesi tuhaf ve çelişkili sonuçlar doğurur. Kapitalist üretim sırasında sermaye iki öge satın alır: üretim araçları ve emek gücü. Bu perspektifle birlikte, kapitalizmin yayılmasının farklı yansımaları da söz konusu olmuştur. Bu durumun belirgin örneklerinden birisini kapitalist üretim tarzında görülen farklılaşmada müşahade etmek olanaklıdır. Zira kapitalizm, politik anlamda birbirinden bağımsız ve farklı devletler tarafından yayılmıştır. Tabii ki bu yayılma süreci ile birlikte hammaddeye olan ihtiyaç da yeni bir boyut kazanmıştır. Bu boyut “metanın hareketi” olarak ifade edilmektedir. Kapitalist üretimin hamlesi sonucunda hammadde ve gıda ürünlerine olan talep artmış ve tamamı tek bir hammadde, gıda ürünü veya uyarıcı üretiminde uzmanlaşan bölgeler ortaya çıkmıştır. Kapitalizmin yükselişini kesintisiz bir ilerleme şeklinde değerlendirmemek gerekmektedir. Nitekim 19. yüzyıl aynı zamanda krizlerin de yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu bölümde, 19. yüzyılda dikkat çeken bir diğer gelişme ise 1807 yılında Britanya'da köleliğin yasaklanmasıdır. Bu yasağın nedeni ya da nedenleri açısından yanıtlar kolaylıkla belirlenemese de köle ticaretinden sağlanan kazancın düştüğü bilinen bir gerçektir. Metanın hareketi ile birlikte meta üretimi ve gelişimi ve bu sürecin halklar üzerindeki etkisi bu bölümün ele alınan bir diğer hususunu teşkil etmektedir. Buğday, pirinç, et, muz, kauçuk, palm yağı, şeker, kahve, kakao, afyon irdelenen ürünlerdir. Üçüncü bölümün son kısmında ise yeni emekçiler konusu yer almaktadır. Burada Wolf, esere ismini veren tarihsiz halklar konusuna atıf yapmaktadır. Sosyolojiyi temelde bir “töre” bilimi olarak tanımlayan sosyal bilimciler için, bu yeni ortaya çıkmakta olan “kitleler”, köksüzlük ve kuralsızlık anlamına gelmiştir. Fakat “tarihsiz halklar”ın yerkürenin çeşitli kıtalarındaki yolunun, Avrupa'nın yayılmasında ve kapitalist üretim tarzının yarattığı daha büyük kümede birleştiği göz ardı edilmektedir/görmezden gelinmektedir. Bununla birlikte özellikle işçi sınıfları terimleri de 19. yüzyılın başlangıcından itibaren bu dönüşümde dikkat çeken bir diğer husustur. İşçi sınıfı kendi bağlamı çerçevesinde kentleşme gibi yeni olguları da beraberinde getirmiştir ve aynı zamanda artan talep üzerine işgücü hareketliliği de söz konusu olmuştur. 1800-1914 yılları arasında tahmini olarak 50 milyon insanın Avrupa'yı kalıcı olarak terk etmiştir. Son olarak, Wolf ele alınan hususları da ihmal etmeden etnik kutuplaşma konusuna dikkat çekmektedir. Zira kapitalizm tarafından dünyanın her tarafında inşa edilen sanayi ve plantasyon komplekslerinin en büyük özelliği, farklı sosyal ve kültürel kökenlere sahip grupları yan yana getirmesi olmuştur. İşçi gruplarını birbirinden ayırma işlevi gören etnik köken ve ırk farklılıklarının tamamını kapitalizm inşa etmemiştir. Lakin bu farklılıklara fiili değerlerini kazandırmak kapitalizmin işçi seferber etme sürecidir.

Bu bölümlerin ardından sonuç bölümünde, kitabın amacı ve metodu vurgulanmaktadır. Eser, dünyaya kendi kendine yeten toplumlar ve kültürler toplamı olarak bakmak yerine bir tüm, bir bütünlük, bir sistem olarak bakılması gerektiğini öne sürmektedir. Dolayısıyla artık toplumları soyut ve kendi kendini sürdüren sistemler olarak düşünmenin mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Nihai aşamada ise tarihte ayrıcalıklı bir yeri olduğunu ileri süren halklar ile tarihleri inkâr edilen halklar aynı şartlar altında, ortak bir kaderde buluşmaktadırlar.

GORSHKOV, M. K., KRUMM, R., TİHONOVA, N.E. (ED.). (2013). O CHYOM MECHTAYUT ROSSİYANE: IDEAL I REAL'NOST' (RUSYALILAR NEYİN HAYALİNİ KURMAKTADIR: İDEAL VE GERÇEKLİK). MOSKVA: IZDATEL'STVO "VES' MİR".

Kitap İncelemesi

Sevim HACIOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

hacioglu.sevim@klu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1386-8437

1990'lar eski SSCB üyesi devletleri için siyasi, iktisadi, askeri, sosyal, kültürel vd. alanlarda büyük kırılmanın yaşandığı yıllardı. Bunun beraberinde başlayan buhran, toplumsal düzeyde derin bir hayal kırıklığı eşliğinde tecrübe edildi. Tek başına kaldığı hissiyle karşı karşıya kalan bireyi ayakta kalma mücadelesi bekliyordu. Bireysel ve toplumsal bağlamdaki güvensizlik ve depresyonun had safhaya ulaştığı ilk on yılın ardından 2000'li yıllarda Rusya Federasyonu umut tazelemeye başladı.

Çetin zamanların güçlüklerini atlatan bireyler şimdi hangi hayat koşullarına sahipti? Yaşadıkları toplumu, ülkeyi ve düzeni nasıl algılamaktaydı? 2010'lar itibariyle neyi arzu ve umut etmekteydi? Bu sorulara yanıt bulmak üzere Rus Bilimler Akademisi Sosyoloji Enstitüsü Mart-Nisan 2012 döneminde Federasyon çapında "Rus hayali: nedir ve gerçekleştirilebilir mi?" konulu bir saha araştırması yaparak sonuçlarını, 2013 yılında "Rusyalılar Neyin Hayalini Kurmaktadır: İdeal ve Gerçeklik" kitabında neşretmiştir.

Eserde 2012 yılının anlığı olan verilerin, 1990'ların ikinci yarısı ve 2000'lerin başlarına ait istatistiklerle kıyaslanmış olması, 20 küsur yıllık değişimi anlamaya ve uzun vadeli değerlendirme yapmaya yardımcıdır.

Kitapta yazarlarca kullanılan "Rus hayali" ile bunun eşanlamlısı olarak yer verildiği belirtilen "Rusyalıların hayali" tabirleri "Amerikan rüyası" ile "Avrupa ideali" kavramlarıyla kıyas amacını taşımaktadır. Araştırma sonuçları, Rusya vatandaşlarının arzu ve hayallerini, yaşadıkları ülkedeki reel durumu değerlendirerek; tecrübeleri, temel yaşam koşulları ve somut gereksinimlerinden yola çıkarak belirledikleri ve kendileri ya da toplumları adına Amerikan rüyasını andıracak mucizevi değişimler beklentisinde olmadıklarını göstermiştir. Dolayısıyla kitabın odağına Federasyon nüfusunun hayalleri yerleştirilmiş ise de içeriği, 2012 itibariyle Rusyalıların iktisadi ve sosyo-psikolojik durumları ile mevcut hayat standartlarından neşet eden ümit ve taleplerini aktarmaktadır.

Eserdeki tanımlamaya göre "Amerikan hayali" iktisadi büyümeyi, bireysel zenginlik ve özgürlüğü ifade ederken "Avrupa hayali" ya da "Avrupa ideali" bireyler arası olumlu münasebetlere dayalı dayanışmacı toplum modelini anlatır. Araştırma sonuçlarından hareketle yazarlar, Federasyon vatandaşlarının her iki idealden farklı anlayışlara yöneldiklerini değerlendirmiştir. Saptamalarına göre hâlihazırda Rusyalılar, Avrupalılara nazaran daha bireycidir; aileleri, yakın arkadaşları ve bazen iş arkadaşlarının da dâhil olduğu küçük kişisel dünyalarında, kapalı bir yaşam sürmekte; sosyal dayanışmacılıktan uzaklar, hatta ikamet ettikleri yerleşim birimlerine güçlü aidiyet hissetmemekte ve aynı gelir grubunda buldukları kişilerle "sınıfsal dayanışma" sergilememektedir. Öte yandan Rusya vatandaşlarının özgürlük anlayışı onları Amerikalılar, Almanlar ve Fransızlardan ayırmaktadır; sonuçlara göre Rusyalılar için özgürlük, belirli hakların gerçekleştirilmesiyle değil, kendi kendinin efendisi olmakla ilintilidir (s. 45-48).

Yirmi yıl zarfında ülkede varlıklı-yoksul farkının belirginleşmesine, kültürel başkalaşmaya ve manevi değerlerin altüst olmasına rağmen sonuçlar, Rusyalıların hayal kurmaya (umut etmeye, hayata tutunmaya) devam ettiğini göstermiştir. Yazarların ifadesiyle hayal etmek, onlar için hayatlarının doğal ve neredeyse olmazsa olmaz parçası olarak kalmıştır. Bu bağlamda katılımcıların yalnızca %5'i hayalci insanlardan olmadıklarını; %8'i ise evvelce hayalleri olduğunu fakat artık bunlarsız yaşadıklarını söylemiştir. Soruları yanıtlayanların %9'u hiçbir hayali olmayan bireylerdir, bunların ¾'ü yoksul ve düşük gelirlidir ve ½'si fiziksel emek gerektiren işlerde çalışmaktadır. Öte yandan aynı kesimde olup hayal kurmaksızın hayatlarında başarıyı yakalayan kişiler de vardır.

Katılımcıların %27'si daha ziyade çocukluk ve gençlik yıllarında hayal kurmuş olduklarını belirttiği halde yazarların ifadesiyle, "genç nesle mensup *pragmatist*" katılımcılar, gerçekler dünyasında yaşamayı yeğlemek gerektiğini; 35 yaş üstü katılımcılar ise hayal etmeden yaşamının tatsız olacağını dile getirmiştir. Özelde gençlerdeki gerçekçiliğin, yeterli kariyer olanaklarına erişemeyip hayallerini gerçekleştirme imkânı bulamayacaklarını sezmeleriyle ilintili olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda çalışmada hayal kurmanın (gelecek planları yapmanın), nispeten genç yaşların eğilimi olarak kaldığı fakat bugün, Rusya'nın genç nesli bağlamında bir norm olmaktan çıktığı tespit edilmiştir.

Katılımcılardan üç seçenek işaret etmelerinin istendiği sorulara verilen yanıtlardan hareketle Rusyalıların, %40 oranıyla birinci sıradaki hayal ya da arzularının "yeterli hayat koşullarına sahip olmak, kuruş saymadan rahatlıkla para harcayabilmek" olduğu belirlenmiştir. %33 oranıyla ikinci sırada "sağlığı yerinde olmak" seçeneğine rağbet edilmiştir. Ardından sırasıyla %33 oranıyla "daha adil ve sağduyulu bir toplumda yaşamak"; %23 oranıyla "iyi evlat sahibi olmak"; %21 oranıyla "kendi dairesi, evini edinmek"; %18 oranıyla "renkli bir hayatının olması, kendini gerçekleştirmek"; %17 oranıyla "iyi bir aileye sahip olmak"; %15 oranıyla "kendi işini kurmak"; %12 oranıyla "iyi bir eğitim (uzmanlık) almak"; %11 oranıyla "topluma faydalı olmak, Rusya'nın gelişmesine katkıda bulunmak"; %7 oranıyla "iyi bir işte çalışmak"; %6 oranıyla "gerçek aşkı bulmak"; %4 oranıyla "saygın ve tanınmış bir kişi haline gelmek"; %1 oranıyla "oldukça güzel ve çekici birine dönüşmek" tercihleri beyan edilmiştir.

Araştırma sonuçları, toplum arasında konuşulanların aksine, Rusya'nın kalifiye orta sınıf vatandaşlarından yurt dışına iltica ile yerleşenler oranının düşük olduğunu göstermiştir. Ancak yazarlar yakın gelecekte bu eğilimin 10 kat artması ve uzun vadede çalışabilir yaştaki nüfustan yaklaşık 2,5 milyon kişinin ülkeden ayrılması olasılığına işaret etmiştir.

Katılımcılar arasında 1- bireyci dünya görüşü ve 2- kolektivist değerler yanlısı olan iki grubu ayırtıran yazarlar, bu iki karşıt yaklaşımı, bir yandan Rus toplumunun 1990'lar tecrübesi diğer yandan vatandaşların son 20 yılda tecrübe ettiği manevi değişimle izaha çalışmıştır. Bu çerçevede bireycilik yanlıları "sosyal anarşistler" olarak adlandırılmakla, anlayışlarına olumsuzluk atfedilmiş; devlet ve toplum için özveride bulunmaya istekli katılımcılar ise "sosyal diğerkâmlar" olarak nitelenmekle yaklaşımları olumlu addedilmiştir. Araştırmacıların tespitiyle söz konusu gruplardan birincisini, %70'i en fazla meslek lisesi mezunu ve çoğu vasıflı işçi statüsünde çalışan; ikinci grubu ise üniversite mezunu olmayı gerektiren işlerde istihdam edilen, son 3 yılda %45'inin maddi durumu iyileşen ve hayal kurma imkânı olan kişiler oluşturmuştur. Her iki gruptan katılımcıların %48'inin diledikleri gibi yaşamayı yeğledikleri, %52'sinin ise devlete ve kamuya faydalı olmayı arzu ettikleri saptanmıştır (s. 25-27).

Çalışmada aşağıdaki düşünceleri olumlu karşılama oranı araştırılmış ve sonuçlar, ikinci grup katılımcılarının (sosyal diğerkâmların) yanıtlarıyla şekillenen öncelikler sıralamasıyla nakledilmiştir: "Ülkenin doğal zenginlikleri topluma veya onu temsil eden kurum olarak devlete ait olmalıdır": 1. grup - %83; 2. grup - %92. "Rekabet iyidir. Bireyleri azimle çalışmaya, yeni fikirler bulmaya yöneltiyor": 1. grup - %74; 2. grup - %79. "Hayatın tüm alanlarında devletin rolü pekiştirilmelidir, büyük şirketler ve stratejik önemdeki branşlar kamulaştırılmalıdır": 1. grup - %66; 2. grup - %76. "Özgürlük olmadan, insan hayatının anlamı kalmamaktadır": 1. grup - %59; 2. grup - %74. "Ömrün büyük kısmı ancak ilgi çekici bir mesleğe vakfedilebilir": 1. grup - %44; 2. grup - %71. "Rusya kuvvetli bir ordusu bulunan büyük bir devlet olmalıdır ve dünyadaki tüm uluslararası siyasi süreçlere etki etmelidir": 1. grup - %61; 2. grup - %71. "Birey, menfaat ve haklarını korumak için mücadele etmelidir": 1. grup - %57; 2. grup - %66. "Sosyal eşitliğin mevcut olduğu bir toplumda yaşamayı isterdik": 1. grup - %59; 2. grup - %66. "Her insanın yetenek ve becerilerini sergileyebileceği fırsat eşitliği, gelir ve hayat standardı eşitliğine nazaran daha önemlidir": 1. grup - %55; 2. grup - %63.

Güçlü bir sosyal devlete ve yetim, evsiz, emekli vd. korunmaya muhtaç bireylerin himaye edilmesine özlemi yansıtan bazı yanıtlara rağmen araştırmada, Rus vatandaşlarının eski Sovyetler dönemine nostalji duymadıkları saptanmıştır (s. 13-34).

Yazarlar, hayat standardı ve tüketim biçimi bakımından Federasyon nüfusunun, tüketim toplumu görünümünü sergilediğini belirtmiştir. Öte yandan sonuçlara göre Rusyalıların yaklaşık %40'ı, yeterli gelire sahip olmayı arzu etmektedir. Bu dileği, her yaş grubundan katılımcılar ayrıca, son zamanlarda hayat standardı yükselen kişiler de paylaşmaktadır. Moskova ile St. Petersburg gibi büyük şehirlerde yaşayanlar bu isteği nispeten düşük oranda dile getirmiştir. Hayat standardı bağlamında Rusyalılar, ikinci sırada,

kendileri ve yakınları için sağlıklı olmayı dilemektedir. Katılımcıların %33'ü maddi refahı özgürlükten daha önemli addedmektedir.

Bu çerçevede gıda ihtiyaçlarını karşılayabilme konusunda katılımcıların %52'si tatmin edici, %45'i iyi durumda olduklarını beyan etmiştir. %61'i giyim olanaklarını tatmin edici, %33'ü iyi nitelemiştir. Katılımcıların %57'si sağlık durumlarının tatmin edici, %35'i iyi olduğunu söylemiştir. Maddi güvence bakımından %64 oranında tatmin edici, %21 iyi, %15 oranında kötü olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların %58'i yaşam koşullarını genel olarak "tatmin edici", %38'i "iyi", %3'ü "kötü" olarak nitelemiştir.

2012 yılı itibarıyla Federasyon nüfusunun %35'i oturdukları konut koşullarını iyi, %13'ü ise kötü bulmaktadır. Nüfusun %83'ü kendi evi ya da dairesine sahiptir. Her 5 kişiden 1'i kendi konutuna sahip olmayı dilemektedir. Bu daha ziyade kirada, lojmanda veya ortak konutlarda ikamet edenler için geçerlidir.

Katılımcıların %72'si kişisel bilgisayara (2003 için bu oran %22'dir), %81'i cep telefonu (2003'te %25) ve %80-98 oranlarında buzdolabı, fırın, mikrodalga fırın, çamaşır makinesi, televizyon, mobilya takımına sahiptir. 2019'da dijital televizyon yayıncılığına başlanan ülkede 2012 yılı için uydu televizyon anteni kullanımı %18 oranında yaygındır.

Parasal durum bakımından 2012'de verilen yanıtlar şu tabloyu oluşturmuştur (parantez içindeki yüzdeler 2003 yılına aittir): Katılımcıların %30'u (%4) tamamı henüz ödenmemiş banka kredileri kullanmıştır; %22'si (%18) uzun vadeli olmayan birikime sahiptir; %15'inin (%19) birikmiş küçük borçları var; %11'i (%6) bir yıldan fazla süreyle rahat edebilecek birikime sahip; %5'inin (%14) iki aydan fazla ödenmeyip birikmiş kira borcu var; %3'ünün (%2) tamamı ödenmemiş işyeri kredisi borcu bulunmaktadır; %2'si (%2) özel şahıslara büyük miktarda para borçlanmış durumdadır.

Katılımcılar, 2003-2012 yılları arasında şu hedeflere ulaşabildiklerini belirtmiştir (parantez içindeki oran 2003 yılına aittir): %30'u (%27) maddi durumunu iyileştirebilmiştir; %22'si (%16) konut koşullarını iyileştirmiştir; %20'si (%18) yüksek meblağ gerektiren yatırımlar yapabilmıştır; %17'si (%25) eğitim veya uzmanlık seviyesini yükseltebilmiştir; %15'i (%21) işinde terfi almış ya da daha iyi bir iş bulmuştur; %13'ü (%5) yurt dışına seyahat edebilmiştir; %3'ü (%5) kendi işini kurabilmiştir. Katılımcılardan %36'sı (%41) yukarıda belirtilen hedeflerin hiçbirine ulaşamadığını beyan etmiştir.

2009-2012 yılları arasında Federasyon vatandaşlarından %54'ü ücretli tedavi hizmeti; %28'i çocuklar için ücretli eğitim hizmetleri; %21'i yetişkinler için ücretli eğitim olanaklarından faydalanmıştır; %16'sında aile üyelerinden biri ücretli yurt dışı turistik ya da eğitim gezisine katılmış; %15'i çocuklar için, %12'si de yetişkinler ücretli rehabilitasyon hizmeti almıştır. Araştırmaya katılanların %27'si ilgili dönemde yukarıda anılan ücretli hizmetlerden hiçbirinden istifade etmemiştir.

Netice olarak katılımcılardan %35'i başkalarından daha kötü olmayan bir hayat standardına ulaşmış olduklarını belirtmiş, %51'i bunu henüz elde edemediklerini fakat edebileceklerini düşündüklerini söylemiştir. %11'i arzu ettikleri halde böyle bir hayat standardına zor ulaşacakları fikrindedir. %3'ünün ise böyle bir hedefi yoktur.

Ağırlıklı olarak 55 yaş altı grubuna dahil katılımcıların yanıtlarından hareketle araştırmacılar, maddi imkânlar bağlamında beş kesimin ayırt edildiğini belirtmiştir: 1- Yoksullar nüfusun %6'sını; 2- Muhtaç durumdakiler %26'sını; 3- Düşük gelirli %23'ünü; 4- Orta gelirli %32'sini ve 5- Yüksek gelir sahibi olanlar %13'ünü oluşturmaktadır (s. 188-214).

Araştırma sonuçları katılımcıların adil toplum düzeni özlemini duyduklarını göstermiştir. Bu çerçevede sosyal adalet, tüm yurttaşların eşit haklardan faydalanması, güçlü ve vatandaşlarıyla ilgilenen bir devletin varlığı talepleri; demokrasi ve ifade özgürlüğü, Rusya'nın yeniden büyük bir ülke olması ve toplumsal istikrarın sağlanması taleplerini önelemiştir. Sosyal adalet isteği 16-25 yaş grubunca %40 oranında, 45-55 yaşlarındaki katılımcılarda %51 oranında dile getirilmiş olup bunda gelir durumuna bağlı farklılık gözlenmemiştir.

Eserde sosyal eşitliğin bulunduğu toplum modeli, bireysel özgürlüğün bulunduğu toplum modeliyle karşılaştırılmıştır. Bu doğrultuda elde edilen verilere göre 1998 yılında sosyal eşitliğin bulunduğu toplum talebi %67 iken 2012'de %63 olup 14 yıllık süreçte %63-68 arası oranlarında devamlılık arz etmiştir. Bireysel özgürlüğün bulunduğu toplum talebi ise 1998'de %33 ve 2012'de %37 oranında dile getirilerek 14 yılda %32-37 düzeyinde kalmıştır.

Araştırmaya katılanların %83'üne göre 2012 yılı itibariyle Rusya'da gelir eşitsizliği oldukça büyüktür. Bu fikre katılmayanlar, toplamın yalnızca %5'ini oluşturmuştur. Eğitim düzeyi ve sarf edilen emek türüne karşılık, hak edilenin hayli altında ücret aldıklarını beyan eden katılımcı yüzdesi 54, buna katılmayanlar %17'dir. Katılımcıların %27'si, büyük gelir eşitsizliğinin ülkenin ekonomik kalkınması için gerekli olduğu fikrine katılmış, %37'si katılmamıştır. Çalışanların, entelektüel donanım ve uzmanlıklarına mukabil olan bir ücreti aldıkları düşüncesini, katılımcıların %14'ü onaylamış, %65'i onaylamamıştır. Ülkedeki özel mülkiyet dağılımını adil bulanlar, toplamın %12'sini, bulmayanlar ise %65'i oluşturmuştur.

Bu çerçevede katılımcıların %79'u verimli çalışmayanlara nazaran daha hızlı ve verimli çalışanların, daha yüksek ücret almalarını adil bulmaktadır. %6'sı adil bulmamaktadır. Kimi bireylerin daha fazla zenginlik elde etmesini, sadece kazanç için eşit fırsatın bulunduğu koşullarda onaylayanların yüzdesi 70, onaylamayanlarınki 13'tür. Yüksek öğrenim görmüş olanların daha yüksek gelire sahip olmalarını adil bulanlar %59, bulmayanlar %16'dır. Katılımcıların %50'sine göre imkânı olanın, çocuklarına daha iyi bir eğitim sağlayabilmesi adildir, %26'sı bu durumu adaletsiz bulmaktadır. Birikimi bulunan kişilerin diğerlerine göre daha iyi bir konut edinebilmeleri adildir diyenlerin yüzdesi 46, adil değildir diyenlerinki 50'dir. Yüksek gelirli kesimin sonradan nispeten yüksek emekli maaşı almasını adil bulanlar %43, bulmayanlar %30'dur. İmkânı olanların, olmayanlara kıyasla daha kaliteli sağlık hizmeti alabilmesini adil görenlerin yüzdesi 27, görmeyenlerinki 48'dir.

Bu tablo bağlamında katılımcıların %40'ı devletin, muhtaç kesimlere (işsiz, çocuklu yoksul aileler vd.) sosyal yardımda bulunması gerektiği fikrindedir. %37'si, devletin yoksul bireyleri himayesine alması; %14'ü devletin yalnızca çalışamaz durumdaki (yaşlı, engelli, yetim) kimseleri desteklemesi; %5'i bireylerin devlete güvenmeden sorunlarına bizzat çözüm bulmaları ve %4'ü sosyal yardımların devlet tarafından değil, işyerince sağlanması gerektiğini düşünmektedir. 1996 yılının verilerine kıyasla 2012'de bireyler, sosyal güvence mercii olarak daha ziyade devleti görmekte ayrıca devletin yardım edeceği kesimlerin kapsamını geniş tutması ihtiyacını vurgulamaktadır.

Katılımcıların %40'ının gözünde 2012 yılı itibariyle ülkede adalet söz konusudur. %34'üne göre kanunların üstünlüğü mevzubahistir. %26'sı ise bu bağlamdaki sorulara yanıt verememiştir (s. 54-76).

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

ISSN: 2146-3417 / E-ISSN: 2587-2052

**KIRKLARELİ
UNIVERSITY**
Journal of the Faculty
of Economics and
Administrative Sciences